

Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek

NEJVYŠŠÍ SOUD

10/2021

Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu

Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu je jediným pramenem, který obsahuje výlučně judikaturu vycházející z kolektivní procedury upravené zákonem, jejím vydavatelem je Nejvyšší soud. Výběr rozhodnutí provádějí a o zařazování rozhodují kolegia Nejvyššího soudu.

Před projednáním jednotlivých vybraných rozhodnutí jsou tyto judikáty zasílány na připomínková místa uvedená v tiráži. Rozhodnutí publikovaná v této Sbírce nepředstavují názor jednotlivce ani nevycházejí z volného uvážení nakladatelství, nýbrž jsou výsledkem kolektivního projednání a kolektivního názoru o vhodnosti zveřejnění řešení nového nebo dosud neřešeného problému.

Redakční rada:

Předseda:	JUDr. Petr Angyalossy, Ph.D.
Místopředseda:	JUDr. Petr Šuk
Členové:	JUDr. Antonín Drašík, JUDr. Václav Duda, JUDr. Roman Fiala, JUDr. František Púry, Ph.D., JUDr. Zdeněk Krčmář
Adresa redakce:	Nejvyšší soud, Burešova 20, 657 37 Brno tel.: +420 541 593 111, fax: +420 541 213 493 e-mail: podatelna@nsoud.cz

Ročník LXXIII, Index 47 301

Číslo 10/2021 vychází 21. 3. 2022

ISSN 0036-522X, EMK 1 200

Připomínková místa:

Nejvyšší správní soud, Vrchní soud v Praze, Vrchní soud v Olomouci, Ministerstvo spravedlnosti, Ministerstvo vnitra, Česká advokátní komora, Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Právnická fakulta Palackého univerzity, Právnická fakulta Západočeské univerzity, Ústav státu a práva Akademie věd ČR, Krajský soud v Ústí nad Labem, Krajský soud v Hradci Králové, Krajský soud v Plzni, Krajský soud v Brně, Krajský soud v Ostravě, Krajský soud v Českých Budějovicích, Krajský soud v Praze, Městský soud v Praze, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Nejvyšší státní zastupitelství

Vzor citace rozhodnutí uveřejněných ve Sbírce:

- stanovisko pléna Nejvyššího soudu ze dne 5. 1. 2017, sp. zn. Plsn 1/2015 (uveřejněné pod č. 1/2017 Sb. rozh. st.)
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2012, sp. zn. 29 Cdo 300/2010 (uveřejněný pod č. 32/2013 Sb. rozh. obč.);
nebo
- rozsudek Nejvyššího soudu uveřejněný pod č. 99/1995 Sb. rozh. tr.

Vzor citace rozhodnutí neuveřejněných ve Sbírce:

- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2012, sp. zn. 3 Tdo 225/2012

Rozhodnutí uveřejněná ve Sbírce jsou redakčně zpracovávána.

OBSAH

Rozhodnutí ve věcech trestních

Dovolání	č. 57
Obviněný	č. 57
Odměna a náhrada hotových výdajů obhájce	č. 58
Odměna a náhrada hotových výdajů obhájce	č. 59
Propadnutí věci	č. 54
Vražda předem uvážená	č. 53
Zabrání věci	č. 57
Zabrání věci	č. 57
Znalečné	č. 55

OBSAH

Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Držba (o. z.)	č. 92
Incidenční spory (žaloba odpůřčí)	č. 91
Insolvenční řízení, Incidenční spory (vylučovací žaloba)	č. 98
Insolvenční řízení	č. 97
Majetková podstata	č. 98
Náhrada škody	č. 95
Nájem bytu	č. 94
Neúčinnost právního jednání	č. 98
Nezbytná cesta (o. z.)	č. 93
Obchodní korporace	č. 91
Odpovědnost státu za nemajetkovou újmu	
[Odpovědnost státu za újmu]	č. 96
Podjatost	č. 90
Pojištění odpovědnosti za škodu	č. 95
Pozemková služebnost (o. z.) [Služebnost (o. z.)]	č. 93
Přistoupení do řízení	č. 91
Rozhodčí řízení	č. 90
Ručení	č. 91
Smlouva o zápůjčce (mutuum) (o. z.)	č. 97
Uplatňování pohledávky	č. 98
Uznání dluhu	č. 97
Výhrada vlastnického práva	č. 98

ROZHODNUTÍ
VE VĚCECH TRESTNÍCH

Č. 53

Č. 53

Vražda předem uvážená
§ 140 odst. 2 tr. zákoníku

U vraždy podle § 140 odst. 2 tr. zákoníku není předchozí uvážení obecnou formou úmyslu, ale jde o zvláštní kvalifikační okolnost, která charakterizuje rozhodování pachatele, od něhož se odvíjí úmyslné zavinění, které je třeba dovozovat z okolností, za nichž byl čin spáchán. Je možné je spojovat jak s úmyslem přímým, tak i eventuálním. Pro závěr, že jde o premeditaci, není významné ani to, že čin zůstal ve stadiu pokusu podle § 21 odst. 1 tr. zákoníku (případně přípravy podle § 20 odst. 1 tr. zákoníku).

Vraždu po předchozím uvážení může spáchat i pachatel, který byl v době činu pod vlivem návykové látky, jestliže byl schopen i při tomto ovlivnění předem zohlednit všechny rozhodující okolnosti provedení činu včetně zvolení místa a doby spáchání, použití zbraně či jiného prostředku vhodného pro usmrcení jiného s cílem, aby došlo k jeho úspěšnému provedení.

(Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 5. 2018, sp. zn. 8 Tdo 474/2018, ECLI:CZ:NS:2018:8.TDO.474.2018.1)

Nejvyšší soud odmítl dovolání obviněného M. Š. podané proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 9. 1. 2018, sp. zn. 7 To 131/2017, jako odvolacího soudu v trestní věci vedené u Krajského soudu v Plzni pod sp. zn. 3 T 7/2017.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Rozsudkem Krajského soudu v Plzni ze dne 8. 11. 2017, sp. zn. 3 T 7/2017, byl obviněný M. Š. uznán vinným pokusem zločinu těžkého ublížení na zdraví podle § 21 odst. 1 a § 145 odst. 1 tr. zákoníku a přečinem výtržnictví podle § 358 odst. 1 tr. zákoníku, za něž byl podle § 145 odst. 1 tr. zákoníku za použití § 43 odst. 1 tr. zákoníku odsouzen k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání 4 a 1/2 roku, pro jehož výkon byl podle § 56 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku zařazen do věznice s ostrahou. Podle § 70 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku mu byl uložen trest propadnutí věci a podle § 99 odst. 2 písm. b), odst. 4 tr. zákoníku ochranné protialkoholní léčení v ústavní formě. Rovněž bylo rozhodnuto o náhradě škody.

2. Vrchní soud v Praze jako soud odvolací rozhodl v této věci na podkladě odvolání státního zástupce rozsudkem ze dne 9. 1. 2018, sp. zn. 7 To 131/2017, tak, že podle § 258 odst. 1 písm. c), d) tr. ř. zrušil uvedený rozsudek soudu prvního stupně v celém rozsahu a podle § 259 odst. 3 písm. a) tr. ř. znovu rozhodl tak, že obviněného M. Š. uznal vinným tím, že dne 21. 4. 2017 v době po 21:00 hodině v R. baru na adrese XY poté, co byl po předchozí vzájemné slovní a fyzické rozeprá s poškozeným O. C. hosty z R. baru vyveden, odešel na ubytovnu nacházející se v objektu na adrese XY, kde se rozhodl, že se vrátí do R. baru a poškozeného O. C. usmrtí, za tímto účelem se ozbrojil kuchyňským nožem o celkové délce asi 28 cm, s čepelí o délce asi 15,3 cm, po necelé půl hodině se vrátil zpět do R. baru, postavil se k baru, kde si objednal pivo a po chvíli, během níž poškozeného opakovaně sledoval, doneseným kuchyňským nožem na něj u stolu sedícího zaútočil a se záměrem jej usmrtit ho opakovaně bodl, když útok nejprve směřoval proti horní části těla, kde se nachází životně důležité orgány, čímž mu způsobil bodnořeznou (povrchní) ránu přední stěny hrudníku vlevo, bodnořeznou ránu zadní plochy hrudníku vpravo (nad horní částí lopatky), dvě bodnořezné rány na předloktí vpravo, bodnořeznou ránu zasahující do podkoží v tříselné krajině vpravo a bodnořeznou ránu zasahující do podkoží střední části stehna vpravo na přechodu přední a zevní plochy stehna, přičemž v dokončení pojatého úmyslu zabránila a vznik poranění toliko přechodného rázu způsobila jednak aktivní obrana poškozeného, a jednak pomoc přítomných hostů, kteří obviněného zároveň zadrželi do příjezdu policie; v důsledku poranění byl poškozený O. C. převezen a následně hospitalizován ve Fakultní nemocnici P. –L., kde mu byla poskytnuta odborná lékařská pomoc.

3. Tento skutek odvolací soud posoudil jako pokus zločinu vraždy podle § 21 odst. 1 a § 140 odst. 2 tr. zákoníku. Obviněného za něj odsoudil podle § 140 odst. 2 tr. zákoníku za použití § 58 odst. 5 tr. zákoníku k trestu odnětí svobody v trvání 8 let, pro jehož výkon ho podle § 56 odst. 3 tr. zákoníku zařadil do věznice s ostrahou. Podle § 70 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku uložil obviněnému i trest propadnutí věci, a podle § 99 odst. 2 písm. b), odst. 4 tr. zákoníku ochranné protialkoholní léčení v ústavní formě. Rovněž rozhodl o náhradě škody.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

4. Proti uvedenému rozsudku odvolacího soudu podal obviněný prostřednictvím obhájce z důvodu uvedeného v § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. dovolání. Namítl, že jeho úmyslem nebylo usmrtit poškozeného, a proto brojil proti právní kvalifikaci spáchaného skutku jako zločinu vraždy podle § 140 odst. 2 tr. zákoníku.

5. Zásadní námitkou obviněného v dovolání bylo, že nebyl naplněn znak skutkové podstaty vyjádřený slovy „po předchozím uvážení“, což dokládal zejména

úvahami uvedenými v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 3 Tdo 193/2013, podle nichž je zmíněný znak naplněn, „když pachatel před provedením činu zvažuje rozhodující okolnosti provedení činu, včetně zvolení místa a doby spáchání, použití zbraně či jiného prostředku vhodného pro usmrcení jiného s cílem, aby došlo k jeho úspěšnému provedení a co největšímu možnému vyloučení úspěšné obrany oběti apod.; tedy jinými slovy si čin naplánuje“. S ohledem na okolnosti činu, jenž je dovolateli kladen za vinu, zejména že byl v době činu pod vlivem alkoholu (měl 2,88 promile alkoholu v krvi) ve stavu zmenšené přičetnosti, bylo vyloučeno, aby svůj v podstatě iracionální čin naplánoval či rozmýšlel. Pokud by měl možnost si daný skutek rozmyslet z hledisek svědčících jak pro úmyslné usmrcení jiného, tak i proti němu, a zvážit rozhodné důsledky svého činu, pak by jej nikdy nespáchal. Zaútočit proti poškozenému v silně podnapilém stavu za přítomnosti osazenstva baru, nadto v baru opatřeném kamerovým systémem, bylo možné toliko v jakémsi afektu či v neočekávané reakci bez možného předchozího uvážení, který předpokládá kvalifikovaná skutková podstata zločinu vraždy. Podle obviněného fakt, že útok nebyl z jeho strany předem plánován či promyšlen, vychází i z toho, že podle kamerového záznamu měl v době útoku v ústech stále zapálenou cigaretu, s níž by mohla být potyčka dosti nebezpečná z důvodu hrozícího popálení v obličejové části.

6. Ze všech uvedených důvodů obviněný zdůraznil, že kvalifikovaná skutková podstata zločinu vraždy podle § 140 odst. 2 tr. zákoníku míří na ty případy, kdy lze hovořit o vraždě úkladné, o níž jde, pokud pachatel s plným vědomím, resp. s plně zachovalou rozpoznávací a ovládací schopností, svůj čin naplánuje nebo rozmyslí. O takový případ však v projednávané věci nejde.

7. Obviněný zaměřil své dovolání i proti výroku o trestu, jemuž vytykal, že soudy nevzaly do úvahy polehčující okolnosti, mezi které zařadil svůj bezúhonný život s tím, že v posuzované věci šlo o exces z jinak řádného života, projevil lítost a upřímně se poškozenému omluvil a podle svých možností mu poskytl finanční kompenzaci jako náhradu škody. Rovněž poukázal na dobrou možnost své resocializace a na to, že projevil sebekritický přístup ke svému selhání a že výsledná zranění neznamenala pro poškozeného vážnější omezení ani následky. Obviněný považuje za žádoucí, aby nastoupil ochranné léčení protialkoholní, jež mu bylo uloženo v ústavní formě, a to spíše dříve než později.

8. Z uvedených důvodů obviněný navrhl, aby Nejvyšší soud zrušil napadený rozsudek soudu druhého stupně a aby sám rozhodl o mírnější právní kvalifikaci a o kratší délce trestu odnětí svobody.

9. K podanému dovolání se vyjádřil státní zástupce působící u Nejvyššího státního zastupitelství, který se s námitkami dovolatele neztotožnil a plně odkázal na správné závěry a úvahy odvolacího soudu. Bez zřejmých pochybností ve věci vyplývá, že skutečně zamýšleným následkem jednání obviněného bylo způsobení smrti poškozeného. Ke správně použité právní kvalifikaci státní zástupce pouká-

zal na to, že obviněný si po předchozí šarvátce s poškozeným vytvořil dostatečný prostor pro určitou úvahu, jakým způsobem svůj úmysl realizuje, když neměl jiný důvod pro návrat do baru, před nímž se ozbrojil nožem. Státní zástupce kladl důraz na to, že obviněný jednal se znatelným časovým odstupem poté, co se ozbrojil smrtícím nástrojem, s nímž se dostavil na místo, na němž poškozeného důvodně očekával, v baru číhal na vhodný moment k útoku tak, aby zaútočil na nepřipraveného poškozeného. Popsané jednání obviněného tak v sobě podle názoru státního zástupce obsahuje již intenzivnější formu rozvahy o způsobu provedení činu. Státní zástupce nepovažoval za rozhodné ani ovlivnění obviněného alkoholem, neboť se u něho podle znalců vyvinula vyšší tolerance vůči účinkům alkoholu a z hlediska trestněprávního byl v době činu příčetný. Jestliže byly jeho ovládací schopnosti vlivem požitého alkoholu sniženy, nelze pominout, že jeho rozpoznávací schopnosti (intelektuální složka) byly plně zachovalé. Pojem předchozího uvážení je přitom především kategorií intelektuální, tj. jde o otázku vnitřních myšlenkových pochodů pachatele, které podle znaleckých závěrů nebyly nijak narušeny.

III.

Přípustnost dovolání

10. Nejvyšší soud jako soud dovolací poté, co shledal, že dovolání obviněného je přípustné podle § 265a odst. 2 písm. a) tr. ř., bylo podáno osobou oprávněnou podle § 265d odst. 1 písm. b), odst. 2 tr. ř., v zákonné lhůtě a na místě, kde lze toto podání učinit (§ 265e odst. 1, 2 tr. ř.), a že splňuje i obligatorní náležitosti obsahu dovolání uvedené v § 265f odst. 1 tr. ř., posuzoval, zda bylo uplatněno v souladu s důvodem podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř.

IV.

Důvodnost dovolání

11. Obviněný opřel své dovolání o důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., který dopadá na případy, kdy rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení skutku nebo jiném nesprávném hmotněprávním posouzení soudu druhého stupně. Podle něj je dovolání určeno k nápravě právních vad rozhodnutí ve věci samé, jestliže spočívají v právním posouzení skutku nebo jiných skutečnostech podle norem hmotného práva, nikoliv z hlediska procesních předpisů. Ve vztahu ke zjištěnému skutku lze dovoláním vytýkat výlučně vady právní, tedy to, že skutek, jak byl soudem zjištěn, byl nesprávně právně kvalifikován jako trestný čin, ačkoli o trestný čin nejde nebo jde o jiný trestný čin, než kterým byl obviněný uznán vinným. Podkladem pro posouzení správnosti právních otázek ve smyslu uvedeného dovolacího důvodu je skutkový stav zjištěný soudy prvního, případně

druhého stupně, přičemž Nejvyšší soud jimi učiněná skutková zjištění nemůže změnit, a to jak na základě případného doplnění dokazování, tak ani v závislosti na jiném hodnocení důkazů provedených v předcházejícím řízení.

12. Obviněný těmito požadavkům dostál, protože v dovolání vytýkal, že odvolací soud jej nesprávně uznal vinným pokusem zločinu vraždy podle § 21 odst. 1 a § 140 odst. 2 tr. zákoníku, neboť nebylo možné v jeho případě shledat naplnění znaku „po předchozím uvážení“, a to na podkladě skutku, jak byl soudy popsán.

13. Podle těchto v dovolání uplatněných námitek Nejvyšší soud po zjištění, že dovolatel vytýkal nesprávné závěry odvolacího soudu, že zjištěný skutek naplňuje znaky pokusu trestného činu vraždy podle § 21 odst. 1 a § 140 odst. 2 tr. zákoníku, shledal, že jde o výhrady právní povahy, a proto zkoumal, zda je dovolání důvodné.

14. Obviněný brojil proti uvedenému právnímu závěru odvolacího soudu, vycházejícímu mimo jiné z kamerového záznamu, jež si odvolací soud sám promítl, a tak dovodil, že je spáchaným činem naplněn znak „po předchozím uvážení“. Podle obviněného o tento znak jít nemohlo, protože v době činu byl pod vlivem alkoholu, jednal ve zmenšené přičetnosti, čin se udál v prostoru monitorovaném kamerovým systémem, za přítomnosti lidí v baru, kteří jej znali, měl v rukou zapálenou cigaretu, a tudíž bylo naplnění tohoto znaku vyloučeno, protože na poškozeného mohl zaútočit toliko v jakémsi afektu či neočekávané reakci. Nemohlo proto jít o úkladnou vraždu, na kterou použita právní kvalifikace zejména dopadá.

15. Nejvyšší soud k těmto výhradám uvádí, že odvolací soud po doplnění dokazování, avšak v zásadě na podkladě výsledku celého dokazování provedeného jak jím, tak i soudem prvního stupně, upravil jednak skutkový stav věci, a jednak změnil oproti soudu prvního stupně právní kvalifikaci. K ní vysvětlil, že tak učinil proto, že byl prokázán záměr obviněného usmrtit poškozeného, což vyplynulo zejména z okolností, za nichž k činu došlo. Skutečností, které ve věci znovu sám posuzoval, mimo jiné i na základě kamerového záznamu, prokázaly, že obviněný napadl poškozeného nožem po předchozím uvážení ve smyslu § 140 odst. 2 tr. zákoníku. Podle odvolacího soudu tento závěr odůvodňuje nejen obviněným donesená zbraň, ale i vlastní realizace samotného útoku. Za významné považoval, že se obviněný nožem ozbrazil poté, co po předchozí potyčce s poškozeným, když byl z baru vyveden, odešel domů, kde si nůž vzal, s ním se vrátil do baru, kde nejprve nenápadně zjišťoval, jaká je situace, a čekal na příhodný okamžik. Proto si sedl tak, aby mohl poškozeného po celou dobu sledovat, a v momentě, který považoval za vhodný, na poškozeného zcela nečekaně nožem zaútočil. Odvolací soud posuzoval i povahu útoku, který byl opakovaný, a obviněný v něm ustal toliko na základě aktivní a účinné obrany poškozeného a zásahu ostatních hostů.

16. Nejvyšší soud považuje tyto, byť stručné závěry, odvolacího soudu za správné a k jejich doplnění pokládá za nutné uvést, že pokusu zločinu vraždy podle § 21 odst. 1 a § 140 odst. 2 tr. zákoníku se dopustí ten, kdo bezprostředně směřuje

č. 53

k dokonání toho, že jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, a to v úmyslu tento čin spáchat, avšak k dokonání tohoto trestného činu nedošlo. Jde o kvalifikovanou skutkovou podstatu, u níž trestní zákoník sankcionuje přísněji toho, kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, na rozdíl od případů, kdy pachatel jedná v náhlém hnutí mysli (jak je tomu podle § 140 odst. 1 tr. zákoníku).

17. V případech usmrcení s rozmyslem nebo po předchozím uvážení (tzv. premeditace v širším smyslu) nejde o zvláštní druhy úmyslu, ale o pojmy vymezující zvláštní kvalifikační okolnost v případech úmyslného usmrcení [viz i dikci přitěžující okolnosti v § 42 písm. a) tr. zákoníku], přičemž jde o kombinaci dvou odlišných, byť kauzálně spojených složek, úvahy pachatele a z ní vzešlého úmyslu. Premeditace je uvážený myšlenkový proces pachatele, jde o jeho vědomou psychickou aktivitu, při které se snaží vypořádat s různými možnostmi a variantami, jež vědomě porovnává a hodnotí z hlediska svého budoucího jednání, když podstatou a smyslem je volba mezi různými variantami a možnostmi spáchání trestného činu vraždy (k tomu viz HARTL, P., HARTLOVÁ, H. Psychologický slovník. 1. vydání. Praha: Portál, 2000, s. 245).

18. Trestní zákoník upravuje tzv. premeditaci v širším smyslu ve dvou formách, a to ve formě rozmyslu (reflexe) a ve formě předchozího uvážení (premeditace v užším smyslu). V obou případech úmyslného usmrcení s rozmyslem nebo po předchozím uvážení však musí pachatel alespoň vědět, že svým jednáním směřuje k usmrcení jiného, a s takovým následkem musí být přinejmenším srozuměn (eventuální úmysl), byť rozmysl nebo předchozí uvážení bude zpravidla předcházet přímému úmyslu, kdy pachatel smrtelný následek chce (§ 15 tr. zákoníku). Z toho vyplývá, že na premeditaci je třeba hledět jako na okolnost, jež přistupuje k úmyslu a kvalifikuje tento druh zavinění jako závažnější, neboť pachatel vraždy má nad svým jednáním vyšší míru racionální kontroly, přičemž na svém záměru zavraždit setrval, a to i přes momenty jej od tohoto záměru odrazující. Čin takového pachatele je závažnější (společensky škodlivější), neboť jeho rozhodnutí k úmyslnému usmrcení jiného vzniklo na základě zralější rozumné úvahy (viz HOŘÁK, J. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, s. 55). Premeditace není species úmyslu, ale charakterizuje proces rozhodování pachatele zvláštní kvality, a to ve smyslu rozmyslu nebo zvláštního uvážení, v němž má úmyslné zavinění, jako určitý psychický vztah, svůj počátek. Ač je mezi kvalifikovaným uvážením pachatele a volní složkou úmyslu blízký vztah, zůstává premeditace, na rozdíl od úmyslu, mimo vlastní skutkovou podstatu úmyslného usmrcení. Z toho vyplývá, že premeditace jako zvláštní okolnost může zjevně přistupovat nejen k úmyslu přímému, ale i k úmyslu eventuálnímu (nepřímému), neboť vůle pachatele spáchat trestný čin vraždy, která z procesu premeditace vzešla, nemusí být nutně v podobě chtění zamířena na výsledek nebo být provázena jistotou, že pachatel svým jednáním takový výsledek (následek)

způsobí. Tato vůle může mít jak podobu chtění smrti oběti [§ 15 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku], tak i formu srozumění s její smrtí [§ 15 odst. 1 písm. b), odst. 2 tr. zákoníku], což výslovně zdůrazňuje i důvodová zpráva k trestnímu zákoníku, byť rozmyšlení nebo předchozí uvážení bude zpravidla předcházet přímému úmyslu, kdy pachatel smrtelný následek chce [viz HOŘÁK, J. Předem uvážená vražda a vražda spáchaná s rozmyslem (část I.). K výkladu ustanovení § 140 odst. 2 trestního zákoníku. Trestní právo, 2009, č. 9, s. 23; podrobně též ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1467].

19. U předchozího uvážení jde (na rozdíl od rozmyslu) o situaci, kdy pachatel si předem, tj. před spácháním činu, zváží rozhodující okolnosti provedení činu, včetně zvolení místa a doby spáchání, použití zbraně či jiného prostředku vhodného pro usmrcení jiného s cílem, aby došlo k jeho úspěšnému provedení a co největšímu možnému vyloučení úspěšné obrany oběti apod., tedy jinými slovy čin si z hlediska jeho provedení tzv. naplánuje. Na druhé straně není však třeba, aby takový plán byl promyšlen do nejmenších podrobností, ale postačí rámcové vymezení rozhodných skutečností provedení činu v představě pachatele, které pak může být při jeho vlastním provedení doplňováno či měněno vzhledem ke konkrétním okolnostem případu a vývoji situace. Předchozí uvážení se vztahuje nejen na samotné rozhodnutí, při kterém pachatel předem zvažuje všechny okolnosti svědčící jak pro úmyslné usmrcení, tak i proti němu, ale zahrnuje i volbu vhodných prostředků pro uskutečnění způsobu provedení usmrcení jiného, přičemž z hlediska časového je zde určitý odstup od vlastního způsobu spáchání trestného činu vraždy, neboť jde ve své podstatě o naplánování provedení takového činu. Přitom není vyžadována nějaká zvláštní rafinovanost, detailní promyšlení celé situace, rozplánování jednotlivých fází útoku ani zvážení všech v úvahu přicházejících okolností, neboť postačí i naplánování v podstatě „primitivní“ v závislosti na rozumové úrovni pachatele, pokud takový pachatel předem zvážil podstatné okolnosti pro provedení činu. Není rozhodné, zda vlastní naplánování proběhlo v takovém rozsahu, který zajišťuje úspěšné usmrcení jiného, popřípadě zda jednání pachatele dospělo alespoň do stadia pokusu, neboť trestná je i příprava předem uvážené vraždy (§ 20 odst. 1 a § 140 odst. 4 tr. zákoníku), která zde zpravidla bývá i dobře rozlišitelná (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 3 Tdo 193/2013, uveřejněné pod č. 49/2013 Sb. rozh. tr.; rovněž ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1468).

20. Nejvyšší soud se zřetelem na toto vymezení se ztotožnil s odvolacím soudem, že obviněný M. Š. naplnil uvedené podmínky pro spáchání trestného činu vraždy po předchozím uvážení, protože své vražedné chování realizoval až s určitým časovým odstupem (přibližně 20 minut) od doby, kdy ke konfliktu s poškozeným došlo. Zejména před spácháním činu zvážil podstatné skutečnosti a rozhodl

se poškozeného usmrtit nožem, jímž se doma pro ten případ ozbrojil. Místo, kde čin uskutečnil, vyplynulo z předchozí rozmíšky s poškozeným, a proto se za tím účelem vrátil do baru, neboť věděl, že se v něm ještě v té době poškozený nachází. Je tedy zřejmé, že obviněný uvážil všechny podstatné skutečnosti, které následně realizoval, a to do doby spáchání činu za použití donesené zbraně s cílem, aby došlo k jeho úspěšnému provedení. Pro to, že jeho plán se odvíjel uvedeným způsobem, svědčí mimo jiné i výpověď svědka E. B., s nímž se na ubytovně setkal a podle něhož byl obviněný divný a sděloval mu, že dostal v baru „hlavičku“. Do tohoto schématu zapadá i chování obviněného po návratu do baru, kde si sedl tak, aby na poškozeného viděl, objednal si pivo, zapálil si cigaretu a poškozeného nejprve sledoval a vyčkával na vhodný okamžik, přitom se soustředil na to, aby odstranil překážky mezi ním a poškozeným, a na poškozeného zaútočil ve chvíli, která mu připadala příhodná. Uvedené skutečnosti zcela odpovídají obecným podmínkám pro „předchozí uvážení“ ve smyslu § 140 odst. 2 tr. zákoníku, jak je vykládá trestněprávní teorie i soudní praxe.

21. Jestliže obviněný v této souvislosti tvrdil, že o předchozí uvážení, a tedy i uvedenou právní kvalifikaci, nemohlo jít proto, že byl pod vlivem alkoholu, a že s ohledem na to, že čin spáchal, ačkoli věděl, že jsou v baru umístěny kamery a jednal před přítomnými známými osobami, muselo jít o „jakýsi afekt“ či „neochávanou reakci“, nebylo možné mu přisvědčit. Je tomu tak zejména z důvodu, že i když byl v silně podnapilém stavu na závěr o naplnění znaku „po předchozím uvážení“, protože obviněný zná účinky alkoholu na svůj organismus a jeho rozpoznávací schopnosti byly zachovalé zcela a ovládací schopnosti byly zachovalé ve snížené míře. Alkohol na obviněného působil tak, že snížil jeho zábrany a usnadnil mu trestnou činnost, rozhodně však na něj neměl tlumivý účinek ani ho neovlivnil v tom, aby jednal racionálně a mohl si promyslet plán spáchání trestného činu a jeho realizaci. Naopak je třeba zdůraznit, že jeho chování bylo vedeno rozumovou a předem promyšlenou úvahou. Kvalita jeho myšlení v důsledku alkoholu nebyla narušena. Předchozí úvaha ve smyslu citovaného ustanovení navíc nevyžadovala zvláštní rafinovanost ani detailní rozplánování všech kroků, ba ani zvážení všech okolností, důležitých z hlediska dokonání trestného činu.

22. Rovněž nebylo možné obviněnému přisvědčit, že by jednal v afektu, který představuje porušení duševní rovnováhy, jež může být normálně probíhající nebo patologické jako duševní porucha (patologický afekt a patologická nálada). Pro něj je zpravidla charakteristické krátkodobé trvání a přechodný charakter, avšak existují i afektivní napětí či reakce, které mohou trvat značně dlouhou dobu (tzv. protražovaný, kumulovaný nebo chronický afekt). Pro afekt je charakteristické zúžení vědomí a snížení racionální kontroly (viz RABOCH, J., ZVOLSKÝ, P. Psychiatrie. 1. vydání. Praha: Galén, 2001, s. 130). Afektem (z lat. *afficere* – působit) rozumíme silný, bouřlivě a krátce probíhající citový stav (např. hněv, zděšení, radost, nadšení), zpravidla provázený vegetativními reakcemi (zrudnutí,

zblednutí, změna rytmu dechu, pocení, bušení srdce atd.), mimickými projevy či zvláštnostmi hlasového projevu a gestikulací (viz např. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. Psychologický slovník. 1. vydání. Praha: Portál, 2000, s. 19). Afekt není volní psychickou aktivitou subjektu, ale druhem prožívání, k němuž v psychice dochází na základě určitého vnějšího nebo vnitřního podnětu. Takovým podnětem bývá neočekávaná situace, spojená se ztrátou nebo ziskem něčeho významného, nebo situace pro člověka důležitá (např. ohrožení určitých cílů, hodnot, zájmů). Afekt může mít ladění pozitivní (nadšení, radost), ale z hlediska trestního práva mají význam především negativní afekty zlobné a afekty strachu (viz GILLNE-ROVÁ, I. a kol. Slovník základních psychologických pojmů. Praha: Fortuna, 2000, s. 7). Jestliže se v projednávané věci obviněný choval po odchodu z baru způsobem, jenž je popsán především ve výpovědi svědka E. B., či jak vyplynulo z kamerových záznamů v baru a jak konstatoval v přezkoumávaném rozsudku i odvolací soud, nebylo možné v činu obviněného shledávat zúžené vědomí ani snížení racionální kontroly, ale naopak, jak již bylo rozvedeno výše, předem zcela uvážený čin. Protože si obviněný předem naplánoval tento čin, zvážil, co udělá, jaké nástroje k tomu bude potřebovat, a pro svůj záměr si opatřil zbraň, došel na místo, kde očekával poškozeného, a z vybraného místa u baru ve zvolený okamžik zaútočil, zcela zjevně svůj plán realizoval tím způsobem, o němž se domníval, že povede k zamýšlenému cíli. Toto jednání rozhodně nemělo povahu „silného, bouřlivého a krátce probíhající citového stavu, jímž se projevuje afekt.“

23. Pokud jde o vraždu spáchanou za podmínek § 140 odst. 2 tr. zákoníku po předchozím uvážení, je třeba uvést, že „vnitřní psychický vztah takového pachatele k zamýšlenému následku je těsnější, než kdyby násilím spontánně reagoval na vyhocenou konfliktní situaci. Jde o pachatele, který měl příležitost vypořádat se ve své mysli s motivy odrazujícími jej od vraždy, přesto však ve svém zločinném úmyslu setrval. Čin takového pachatele je nebezpečnější, neboť jeho rozhodnutí k útoku vzniklo na základě zralejší rozumové úvahy, takže lze předpokládat, že odráží skutečný a dlouhodobý postoj pachatele k chráněnému zájmu, jistou otrlost, neúctu a lhostejnost k lidskému životu ... nejde se o obecnou formu úmyslu, ale jen o *terminus technicus* pro zvláštní kvalifikační okolnost v případech úmyslného usmrcení, jež zároveň figuruje i na prvním místě ve výčtu obecných přitěžujících okolností podle § 42 tr. zákoníku. ... Takové okolnosti nejsou zvláštními znaky či složkami úmyslu. Jde o okolnosti stojící vně struktury úmyslu (jeho noetické a voluntární složky), které však ovlivňují způsob, jakým vzniká vůle pachatele trestný čin spáchat. Přesněji řečeno: jde o okolnosti charakterizující rozhodování pachatele, v němž má úmyslné zavinění, jako určitý psychický vztah, svůj počátek“ (viz HOŘÁK, J. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, s. 55).

24. Proto je k zavinění obviněného ve vztahu k pokusu zločinu podle § 21 odst. 1 a § 140 odst. 2 tr. zákoníku vhodné uvést, že bylo rozhodné, k jakému

následku směřoval jeho úmysl. Z hlediska úmyslu zde není nutný úmysl přímý (tj., že by chtěl svým jednáním způsobit jinému smrt), ale postačí, že věděl o možnosti způsobení smrti, a pro případ, že takový následek nastane, byl s ním srozuměn (úmysl nepřímý, eventuální). Úmysl způsobit uvedený následek soudy zcela správně zjišťovaly z objektivních skutečností, zejména z intenzity útoku, ze způsobu jeho provedení, z míst na těle poškozeného, na něž obviněný útočil, kam útoky směřovaly, apod. (viz stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 1970, sp. zn. Tpj 28/70–III, uveřejněné pod č. 19/1971 Sb. rozh. tr., nebo zprávu trestního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. 6. 1976, sp. zn. Tpjf 30/76, uveřejněnou pod č. 41/1976 Sb. rozh. tr.). Okolnosti subjektivního charakteru lze zpravidla dokazovat jen nepřímou, a to z okolností objektivní povahy, ze kterých se dá podle zásad správného myšlení usuzovat na vnitřní vztah pachatele k porušení nebo ohrožení zájmů chráněných trestním zákonem [viz zprávy trestního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 30. 10. 1973, sp. zn. Tpjf 51/72 (uveřejněnou pod č. 62/1973 Sb. rozh. tr.), a ze dne 16. 6. 1976, sp. zn. Tpjf 30/76 (uveřejněnou pod č. 41/1976 Sb. rozh. tr.)].

25. S ohledem na konkrétní okolnosti, za nichž došlo k přezkoumávanému činu, je vhodné zmínit, že odvolací soud usuzoval na zavinění obviněného ze všech okolností případu, za kterých ke spáchání trestného činu došlo, a je třeba zdůraznit, že závěr o zavinění podložil výsledky dokazování, z nichž logicky vyplynul (viz například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 5. 2010, sp. zn. 8 Tdo 394/2010, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 10. 2001, sp. zn. 5 Tz 225/2001, či usnesení Ústavního soudu ze dne 18. 12. 2013, sp. zn. IV. ÚS 2728/12).

26. Odvolací soud v odůvodnění přezkoumávaného rozsudku rozvedl, že obviněný v době krátkého pobytu na ubytovně pojal úmysl vrátit se do baru ozbrojen nožem za účelem napadnout poškozeného a přivodit mu smrt. To znamená, že podle odvolacího soudu jednal ve smyslu § 15 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku v úmyslu přímém. Pro takový závěr vycházel z toho, že obviněný k tomu, aby došlo k usmrcení poškozeného, učinil za daných podmínek vše nezbytné a potřebné, zejména se ozbrojil nožem s čepelí o délce 15,3 cm, jímž na poškozeného zaútočil za situace, kterou poškozený zcela neočekával, při poklidném pobývání v baru. Pro smrtící úmysl obviněného svědčí počet a lokalizace ran, které směřovaly u sedícího poškozeného do oblasti horní poloviny těla, zejména hrudníku. Jestliže obviněný zasáhl pěti ranami i jiné části těla poškozeného (předloktí a horní poloviny nohou), bylo to zejména v důsledku pro obviněného zcela nečekané obrany poškozeného, který útočné rány obviněného vykrýval, což bylo také jedním z důvodů, proč se ubránil a nepodlehł ranám obviněného. Nelze odhlédnout ani od obrany ostatních osob, které nakonec obviněnému v dalších útocích zabránily.

27. Všechny tyto okolnosti, jakož i povaha činu spočívající v tzv. premeditaci svědčí o tom, že obviněný chtěl způsobit ohrožení nebo porušení zájmu chráněného v § 140 tr. zákoníku, tzn. usmrtit poškozeného. Skutečnost, že k následku

zamýšlenému obviněným nedošlo, byla na obviněném zcela nezávislá, neboť zřejmě nedokázal odhadnout intenzitu obrany poškozeného, který jednal okamžitě a s náležitou razancí způsobilou čelit útokům obviněného a tyto eliminovat.

28. Podle všech zjištěných okolností, které soudy v průběhu provedení dokazování prokázaly, obviněný chtěl poškozenému způsobit smrt a k tomu volil prostředky a postupy, podle kterých by k jeho smrti, nebýt okolností na obviněném nezávislých, došlo. Významné bylo i to, že obviněný bodal, resp. se o to snažil, i poté, co se poškozený začal bránit, tedy obrana poškozeného jej od dalších útoků neodvrátila. Díky těmto skutečnostem zůstal čin obviněného ve stadiu pokusu podle § 21 odst. 1 tr. zákoníku a nedošlo k uskutečnění záměru obviněného usmrtit poškozeného.

29. Nejvyšší soud tedy shledal, že odvolací soud nepochybil, jestliže v činu, jehož popis sám upravil, shledal naplněnými znaky pokusu zločinu vraždy podle § 21 odst. 1 a § 140 odst. 2 tr. zákoníku, a to včetně znaků subjektivní stránky a spáchání činu "po předchozím uvážení", a proto jím učiněný výrok o vině považoval po všech stránkách za správný.

30. Nejvyšší soud se dále zabýval výhradami dovolatele, které směřovaly proti výroku o trestu, a z důvodů v rozhodnutí uvedených neshledal žádný exces při jeho ukládání, neboť odvolací soud v tomto ohledu respektoval všechny rozhodné zákonné podmínky.

31. Vzhledem k tomu Nejvyšší soud shledal, že napadená rozhodnutí a jim předcházející řízení netrpí vytýkanými vadami. Protože tento závěr mohl učinit na základě napadených rozhodnutí a příslušného spisu, odmítl dovolání obviněného jako zjevně neopodstatněné podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř.

Č. 54

č. 54

Propadnutí věci
§ 70 tr. zákoníku

Ukládá-li soud trest propadnutí věci podle § 70 tr. zákoníku ve vztahu k více věcem, je třeba, aby u každé z nich byly splněny zákonem stanovené podmínky pro uložení tohoto druhu trestu.

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2021, sp. zn. 8 Tdo 970/2021, ECLI:CZ:NS:2021:8.TDO.970.2021.1)

Nejvyšší soud k dovolání obviněného L. Š. zrušil usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 30. 1. 2020, sp. zn. 2 To 72/2019, a to v části, v níž podle § 256 tr. ř. bylo ve výroku o trestu zamítnuto odvolání obviněného proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 5. 12. 2018, sp. zn. 56 T 6/2017, a v tomto rozsahu zrušil též výrok o trestu v rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 5. 12. 2018, sp. zn. 56 T 6/2017, a podle § 265m odst. 1 tr. ř. znovu rozhodl o uložení trestu obviněnému.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 5. 12. 2018, sp. zn. 56 T 6/2017, byl obviněný L. Š. pod bodem III. výroku o vině uznán vinným zločinem přijetí úplatku podle § 331 odst. 1 alinea 1, odst. 4 písm. b) tr. zákoníku, jehož se podle popsanych skutkových zjištění dopustil skutkem popsáním ve zmíněném výroku o vině.

2. Za tento zločin byl obviněný L. Š. podle § 331 odst. 4 tr. zákoníku odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání 6 a 1/2 roku, pro jehož výkon byl podle § 56 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku zařazen do věznice s ostrahou. Podle § 67 odst. 1 tr. zákoníku a § 68 odst. 1, 2 tr. zákoníku mu byl uložen peněžitý trest ve výměře 365 000 Kč, vyměřený jako 365 denních sazeb po 1 000 Kč, a pro případ, že by ve stanovené lhůtě nebyl tento trest vykonán, mu byl podle § 69 odst. 1 tr. zákoníku stanoven náhradní trest odnětí svobody v trvání 1 roku. Podle § 70 odst. 1 písm. c) tr. zákoníku (ve znění účinném do 31. 5. 2015) mu byl uložen i trest propadnutí věci, a to částky 86 862 Kč uložené na bankovním účtu č. XY vedeném u České spořitelny, a. s., částky 133 200 Kč uložené na bankovním účtu č. XY vedeném u Raiffeisen stavební spořitelny, a. s., a částek 165 000 Kč a 645 eur za-

jištěných při domovní prohlídce u obviněného. Podle § 73 odst. 1 tr. zákoníku mu byl uložen též trest zákazu činnosti spočívající v zákazu zaměstnání ve služebním poměru příslušníka Celní správy České republiky na dobu 10 let.

3. Vrchní soud v Praze jako soud odvolací usnesením ze dne 30. 1. 2020, sp. zn. 2 To 72/2019, zamítl odvolání podaná proti uvedenému rozsudku soudu prvního stupně obviněným L. Š. a státním zástupcem v neprospěch obviněného podle § 256 tr. ř. jako nedůvodná.

č. 54

II.

Dovolání a vyjádření k němu

4. Obviněný L. Š. podal proti citovanému usnesení odvolacího soudu dovolání kromě jiného vůči výroku o trestu. U trestu propadnutí věci týkajícího se částek 86 862 Kč a 133 200 Kč uložených na účtech obviněného poukázal na jeho nesprávnost i nemožnost jej vykonat, neboť zajištění peněžních prostředků na obou těchto účtech bylo usnesením policejního orgánu ze dne 17. 7. 2013, sp. zn. OKFK-219-898/TČ-2011-251201, zrušeno, protože důvody zajištění pominuly, když nebylo prokázáno, že by tyto zajištěné finanční prostředky pocházely z trestné činnosti. Naopak obviněný doložil jejich legální původ výpisy z účtů a výsledky dědického řízení. Výroky soudů o propadnutí věci tak postrádají uvedení toho, na základě jakých důvodů uložily tento trest, přičemž podle obviněného se tak stalo bez splnění zákonných podmínek.

5. Státní zástupce působící u Nejvyššího státního zastupitelství uvedl k dovolání obviněného v písemném vyjádření, že pokud jde o námitky obviněného směřující proti výroku o trestu propadnutí věci, bude na Nejvyšším soudu, aby zvážil, zda dopadají na důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., neboť podle obsahu dovolání lze spíše dovodit, že nejsou způsobilé naplnit uplatněný dovolací důvod. Pro případ, že Nejvyšší soud dospěje k odlišnému závěru, ponechal na něm, jaký závěr na jejich základě vyvodí.

III.

Přípustnost dovolání

6. Nejvyšší soud jako soud dovolací shledal, že dovolání je přípustné, bylo podáno oprávněnou osobou, v zákonné lhůtě a na místě, kde lze toto podání učinit.

7. Dovolání lze podrobit věcnému přezkumu pouze v případě, že bylo uplatněno v souladu s označenými dovolacími důvody podle § 265b odst. 1 tr. ř. a Nejvyšší soud je těmito důvody vázán (viz § 265i odst. 3 tr. ř.). Rozhodnutí Nejvyššího soudu vychází z důvodů uvedených v dovolání, a nikoliv jen z toho, jaký důvod obviněný formálně označil.

IV.

Důvodnost dovolání

č. 54

8. Nejvyšší soud poté, co se vypořádal s dovolacími námitkami obviněného, jež směřovaly proti výroku o vině, zabýval se důvodností jeho dovolání ve vztahu k výroku o trestu.

9. Obviněný napadl výrok o trestu i pro jeho neúplnost s odkazem na důvod podle § 265b odst. 1 písm. k) tr. ř., avšak neuvedl, proč by měl být tento důvod naplněn. Použitou argumentací směřující jeho prostřednictvím proti uloženému trestu propadnutí věci, se dostává zcela mimo smysl a účel tohoto dovolacího důvodu. V obsahu dovolání chybějící výrok ani jeho případnou neúplnost neuvádí, ani na ně nepoukazuje, ale zdůraznil nesprávnost rozhodnutí o propadnutí částky 86 862 Kč uložené na účtu č. XY u České spořitelny, a částky 133 200 Kč uložené na účtu č. XY u Raiffeisen stavební spořitelny, protože tyto finanční prostředky nepocházejí z trestné činnosti, což dosvědčuje i usnesení policejního orgánu ze dne 17. 7. 2013, sp. zn. OKFK-219-898/TČ-2011-251201, jímž bylo rozhodnuto o zrušení zajištění těchto peněžních prostředků právě proto, že nepocházejí z trestné činnosti. Tyto výhrady, na které nedopadá dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. k) tr. ř., odpovídají důvodu podle § 265b odst. 1 písm. h) tr. ř., protože obviněný brojil proti tomu, že mu byl trest propadnutí věci uložen, ač ukládán být v této části nemohl. Byl tedy podle něj uložen v rozporu se zákonnými podmínkami stanovenými v § 70 odst. 1 písm. c) tr. zákoníku (ve znění účinném do 31. 5. 2015). Nejvyšší soud, v této části dovolání shledal, že koresponduje se zákonem stanoveným důvodem dovolání a dospěl k závěru, že dovolání směřující proti výroku o trestu propadnutí věci je důvodné, a to z následujících důvodů.

10. Soud prvního stupně v rozsudku konstatoval, že uvedený trest uložil obviněnému podle § 70 odst. 1 písm. c) tr. zákoníku (ve znění účinném do 31. 5. 2015). Nevysvětlil však důvody, které jej k tomu vedly, ani to, zda pro něj jsou u všech finančních částek, jichž se týkal, splněny zákonem stanovené podmínky. Proto je třeba doplnit, že uvedené ustanovení odpovídalo znění účinnému v době spáchání činu, tj. od 1. 1. 2010 do 31. 5. 2015 podle něhož platilo, že soud může uložit trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, a) které bylo užito k spáchání trestného činu, b) která byla k spáchání trestného činu určena, c) kterou pachatel získal trestným činem nebo jako odměnu za něj, nebo d) kterou pachatel, byť jen zčásti, nabyl za věc nebo jinou majetkovou hodnotu uvedenou pod písmenem c), pokud hodnota věci nebo jiné majetkové hodnoty uvedené pod písmenem c) není ve vztahu k hodnotě nabyté věci nebo jiné majetkové hodnoty zanedbatelná. Trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty může soud uložit, jen jde-li o věc nebo jinou majetkovou hodnotu náležející pachateli.

11. V době, kdy rozhodoval soud prvního stupně dne 5. 12. 2018, tj. za účinnosti zákona č. 55/2017 Sb., již byl § 70 tr. zákoníku změněn tak že soud uloží

trest propadnutí věci, kterou pachatel získal trestným činem nebo jako odměnu za něj. Soud může uložit trest propadnutí věci, a) které bylo užito ke spáchání trestného činu nebo která byla k spáchání trestného činu určena, nebo b) kterou pachatel, byť jen zčásti, nabyl za věc uvedenou v § 70 odst. 1 tr. zákoníku, pokud hodnota této věci není ve vztahu k hodnotě nabyté věci zanedbatelná.

12. Při zvážení podmínek stanovených v § 2 odst. 1 tr. zákoníku, podle něhož se trestnost činu posuzuje podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán; podle pozdějšího zákona se posuzuje jen tehdy, jestliže to je pro pachatele příznivější, je třeba zmínit, že v případě obou výše citovaných novel se změna netýkala otázky viny, ale v tomto případě trestu propadnutí věci. Proto je třeba brát do úvahy i § 3 odst. 1 tr. zákoníku, podle něhož lze uložit vždy pouze takový druh trestu, který dovoluje uložit zákon účinný v době, kdy se o trestném činu rozhoduje, což je výjimkou z § 2 odst. 1 tr. zákoníku a ze zásady, že se dřívějšího zákona užije jako celku. Postup podle § 3 odst. 1 tr. zákoníku má za účel přizpůsobit trest ukládaný sice za účinnosti nového trestního zákona, ale podle předpisů dříve účinných, novému systému trestů (srov. rozhodnutí č. 19/1962 Sb. rozh. tr.). Soudy při posuzování rozhodných okolností musí mít na zřeteli i podmínky, jež vymezil Evropský soud pro lidská práva ve svém rozsudku ze dne 18. 2. 2020 ve věci *Jidic proti Rumunsku*, stížnost č. 45776/16, podle něhož vnitrostátní soudy musí komplexně posoudit konkrétní okolnosti skutku, které jsou významné pro určení jeho závažnosti, a tím případně ne/aplikovatelnosti toho či onoho druhu trestu, jehož uložení příslušný zákon obecně umožňuje. Příznivost zákona nelze zkoumat jen v obecné rovině, například porovnáním trestních sankcí, jejichž uložení zákon účinný v době spáchání a zákon nový umožňují (viz též rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 17. 9. 2009 ve věci *Scoppola proti Itálii*, stížnost č. 10249/03).

13. Pro posuzovanou věc je ve smyslu obviněným uvedených námitek rozhodné, že v obou srovnávaných zákonech se uvedený trest vztahoval k věci, „kterou pachatel získal trestným činem, nebo jako odměnu za něj“. Podle znění zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán, tj. podle § 70 odst. 1 písm. c) tr. zákoníku, ve znění účinném do 31. 5. 2015, nebyla soudu uložena povinnost uvedený trest propadnutí věci ukládat, ale bylo mu ponecháno na úvaze, zda druh trestu v daných souvislostech pachateli vyměří (viz dikci „soud může uložit“). Pozdější právní úprava však tuto fakultativnost v souvislosti s věcí, kterou pachatel získal trestným činem [případně s dalšími alternativami uvedeným pod písm. a) až c)], zpřísnil. Toto zpřísnění se projevilo i v následných změnách, protože na základě zákona č. 287/2018 Sb., účinného od 1. 2. 2019, ustanovení § 70 odst. 1 tr. zákoníku zní tak, že: „Soud uloží trest propadnutí věci, která je bezprostředním výnosem z trestné činnosti.“ Podle § 70 odst. 2 tr. zákoníku platí, že: „Soud může uložit trest propadnutí věci, a) která je nástrojem trestné činnosti, nebo b) která je zprostředkovaným výnosem z trestné činnosti, pokud hodnota věci tvo-

řící bezprostřední výnos z trestné činnosti není ve vztahu k hodnotě věci tvořící zprostředkovaný výnos z trestné činnosti zanedbatelná.“

č. 54

14. Při dodržení uvedených zásad však soud prvního stupně pochybil, když nezkoumal, zda pro to, aby obviněnému uložil trest propadnutí věci, byly splněny všechny zákonem stanovené podmínky. Zejména nezkoumal v potřebné míře na základě důkazy podložených skutečností, zda se mohl uvedený trest vztahovat na všechny věci a finanční prostředky, tzn., zda byla pro jeho uložení splněna podmínka, že je obviněný získal posuzovaným trestným činem. Je-li ukládán trest propadnutí věci podle § 70 tr. zákoníku u více věcí (byť téhož druhu), je třeba u každé jednotlivé věci zkoumat, zda splňuje podmínky pro uložení tohoto druhu trestu, neboť u každé jednotlivé věci je soud povinen se zabývat tím, zda jde o věc získanou trestným činem nebo jako odměna za něj, eventuálně o bezprostřední výnos z trestné činnosti (případně další alternativy trestním zákoníkem stanovené pro jeho uložení), neboť každá z věcí může mít jiný původ, mohla být získána za jiných okolností, podle nichž je třeba s ohledem na výsledky provedeného dokazování posuzovat, zda odpovídají zákonem stanoveným hlediskům.

15. V posuzování věci soudy tuto povinnost nerespektovaly a uvedená kritéria pro použití § 70 odst. 1 tr. zákoníku na všechny finanční prostředky, o jejichž propadnutí rozhodly, nezkoumaly s ohledem na výsledky provedeného dokazování. Proto nezjistily, že u některých uvedených částek nebyla splněna zákonná kritéria pro uložení trestu propadnutí věci.

16. Nejvyšší soud s ohledem na tyto skutečnosti, které soudy při ukládání trestu propadnutí věci pominuly, podle obsahu spisu, když doplnil sám dokazování o protokol o domovní prohlídce, shledal, že závěr, že jde o věc pocházející z trestné činnosti, je možné učinit pouze u částek 165 000 Kč a 645 eur. U nich z provedených důkazů vyplynulo, že tyto finanční prostředky byly zajištěny při domovní prohlídce provedené dne 7. 5. 2013 jako neodkladný a neopakovatelný úkon podle § 158 odst. 3 písm. i) tr. ř. v místě trvalého bydliště obviněného v XY. Podle protokolu o této prohlídce byla částka 45 000 Kč (8krát 2 000 Kč, 29krát 1 000 Kč) nalezena v ložnici v šatní skříni, náprsní kapse zimní bundy, částka 120 000 Kč (18krát 2 000 Kč, 84krát 1 000 Kč), dále byla nalezena částka 120 000 Kč v mincích, a to v obývacím pokoji, v rohové skříni mezi šaty v igelitových sáčcích. Částka 645 eur se nacházela v obývacím pokoji v komodě v černé peněženke. S ohledem na tyto okolnosti nálezu i charakter uložení a počet bankovek lze důvodně shledat, že jde o prostředky pocházející z trestné činnosti obviněného, konkrétně z úplatků přijatých od obviněného J. Š., protože pro takový závěr svědčí jak jejich množství, tak i to, že byly obviněným skryty a nebyly např. vloženy na domácí účet vedený u České pojišťovny.

17. Podle Nejvyšším soudem doplněného dokazování bylo zprávou Vrchního státního zastupitelství v Praze, odboru závažné hospodářské a finanční kriminality, ze dne 28. 7. 2021 zjištěno, že tyto finanční prostředky byly rozhodnutím

státního zástupce Vrchního státního zastupitelství v Praze ze dne 24. 4. 2017, sp. zn. 7 VZV 18/2013-2234, v návaznosti na usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 19. 10. 2017, sp. zn. 7 To 70/2017 (právní moc dne 19. 10. 2017), zajištěny podle § 77b odst. 3 tr. ř. ve spojení s § 79a odst. 1 tr. ř., ve znění zákona č. 55/2017 Sb., jako výnos z trestné činnosti a jsou stále uloženy na bankovních účtech, a to částka 165 000 Kč na depozitním korunovém účtu Policie České republiky, Správy logistického zařízení č. XY, a částka 645 eur na eurovém účtu policie č. XY.

18. Z uvedeného je dostatečně zřejmé, že okolnosti, za kterých byly posuzované finanční prostředky nalezeny, jakož i způsob jejich uložení svědčí o tom, že šlo o věci pocházející z trestné činnosti obviněného, a jsou proto jejím výnosem, v této věci pocházejí z úplatků, jež obviněný L. Š. přijímal. Tím byly splněny zákonné předpoklady podle § 70 odst. 1 písm. c) tr. zákoníku (ve znění účinném do 31. 5. 2015) a byla dodržena i podmínka, že tyto věci existovaly v době vyhlášení rozsudku a byly pro účely propadnutí trestu dosažitelné (srov. přiměřeně rozhodnutí č. 60/1956 Sb. rozh. tr.). V této části Nejvyšší soud ohledně uvedených finančních prostředků neshledal žádné vady.

19. Odlišná zjištění však učinil Nejvyšší soud u částek 86 862 Kč na účtu č. XY u České spořitelny a 133 200 Kč na účtu č. XY u Raiffeisen stavební spořitelny, neboť nezjistil vztah těchto finančních prostředků k trestné činnosti spáchané obviněným L. Š. Nejvyšší soud provedl důkaz výpisy z uvedených účtů, a z jejich obsahu zjistil podle pohybů na účtu č. XY u České spořitelny, že finanční prostředky na něm jsou tvořeny převážně mzdou obviněnému poskytovanou jeho zaměstnavatelem a transakce na něm činěné jsou převážně výběry pro zcela obvyklé domácí záležitosti. Nešlo tedy o žádné podezřelé pohyby (které by pocházely z úplatků). Pokud jde o účet č. XY u Raiffeisen stavební spořitelny, byl založen dne 3. 6. 2010 (tedy v době před počátkem páchání trestné činnosti) na základě smlouvy o stavebním spoření a o zřízení vkladového účtu, u něhož byl jen jednorázový vklad ve výši 120 000 Kč dne 8. 6. 2010 a ke dni 1. 1. 2013 na něm byla částka 131 780 Kč. Na základě těchto skutečností je zjevné, že jde o částky, které nemají žádný vztah k trestné činnosti obviněného, neboť druhý zmíněný účet souvisí se stavebním spořením, na nějž neplynuly žádné prostředky, které by bylo možné označit za výnos z trestné činnosti, a obdobný závěr svědčí i pro účet u České spořitelny, na němž peněžní prostředky neplynuly z trestné činnosti obviněnému kladené za vinu. Je třeba v souladu s dovoláním obviněného též poznamenat, že obdobný závěr učinil ohledně obou zmiňovaných účtů i policejní orgán v přípravném řízení, a proto na základě stejných poznatků o původu těchto peněžených prostředků rozhodl usnesením ze dne 17. 7. 2013 pod sp. zn. OKFK-219-898/TČ-2011-251201 tak, že podle § 79a odst. 3 tr. ř. s předchozím souhlasem státního zástupce Vrchního státního zastupitelství v Praze zrušil jejich zajištění,

neboť k tomu, aby byly zajištěny, pominuly důvody. Tento postup odůvodnil tím, že peníze na těchto účtech aktuálně se nacházející nepocházejí z trestné činnosti.

20. Na základě popsaných okolností Nejvyšší soud dospěl k závěru, že výrok o trestu propadnutí věci podle § 70 odst. 1 písm. c) tr. zákoníku (ve znění účinném do 31. 5. 2015), jenž byl obviněnému L. Š. shora popsaným způsobem uložen, ohledně finančních prostředků odpovídajících částce 86 862 Kč uložené na účtu č. XY u České spořitelny a částce 133 200 Kč na účtu č. XY u Raiffeisen stavební spořitelny, nesplňuje zákonem předepsané podmínky, neboť tyto peníze nebyly získány trestným činem, a tudíž se jich trest propadnutí věci nemůže týkat.

21. Z tohoto důvodu bylo na Nejvyšším soudu, když shledal tuto vadu jen u části týkající se jednoho druhu trestu, a to u propadnutí věci [§ 70 odst. 1 písm. c) tr. zákoníku, ve znění účinném do 31. 5. 2015], aby zjištěný nedostatek napravil.

22. Nejvyšší soud z důvodů výše uvedených změnil výrok o trestu propadnutí věci a upravil ho tak, že na rozdíl od soudu prvního stupně do výroku o tomto trestu podle § 70 odst. 1 písm. c) tr. zákoníku (ve znění účinném do 31. 5. 2015) nezahrnul částky 86 862 Kč a 133 200 Kč, u kterých neshledal podmínky pro jejich propadnutí z důvodů shora rozvedených. Trest propadnutí proto vyslovil pouze u peněžních prostředků, které splňovaly podmínky pro uložení trestu propadnutí věci, a to u částek 165 000 Kč a 645 eur, u nichž bylo prokázáno, že náležejí obviněnému L. Š. (§ 70 odst. 2 tr. zákoníku ve znění účinném v době spáchání činu; viz též usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2016, sp. zn. 7 Tdo 341/2016), byly nalezeny při domovní prohlídce v trvalém bydlišti obviněného a v jím užívaných věcech (zimní bunda uložená ve skříni), pocházely z trestného činu podle § 331 tr. zákoníku (byly přímým výnosem z přijatých úplatků) a obviněný je tedy tímto trestným činem získal. V době rozhodnutí Nejvyššího soudu byly tyto peníze orgány činnými v trestním řízení zajištěny a jsou uloženy na shora uvedených účtech Policie České republiky, což splňuje podmínku spočívající v tom, že věc, která se má prohlásit za propadlou, musí době vyhlašování rozsudku existovat a být dosažitelná.

Č. 55

Znalečné
§ 110b tr. ř.

č. 55

Vykonává-li znalec přibráný orgánem činným v přípravném řízení ve věci znaleckou činnost též v řízení před soudem (např. na základě předvolání k výsledku u hlavního líčení), soud podle § 110b tr. ř. určí výši jím vyúčtovaného znalečného. Pro účely přiznání znalečného se přibráním znalce k podání znaleckého posudku rozumí i jeho předvolání soudem k výsledku podle § 108 tr. ř.

(Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 8. 9. 2021, sp. zn. 43 T 4/2021, ECLI:CZ:MSPH:2021:43.T.4.2021.1)

Městský soud v Praze rozhodl podle § 110b tr. ř. o přiznání znalečného znalkyni PhDr. S. M., Ph.D., ve výši 3 350 Kč, v trestní věci obviněného A. B. vedené pod sp. zn. 43 T 4/2021.¹

I.**Rozhodnutí o přibrání znalkyně**

1. Opatřením policejního orgánu Policie České republiky, Krajského ředitelství policie hl. města Prahy, Služby kriminální policie a vyšetřování, 3. oddělení odboru obecné kriminality ze dne 25. 10. 2018 č. j. KRPA-290967-26/TČ-2018-000073, byla v trestní věci obžalovaného A. B. přibrána znalkyně PhDr. S. M., Ph.D.

II.**Rozhodnutí o znalečném**

2. Znalkyně se zúčastnila dne 30. 6. 2021 hlavního líčení a uplatnila nárok na znalečné sestávající z časové odměny za 7 hodin práce účelně vynaložené na výkon znalecké činnosti, při částce 450 Kč za 1 hodinu ve smyslu § 2 odst. 1

¹ Shodný právní názor lze dovodit též z usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 29. 4. 2021, sp. zn. 1 Tmo 6/2021, a obdobné závěry lze vztáhnout i na rozhodování o tlumočném podle § 29 odst. 2 tr. ř.

vyhlášky č. 504/2020 Sb., o znalečném, tj. v celkové výši 3 150 Kč, a náhradu za čas promeškaný cestou k hlavnímu líčení v celkové výši 200 Kč.

č. 55

3. Podle § 110b tr. ř. výši znalečného určí orgán činný v trestním řízení, který znalece, znaleckou kancelář nebo znalecký ústav k podání znaleckého posudku přibral, v souladu s jinými právními předpisy upravujícími znalečné. Nesouhlasí-li orgán činný v trestním řízení s výší vyúčtovaného znalečného, rozhodne usnesením. Proti usnesení je přípustná stížnost, která má odkladný účinek.

4. Ačkoliv z § 110b tr. ř. vyplývá, že výši znalečného určí orgán činný v trestním řízení, který znalce k podání znaleckého posudku přibral, zde tedy výše označený policejní orgán, dospěl Městský soud v Praze k závěru, že v daném případě je nutné odchytil se od ryze gramatického výkladu a užít jiné výkladové metody k racionální aplikaci tohoto ustanovení. Je již právní notorií, která vychází i z ustálené judikatury Ústavního soudu, že je naprosto neudržitelným momentem používání práva jeho aplikace, vycházející pouze z jeho jazykového výkladu. Jazykový výklad představuje pouze prvotní přiblížení se k aplikované právní normě. Je pouze východiskem pro objasnění a ujasnění si jejího smyslu a účelu (k čemuž slouží i řada dalších postupů, jako logický a systematický výklad, výklad e ratione legis atd.). Mechanická aplikace abstrahující, resp. neuvědomující si, a to buď úmyslně, nebo v důsledku nevzdělanosti, smysl a účel právní normy, činí z práva nástroj odcizení a absurdity.

5. Důsledná aplikace ryze jazykově vyloženého ustanovení § 110b tr. ř. by přinesla právě zcela absurdní důsledky. Toto ustanovení je ustanovením procesně-organizačního rázu. Účelem takových ustanovení zajisté není maximální komplikace a prodlužování rozhodování o znalečném, navíc subjektem, který disponuje minimem informací pro včasné, přiléhavé a spravedlivé rozhodnutí o znalečném, tj. typicky policejním orgánem činným v přípravném řízení trestním stran úkonů v hlavním líčení (tedy v příkrém rozporu s § 4 vyhlášky č. 504/2020 Sb., o znalečném).

6. Určení odměny znalkyně policejním orgánem by v daném případě bylo komplikované z hlediska hospodárnosti (soud by musel policejnímu orgánu zaslat podklady nezbytné k posouzení návrhu znalkyně, případně celý spisový materiál, čímž by se znemožnilo provádění dalších úkonů v rámci trestního řízení, takže by v daném případě došlo ke zmaření hlavních líčení nařízených na dny 30. 8. 2021 a 31. 8. 2021), dále z hlediska rychlosti řízení (orgány činné v trestním řízení by měly reagovat na návrhy znalců promptně).

7. Nelze opomenout ani souvislost aplikovaného ustanovení s dalšími normami: policejní orgán je povinen při proplácení znalečného postupovat v souladu se zákonem č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole, ve znění pozdějších předpisů, proto by musel být vyrozuměn o výsledku znalce v konkrétní trestní věci před provedením úkonu před soudem za účelem provedení předběžné řídicí kontroly před vznikem závazku. V případě, kdy policejní orgán by neměl možnost

přezkoumání hospodárnosti, rychlosti a věcné správnosti takového výdaje, by nebyl schopen z objektivních důvodů naplnit princip finanční kontroly podle § 3 a § 4 zákona č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole, ve znění pozdějších předpisů. Pokud by policejní orgán neměl k dispozici podstatné informace pro určení výše znalečného od soudu, šlo by o výdaj bez řádné řídicí kontroly, což by mělo za následek jeho neproplacení znalci.

8. Pokud jde o informační deficit na straně orgánu, který by podle jazykového výkladu § 110b tr. ř. měl o znalečném rozhodovat, výši odměny znalce, která je odvislá od posouzení odborné náročnosti znaleckého úkonu, může nejlépe posoudit soud, před kterým byl výsledek znalce proveden.

9. Na pomyslnou miskou vah pro závěr, že jazykový výklad daného ustanovení vede k závěrům zákonodárcem zjevně nepředvídaným, je třeba položit též skutečnost, že rozpočtové prostředky soudů nebyly v návaznosti na přijetí tohoto ustanovení kráceny o přepokládanou úsporu na znalečném a oproti tomu není městskému soudu známo (důvodová zpráva v tomto směru mlčí), že by došlo k navýšení takto účelově určených rozpočtových prostředků pro Policii České republiky. Tedy orgán, který by podle jazykového výkladu měl přestat s vyplácením znalečného, o prostředky na tento účel nepřišel, a orgán, který by nově měl s proplácením začít, pro tento účel prostředky neobdržel.

10. Z důvodové zprávy k § 110b tr. ř. nelze seznat, že by se zákonodárce těmito otázkami zabýval a měl je vyřešeny; jde spíše o nezamýšlený důsledek vedoucí k absurdním závěrům, jimž se však lze vyhnout výkladem, který se nedotkne práv žádné strany trestního řízení.

11. Městskému soudu v Praze je známo usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 5. 2021, sp. zn. 10 To 31/2021, řešící tuto otázku v souladu s jazykovým výkladem tak, že z ustanovení § 110b tr. ř. a z ustanovení § 34 zákona č. 254/2019 Sb. o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech, jednoznačně vyplývá, že výši znalečného vždy určí orgán činný v trestním řízení, který znalce k podání znaleckého posudku přibral. Předseda senátu proto znalce, který byl přibrán jiným orgánem činným v trestním řízení, při výslechu před soudem poučí o tom, že vyúčtování znalečného, pokud je chce uplatnit, musí zaslat orgánu, který jej přibral, a tomuto orgánu bez vyžádání sdělí informace podstatné pro určení výše znalečného, případně zašle opis protokolu.

12. Podle názoru Městského soudu v Praze je však takový výklad ze shora uvedených důvodů neudržitelný, neboť pomíjí předpoklad racionálního zákonodárce, což je předpoklad tvořící základ jakéhokoliv úsilí o výklad práva.

13. V návaznosti na shora shrnuté argumenty a na předpoklad racionálního zákonodárce dospěl Městský soud v Praze k závěru, že § 110b tr. ř. je nutné v souladu se systematickým výkladem (v kontextu s dalšími i mimotrestními normami – viz předpisy upravující hospodaření s rozpočtovými prostředky a ostatně i přidělení příslušných prostředků zákonem o státním rozpočtu), historickým vý-

č. 55

kladem (zákonodárce zjevně tento důsledek nepředpokládal, jak plyne z mlčení důvodové zprávy, ani nezamýšlel, jak plyne z nepochybnosti s dalšími předpisy), jakož i výkladem teleologickým (je evidentní, že cílem zákonodárce nebylo razantně zkomplikovat a rozmělnit rozhodování o znalečném) vykládat tak, že přibráním k podání znaleckého posudku se v řízení před soudem rozumí i předvolání znalce k výslechu podle § 108 tr. ř.

14. Proto dospěl Městský soud v Praze k závěru, že je orgánem, který má v řízení před soudem pravomoc rozhodnout o znalečném podle § 110b tr. ř. a také tak učinil a znalkyni PhDr. S. M., Ph.D., po přezkoumání důvodnosti jejího nároku v souladu s vyhláškou č. 504/2020 Sb., o znalečném, přiznal znalečné v celkové výši 3 350 Kč.

Č. 56

Č. 56

Tlumočné
§ 29 odst. 2 tr. ř.

Pořízení druhého a dalšího vyhotovení překladu písemnosti soudním překladatelem v blízké časové souvislosti s vyhotovením prvním (např. je-li pořízení více vyhotovení překladu od počátku zadavatelem vyžádáno) nezakládá nárok soudního překladatele na to, aby mu byla, vedle odměny za překlad podle § 3 vyhlášky č. 507/2020 Sb., o odměně a náhradách soudního tlumočníka a soudního překladatele, přiznána ještě další odměna podle § 5 této vyhlášky za každé další vyhotovení téhož překladu. Pořízení dalšího vyhotovení provedeného překladu v takovém případě nevyžaduje kontrolu shody zdrojového projevu s překladem a nejde o další odbornou tvůrčí (překladatelskou) činnost, ale jen o technicko-administrativní činnost, za kterou soudnímu překladateli náleží jen náhrada hotových výdajů, nikoli odměna.

(Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 1. 7. 2021, sp. zn. 7 To 196/2021, ECLI:CZ:KSUL:2021:7.TO.196.2021.1)

Krajský soud v Ústí nad Labem podle § 148 odst. 1 písm. c) tr. ř. zamítl jako nedůvodnou stížnost tlumočnice Bc. K. H. proti usnesení Okresního soudu v Chomutově ze dne 16. 6. 2021, sp. zn. 0 Nt 3217/2021.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Napadeným usnesením vyššího soudního úředníka Okresního soudu v Chomutově ze dne 16. 6. 2021, sp. zn. 0 Nt 3217/2021, bylo pod bodem I. podle § 29 odst. 2 tr. ř. rozhodnuto o přiznání odměny a náhrady hotových výdajů soudní tlumočnici a překladatelce Bc. K. H. ve výši 6 208,51 Kč a pod bodem II. byla podle § 29 odst. 2 tr. ř. *a contrario* nepřiznána částka ve výši 3 597,33 Kč.
2. V odůvodnění svého rozhodnutí vyšší soudní úředník uvedl, že opatřením soudu ze dne 27. 5. 2021 byla přibrána soudní tlumočnice a překladatelka Bc. K. H., která byla následně požádána o pořízení překladatelského úkonu, tj. překladu příkazu k zatčení, protokolu o výsledku obviněného, popisu skutku a relevantního ustanovení trestního zákoníku. Tato překladatelka podala po pro-

č. 56

vedení požadovaných úkonů dne 11. 6. 2021 vyúčtování odměny a náhrady tlumočníka/překladatele ve výši 9 805,84 Kč, které se skládá z odměny za překladatelský úkon (překlad příkazu k zatčení, protokolu o výsledku obviněného, popisu skutku a relevantního ustanovení trestního zákoníku) ve výši 4 950 Kč, z odměny za překladatelský úkon (druhé a třetí vyhotovení překladu příkazu k zatčení, protokolu o výsledku obviněného, popisu skutku a relevantního ustanovení trestního zákoníku) ve výši 2 970 Kč, z náhrady hotových výdajů za tisk ve výši 84 Kč a dále z náhrady za ztrátu času za čas strávený na cestě z bydliště na podatelnu soudu a zpět ve výši 100 Kč a daně z přidané hodnoty z odměny a náhrady hotových výdajů ve výši 1 701,84 Kč. Okresní soud uvedl, že není pochyb o tom, že překladatelka učinila podle žádosti okresního soudu překladatelský úkon v podobě překladu textu, příkazu k zatčení, protokolu o výsledku obviněného, popisu skutku a relevantního ustanovení trestního zákoníku, a to z českého jazyka do jazyka německého, který měl celkem 3 712 znaků (příkaz k zatčení), 1 912 znaků (protokol o výsledku obviněného), 2 167 znaků (popisu skutku) a 6 260 znaků (relevantní ustanovení trestního zákoníku), tedy celkem 11 normostran všech překladů, za což jí náleží částka ve výši 4 950 Kč jako odměna za výkon překladatelské činnosti. Podle soudu prvního stupně je daná hodnota maximální s tím, že pro její určení je stěžejní § 8 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 507/2020Sb., o odměně a náhradách soudního tlumočníka a soudního překladatele (dále jen „vyhláška“), z něhož soud vycházel. Podle § 13 odst. 1 vyhlášky tlumočnickovi a překladateli náleží náhrada hotových výdajů, zejména náhrada věcných nákladů, cestovních výdajů, odměny konzultanta, pokud zadavatel schválil přibrání konzultanta, nákladů spojených s přibráním pracovníků pro pomocné práce, které nejsou administrativními pracemi, soudních a jiných poplatků, poštovního, úhrady telekomunikačních služeb a nákladů na opisy a fotokopie. Podle přílohy k citované vyhlášce paušální částka náhrady některých hotových výdajů, resp. výše náhrady za tisk strany formátu A4 činí 3 Kč. Vzhledem k tomu překladatelce náleží v souvislosti s tiskem celkem 27 stran A4 překladu a jeho dvou vyhotovení částka ve výši 81 Kč jako náhrada hotových výdajů. Podle § 16 odst. 1 písm. c) vyhlášky pokud je nutné provést tlumočnický nebo překladatelský úkon v místě, které není sídlem tlumočníka nebo překladatele, náleží mu náhrada za ztrátu času stráveného na cestě do tohoto místa a zpět. Podle § 17 odst. 2 citované vyhlášky pokud tlumočník nebo překladatel nedoložil výši ušlého výděлку nebo pokud ušlým výdělkem je výdělek za výkon tlumočnické nebo překladatelské činnosti, tlumočnickovi nebo překladateli náleží náhrada za ztrátu času ve výši 50 Kč za každou započatou čtvrt hodinu. Vzhledem k tomu překladatelce náleží v souvislosti s doručením překladu k okresnímu soudu částka ve výši 100 Kč jako náhrada za ztrátu času stráveného na cestě z místa bydliště do podatelny soudu a zpět. Odměna se dále zvyšuje o částku odpovídající dani z přidané hodnoty, kterou je tlumočník jako plátc daně z přidané hodnoty povinen uplatnit podle zákona o dani

z přidané hodnoty. Protože překladatelka Bc. K. H. je registrována jako plátce daně, byla jí při základní sazbě daně 21 % ze zdanitelného plnění přiznána částka odpovídající této dani ve výši 1 077,51 Kč.

3. Na druhé straně okresní soud nepřiznal překladatelce částku ve výši 3 597,33 Kč, kterou představuje jednak částka ve výši 2 970 Kč za dvě další vyhotovení překladu příkazu k zatčení, protokolu o výslechu obviněného, popisu skutku a relevantního ustanovení trestního zákoníku, dále částka ve výši 3 Kč za tisk vyúčtování odměny a náhrad a dále odpovídající poměrná část daně z přidané hodnoty ve výši 624,33 Kč. Tento postup odůvodnil okresní soud tím, že překladatelka účtuje za tzv. vyhotovení v podstatě 2 prostých kopií čtyř překladů odměnu podle § 5 vyhlášky, tj. hranici odměny sníženou o 70 %, neboť mělo jít o kontrolu shody zdrojového projevu s překladem, jak vyplývá z jejího podřazení takového úkonu pod citované ustanovení podzákonné normy. Okresní soud nepřijal interpretaci překladatelky, že by v rámci požadovaných překladatelských úkonů docházelo v souvislosti s pořízením kopií překladu ke kontrole zdrojového projevu s pořízenými kopiemi překladu. Tyto úkony (v širším slova smyslu) byly totiž překladatelkou učiněny již souběžně u vyhotovených originálů překladu a překladatelka za ně byla honorována podle § 3 vyhlášky. Následné pořizování kopií překladů totiž představuje ryze administrativní činnost (jakkoliv se může zdát i časově náročná) a není s ní spjata odměna vypočtená v režimu § 5 vyhlášky. I přes zdání, že překladatelka za takovou činnost není finančně ohodnocena, je jí za tuto administrativní činnost, kromě skutečně vynaložených nákladů jako náhrady hotových výdajů, přiznána náhrada podle § 12 odst. 3 písm. a) vyhlášky, která je zahrnuta v její odměně (viz dikci citovaného ustanovení: "Jiné náklady tlumočnicka nebo překladatele jsou zahrnuty v jeho odměně. Jinými náklady tlumočnicka nebo překladatele jsou zejména náklady vynaložené na přípravu a administrativní práce). Proto je nezbytné tyto práce překladatelky považovat za náklady uvedené v § 12 odst. 3 písm. a) vyhlášky, nikoliv za odměnu podle § 5 vyhlášky. Použití § 5 vyhlášky by obecně podle okresního soudu přicházelo do úvahy za situace, kdy by překladatel s delším časovým odstupem byl ze strany orgánu činného v trestním řízení požádán o dodatečné vyhotovení další kopie či kopií již dříve pořízeného překladu písemnosti, kdyby bylo zcela namístě (právě s ohledem na určitý časový odstup od pořízení vlastního překladu a tedy i jeho kontroly) provést opětovnou kontrolu tohoto (staršího) překladu se zdrojovým dokumentem, za což by mu pak oprávněně náležela odměna ve snížené výši podle § 5 vyhlášky. Nelze totiž podle libovůle tvrdit, že by bylo nutné provádět kontrolu každého tisku kopie s překladem v krátkém časovém rámci několika desítek vteřin či minut, tedy bezprostředně poté, co kopie předkladu opustí tiskárnu. Rozhodně jde o delší časový úsek v řádu týdnů či měsíců, kdy následně vyvstala potřeba zadavatele žádat o další kopii překladu. Částku ve výši 3 Kč za tisk vyúčtování odměny a náhrad (faktury) okresní soud rovněž nepřiznal, když nejde

o hotové výdaje vynaložené v přímé souvislosti se zajištěním překladatelského úkonu, takže za ně překladatelce žádná náhrada nenáleží a ta je nucena nést některé náklady sama.

č. 56

II. Stížnost

4. Proti tomuto rozhodnutí podala překladatelka Bc. K. H. (dále též jen "překladatelka" nebo "stěžovatelka") stížnost, kterou velmi podrobně odůvodnila a připojila celkem 11 listinných příloh. Uvedla, že jí fakticky byla odepřena odměna za práci spočívající v zajištění dalších vyhotovení překladů, když rozhodnutí okresního soudu je v rozporu nejen s vyhláškou, ale rovněž s Dohledovým benchmarkem č. 1/2021 Ministerstva spravedlnosti. Podle stěžovatelky ze znění § 5 vyhlášky v žádném případě nevyplývá, že vznik nároku na odměnu za zajištění dalšího vyhotovení překladu je bez dalšího podmíněn dodatečným vyžádáním překladu s určitým časovým odstupem. Vyplývá z něj pouze to, že snížená odměna překladatele se uplatní tam, kde překladatel provede překlad dříve než jeho další vyhotovení, u něhož provádí kontrolu shody zdrojového projevu s překladem. Uvedená podmínka byla i v tomto případě splněna, protože překladatelka nejdříve provedla překlad a poté zajistila další vyhotovení překladu, u něhož provedla kontrolu shody zdrojového projevu s překladem. Stěžovatelka dále rozsáhle cituje bod 3.A Dohledového benchmarku, který upravuje postup překladatele při vyhotovování stejnopisu překladu a jeho kontrolu se zdrojovým projevem. Dovozuje, že má povinnost kontroly konkrétního stejnopisu s již provedeným překladem, a to bez ohledu na dobu, kdy byl zhotoven. Kontrolu shody zdrojového projevu s překladem bylo nutné provést, neboť je jako soudní překladatelka odpovědná nejen za soulad prvotního českého textu s připojeným překladem, ale také za bezvýhradnou shodu všech dalších vyhotovení překladů s připojeným zdrojovým projevem.

5. Stěžovatelka přiložila usnesení soudu v jiné trestní věci, kterým byla jiné soudní překladatelce přiznána odměna za překlad a jeho další vyhotovení, které bylo vyžádáno současně s překladem, a to již podle nové právní úpravy – podle § 5 vyhlášky. Dále přiložila usnesení krajského státního zastupitelství v jiné věci, kterým bylo vyhověno její stížnosti a byla jí přiznána odměna za další vyhotovení překladu, které bylo požadováno současně s překladem. Odměna jí byla přiznána opět podle nové právní úpravy – podle § 5 vyhlášky. Stěžovatelka předložila i některá další usnesení soudů, kterými bylo vyhověno stížnosti jiných překladatelů, kterým byla přiznána odměna za další vyhotovení překladu, jež bylo požadováno současně s překladem a odkázala na jejich argumentaci, spočívající mimo jiné v tom, že zákon neoperuje pojmem „vícetisk“, a nelze pochybovat o významu kontroly shody zdrojových projevů s ohledem na možnou delikt

a smluvní odpovědnost překladatele a jeho odpovědnost za škodu, přičemž jde zároveň o práci, za kterou je odměna garantována jako základní právo. Na základě toho stěžovatelka dovozuje, že jí napadeným usnesením bylo zamítnuto proplacení odměny za další vyhotovení překladu v přímém rozporu se zákonem a současně také s § 5 vyhlášky, které se jako jediné ustanovení vyhlášky vznikem tohoto nároku zabývá. Není zde ani jinde stanovena žádná další podmínka, tedy ani ty podmínky, o jejichž nesplnění hovoří odůvodnění napadeného usnesení. Je zcela jistě neúnosné vykládat obsah vyhlášky způsobem, který by nutil soudního překladatele vyhotovit jakýkoliv počet dalších vyhotovení překladu jakéhokoliv rozsahu pouze za úhradu nákladů na tisk, tedy bez jakéhokoliv nároku na odměnu za práci, kterou by tak byl nucen vykonávat zdarma. Listina základních práv a svobod uvádí v článku 9 odst. 1, že nikdo nesmí být podroben nuceným pracím nebo službám. A takový výklad by tedy zcela nepochybně byl také v rozporu s normami vyšší právní síly, tedy dokonce s normami ústavního pořádku České republiky. Nakonec stěžovatelka uvedla, že soud při zadávání překladatelského úkonu nepostupoval v souladu se zákonem, když s ní předem neprojednal zadání překladatelského úkonu. Podle § 25 zákona č. 354/2019 Sb., o soudních tlumočnících a soudních překladatelích, platí, že orgán veřejné moci s tlumočnickem předem projedná zadání tlumočnického úkonu, termín jeho provedení, sdělí tlumočnickovi informace o předmětu tlumočnického úkonu a případně další informace ze spisu. Pokud by tak učinil, došlo by okamžitě k diskusi o odměně za další vyhotovení překladu.

6. Podle názoru stěžovatelky jí byla odepřena náhrada nákladů za tisk vyúčtování, když nesouhlasí s tím, že ten není v přímé souvislosti se zajištěním překladatelského úkonu. Na zdrojový text svázaný s překladem nelze podle informací okresního soudu otisknout v podatelně podací razítko, navíc otištěné podací razítko by v případě překladu do cizího jazyka nebylo přeloženo. Proto musí být ke zdrojovému textu svázanému s překladem přiložen průvodní dokument, na který je otisknuto podací razítko. Nejjednodušší možností je předložení vyúčtování odměny a náhrad, které je nutné vystavit bez zbytečného odkladu po provedení tlumočnického úkonu. V případě nepředložení vyúčtování by překladatelka musela předložit průvodní dokument „Podání do spisu“, který by musela přepsat do spisu a za jeho tisk by rovněž účtovala 3 Kč, protože je v přímé souvislosti se zajištěním tlumočnického úkonu, když jinak by nebylo možno překlad odevzdat v podatelně soudu. Vyúčtování by musela odeslat do datové schránky, ze které by je musel soud vytisknout, a tiskem vyúčtování by mu vznikly další náklady. Předložením vyúčtování tak překladatelka vlastně soudu šetří náklady. Navíc tiskem formuláře „Podání do spisu“ a jeho vyplňováním v budově soudu by rovněž vznikly další náklady, zároveň by se zvýšila účtovaná náhrada za ztrátu času 2krát 15 minut (2krát 50 Kč) na 3krát 15 minut (3krát 50 Kč) z důvodu časově nároč-

nějšího ručního vyplňování dvou vyhotovení formuláře. Současně stěžovatelka připojila rozhodnutí, jimiž jí byla přiznána i částka 3 Kč za tisk vyúčtování.

7. S ohledem na všechny shora uvedené skutečnosti proto stěžovatelka navrhl, aby Krajský soud v Ústí nad Labem jako stížnostní orgán rozhodl o tom, že se výrok II. napadeného usnesení mění tak, že zní: „Soudní tlumočníci a překladatelce Bc. K. H. se přiznává částka ve výši 3 597,33 Kč. Tlumočníci bude proplaceno vyúčtování v nezměněné celkové výši 9 805,84 Kč.“

III. Posouzení důvodnosti stížnosti

8. Krajský soud přezkoumal z titulu podané stížnosti napadené usnesení z hledisek uvedených v § 147 odst. 1 tr. ř., tedy správnost všech výroků napadeného usnesení, proti kterým může stěžovatel podat stížnost, stejně jako řízení předcházející jeho vydání, a dospěl k následujícím závěrům.

9. Řízení předcházející vydání napadeného usnesení netrpí vadami, které by měly vliv na správnost rozhodnutí. O výši tlumočného rozhodoval vyšší soudní úředník okresního soudu na základě návrhu překladatelky a tlumočnice. Ten přiznal částku podle § 29 odst. 1 tr. ř. ve výši 6 208,51 pod bodem I. výroku s tím, že pod bodem II. výroku nepřiznal podle § 29 odst. 2 tr. ř. a contrario částku ve výši 3 597,33 Kč. Správně použil příslušný právní předpis, kterým je nyní vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 507/2020 Sb., o odměně a náhradách soudního tlumočníka a soudního překladatele (dále jen "vyhláška"), podle níž byla stanovena výše odměny 4 950 Kč za 11 normostran překladu, dále pak v souvislosti s tiskem celkem 27 stran A4 překladu a jeho dvou vyhotovení částka ve výši 81 Kč jako náhrada hotových výdajů, dále v souvislosti s doručením překladu soudu částka ve výši 100 Kč jako náhrada za ztrátu času a nakonec částka odpovídající dani z přidané hodnoty v sazbě 21 % ze zdanitelného plnění ve výši 1 077,51 Kč.

10. Jedinou spornou položkou je nepřiznání požadované odměny ve výši 3 597,33 Kč, jež představuje částku ve výši 2 970 Kč za dvě další vyhotovení překladu (tj. 30 % původní odměny, respektive odměna snížená o 70 %), částku ve výši 3 Kč za tisk vyúčtování odměny a náhrad a dále odpovídající poměrnou část daně z přidané hodnoty ve výši 624,33 Kč. V případě dalších dvou vyhotovení překladu sice nejde o jejich prostou kopii, jak uvedl okresní soud, přesto však na tento postup nedopadá účtování odměny za překlad snížené o 70 %. Zde byl krajský soud nucen přisvědčit názoru okresního soudu v tom směru, že zmíněný překlad byl překladatelkou učiněn již souběžně s vyhotoveným originálem překladu a za tento překladatelský úkon je honorována podle § 3 vyhlášky. Následné pořizování dalšího vyhotovení překladu totiž představuje technicko-administrativní činnost, byť nikoli bez potřebné pečlivosti a opatrnosti, avšak nemůže s ní být spjata odměna vypočtená v režimu § 5 vyhlášky.

11. Krajský soud nepopírá existenci rozhodnutí vycházejících z opačného názoru, jež tvoří přílohy stížnosti, avšak s argumentací v nich uvedenou se neztotožňuje. K výkladu zákona je oprávněn výhradně soud, nikoli ministerstvo spravedlnosti anebo zájmové profesní komory. Nepochybně probíhala řada jednání a v nich docházelo k tříbení názorů, a mohl vzniknout i naznačený dojem o oprávněnosti uplatňovaného nároku. Nicméně i v rámci těchto řízení zaznívala slova o reálných možnostech státního rozpočtu, přičemž není pochyb o potřebě lépe odměnit tuto činnost, nicméně v případě akceptování názoru stěžovatelky by při vyhotovování vícero vyhotovení překladů téhož rozhodnutí došlo k takovému zvýšení odměny, jež by byla obtížně přijatelná. Neobstojí ani námitka o nucení k práci v rámci ochrany lidských práv zajištěných Listinou základních práv a svobod, neboť tlumočnice není k těmto úkonům jakkoli nucena. Fakt, že nová, moderní a dlouho očekávaná právní úprava přinesla i nové sankce a povinnosti, není pro posouzení věci rozhodná skutečnost.

12. Závazný výklad této problematiky může učinit Nejvyšší soud v rámci své činnosti při sjednocování rozhodnutí, pokud bude rozhodovat o usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 8. 3. 2021, sp. zn. 9 To 65/2020, které k uvedené otázce zaujalo následující názor: „Pokud překladatel při výkonu překladatelské činnosti provádí kontrolu shody zdrojového projevu s překladem, který dříve provedl za účelem vypracování dalšího vyhotovení překladatelského úkonu, sazby odměny se snižují o 70 %. Ustanovení § 5 vyhlášky nemá za účel poskytnout překladateli odměnu za to, že překlad vyhotoví v několika provedeních (byť nejde o kopie), ale stanoví odměnu za faktickou odbornou činnost překladatele, který provádí kontrolu zdrojového projevu s překladem, který provedl dříve, tj. v minulosti, za účelem vypracování dalšího vyhotovení překladatelského úkonu. Jde tedy o tvůrčí a kontrolní činnost překladatele, za kterou mu náleží, byť o 70 % snížená, odměna z důvodu, že text, který mu byl předložen, už v minulosti sám překládal. Uplatněná odměna překladatele za další dvě vyhotovení téhož překladu proto nemá v uvedené vyhlášce oporu a nelze ji přiznat.“ Ve shora citovaném usnesení jde o stejné závěry, které učinil okresní soud a s nimiž se ztotožňuje i krajský soud.

13. Veden touto úvahou, nepřijal krajský soud stížnostní argumenty překladatelky týkající se nepřiznání odměny za další dvě vyhotovení překladu, neboť přes ji předložená rozhodnutí a úvahy v nich naznačené i v rámci připomínkového řízení, převažuje právní názor vyslovený Vrchním soudem v Praze ve shora citovaném rozhodnutí. V něm je učiněn závěr o tom, že činnost při vyhotovení druhého či jakéhokoliv dalšího opisu překladu rozhodnutí, který není pouhou kopií, je jistý způsob legalizace rozhodnutí, jež nelze srovnávat s tvůrčí činností při vyhotovování překladu, o kterou by skutečně šlo v situaci, kdyby se až dodatečně s velkým časovým odstupem vyžadovala další přeložená rozhodnutí, jež by skutečně bylo spojeno s nutností překontrolování shody, tedy překontrolování původního textu

a řádným spárováním, což v daném případě nepřichází v úvahu, když jde reálně, aniž by byl význam této činnosti zlehčován, prostě o pořízení druhého vyhotovení, tak, aby byl ve shodě s prvním vyhotovením, což v dnešní době a při stavu využívané techniky v zásadě eliminuje vliv lidské chyby.

č. 56

14. Pokud pak jde o nepřiznání náhrady za tisk vyúčtování odměny a nákladů překladatelky, krajský soud se ztotožnil s odůvodněním napadeného usnesení, že nejde o úkon v přímé souvislosti se zajištěním překladatelského úkonu. Pokud jde o předložená rozhodnutí, která byla součástí stížnosti, nelze z nich zjistit, jakými úvahami byly rozhodující orgány při přiznání náhrady vedeny, když tato rozhodnutí jsou vyhotovena bez odůvodnění, a nelze přijmout ani argumenty stran toho, že tímto postupem jsou šetřeny prostředky soudu, který by v případě zaslání vyúčtování do datové schránky musel vyúčtování sám vytisknout. Naopak, i v tomto případě je nutné zaslané vyúčtování převést do digitalizované podoby, tak, aby mohlo být uloženo do elektronické podoby spisu, k čemuž je, pokud by soud uvažoval ve stejných intencích jako stěžovatelka, nutno vynaložit prostředky přinejmenším na energii, a dále čas a odměnu pracovníka, jenž digitalizaci dokumentu provede.

15. Veden těmito úvahami shledal krajský soud stížnost nedůvodnou, a proto ji podle § 148 odst. 1 písm. c) tr. ř. zamítl.

Č. 57

Obviněný, Zabrání věci, Dovolání
§ 32, § 265d odst. 1 písm. c) tr. ř.

č. 57

Obviněným ve smyslu § 265d odst. 1 písm. c) tr. ř., který je oprávněn podat dovolání, se rozumí i osoba, již byla zabráná věc k návrhu státního zástupce podanému poté, co tato osoba byla pravomocně zproštěna obžaloby nebo bylo její trestní stíhání pravomocně zastaveno.

Zabrání věci
§ 101 odst. 2 písm. e) tr. zákoníku

II. Podle § 101 odst. 2 písm. e) tr. zákoníku nelze uložit ochranné opatření zabrání věci zásadně takové osobě, která nabyla věc, jež by jinak mohla být zabráná, v dobré víře.

(Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2019, sp. zn. 5 Tdo 1069/2019, ECLI:CZ:NS:2019:5.TDO.1069.2019.2)

Nejvyšší soud z podnětu dovolání, které podal L. F., podle § 265k odst. 1 tr. ř. zrušil usnesení Městského soudu v Praze ze dne 4. 1. 2019, sp. zn. 7 To 469/2018, a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 23. 10. 2018, sp. zn. 6 T 262/2015. Podle § 265k odst. 2 tr. ř. zrušil také další rozhodnutí obsahově navazující na zrušená rozhodnutí, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu. Podle § 265l odst. 1 tr. ř. pak Nejvyšší soud přikázal Obvodnímu soudu pro Prahu 2, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

I.

Dosavadní průběh trestního řízení

1. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 23. 10. 2018, sp. zn. 6 T 262/2015 (dále jen usnesení soudu prvního stupně, nebude-li výslovně uvedeno jinak), bylo podle § 101 odst. 2 písm. e) tr. zákoníku rozhodnuto o zabrání nemovitých věcí, které byly předtím podle § 79d odst. 1 tr. ř. zajištěny usnesením policejního orgánu ze dne 11. 7. 2011, č. j. OKFK-156-2/TČ-2011-200204, ve spojení s usnesením Vrchního soudu v Olomouci ze dne 15. 12. 2011, sp. zn. 1 To 52/2011, a Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 12. 2012, sp. zn. 6 To

č. 57

72/2012. Jde o nemovité věci vedené Katastrálním úřadem v XY, v katastrálním území XY, na listu vlastnictví č. XY, vlastníka L. F., a to v rozsahu specifikovaném podle stavu uvedeného v příklepu soudního exekutora D. T. ze dne 1. 12. 2005, sp. zn. EX 298/03, a konkrétně citované v usnesení soudu prvního stupně (dále ve zkratce jen „nemovité věci“, případně také jen „nemovitosti“).

2. Proti usnesení soudu prvního stupně podal dovolatel stížnost, o níž rozhodl Městský soud v Praze usnesením ze dne 4. 1. 2019, sp. zn. 7 To 469/2018 (dále jen usnesení soudu druhého stupně, popřípadě napadené usnesení), tak, že ji podle § 148 odst. 1 písm. c) tr. ř. jako nedůvodnou zamítl.

3. Ochranné opatření zabráni výše uvedených nemovitých věcí podle § 101 odst. 2 písm. e) tr. zákoníku bylo uloženo k návrhu státního zástupce Vrchního státního zastupitelství v Praze ze dne 21. 10. 2016, sp. zn. 7 VZV 14/2013. Státní zástupce podal tento návrh poté, co jednak bylo v trestním řízení vedeném proti dovolateli usnesením Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 10. 10. 2016, sp. zn. 6 T 262/2015, pro promlčení zastaveno jeho trestní stíhání pro skutek, v němž byla spatřována pomoc k trestnému činu maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 odst. 2 písm. a) zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona, ve znění pozdějších předpisů, účinného do 30. 6. 2006, dále ve zkratce jen „tr. zák.“ (šlo o 1. skutek z obžaloby státního zástupce Vrchního státního zastupitelství v Praze ze dne 20. 1. 2014, sp. zn. 7 VZV 14/2013), a jednak byl dovolatel rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 12. 2. 2016, sp. zn. 7 T 10/2014, ve spojení s usnesením Městského soudu v Praze ze dne 11. 8. 2016, sp. zn. 67 To 127/2016, podle § 226 písm. c) tr. ř. zproštěn obžaloby pro skutek, v němž byl spatřován pokus trestného činu poškozování věřitele podle § 8 odst. 1 a § 256 odst. 2 písm. b), odst. 4 tr. zák. (šlo o 2. skutek z téže původní obžaloby státního zástupce Vrchního státního zastupitelství v Praze ze dne 20. 1. 2014, sp. zn. 7 VZV 14/2013), neboť nebylo prokázáno, že tento skutek spáchal dovolatel.

4. O zmíněném následném návrhu státního zástupce Vrchního státního zastupitelství v Praze ze dne 21. 10. 2016, sp. zn. 7 VZV 14/2013, jímž navrhl zabrat L. F. uvedené nemovité věci, rozhodl nejprve Obvodní soud pro Prahu 2 svým usnesením ze dne 17. 4. 2018, sp. zn. 6 T 262/2015, tak, že se tento návrh zamítá, neboť nejsou splněny důvody pro uložení ochranného opatření zabráni věci podle § 101 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku, jak státní zástupce sám navrhoval, protože státní zástupce podle soudu prvního stupně neunesl důkazní břemeno k prokázání zavinění dovolatele k tvrzenému trestnému činu maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 odst. 2 písm. a) tr. zák. Ke stížnosti státního zástupce bylo toto první usnesení soudu prvního stupně zrušeno usnesením Městského soudu v Praze ze dne 26. 6. 2018, sp. zn. 7 To 213/2018, a věc byla vrácena soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí, protože soud druhého stupně dospěl k závěru, že vedle důvodu pro zabráni věci podle § 101 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku přichází v úvahu ještě důvod uvedený v § 101 odst. 2 písm. e) tr. zákoníku.

Stížnostní soud pak uložil soudu prvního stupně, aby se v dalším řízení zabýval tím, zda jsou splněny podmínky pro uložení ochranného opatření zabránění věci podle posledně uvedeného ustanovení. Až v návaznosti na toto kasační usnesení Městského soudu v Praze rozhodl Obvodní soud pro Prahu 2 výše uvedeným usnesením ze dne 23. 10. 2018, sp. zn. 6 T 262/2015, o zabránění nemovitých věcí ve vlastnictví dovolatele. Stížnost L. F. proti tomuto usnesení byla pak usnesením Městského soudu v Praze ze dne 4. 1. 2019, sp. zn. 7 To 469/2018, zamítnuta.

č. 57

II. Dovolání

5. Proti tomuto usnesení soudu druhého stupně podal L. F. prostřednictvím svého obhájce dovolání z důvodu uvedeného v § 265b odst. 1 písm. j) tr. ř., neboť podle něj nebyly splněny podmínky stanovené zákonem pro uložení ochranného opatření spočívajícího v zabránění nemovitých věcí.

6. Dovolatel zejména namítl, že zabrané nemovité věci nabyt v dobré víře postupem, který byl v té době legální, nešlo o zakázané jednání a nebylo možno v době konání exekuční dražby ani zvažovat jeho trestní stíhání. Ostatně také soud prvního stupně konstatoval, že se obviněný nedopustil ničeho nezákonného. Pokud jde o další trestní stíhání jiných osob, je podle dovolatele zřejmé, že se orgány státní moci zcela nepochopitelně opozdily, až došlo k promlčení trestního stíhání, a poté se zjevně snažily napravit své opomenutí tímto trestním řízením. Ač se exekuční dražba konala dne 1. 12. 2005 a po stránce formálních náležitostí byla bezvadná, až v roce 2018 bylo rozhodnuto o zabránění nemovitých věcí na základě zákonného ustanovení, které bylo účinné od 17. 3. 2017 (správně od 18. 3. 2017). Podle dovolatele tedy jde, byť je mu známo ustanovení § 3 odst. 2 tr. zákoníku, o nepřipustnou retroaktivitu, a to i s ohledem na ustálenou judikaturu Ústavního soudu (k tomu odkázal na jeho nálezy ze dne 22. 2. 1996, sp. zn. III. ÚS 232/95, a ze dne 8. 6. 1995, sp. zn. IV. ÚS 215/94). Navíc s ohledem na časový odstup od konané dražby, pro který bylo z důvodu promlčení zastaveno trestní stíhání soudního exekutora, jenž prováděl dražbu, se dovolateli jeví následný faktický postih nabyvatele nemovitých věcí zabráněním vydraženého majetku v rozporu se zásadami právního státu. Dovolateli není ani jasné, kde je ve vztahu k jeho osobě veřejný zájem, neboť předmětné nemovitosti drží již více než 12 let. Dovolateli je známo, že o ochranných opatřeních se rozhoduje vždy podle zákona účinného v době rozhodování, nicméně v nyní projednávaném případě je podle něj zřejmé, že s ohledem na velký časový odstup nehrozí nikomu žádná újma. Dovolatel k této námitce uzavřel, že napadenými rozhodnutími došlo k narušení principu právní jistoty a ochrany majetku získaného v dobré víře od osoby vykonávající veřejnou moc, k čemuž odkázal na judikaturu Nejvyššího soudu.

7. Dovolatel dále poukázal na § 329 odst. 7 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů, podle něhož zaplatí-li vydražitel nejvyšší podání řádně a včas, přejde na vydražitele vlastnické právo k vydražené věci anebo souboru vydražených věcí, a to s právními účinky k okamžiku udělení příklepu, přičemž přechodem vlastnictví na vydražitele zanikají zástavní a zadržovací práva a další práva váznoucí na věci. Dovolatel zdůraznil, že takovým přechodem vlastnického práva zanikají ze zákona všechna věcná i obligační práva k věci cizí, která na věci (souboru věcí) do té doby vázla, přičemž jako příklad zmínil zástavní a zadržovací právo, zajišťovací převod práva, předkupní právo, nájemní právo apod. Dovolatel poukázal rovněž na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2004, sp. zn. 22 Cdo 1229/2003, podle kterého k přechodu práva dochází i tehdy, pokud povinný nebyl vlastníkem dražené věci a její vlastník o probíhajícím výkonu rozhodnutí nevěděl. Vydražitel tak podle názoru dovolatele nabývá věc originárně, jde o přechod vlastnického práva.

8. V nyní posuzovaném případě bylo podle názoru dovolatele prokázáno, že dražba proběhla po formální stránce v souladu se zákonem a vydražitel L. F. nabyl vlastnictví na základě postupu aprobovaného právním řádem. Všechny tyto skutečnosti dovolatel během trestního řízení sice namítal, ale soudy nižších stupňů na ně nebraly zřetel (s výjimkou prvního usnesení soudu prvního stupně, jímž byl návrh státního zástupce na zabránění nemovitých věcí zamítnut a které bylo následně zrušeno). Orgány činné v trestním řízení tedy užily zákon v jeho neprospěch a zcela pominuly osobu, která zavinila, že dovolatel vydražil v dobré víře předmětné nemovité věci za částku ve výši 29 030 000 Kč. Podle názoru dovolatele tak zcela rezignovaly na to, kdo celou situaci zavinil, a hojily se na osobě, která v souladu s presumpcí, že postup exekutora jako orgánu vykonávajícího veřejnou moc bude v souladu se zákonem, zcela důvěřovala tomu, že dražba byla konaná v souladu s právem. V této souvislosti dovolatel odkázal na nález Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. I. ÚS 1470/17. Analogicky dovolatel upozornil na čl. 40 odst. 6 Listiny základních práv a svobod, podle kterého se trestnost činu posuzuje a trest se ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán, přičemž pozdějšího zákona se použije, jestliže je to pro pachatele příznivější. Dovolatel vyjádřil přesvědčení, že ochranné opatření uložené v této trestní věci je de facto trestem vůči jeho osobě, neboť v případě, že je tzv. zdrojový delikt promlčen a nikdo nemůže být za něj stíhán, se vůči němu uplatňuje represivní opatření státu, aniž by se čehokoliv dopustil. Za této situace měl dovolatel za to, že postup státu vůči němu vykazuje znak svévole (možná i pod vlivem společenské situace poškozených v kauze H-SYSTEM, kterou však dovolatel nikterak nezavinil) a postrádá ústavněprávní konotace.

9. Závěrem dovolatel uvedl, že v daném řízení nebyl nikterak bezpečně a nade vší pochybnost prokázán ani zdrojový delikt, ač je to zákonným předpokladem

k uložení ochranného opatření. To, co uváděly soudy nižších stupňů, jsou podle dovolatele dedukce, nijak bezpečně prokázané provedenými důkazy.

10. Dovolatel tedy trval na tom, že ochranné opatření bylo uloženo, aniž byly splněny podmínky pro jeho uložení stanovené v trestním zákoníku, a navrhl, aby Nejvyšší soud podle § 265k odst. 1 tr. ř. zrušil usnesení Městského soudu v Praze ze dne 4. 1. 2019, sp. zn. 7 To 469/2018, jakož i usnesení Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 23. 10. 2018, sp. zn. 6 T 262/2015, a buď podle § 265m odst. 1 tr. ř. sám zamítl návrh státního zástupce na zabránění předmětných nemovitých věcí, nebo aby věc vrátil soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí.

č. 57

III.

Vyjádření k dovolání

11. Dovolání L. F. bylo zasláno nejvyššímu státnímu zástupci, který se k němu vyjádřil prostřednictvím státní zástupkyně Nejvyššího státního zastupitelství.

12. Státní zástupkyně nejprve připomněla, že podle § 3 odst. 2 tr. zákoníku se o ochranném opatření rozhodne vždy podle zákona účinného v době, kdy se o ochranném opatření rozhoduje, a tento princip je výjimkou z § 2 odst. 1 tr. zákoníku. Odůvodnění uvedeného postupu je třeba hledat v tom, že v zájmu prevence je nutno užívat nejnovějších a co nejúčinnějších ochranných opatření, přičemž nejde o opatření difamující. Jestliže tedy v případě ochranných opatření zákon hovoří o výjimce z obecných pravidel, podle státní zástupkyně se L. F. nemůže dovolávat těchto obecných pravidel ve svém dovolání.

13. Státní zástupkyně dále zrekapitulovala průběh exekuční dražby, v které dovolatel nabyl předmětné nemovité věci v katastrálním území XY. Na základě toho státní zástupkyně nepřisvědčila námitkám dovolatele, neboť podle ní v posuzované trestní věci není možné dospět k závěru, že k zabránění věci došlo na základě libovůle státního orgánu, protože byl prokázán vztah zabraných věcí k trestné činnosti jiné osoby, stejně jako skutečnost, že předmětné nemovité věci jsou ve vlastnictví L. F., který je nabyl příklepem ve veřejné dražbě. Rovněž je podle ní třeba zdůraznit, že institut zabránění věci je reakcí na požadavky plynoucí z aktu mezinárodního práva veřejného a evropského práva a k tomu je třeba odkázat především na Úmluvu o prání a vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 33/1997 Sb.).

14. Z výše uvedených důvodů proto státní zástupkyně Nejvyššího státního zastupitelství navrhla, aby Nejvyšší soud podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř. odmítl dovolání L. F. jako zjevně neopodstatněné.

IV.

Přípustnost dovolání

č. 57

15. Nejvyšší soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny všechny formální podmínky pro konání dovolacího řízení, a to včetně povahy a opodstatněnosti uplatněných námitek ve vztahu k označenému dovolacímu důvodu.

16. Dovolání bylo podáno proti pravomocnému rozhodnutí soudu ve věci samé, a to proti rozhodnutí soudu druhého stupně, a zákon proti takovému rozhodnutí dovolání připouští (§ 265a odst. 1 tr. ř.). Rozhodnutím ve věci samé se podle § 265a odst. 2 písm. h) tr. ř. rozumí (mimo jiné) také rozhodnutí, jímž byl zamítnut řádný opravný prostředek proti usnesení uvedenému v § 265a odst. 2 písm. e) tr. ř., tj. usnesení, kterým bylo uloženo ochranné opatření. Dovolatel podal své dovolání prostřednictvím obhájce ve smyslu § 265d odst. 2 tr. ř., v zákonem stanovené lhůtě podle § 265e odst. 1, 2 tr. ř. a dovolání splňuje též obsahové náležitosti uvedené v § 265f odst. 1 tr. ř.

17. Dovolatel uplatnil dovolací důvod uvedený v § 265b odst. 1 písm. j) tr. ř., pro který je možno podat dovolání, pokud bylo rozhodnuto o uložení ochranného opatření, aniž byly splněny podmínky stanovené zákonem pro jeho uložení. Nejvyšší soud shledal, že námitky, které dovolatel ve svém dovolání uvádí, spadají pod uplatněný dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. j) tr. ř., resp. ve spojení s dovolacím důvodem podle § 265b odst. 1 písm. l) tr. ř. v jeho druhé alternativě, který ve skutečnosti, ač jej formálně neuvedl, obviněný uplatnil (toto pochybení samo o sobě nebylo natolik závažné, aby jen proto bylo jeho dovolání odmítnuto).

18. Vystala ovšem otázka, nakolik byl L. F. osobou oprávněnou podat dovolání, neboť trestní řád omezuje okruh osob oprávněných podat dovolání v § 265d odst. 1 tr. ř., přičemž ve znění účinném v době podání dovolání jej omezil toliko na nejvyššího státního zástupce a obviněného (tedy např. poškozený či zúčastněná osoba nejsou osobami oprávněnými podat dovolání). Protože v dané věci bylo ukládáno ochranné opatření L. F. jako osobě, která v té době již nebyla trestně stíhána (formálně nebyla obviněná), bylo třeba této otázce věnovat pozornost.

19. Bylo tedy zapotřebí vyřešit otázku, zda dovolatel, který byl v téže věci trestně stíhán (měl postavení obviněného), pozbyl takové označení a z něj plynoucí oprávnění podat dovolání jen proto, že jeho trestní stíhání bylo předtím pravomocně skončeno, a zda v řízení o následně podaném návrhu na zabránění věci mu svědčí takové postavení, a to i pro účely dovolacího řízení, či nikoli. Obviněný je totiž ve své podstatě v této věci „bývalým“ obviněným (viz toto označení např. v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 12. 2017, sp. zn. 4 Tdo 1118/2017), následně bylo proti němu vedeno řízení o návrhu státního zástupce na zabránění věci (viz shora reprodukci dosavadního průběhu trestního řízení). Podle § 265d odst. 1 písm. b) tr. ř. [ve znění účinném do 30. 11. 2019, po tomto datu jde o § 265d odst. 1 písm. c) tr. ř.] je osobou oprávněnou k podání dovolání proti rozhodnu-

tí soudu druhého stupně také obviněný, a to pro nesprávnost výroku rozhodnutí soudu, který se ho bezprostředně dotýká. Je přitom nepochybné, že v dané věci bylo napadáno usnesení soudu druhého stupně, jímž byla zamítnuta stížnost proti usnesení soudu prvního stupně, kterým bylo uloženo ochranné opatření zabrání věci podle § 101 odst. 2 písm. e) tr. ř., tedy bylo napadeno takové rozhodnutí, u něhož se dovolání připouští, jak již bylo uvedeno shora – viz § 265a odst. 1, odst. 2 písm. h) tr. ř. ve spojení s § 265a odst. 2 písm. e) tr. ř. Je též zjevné, že se tato rozhodnutí bezprostředně dotýkají L. F., neboť jimi byly zabráný jeho nemovité věci.

20. Při řešení této otázky vycházel Nejvyšší soud též z dosavadního průběhu trestního řízení, jak již bylo rozvedeno shora. Proti dovolateli bylo v tomto trestním řízení vedeno trestní stíhání jednak pro skutek právně kvalifikovaný jako pomoc k trestnému činu maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 10 odst. 1 písm. c) a § 171 odst. 2 písm. a) tr. zák., které bylo usnesením Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 10. 10. 2016, sp. zn. 6 T 262/2015, zastaveno z důvodu promlčení, a jednak pro skutek právně kvalifikovaný jako pokus trestného činu poškozování věřitele podle § 8 odst. 1 a § 256 odst. 2 písm. b), odst. 4 tr. zák., pro který byl (po vyloučení věci k samostatnému projednání) obviněný zproštěn obžaloby podle § 226 písm. c) tr. ř. rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 12. 2. 2016, sp. zn. 7 T 10/2014, ve spojení s usnesením Městského soudu v Praze ze dne 11. 8. 2016, sp. zn. 67 To 127/2016. Teprve v návaznosti na to, že trestní stíhání obviněného bylo skončeno jednak pravomocným usnesením o zastavení trestního stíhání, jednak pravomocným zprošťujícím rozsudkem, podal státní zástupce, který předtím navrhoval, aby obviněnému byl ve vztahu k zajištěným nemovitým věcem uložen trest propadnutí věci, nový návrh na zabrání stejných nemovitých věcí podle § 101 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku. S tímto návrhem sice státní zástupce neuspěl, nicméně následně bylo usneseními soudu prvního a druhého stupně rozhodnuto tak, že se tytéž nemovité věci zabírají podle § 101 odst. 2 písm. e) tr. zákoníku, a to mimo jiné s odůvodněním, že jiná osoba, tj. exekutor, se dopustila trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí, na němž se podle dozorujícího státního zástupce měl obviněný L. F. účastnit ve formě pomoci, což jednak podle předchozích rozhodnutí soudů nižších stupňů bylo promlčeno (viz zastavení trestního stíhání obviněného L. F.), jednak to nebylo prokázáno (viz první usnesení soudu prvního stupně o zamítnutí návrhu na zabrání věci a následné usnesení soudu druhého stupně o zrušení tohoto usnesení a vrácení věci soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí).

21. Dovolatel tedy v předchozím stadiu trestního řízení (vedeného u Obvodního soudu pro Prahu 2 pod sp. zn. 7 T 10/2014 a sp. zn. 6 T 262/2016) vystupoval jako obviněný, přičemž pro jeden žalovaný skutek bylo trestní stíhání pro promlčení zastaveno a pro druhý žalovaný skutek byl dovolatel zproštěn obžaloby. Jak v době podání dovolání podle § 265d odst. 1 písm. b) tr. ř. ve znění účinném

do 30. 11. 2019, tak v době rozhodování Nejvyššího soudu podle § 265d odst. 1 písm. c) tr. ř. v nyní účinném znění, které bude dále Nejvyšší soud užívat, neboť trestní řízení se koná zásadně podle zákona právě platného a účinného (viz rozhodnutí pod č. 2/1998-II. Sb. rozh. tr.), byl vedle veřejného žalobce jedinou další osobou oprávněnou podat dovolání obviněný. S ohledem na okolnosti nyní projednávané věci je však Nejvyšší soud přesvědčen, že uvedené ustanovení má být vykládáno extenzivně, tedy tak, že zahrnuje i takového obviněného, jehož dřívější trestní stíhání skončilo, a následně v téže věci byl proti němu podán návrh na uložení ochranného opatření, zde zabrání věci. Opačný názor využívající restriktivní výklad pojmu „obviněný“ užitý v § 265d odst. 1 písm. c) tr. ř., který by spočíval v tom, že L. F. nebyl ani v době podání dovolání ani v době rozhodování Nejvyššího soudu obviněným, protože jeho trestní stíhání skončilo dříve, než započalo řízení o návrhu státního zástupce na zabrání jeho věci, by ve svém důsledku znamenal odepření práva dovolatele na přístup k soudu (tzv. *denegatio iustitiae*).

22. Zákonodárce v § 265d odst. 1 písm. c) tr. ř. užívá obecný pojem „obviněný“. Obviněným se obecně rozumí osoba, která je trestně stíhána. Legální definici podává § 32 tr. ř., podle něhož toho, kdo je podezřelý ze spáchání trestného činu, lze považovat za obviněného a použít proti němu prostředků daných trestním řádem teprve tehdy, bylo-li proti němu zahájeno trestní stíhání (§ 160 tr. ř.). Tuto definici je třeba doplnit dalšími ustanoveními trestního řádu, která se vztahují k okamžiku zahájení trestního stíhání – předně podle § 314b odst. 1 věty druhé tr. ř. se trestní stíhání zahajuje též tím, že návrh státního zástupce na potrestání byl doručen soudu, dále podle § 179b odst. 5 věty druhé tr. ř. se trestní stíhání zahajuje rovněž tím, že se soudu doručí návrh na schválení dohody o vině a trestu, byla-li sjednána ve zkráceném přípravném řízení (v obou případech má takové zahájení trestního stíhání účinky vůči obviněnému až doručením uvedených návrhů obviněnému). Podle § 12 odst. 7 tr. ř. se rozumí obviněným též obžalovaný a odsouzený, pokud z povahy věci nevyplývá něco jiného. Obviněný se označuje jako obžalovaný po nařízení hlavního líčení (§ 12 odst. 8 tr. ř.) a jako odsouzený poté, co proti němu byl vydán odsuzující rozsudek, který nabyl právní moci (§ 12 odst. 9 tr. ř.). Povahu odsuzujícího rozsudku má též trestní příkaz (§ 314e odst. 8 tr. ř.). Obviněného je pak třeba odlišovat od podezřelého ve smyslu § 179b odst. 3 tr. ř. (od sdělení podezření ve zkráceném přípravném řízení), resp. od podezřelého, proti němuž dosud nebylo zahájeno trestní stíhání a je vedeno jen prověřování (viz výslovně § 159c a § 159d tr. ř., resp. i § 32 či § 76a tr. ř.), resp. podezřelého, kterého je možno zadržet (§ 76 tr. ř.). Již z toho je zřejmé, že pojem „obviněný“ užitý v § 265d odst. 1 písm. c) tr. ř. nelze vykládat ani restriktivně a vlastně ani doslovně. Obviněným by se totiž jinak měla rozumět taková osoba, proti níž se vede řízení a proti níž bylo zahájeno trestní stíhání, a to nikoli až do jeho pravomocného skončení, ale dokonce jen do nařízení hlavního líčení, protože pak se

obviněný označuje jako obžalovaný. S ohledem na povahu dovolání jako mimořádného opravného prostředku a okruh rozhodnutí, proti nimž je dovolání přípustné, je logicky třeba užít rozšiřujícího výkladu pojmu „obviněný“, jak vyplývá z § 12 odst. 7 tr. ř., a je nutno jím rozumět i obžalovaného, resp. odsouzeného, tj. toho, kdo byl pravomocným odsuzujícím rozsudkem uznán vinným (naopak nepůjde o odsouzeného trestním příkazem, protože v takovém případě nerozhodoval soud druhého stupně – viz § 265a odst. 1 tr. ř.). Dovolání je přípustné i proti rozsudku, jímž byl obviněný obžaloby zproštěn [§ 265a odst. 2 písm. b) tr. ř.], a zároveň není omezeno na dovolání nejvyššího státního zástupce, resp. příslušný orgán Úřadu evropského veřejného žalobce, v neprospěch obviněného, ale je třeba připustit i podání dovolání takovou osobou, proti níž se trestní řízení vede, ve svůj prospěch, domáhá-li se jiného (příznivějšího) důvodu pro zproštění obžaloby (viz rozhodnutí pod č. 40/2005 Sb. rozh. tr.). Je tak zřejmé, že se při výkladu pojmu „obviněný“ užitého v § 265d odst. 1 písm. c) tr. ř. uplatňuje extenzivní výklad, neboť je pod něj třeba zahrnout i tu osobu, proti níž se vedlo trestní řízení a která sice byla dříve trestně stíhána (obviněný v užším slova smyslu), avšak v době podání dovolání jako mimořádného opravného prostředku proti pravomocnému rozhodnutí, jakož i v době rozhodování o něm, již není trestně stíhána, a dokonce ani v takové věci nebyla odsouzena, naopak byla pravomocně zproštěna obžaloby. Podobně je tomu i v případech, kdy bylo její trestní stíhání pravomocně zastaveno – viz § 265a odst. 2 písm. c) tr. ř., nebo bylo rozhodnuto o postoupení věci – viz § 265a odst. 2 písm. d) tr. ř., či byl využit některý z odklonů, s nímž není spojeno odsouzení obviněného – viz § 265a odst. 2 písm. f) a g) tr. ř. Je proto nanejvýš logické, aby bylo přípustné také dovolání té osoby, proti níž bylo vedeno trestní řízení a která byla trestně stíhána, avšak následně její trestní stíhání bylo pravomocně skončeno a posléze proti ní v téže věci podal státní zástupce návrh na uložení ochranného opatření. Nebylo by důvodné stanovit dva různé režimy k tomu, aby osoba, která byla trestně stíhána, mohla využít dovolání jako mimořádný opravný prostředek a brojit proti zabrání věci jako ochrannému opatření, a to jen v závislosti na tom, zda bylo o uložení tohoto ochranného opatření rozhodnuto spolu s rozhodnutím o vině, anebo šlo o samostatné rozhodnutí učiněné v řízení navazujícím na rozhodování o vině (viz k tomu § 230 odst. 1 až 3 tr. ř.).

23. V daném případě orgány činné v trestním řízení přistoupily k zabrání nemovitých věcí náležejících dovolateli v přímé návaznosti na jeho předchozí trestní stíhání. Státní zástupce učinil návrh na jejich zabrání v reakci na zastavení trestního stíhání dovolatele z důvodu promlčení trestní odpovědnosti, resp. též v reakci na jeho zproštění obžaloby, naopak předtím počítal s propadnutím stejných věcí. Posléze navrhl zabrat tytéž věci podle § 101 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku ve znění účinném do 17. 3. 2017, podle kterého mohl soud uložit, že se věc, kterou pachatel získal trestným činem nebo jako odměnu za něj, zabírá, náleží-li pacha-

č. 57

teli, kterého nelze stíhat nebo odsoudit (míněno pachateli činu, za nějž trestní odpovědnost zanikla pro promlčení). Vzhledem k tomu, že o tomto návrhu státního zástupce soud prvního stupně poprvé rozhodoval až dne 17. 4. 2018, tedy poté, co došlo ke změně právní úpravy ochranného opatření zabrání věci, byl návrh státního zástupce posouzen jako návrh na uložení ochranného opatření podle § 101 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku a jako takový byl zamítnut, přičemž k zabrání nemovitých věcí podle § 101 odst. 2 písm. e) tr. ř. bylo přistoupeno až z podnětu soudu druhého stupně, který ke stížnosti státního zástupce zrušil původní zamítavé usnesení soudu prvního stupně.

24. Nejvyšší soud tímto svým rozšiřujícím výkladem, kterým připustil označení L. F. za obviněného ve smyslu § 265d odst. 1 písm. c) tr. ř., navázal též na svoji dřívější judikaturu, jakkoliv tato otázka dosud nebyla zevrubně a jednoznačně vyřešena. Přesto Nejvyšší soud již dříve ve svém usnesení ze dne 6. 12. 2017, sp. zn. 4 Tdo 1118/2017, v podobné situaci připustil dovolání podané osobou, která předtím byla v postavení obviněného, avšak její dovolání směřovalo výlučně proti rozhodnutím soudů nižších stupňů o zabrání věci. Nejvyšší soud i v uvedené věci připustil dovolání tzv. bývalých obviněných, jimž byly následně zabráněny věci, neboť je z povahy věci považoval za osoby oprávněné k podání dovolání.

25. Ze všech shora rozvedených důvodů má Nejvyšší soud za to, že obviněným podle § 265d odst. 1 písm. c) tr. ř. se rozumí i osoba, proti níž v daném trestním řízení bylo vedeno trestní stíhání, které bylo následně pravomocně skončeno jiným způsobem než odsuzujícím rozsudkem, a poté bylo takové osobě uloženo ochranné opatření, v daném případě zabrání věci. Nepřipustění dovolání takovou osobou by bylo přílišným formalismem lpícím na doslovném znění uvedeného ustanovení, které by v konečném důsledku znamenalo odepření přístupu k soudu (tzv. *denegatio iustitiae*), zamezení možnosti účinně brojit proti trestní sankci (zabrání věci), která je fakticky pro obviněného zcela srovnatelná s typově obdobným trestem (propadnutí věci).

26. Nejvyšší soud tedy považuje dovolání L. F. za přípustné, takže byly splněny všechny formální podmínky pro konání dovolacího řízení. Proto bylo možno přistoupit k věcnému přezkumu námitek uplatněných v dovolání, které Nejvyšší soud, jak bude rozvedeno níže, shledal důvodným.

V.

Důvodnost dovolání

a) Obecně k zabrání věci

27. České trestní právo hmotné tradičně vychází z tzv. dualismu (dvojkolejnosti) trestních sankcí, tedy z odlišování trestů a ochranných opatření (viz k tomu § 36 tr. zákoníku a též § 23 a násl. a § 71 a násl. tr. zák.), jde-li o dospělě pachate-

le (naproti u mladistvých vychází z tzv. monismu trestních sankcí, neboť sankcí je opatření, které je ale trojího druhu – trestní, ochranné a výchovné). Pro oba druhy trestních sankcí jsou některé jejich vlastnosti společné, v jiných se liší. V obou případech je jejich obecným účelem ochrana společnosti před trestnou činností, jde o právní následek spáchaného činu, který vykazuje znaky trestného činu, resp. činu jinak trestného. Stát jimi zasahuje autoritativním způsobem do základních lidských práv a svobod, osoba, jíž je sankce uložena, se jí musí podrobit, stát je při jejich ukládání vázán společnými základními zásadami, jimiž jsou zásada zákonnosti (§ 37 odst. 1 tr. zákoníku), humanity trestní sankce, tj. zákazu sankcí krutých, nepřiměřených a ponižujících lidskou důstojnost (§ 37 odst. 2 tr. zákoníku), přiměřenosti trestních sankcí (§ 38 tr. zákoníku, pro ochranná opatření viz zvláště § 96 tr. zákoníku) a subsidiarity trestní represe (§ 12 odst. 2 tr. zákoníku).

28. Základní rozdíl mezi trestem a ochranným opatřením spočívá v tom, že s trestem je spojen společenský a morální odsudek osoby, jíž je trest ukládán. Újma v případě trestu je nevyhnutelným průvodním jevem trestu, s nímž je spojena účinná ochrana společnosti, naproti tomu ochranná opatření působí preventivně, jejich primárním (a vlastně jediným) účelem je právě účinná ochrana společnosti před trestnými činy, resp. činy jinak trestnými, jde ovšem výlučně o prevenci individuální, nikoli generální (jako u trestů). Navíc v rámci individuálně preventivního účinku ochranných opatření má ve skutečnosti působit jen náprava a zajištění (zneškodnění), nikoli i odstrašení (ve spojitosti s ochranným opatřením zabrání věci se pak hovoří vlastně jen o zneškodnění). Z důvodu uvedeného vyššího cíle se neuplatňuje princip personality (jako u trestu), ale ochranné opatření může zasáhnout i jinou osobu, než která spáchala trestný čin (a to buď pachatele činu jinak trestného, anebo i třetí osobu – typicky právě v případě zabrání věci). Ochranná opatření lze dělit do dvou základních skupin podle toho, do jakých právních statků osoby, jíž jsou uloženy, zasahují – ochranná opatření zasahující osobní svobodu (ochranné léčení, zabezpečovací detence a ochranná výchova) a majetek (zabrání věci a zabrání části majetku). Ovšem historicky původní účel ochranných opatření zasahujících majetek, který spočíval v ochraně společnosti před oběhem nebezpečných věcí, typicky věcí užívaných ke spáchání trestné činnosti (instrumenta sceleris – zločinné nástroje, např. padělatelské náčiní apod.), případně věcí, které vůbec nemohou být předmětem právních vztahů (res extra commercium – např. padělky peněz, dokladů apod.), se poněkud změnil v důsledku posledních novelizací právní úpravy souvisejících s tzv. europeizací trestního práva hmotného, v souvislosti s níž došlo k rozšíření uvedeného účelu o odčerpání výnosů z trestné činnosti (zejména pokud jde o § 101 odst. 2 a § 102a tr. zákoníku). Tato ochranná opatření tak chrání společnost před nástroji trestné činnosti (§ 135a tr. zákoníku) a před kořistěním z výnosů z trestné činnosti (§ 135b tr. zákoníku). Viz k tomu odbornou literaturu – např. JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges,

2019, s. 475; viz též ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 484, k ochranným opatřením s. 1140, ovšem pouze k právní úpravě ještě před novelizací ochranných opatření zasahujících majetek).

č. 57

29. Je vhodné uvést též text zákonných ustanovení významných pro posouzení dané věci, včetně historického vývoje některých ustanovení vztahujících se k ochrannému opatření zabránění věci. Podle právní úpravy účinné v době, kdy obviněný L. F. získal předmětné nemovitosti, byla rozhodná následující právní úprava. Podle § 16 odst. 3 tr. zák. se o ochranném opatření rozhodlo vždy podle zákona účinného v době, kdy se o ochranném opatření rozhodovalo. Podle § 71 odst. 1 tr. zák. mezi ochranná opatření patřilo i zabránění věci (vedle ochranného léčení a ochranné výchovy – teprve s účinností od 1. 1. 2009 přibyla zabezpečovací detence). Podle § 73 odst. 1 tr. zák., ve znění účinném do 30. 6. 2006, platilo, že nebyl-li uložen trest propadnutí věci uvedené v § 55 odst. 1 tr. zák., mohl soud uložit, že se taková věc zabírá, a) náležela-li pachateli, kterého nelze stíhat nebo odsoudit, b) náležela-li pachateli, od jehož potrestání soud upustil, nebo c) vyžadovala-li to bezpečnost lidí nebo majetku, popřípadě jiný obdobný obecný zájem. Vlastníkem zabrané věci se pak stal stát (§ 73 odst. 2 tr. zák.). Podle § 73 odst. 1 tr. zák., ve znění účinném od 1. 7. 2006 do 31. 12. 2009, platilo, že nebyl-li uložen trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty uvedené v § 55 odst. 1 tr. zák., mohl soud uložit, že se taková věc nebo jiná majetková hodnota zabírá, a) náležela-li pachateli, kterého nelze stíhat nebo odsoudit, b) náležela-li pachateli, od jehož potrestání soud upustil, c) ohrožovala-li bezpečnost lidí nebo majetku, popřípadě společnosti, anebo hrozilo-li nebezpečí, že bude sloužit ke spáchání zvlášť závažných trestných činů, nebo d) byla-li získána trestným činem nebo jako odměna za něj a nenáležela-li pachateli, nebo byla-li jinou osobou než pachatelem, byť jen zčásti, nabyta za věc nebo jinou majetkovou hodnotu, kterou pachatel získal trestným činem nebo jako odměnu za něj, nebo kterou pachatel, byť jen zčásti, nabyt za takovou věc nebo jinou majetkovou hodnotu, pokud hodnota zabírané věci nebo jiné majetkové hodnoty nebyla ve vztahu k hodnotě věci nebo jiné majetkové hodnoty získané pachatelem zanedbatelná (v § 73 odst. 3 tr. zák. pak byl uveden možný alternativní postup namísto zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty).

30. Trestní zákoník obsahuje stejnou úpravu o časové působnosti trestních zákonů, jde-li o uložení ochranného opatření, a to v § 3 odst. 2 tr. zákoníku. Zabránění věci je po celou dobu platnosti a účinnosti trestního zákoníku upraveno v § 101 tr. zákoníku.

31. Podle původního ustanovení § 101 odst. 1 tr. zákoníku, ve znění účinném od 1. 1. 2010 do 31. 5. 2015 (do novelizace provedené zákonem č. 86/2015 Sb.), platilo, že nebyl-li uložen trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty uvedené v § 70 odst. 1 tr. zákoníku, mohl soud uložit, že se taková věc nebo jiná

majetková hodnota zabírá, a) náleží-li pachateli, kterého nelze stíhat nebo odsoudit, b) náleží-li pachateli, od jehož potrestání soud upustil, nebo c) ohrožuje-li bezpečnost lidí nebo majetku, popřípadě společnosti, anebo hrozí nebezpečí, že bude sloužit ke spáchání zločinu. Podle § 101 odst. 2 tr. zákoníku účinného v tomto období mohl soud bez podmínek uvedených v § 101 odst. 1 tr. zákoníku uložit zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty pouze v případě, že byla, byť nikoli bezprostředním, výnosem trestného činu, zejména a) byla-li věc nebo jiná majetková hodnota získána trestným činem nebo jako odměna za něj a nenáleží-li pachateli, b) byla-li věc nebo jiná majetková hodnota nabyta jinou osobou než pachatelem, byť jen zčásti, za věc nebo jinou majetkovou hodnotu, která byla získána trestným činem nebo jako odměna za něj, pokud hodnota věci nebo jiné majetkové hodnoty, která byla získána trestným činem nebo jako odměna za něj, není ve vztahu k hodnotě nabyté věci nebo jiné majetkové hodnoty zanedbatelná, nebo c) byla-li věc nebo jiná majetková hodnota nabyta jinou osobou než pachatelem, byť jen zčásti, za věc nebo jinou majetkovou hodnotu, kterou pachatel, byť jen zčásti, nabyl za věc nebo jinou majetkovou hodnotu, která byla získána trestným činem nebo jako odměna za něj, pokud hodnota věci nebo jiné majetkové hodnoty, která byla získána trestným činem nebo jako odměna za něj, není ve vztahu k hodnotě nabyté věci nebo jiné majetkové hodnoty zanedbatelná.

32. Podle § 101 odst. 1 tr. zákoníku, ve znění účinném od 1. 6. 2015 do 17. 3. 2017 (do novelizace provedené zákonem č. 55/2017 Sb.), platilo, že nebyl-li uložen trest propadnutí věci uvedené v § 70 tr. zákoníku, mohl soud uložit, že se taková věc zabírá, a) náleží-li pachateli, kterého nelze stíhat nebo odsoudit, b) náleží-li pachateli, od jehož potrestání soud upustil, nebo c) ohrožuje-li bezpečnost lidí nebo majetku, popřípadě společnosti, anebo hrozí nebezpečí, že bude sloužit ke spáchání zločinu. Podle § 101 odst. 2 tr. zákoníku účinného v tomto období bez splnění podmínek § 101 odst. 1 tr. zákoníku mohl soud uložit zabrání věci pouze v případě, že je, byť nikoli bezprostředním, výnosem trestného činu, zejména a) byla-li věc získána trestným činem nebo jako odměna za něj a nenáleží-li pachateli, b) byla-li věc nabyta jinou osobou než pachatelem nebo je-li součástí majetku svěřenského fondu nebo podílového fondu a byla-li nabyta, byť jen zčásti, za věc, která byla získána trestným činem nebo jako odměna za něj, pokud hodnota věci, která byla získána trestným činem nebo jako odměna za něj, není ve vztahu k hodnotě nabyté věci zanedbatelná, nebo c) byla-li věc nabyta jinou osobou než pachatelem nebo je-li součástí majetku svěřenského fondu nebo podílového fondu a byla-li nabyta, byť jen zčásti, za věc, kterou pachatel, byť jen zčásti, nabyl za věc, která byla získána trestným činem nebo jako odměna za něj, pokud hodnota věci, která byla získána trestným činem nebo jako odměna za něj, není ve vztahu k hodnotě nabyté věci zanedbatelná.

33. Podle § 101 odst. 1 tr. zákoníku, ve znění účinném od 18. 3. 2017 (od novelizace provedené zákonem č. 55/2017 Sb.) do 31. 1. 2019, platilo, že nebyl-li ulo-

žen trest propadnutí věci uvedené v § 70 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku, mohl soud uložit, že se taková věc zabírá, a) náleží-li pachateli, kterého nelze stíhat nebo odsoudit, b) náleží-li pachateli, od jehož potrestání soud upustil, nebo c) ohrožuje-li bezpečnost lidí nebo majetku, popřípadě společnosti, anebo hrozí nebezpečí, že bude sloužit ke spáchání zločinu. Podle § 101 odst. 2 tr. zákoníku účinného v tomto období mohl soud uložit zabrání věci, která byla získána trestným činem nebo jako odměna za trestný čin anebo která byla, byť jen zčásti, nabyta za věc získanou trestným činem nebo za věc tvořící odměnu za trestný čin, pokud hodnota věci, která byla získána trestným činem nebo jako odměna za něj, není ve vztahu k hodnotě nabyté věci zanedbatelná, a pokud taková věc a) náleží pachateli, který byl odsouzen za trestný čin, ze kterého věc pochází, b) náleží pachateli, kterého nelze stíhat nebo odsoudit, c) náleží pachateli, od jehož potrestání soud upustil, d) náleží nepřičetné osobě, která spáchala čin jinak trestný, e) náleží jiné osobě, na kterou pachatel takovou věc převedl nebo která ji jinak nabyla, nebo f) je součástí majetku ve svěřenském fondu nebo obdobném zařízení (dále jen „svěřenský fond“) anebo v podílovém fondu.

34. Další novelizací trestního zákoníku provedenou s účinností od 1. 2. 2019 bylo opět zasaženo do znění § 101 tr. zákoníku, a to ve spojitosti se zavedením nové legální definice pojmů „nástroj a výnos z trestné činnosti“ v § 135a a § 135b tr. zákoníku. Touto novelizací došlo ke změně především textu § 101 odst. 2 tr. zákoníku (ve znění dosud účinném), podle nějž může soud uložit zabrání věci, která je bezprostředním výnosem z trestné činnosti nebo je zprostředkovaným výnosem z trestné činnosti, pokud hodnota věci tvořící bezprostřední výnos z trestné činnosti není ve vztahu k hodnotě věci tvořící zprostředkovaný výnos z trestné činnosti zanedbatelná, a pokud taková věc a) náleží pachateli, který byl odsouzen za trestný čin, ze kterého věc pochází, b) náleží pachateli, kterého nelze stíhat nebo odsoudit, c) náleží pachateli, od jehož potrestání soud upustil, d) náleží nepřičetné osobě, která spáchala čin jinak trestný, e) náleží jiné osobě, na kterou pachatel takovou věc převedl nebo která ji jinak nabyla, nebo f) je součástí majetku ve svěřenském fondu anebo v podílovém fondu. Podle § 135b odst. 1 tr. zákoníku výnosem z trestné činnosti se rozumí jakákoli ekonomická výhoda pocházející z trestného činu. Podle § 135 odst. 2 tr. zákoníku bezprostředním výnosem z trestné činnosti se rozumí věc, která byla získána trestným činem nebo jako odměna za něj, včetně plodů a užitků. Podle § 135 odst. 3 tr. zákoníku zprostředkovaným výnosem z trestné činnosti se rozumí věc, včetně plodů a užitků, a) která byla, byť jen zčásti, nabyta za věc tvořící bezprostřední výnos z trestné činnosti, b) ve kterou byla věc tvořící bezprostřední výnos z trestné činnosti, byť jen zčásti, přeměněna, nebo c) k jejímuž zhodnocení došlo, byť jen zčásti, prostřednictvím věci tvořící bezprostřední výnos z trestné činnosti.

b) K otázce časové působnosti zákonů

č. 57

35. Již shora bylo nastíněno, jaké pravidlo užíval pro uložení ochranného opatření trestní zákon účinný v době nabytí nemovitostí obviněným (v důsledku údajného trestného činu další osoby – k tomu viz níže), jakož i zákon účinný v době rozhodování soudů nižších stupňů (v obou případech jde o stejné pravidlo), tj. že se užije zákona účinného v době rozhodování o uložení ochranného opatření – viz § 16 odst. 3 tr. zák. a § 3 odst. 2 tr. zákoníku.

36. Shora zmíněný individuálně preventivní účinek ochranného opatření spolu s účinnou ochranou společnosti je také zmiňován jako důvod tohoto jiného přístupu, pokud jde o pravidla o časové působnosti trestních zákonů, z nichž se (zásadně) použijí při ukládání ochranného opatření ty, které jsou účinné v době rozhodování o nich (§ 3 odst. 2 tr. zákoníku, § 16 odst. 3 tr. zák.). Odůvodnění tohoto průlomů do jinak uznávaného principu *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege praevia* je třeba hledat právě ve smyslu a účelu ochranných opatření, tedy v účinné ochraně společnosti jen těmi prostředky, které jsou nejnovější a nejúčinnější podle stávajících poznatků v souladu s rozvojem vědeckého poznání, navíc nejde o opatření difamující (viz k tomu např. ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 66). Zdůvodnění tohoto pravidla, které je známé i z dřívější právní úpravy, ovšem mnohem lépe odpovídá právě dřívější právní úpravě před již naznačenou novelizací trestního zákoníku provedenou s účinností od 18. 3. 2017 zákonem č. 55/2017 Sb., kterou došlo k implementaci směrnice Evropského parlamentu a Rady Evropské unie ze dne 3. 4. 2014 č. 2014/42/EU, o zajišťování a konfiskaci nástrojů a výnosů z trestné činnosti v Evropské unii (dále, nebude-li výslovně uvedeno jinak, jen „směrnice“), jež detailněji upravila tzv. rozšířené konfiskace. Ovšem v tom spočívá poměrně významný zásah do původního účelu ochranných opatření, který se rozšířil i na postih výnosů z trestné činnosti a který už neodpovídá původnímu zdůvodnění § 3 odst. 2 tr. zákoníku o časové působnosti trestních zákonů, jde-li o ukládání ochranných opatření. Dokonce uvedená novela trestního zákoníku, která zavedla nový druh ochranného opatření, a sice zabrání části majetku, má přechodné ustanovení v čl. II zákona č. 55/2017 Sb., jde-li o ukládání tohoto ochranného opatření („Pro účely uložení ochranného opatření zabrání části majetku podle § 102a zákona č. 40/2009 Sb., ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona, lze při stanovení výše hrubého nepoměru mezi hodnotou majetku, který pachatel nabyt nebo převedl na jinou osobu anebo do majetku ve svěrenském fondu nebo v obdobném zařízení, a jeho příjmy nabytými v souladu se zákonem přihlížet pouze k majetku, který pachatel nabyt nebo převedl na jinou osobu anebo do majetku ve svěrenském fondu nebo v obdobném zařízení ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona.“). Zavedení uvedeného pravidla sám zákonodárce odůvodnil tím, že jde o respekt k principu zákazu retroaktivity, který je třeba

č. 57

uplatnit ve vztahu k prokazování původu majetku nabytého v rozhodném období. Tím se ovšem fakticky zúžila použitelnost zmíněného ochranného opatření zasahujícího majetek osob na případy nastalé po účinnosti citované novely. Ve vztahu k rozšíření využitelnosti ochranného opatření v podobě zabránění věci podle § 102 tr. zákoníku však není takové pravidlo upraveno. V případě rozšíření podmínek pro zabránění věci tak vlastně touto novelizací s ohledem na znění § 3 odst. 2 tr. zákoníku zákonodárce formálně připustil pravou retroaktivitu nové právní úpravy.

37. Stejně omezující pravidlo ve vztahu k ochrannému opatření zabránění věci, u něhož došlo též k výraznému rozšíření podmínek, za nichž je nově možno uložit toto ochranné opatření, však zákonodárce v rámci novelizace provedené zákonem č. 55/2017 Sb. nezavedl. Přitom i zde reálně hrozí retroaktivní působení nové právní úpravy a při doslovném výkladu i uložení ochranného opatření zabránění věci na případy, na něž dřívější právní úprava nepamatovala. Takovým příkladem je i § 101 odst. 2 písm. e) tr. zákoníku, který byl využit právě v této věci a který neměl svůj přímý odraz v předchozí právní úpravě [jen zčásti se případy, na něž dopadá § 101 odst. 2 písm. e) tr. zákoníku v aktuálním znění, jakož i ve znění účinném do 31. 1. 2019, daly subsumovat pod § 101 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku ve znění účinném do 17. 3. 2017]. Je přitom zřejmé, že u tohoto ochranného opatření, zvláště pak po jeho opakovaných harmonizačních a implementačních novelizacích v důsledku celoevropské politiky požadující konfiskovat výnosy z trestné činnosti, vystupuje do popředí právě jiný účel, než kterým je odůvodňováno pravidlo o časové působnosti zákonů, jde-li o ukládání ochranných opatření, jak bylo uvedeno shora. Tímto účelem je právě výlučně snaha postihnout a konfiskovat výnosy z trestné činnosti, tedy jde o zcela identický účel, jaký mají i jiné majetkové sankce. Ostatně to vystupuje do popředí i v tomto případě, v němž státní zástupce původně usiloval o to, aby též majetek dovolatele byl zkonfiskován prostřednictvím jiného druhu majetkové sankce, a sice prostřednictvím restituce propadnutí věci, teprve po zjištění, že jej nelze jako pachatele trestného činu odsoudit, navrhoval zabránění totožných nemovitých věcí. Z tohoto úhlu pohledu se však obě uvedené majetkové sankce jeví jako v podstatě rovnocenné, a to zvláště při posouzení, že státní zástupce původně žádal zabránění věci dovolateli jako pachateli činu jinak trestného, neboli pachateli, jehož za spáchaný trestný čin není možno odsoudit, neboť došlo k promlčení trestní odpovědnosti za jeho tvrzený spáchaný trestný čin. Pak se ovšem zdá přístup spočívající v tom, že namísto propadnutí věci je stejné osobě ze stejných důvodů uložena jiná majetková sankce, a sice zabránění věci, co do důsledků pro obviněného zcela identický. Rozdíl spočívá jen v pojmenování sankce (zabránění namísto propadnutí), ale tvrzený základní rozdíl spočívající v neexistenci společenského odsudku u ochranného opatření je pro něj v podstatě lhostejný.

38. Z tohoto úhlu pohledu se jeví takový výklad právní úpravy těžko obhajitelný, protože je osoba, proti níž se řízení vede, výrazně více chráněna, má-li být

uznána vinnou trestným činem a má-li jí být ukládán trest propadnutí věci, neboť v tomto případě není možno zpětně použít právní úpravu účinnou v době rozhodování, která však nebyla účinná v době spáchání činu. Přitom v případě co do důsledků stejného postihu osoby, kterou nelze označit za pachatele trestného činu (nelze její vinu vyslovit), by bylo možno takovou novou úpravu vztáhnout i na případy, jež nastaly za právní úpravy dřívější, která neumožňovala stejný postih. Bude-li se brát v úvahu, že orgány veřejné moci, za něž je třeba považovat jak orgány moci výkonné, včetně veřejné žaloby, tak moci soudní, tj. soudů, tak i zákonodárné, tj. Parlamentu České republiky, reprezentují též subjekt, tedy stát, který jediný u nás má právo (a zároveň povinnost) trestat, má tzv. subjektivní trestní právo (*ius puniendi*), a který jediný se stává vlastníkem propadlých či zabraných věcí, se zdá uvedený přístup ještě hůře obhajitelný. Pokud totiž stát sám prostřednictvím orgánů moci výkonné nechá proběhnout promlčecí lhůtu případného trestného činu (i když se nyní pomine, že jeho spáchání v daném případě vůbec nebylo prokázáno – viz níže), následně prostřednictvím orgánu moci zákonodárné změni pravidla pro uložení majetkové sankce, a to v oblasti ochranných opatření, aby za užití ustanovení o časové působnosti zákonů, jde-li o ukládání ochranných opatření (zavedeného ze zcela specifických důvodů naznačených shora), učinil průlom do jinak ústavně chráněného pravidla zakazujícího trestat retroaktivně a prostřednictvím nově zavedeného ustanovení o majetkové sankci – zabráni věci získal majetek, který by jinak nemohl získat jiným způsobem, jeví se takový postup pro vlastníky nepředvídatelný, nejistý, rozporný s ochrannou vlastnického práva, zvláště, pokud jej vlastník nabyl v dobré víře (k tomu viz dále). Jinými slovy stát si při pohledu zvenčí v tomto případě sám upravil pravidla takovým způsobem, aby je následně (dodatečně) mohl využít k získání majetku, který by jinak podle pravidel platných a účinných v době události, z níž k tomu dovozuje důvod, nezískal. Takový postup i z pohledu Nejvyššího soudu skutečně koliduje s principy, na kterých je vybudován demokratický právní stát založený na právní jistotě, předvídatelnosti práva, účtě k právům a svobodám občana a člověka, tedy na principech ústavněprávní síly, které vyplývají zejména z čl. 1 odst. 1 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky, ve znění pozdějších změn.

39. Jakkoliv Nejvyšší soud nezpochybňuje důvodnost a ústavněprávní souladnost pravidla uvedeného v § 3 odst. 2 tr. zákoníku, ostatně to nezpochybnil ve více rozhodnutích ani Ústavní soud (viz např. jeho usnesení ze dne 9. 8. 2016, sp. zn. III. ÚS 2206/16, v němž však šlo o přeměnu ochranného léčení na zabezpečovací detenci, nezpochybnil jej ovšem ani v případě zabrání věci podle stejného ustanovení jako v tomto řízení v usnesení ze dne 12. 11. 2019, sp. zn. I. ÚS 3036/19 – jde ovšem o usnesení, nikoli o nález), jeví se v dané věci i s ohledem na další okolnosti případu, o nichž bude zmínka níže, postup orgánů veřejné moci v naznačeném směru jako nespravedlivý ve vztahu k dovolateli, který jednal ce-

lou dobu v dobré víře, že přiklepem v dražbě, jejíž konání bylo orgánům činným v trestním řízení známo (viz níže), nabývá majetek do svého vlastnictví.

40. Nabízí se tak ze shora rozvedených důvodů, především z důvodu ochrany dobré víry, předvídatelnosti práva a právní jistoty, jakožto základních komponentů právního státu, z něhož vyplývá požadavek obdobného výkladu zákona ve srovnatelných případech (viz přiměřeně např. nálezy Ústavního soudu ze dne 19. 12. 2017, sp. zn. III. ÚS 1441/17, uveřejněný pod č. 234 ve svazku 87 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu), možnost analogického užití omezujícího přechodného ustanovení uvedeného v čl. II. zákona č. 55/2017 Sb. To by spočívalo v tom, že na ty případy, na které sice dopadá nová právní úprava zabránění věci, ale stejné ochranné opatření nebylo možno uložit za dřívější právní úpravy, se neužije ustanovení o zabránění věci nově formulované zákonem č. 55/2017 Sb. Takový výsledek i ve spojitosti s další argumentací obsaženou níže (viz zejména pasáže k dobré víře a její ochraně a k principu přiměřenosti) se jeví jako adekvátní postup v souladu s principy právního státu respektujícího právní jistotu a ochranu vlastnického práva nabytého v dobré víře (viz k tomu zejména čl. 11 Listiny základních práv a svobod, vyhlášené pod č. 2/1993 Sb., ve znění pozdější změny).

c) K námitce nedostatečného prokázání zdrojového deliktu

41. V rámci věcného přezkoumání dovolání se Nejvyšší soud především zabýval tou částí dovolání, v níž dovolatel namítal, že podle jeho názoru nebyl v daném řízení nikterak bezpečně a nade vší pochybnost prokázán tzv. zdrojový delikt, na základě kterého bylo uloženo ochranné opatření zabránění věci podle § 101 odst. 2 písm. e) tr. zákoníku, resp. zákonné podmínky pro uložení tohoto ochranného opatření, naopak jde podle dovolatele o pouhé dedukce soudů nižších stupňů.

42. Je třeba upozornit s odkazem na pasáž uvedenou shora, v níž byla citována užitá právní úprava v § 101 tr. zákoníku ve znění účinném od 18. 3. 2017 do 1. 2. 2019, že podmínky pro uložení ochranného opatření zabránění věci jsou uvedeny nejen v § 101 odst. 2 písm. e) tr. zákoníku, ale též přímo v tzv. návěti tohoto odstavce (v daném případě zvolily soudy nižších stupňů tu alternativu, že ukládají zabránění věci, která byla získána trestným činem a která náleží jiné osobě, jež ji jinak nabyla). Jinými slovy soudy vycházely z předpokladu, že předmětné nemovitosti v XY byly získány trestným činem a v době jejich rozhodování náležely jiné osobě, která je nabyta jinak (originárně dražbou).

43. Samotná otázka prokázání či neprokázání určitých skutečností nezbytných pro následné právní posouzení věci z povahy věci sice sama o sobě neodpovídá dovolacím důvodům založeným na námitkách proti použití hmotné právního ustanovení, jímž je i dovolací důvod uvedený v § 265b odst. 1 písm. j) tr. ř., neboť jde o námitky v zásadě procesní, týkající se dokazování a náležitého zjištění skutkového stavu, ovšem ve spojitosti s celou řadou dalších důvodných námitek

majících právní relevanci je třeba se i jimi zabývat. Zároveň po bližším přezkoumání obsahu rozhodnutí soudů nižších stupňů je nutno i v tomto ohledu dát dovolateli za pravdu, neboť skutečně z usnesení soudů nižších stupňů nevyplývají jednoznačné a ustálené skutkové závěry vyvozené z provedeného dokazování, které by bylo možno subsumovat pod příslušná ustanovení trestních zákonů, aby na jejich základě mohlo vůbec být uvažováno o uložení majetkové sankce – ochranného opatření zabrání věci. Základním předpokladem pro uložení této sankce podle § 101 odst. 2 písm. e) tr. zákoníku, ve znění účinném v období od 18. 3. 2017 do 1. 2. 2019, totiž bylo (a je tomu tak v zásadě i v současné době) zjištění, že věc, jež má být zabráná, byla získána trestným činem (o ostatních alternativách uvedených v návěti § 101 odst. 2 tr. zákoníku tehdy účinného znění nebylo uvažováno). Z rozhodnutí soudů nižších stupňů je ovšem i v tomto ohledu patrná nejistota, kdo a jakého trestného činu se vlastně dopustil, jednoznačné není ani řešení otázky, zda věci, jež byly dovolateli zabráný, byly získány trestným činem, tedy jsou jeho výnosem. Těmto otázkám, jakkoliv na nich především stojí rozhodnutí soudů nižších stupňů, nebyla věnována náležitá pozornost.

44. Soud prvního stupně v uvedeném směru zvažoval dva různé trestné činy – v podstatě trestnou činnost obviněného P. S., který byl odsouzen pro rozsáhlou trestnou činnost podvodného charakteru v kauze mediálně známé jako H-SYSTEM, případně pak trestnou činnost exekutora D. T., spočívající v maření výkonu úředního rozhodnutí (případně účastenství dovolatele na tomto trestném činu přitom vyloučil). Nakonec, jak bude ještě blíže rozvedeno, soud dospěl pouze k závěru o tom, že se trestného činu dopustil D. T., ač předchozí závěry soudů nižších stupňů učiněné ještě v průběhu trestního stíhání dovolatele vyznívaly opačně, ostatně tento exekutor ani nebyl za trestný čin trestně stíhán.

45. Podle závěrů soudů nižších stupňů byl obviněný P. S. odsouzen rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 19. 2. 2004, sp. zn. 3 T 14/2001, který nabyl právní moci ve spojení s rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 6. 2006, sp. zn. 6 To 16/2005, za podvodné vylákání finančních prostředků ve výši přesahující jednu miliardu korun od stovek poškozených klientů obchodní společnosti H-SYSTEM, a. s. Soudy nižších stupňů se zabývaly též původem předmětných nemovitostí v XY, které v době dražby náležely P. S., a tím, zda P. S. neinvestoval do těchto nemovitostí peníze podvodně vylákané trestnou činností v kauze H-SYSTEM. Uvedené trestné činnosti se P. S. dopouštěl v letech 1994 až 1997, k prohlášení konkurzu na obchodní společnost H-SYSTEM, a. s., došlo dne 3. 11. 1998. Pokud jde o předmětné nemovitosti v XY, dospěl soud prvního stupně k závěru, že P. S. je nejprve užíval na základě hospodářské smlouvy o převodu nemovitostí ze dne 26. 9. 1991, nabyvatelem byla společnost SRI se sídlem v XY. Pro nedostatky v registraci příslušným státním notářstvím nebyla smlouva vložena do katastru nemovitostí a k převodu vlastnického práva došlo až na základě notářského zápisu ze dne 13. 1. 1999, podle něhož se vlastníkem nemovitostí stal P. S. jako

fyzická osoba. Nejisté ovšem zůstalo, zda, případně kdy uhradil smlouvenou částku ve výši 11 427 919 Kč původnímu vlastníku, družstvu Jednota SD P.-z. Podle závěrů soudu prvního stupně nebylo v trestním řízení jednoznačně prokázáno, že by P. S. vůbec zaplatil uvedenou částku, natož že by tak učinil z peněz získaných podvodnou trestnou činností spáchanou vůči klientům H-SYSTEMU.

č. 57

46. Pod zřejmým vlivem stížnostního soudu dospěl nakonec soud prvního stupně, jemuž v tomto směru posléze přisvědčil i soud druhého stupně, k závěru, že se trestného činu, jehož zjištění bylo předpokladem pro naplnění některé z možností pro uložení ochranného opatření zabrání věci, dopustil D. T. Konkrétně měl spáchat trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 odst. 2 písm. a) tr. zák. (ve znění účinném do 30. 6. 2006). Podle soudů nižších stupňů soudní exekutor D. T. jednal sice v souladu s platným exekučním řádem, nicméně jeho zásadním pochybením bylo, že informoval o připravované dražbě pouze státní zastupitelství a snad i exekuční soud – Obvodní soud pro Prahu 1 (jakkoliv v exekučním spise o tom není záznam), bylo mu však možno vytknout, že si nevyžádal stanovisko Městského soudu v Praze, na který podle jejich závěrů po podání obžaloby přešla správa uvedených nemovitostí, jakož i oprávnění případně vyslovit souhlas s prodejem zajištěných věcí, případně tomu zamezit. Toho si podle závěrů soudů nižších stupňů musel být vědom i soudní exekutor, který musel dobře vědět, že na obviněného P. S. již byla podána obžaloba, neboť šlo o mediálně sledovanou kauzu. Z toho soudy nižších stupňů dovodily, že obviněný D. T. jednal s nepřímým úmyslem, a naplnil tak znaky uvedeného trestného činu, neboť zmařil výkon rozhodnutí jiného státního orgánu. I když orgány činné v trestním řízení buď z důvodu nedostatečné obezřetnosti, či z jiných důvodů nestíhaly hlavní pachatele, jejichž stíhání v době rozhodování o ochranném opatření bylo již promlčeno, rozhodl soud prvního stupně, že je nezbytné, aby došlo k nápravě vzniklé situace zabráním vydražených věcí, které v době jeho rozhodnutí patřily L. F., jehož účastenství na uvedeném trestném činu ovšem nebylo zjištěno. Podle soudů nižších stupňů proto byly splněny všechny podmínky pro uložení ochranného opatření v podobě zabrání věci L. F. ve smyslu § 101 odst. 2 písm. e) tr. zákoníku.

47. Nejvyšší soud ovšem v tomto směru musí dát za pravdu výhradám dovolatele předestřeným v dovolání, neboť uvedené závěry soudů nižších stupňů o tom, že se D. T. svým jednáním při prodeji předmětných nemovitostí v dražbě dopustil trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 odst. 2 písm. a) tr. zák., jsou mnohem spíše pouhými dedukcemi, jak to nazval dovolatel, než reálnými právními závěry založenými na prokázaných skutkových závěrech, které by byly učiněny na základě řádného komplexního vyhodnocení všech v úvahu přicházejících důkazů nejen jednotlivě, ale i v jejich souhrnu, tak, aby o nich nebyly důvodné pochybnosti, a to v rozsahu nezbytném pro rozhodnutí, jak vyplývá z § 2 odst. 5 a 6 tr. ř. I v případě rozhodování o uložení ochranného opatření je totiž třeba plně respektovat základní zásady, jimiž je ovládáno trestní řízení,

především zásadu presumpce nevinu a z ní vyplývající princip *in dubio pro reo*, princip tzv. materiální pravdy, zásadu vyhledávací, bezprostřednosti a ústnosti, volného hodnocení důkazů a další. V daném případě se soudy nižších stupňů při utváření skutkových závěrů o tom, že se D. T. dopustil trestného činu, omezily na provedení listinných důkazů, na jejichž základě však předtím vyvozovaly mnohem spíše jeho nevinu (jednak v průběhu prověřování vůči jemu samému, tak i v průběhu trestního stíhání dovolatele pro pomoc k uvedenému trestnému činu maření výkonu úředního rozhodnutí). Nově pak jen na základě několika listin a úplného přehodnocení jejich významu soudy uzavřely, že D. T. se dopustil uvedeného trestného činu, ačkoliv se neobjevila prakticky žádná nová skutečnost, pro kterou by bylo důvodné revidovat předchozí závěry. Takový postup se jeví jako ryze účelový, učiněný pouze ve snaze odejmout dovolateli nemovitosti získané v dražbě. Přitom však uvedené závěry vycházejí z velmi zjednodušené interpretace provedené dnešní optikou a týkající se tehdejších (jistě ne zcela dokonalých) právních předpisů, které se postupně v čase v reakci na nové jevy proměňovaly. Zároveň jsou tyto závěry s ohledem na omezený rozsah dokazování nejen předčasné, ale zřejmě s ohledem na obsah trestního spisu a dosavadní stav poznání i nesprávné, a to nejméně v závěru o zavinění D. T.

48. Soudy nižších stupňů vycházely zjednodušeně uvedeno z toho, že D. T. (aniž by byl prokázán jeho „komplot“ s P. S., případně se znalcem) zmařil výkon rozhodnutí jiného státního orgánu tím, že zcizil věc, již se takové rozhodnutí týká, přičemž jednal s nepřímým úmyslem. O zajištění předmětných nemovitostí rozhodl státní zástupce Městského státního zastupitelství v Praze svým usnesením ze dne 14. 6. 2000, a to podle § 47 odst. 1, 4 tr. ř. (tehdy platného a účinného), zajištěny pak byly až do okamžiku jejich prodeje v dražbě dovolateli (dne 1. 12. 2005). Správa uvedených nemovitostí podle soudů nižších stupňů přešla na Městský soud v Praze okamžikem podání obžaloby v září 2001. Od té doby měl být oprávněn dát souhlas s jejich prodejem jen uvedený soud.

49. Nejprve je třeba upozornit na vývoj právní úpravy vztahující se k zajištění věcí ve prospěch poškozených. Jenom úprava obsažená v trestním řádu se v průběhu prvního desetiletí nového milénia opakovaně měnila.

50. Do konce roku 2003 bylo podle § 47 odst. 1 tr. ř. možno, byla-li důvodná obava, že uspokojení nároku poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem bude mařeno nebo ztěžováno, nárok až do pravděpodobné výše škody zajistit na majetku obviněného. Podle § 47 odst. 4 tr. ř. rozhodoval o zajištění soud na návrh státního zástupce nebo poškozeného, v přípravném řízení státní zástupce na návrh poškozeného; v přípravném řízení mohl státní zástupce zajistit nárok i bez návrhu poškozeného, vyžadovala-li to ochrana jeho zájmů, zejména hrozilo-li nebezpečí z prodlení. Novelizací trestního řádu provedenou s účinností od 1. 1. 2004 zákonem č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů (dále ve zkratce jen „ZVZM“), došlo k úpravě

č. 57

mimo jiné ustanovení týkajících se zajištění nároku poškozeného v § 47 až § 48 tr. ř. Ustanovení § 47 odst. 1 tr. ř. zůstalo stejné, původní text uvedený v § 47 odst. 4 tr. ř. (zmiňný shora) byl přesunut do § 47 odst. 2 tr. ř. Dále byly v § 47 a § 47a tr. ř. rozvedeny některé další podrobnosti týkající se možnosti zajistit nárok poškozeného (zejména povinnosti obviněného, neúčinnost jeho právních úkonů, limity zajištění ve vztahu k některým nárokům apod.).

51. Ani v původní a ani v uvedené pozdější právní úpravě účinné od roku 2004 však nebyl výslovně upraven vztah zajištění majetku pro účely uspokojení nároků poškozených k ustanovením jiných právních předpisů, zejména vztah k exekučnímu řádu, insolvenčnímu zákonu (resp. tehdy zákonu o konkursu a vyrovnání) apod., jak je tomu nyní podle § 47 odst. 5 tr. ř. Taková úprava byla zavedena do trestního řádu až jeho novelizací provedenou zákonem č. 253/2006 Sb. s účinností od 1. 7. 2006, a to původně do § 47 odst. 7 tr. ř., ve znění uvedené novely (tento odstavec zněl: „S majetkem obviněného, na který se vztahuje rozhodnutí o zajištění podle odstavců 1 a 2, lze v rámci výkonu rozhodnutí nakládat jen po předchozím souhlasu soudu a v přípravném řízení státního zástupce; to neplatí, je-li výkon rozhodnutí prováděn k uspokojení pohledávky státu.“). Zároveň byl stejnou novelou doplněn i do tehdy nově zavedeného § 47 odst. 10 tr. ř., ve znění uvedené novely, odkaz na zvláštní právní předpis („Výkon rozhodnutí o zajištění nároku poškozeného a postup při správě zajištěného majetku stanoví zvláštní právní předpis.“). K tomu je vhodné citovat též důvodovou zprávu, která vedla k přijetí § 47 odst. 7 tr. ř., ve znění účinném od 1. 7. 2006 (tj. půl roku poté, co D. T. provedl dražbu): „Navržená úprava kopíruje úpravu, která je již obsažena ve stávajícím ustanovení § 79a odst. 2 tr. ř. věť páté. Smyslem této úpravy je zabránit cizování majetku zajištěného k uspokojení nároku poškozeného na základě uplatnění fingovaných pohledávek údajně uzavřených a vykonatelných ještě v době před rozhodnutím o zajištění podle § 47 odst. 1 a 2 tr. ř. Tuto otázku uspokojivě neřeší ani úprava obsažená ve stávajícím odstavci 6 tohoto ustanovení, neboť se vztahuje pouze na právní úkony učiněné v době trvání zajištění, a nikoli před ním. Předchozí souhlas soudu a v přípravném řízení státního zástupce se naopak nevyžaduje u pohledávek státu, neboť zde takové nebezpečí nevzniká.“ K nově zaváděnému odstavci 10 téhož ustanovení pak důvodová zpráva uváděla: „Novým odstavcem 10 se do ustanovení § 47 tr. ř. doplňuje úprava, ze které je zřejmé, že při výkonu rozhodnutí o zajištění nároku poškozeného a při správě zajištěného majetku se postupuje podle zákona č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věci v trestním řízení a o změně některých zákonů, čímž se odstraňují případné výkladové nejasnosti ohledně režimu správy takového majetku a neprovozovanost s úpravou obsaženou v zákoně č. 279/2003 Sb.“

52. Již jen z vývoje právní úpravy a důvodů zavedení nových pravidel, která však byla do právního řádu vtělena až po provedení dražby v nyní posuzovaném případě, je zřejmé, že situace ohledně postupu dalších osob vymáhajících

pohledávky jiných věřitelů, nebyla tak jasná a zřejmá, jak se zjednodušeně podává z rozhodnutí soudů nižších stupňů. Naopak lze dokonce říci, že právě ony nejasnosti a nedokonalosti tehdejší právní úpravy byly důvodem pro její změnu. Proto není (bez dalšího) správný ani závěr zmíněný v rozhodnutích soudů nižších stupňů, že obviněnému D. T. muselo být zřejmé, že k prodeji předmětných nemovitostí v dražbě potřebuje souhlas Městského soudu v Praze, před nímž v té době probíhalo trestní stíhání obviněného P. S. Naopak dokonce zákonodárce sám uznal, že to tehdejší právní úprava neřešila a snad i připouštěla, aby k prodeji takto zajištěného majetku docházelo, a proto se rozhodl ji změnit (jakkoliv i to může být sporná otázka, nakolik mají mít určití věřitelé před jinými silnější právo, a to jen proto, že jsou poškozenými právě v trestním řízení, v němž orgány činné v trestním řízení využily tento zajišťovací institut; takové úvahy jdou ovšem nad rámec projednávané věci). Možná to byla i reakce zákonodárce právě na daný konkrétní případ. Nicméně k této úpravě došlo až poté, co byla ona problematická dražba provedena. Pravidla zavedená až posléze nelze uplatnit na uvedenou dražbu, jakkoliv se mohou zdát z dnešního pohledu samozřejmá.

53. K tomu lze doplnit, že do 1. 1. 2004, kdy vstoupil v účinnost zmíněný zákon č. 279/2003 Sb., mělo podle zmocnění uvedeného v § 391b tr. ř., ve znění účinném do 31. 10. 2004, Ministerstvo financí v dohodě s Ministerstvem spravedlnosti upravit vyhláškou postup příslušných orgánů při zabezpečování a správě zajištěného majetku. Touto vyhláškou byla původně vyhláška Federálního ministerstva financí č. 61/1986 Sb., o prozatímní správě národního majetku, která však byla (bez náhrady) s účinností od 1. 1. 2001 zrušena zákonem č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích (viz § 66 bod 1. citovaného zákona). Uvedené ustanovení § 391b tr. ř. bylo s účinností od 1. 11. 2004 přesunuto do § 470 tr. ř., aby posléze bylo zrušeno již shora citovanou novelou provedenou zákonem č. 253/2006 Sb. V jiné spojitosti (se zajištěním výkonu trestu propadnutí majetku) pak trestní řád v § 349 tr. ř., ve znění účinném od 1. 1. 2004, odkazoval na zvláštní právní předpis, jde-li o výkon rozhodnutí o zajištění majetku a postup při správě takového majetku (míněn přitom byl právě zákon o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení). Jak již ovšem bylo uvedeno, šlo o zcela jiný důvod zajištění majetku a pro jiné účely (výkon trestu propadnutí majetku).

54. Výše zmíněný zákon č. 279/2003 Sb. (ZVZM) upravoval s účinností od 1. 1. 2004 správu zajištěného majetku a věcí v trestním řízení. Poprvé byl tento zákon změněn až s účinností od 1. 4. 2006 (zákonem č. 113/2006 Sb.), proto lze pro účely posouzení nyní projednávané věci vycházet výlučně z původního znění tohoto zákona. Předně je třeba uvést, že zákon upravoval postup při výkonu rozhodnutí o zajištění majetku nebo věcí v trestním řízení (§ 1 odst. 1 ZVZM). Ustanovení zákona o postupu soudu se měla obdobně užít i na postup státního zástupce (§ 1 odst. 3 ZVZM), jinak se mělo postupovat podle trestního řádu (§ 1

odst. 4 ZVZM). Opatření k výkonu rozhodnutí o zajištění majetku byla obsažena v § 2 a násl. ZVZM, správa zajištěného majetku pak v § 9 ZVZM, podle něhož vykonával správu věci a práv, které tvoří zajištěný majetek, soud, který rozhodl o zajištění v prvním stupni, nebo na základě jeho pověření územní pracoviště Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, nebo soudní exekutor (§ 9 odst. 1 ZVZM). Jak již bylo zmíněno, ustanovení ZVZM o postupu soudu se obdobně užíla i na státního zástupce (§ 1 odst. 3 ZVZM), tj. měl to být případně i státní zástupce, který rozhodl o zajištění v prvním stupni. Přechod správy ze státního zástupce na soud však nevyplýval z původního znění uvedeného zákona, jak tvrdil soud prvního stupně ve svém usnesení. Toto pravidlo bylo zavedeno do citovaného zákona až jeho novelizací provedenou již několikrát zmíněným zákonem č. 253/2006 Sb. s účinností od 1. 7. 2006, a to novelizací § 1 ZVZM, do jehož odstavce 4 bylo tehdy inkorporováno toto pravidlo: „Podáním obžaloby nebo návrhu na potrestání podle zvláštního právního předpisu přechází správa zajištěného majetku na soud. Státní zástupce předá spolu s obžalobou nebo návrhem na potrestání soudu všechny doklady o úkonech jím učiněných při správě zajištěného majetku.“ Důvodová zpráva k této změně byla velmi stručná a odůvodňovala ji zpřesněním obecného odkazu o analogickém použití postupu soudu na státního zástupce, jinými slovy byl opět přiznán určitý nedostatek předchozí úpravy, která v tomto ohledu nebyla zcela jasná a přesná v otázce, kdo má spravovat majetek zajištěný v přípravném řízení státním zástupcem. Je pravdou, že i tehdy (v době konání dražby v nyní posuzovaném případě) se dovozovalo, že spolu s podáním obžaloby přechází oprávnění zrušit zajištění nároku poškozeného podle § 48 odst. 1 tr. ř. ze státního zástupce na soud, tj. senát, popřípadě samosoudce (viz ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. Díl I. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2002, s. 263), což trestní řád explicitně řeší až v úpravě účinné od 1. 8. 2013. V době konání dražby bylo možno usuzovat na takové pravidlo též z § 47a odst. 1 a 2 tr. ř., kde bylo řešeno upuštění od provedení zajišťovacích úkonů a zrušení zajištění v případě, že byla namísto zajištění složena peněžitá jistota, jakož i její zrušení nebo omezení.

55. To ovšem nutně neznamená, že takový názor byl všeobecně sdílen a znám, jak zjednodušeně (bez zákonné opory) dovodily soudy nižších stupňů v případě obviněného D. T. Nadto v daném případě nešlo vůbec o to, kdo je oprávněn zrušit zajištění majetku ve prospěch poškozených, ale o to, zda je možno i přes uvedené zajištění provést soudně nařízenou dražbu či nikoli. Později přijaté pravidlo řešící tuto otázku výslovně však v té době v právní úpravě chybělo. Pokud jde o správu zajištěného majetku, jakkoliv by bylo možno dospět k závěru, že s podáním obžaloby přechází skutečně na soud, pokud se dovozovalo, že právě on může zrušit zajištění, takový princip rovněž nevyplýval ze zákona č. 279/2003 Sb. Naopak při doslovném výkladu právní úpravy (v kombinaci § 1 odst. 3 a § 9 odst. 1 ZVZM) bylo třeba dovodit, že správa zůstává tomu orgánu, který rozhodl o za-

jištění v prvním stupni, a byl-li to státní zástupce v přípravném řízení, pak jemu. I proto došlo později k výslovné úpravě této otázky.

56. Z uvedeného je zřejmé, že právní úprava zajištění nároku poškozeného a správy zajištěného majetku se v daném období postupně utvářela, po zavedení prvotní úpravy a následném zjištění jejich nedostatků docházelo k postupné změně právních norem a nápravě některých nedostatků, nedokonalostí, nejasností či přímo chyb a mezer původní úpravy tak, aby co nejlépe sloužila svému účelu. Nelze však uvedené nedostatky a nejasnosti klást k tíži osobám, které ji následně používaly. Je svým způsobem vinou státu, že přijal nejasnou úpravu, která nedávala jednoznačná vodítka, jak podle ní postupovat. Nesprávnými se proto jeví i velmi zjednodušené závěry soudů nižších stupňů přijaté v této trestní věci, že všem osobám zúčastněným na dražbě předmětných nemovitostí muselo být zřejmé, jaký byl správný postup, který odpovídá dnešním standardům a právní úpravě, která ovšem tehdy neexistovala.

57. Z právě podaného výkladu podle názoru Nejvyššího soudu vyplývá, že postup soudního exekutora D. T., který pravidelně komunikoval se státními zástupci, jejichž rozhodnutím došlo k zajištění předmětných nemovitostí, a který předem informoval o připravované dražbě jak Vrchní státní zastupitelství v Praze, tak i Městské státní zastupitelství v Praze, se nejvíce blíží tak nestandardnímu a zjevně zločinnému, jak se podávalo z rozhodnutí soudů nižších stupňů. Soudní exekutor D. T. pověřený soudem k provedení exekuce totiž zaslal oběma uvedeným orgánům činným v trestním řízení více než měsíc před konáním dražby přípis, v němž je informoval o přípravě dražby, současně jim doručil i dražební vyhlášku a usnesení o stanovení ceny nemovitých věcí, která představuje nejnižší podání v dražbě (viz dokumenty založené v příloze ke spisu vedenému pod sp. zn. 7 T 10/2014 a doručenky). Podobně zřejmě informoval i exekuční soud (jak uzavřel i soud prvního stupně, ačkoliv v exekučním spise o tom podle soudu prvního stupně neexistuje žádný záznam). Na základě toho lze jen stěží přijmout závěr o zločinném záměru exekutora D. T. utajeně a protiprávně prodat v předem domluvené dražbě předmětné nemovitosti, pokud o svém plánovaném postupu velmi zevrubně informoval nejen soud, jemuž byl odpovědný, ale dokonce i orgán činný v trestním řízení, který provedl zajištění těchto nemovitostí a podle doslovného znění tehdejší právní úpravy měl vykonávat i jejich správu v průběhu zajištění. Kromě toho jakémusi tvrzenému zločinnému „komplotu“ většího okruhu osob (obviněným P. S. počínaje, přes soudního exekutora a zřejmě i soudce exekučního soudu či ostatní účastníky dražby, až po manželé F.), jak původně naznačoval státní zástupce, vůbec nic nenasvědčuje, rozhodně nic takového dosud nebylo prokázáno (alespoň takové závěry nevyplývají ze žádného rozhodnutí soudů nižších stupňů). Naopak též s přihlédnutím k nejasné úpravě vztahu správy zajištěných věcí (kterou podle doslovného výkladu mělo vykonávat státní zastupitelství) a pravomoci rozhodnout o zrušení zajištění, která (i podle výkladu

v odborné literatuře) náležela senátu Městského soudu v Praze, jak byla rozvedena shora, lze při uvedeném známém faktickém postupu soudního exekutora jen stěží vyvodit, že by naplnil znaky úmyslného trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 odst. 2 písm. a) tr. zák. Naopak za současného stavu poznání (nebude-li zjištěna nějaká zcela zásadní nová skutečnost) lze dokonce uvést, že úmysl mařit rozhodnutí státního zástupce o zajištění předmětných nemovitostí v XY je shora uvedenými listinami dokládajícími postup soudního exekutora vyvrácen, neboť D. T. plně a zevrubně informoval právě ten orgán činný v trestním řízení, který provedl ono zajištění, jež mělo být nezákonnou dražbou zmařeno. Právě tímto plným informováním je však jeho úmysl vyvrácen. Postup soudního exekutora D. T. dokonce nebyl ani v přímém rozporu s nějakým konkrétním ustanovením trestního řádu, protože pravidlo o nepřípustnosti dražby věcí zajištěných ve prospěch poškozených v trestním řízení bylo zavedeno do trestního řádu až po provedení této dražby. Nadto státní zástupce byl plně vybaven informacemi o probíhající dražbě, které nijak nebránil, a rozhodnutí o její kriminalizaci učinil až s notným časovým odstupem. Jinými slovy, buď ji sám v dané době považoval za zákonnou, anebo jí vědomě svým postupem nezabránil, ač tak učinit mohl, a to minimálně tím, že by se v souladu s později prezentovaným výkladem tehdejší právní úpravy obrátil na Městský soud v Praze, aby ten učinil opatření bránící této dražbě.

58. Kromě toho z průběhu dražby, počtu účastníků dražby, výše vyvolávací ceny a nakonec vydražené částky, která několikanásobně převyšovala vyvolávací cenu, dosud nic (z toho, co je známo z dosavadního spisového materiálu) nenasvědčuje tomu, že by šlo o nějaké účelové „spiknutí“, jak původně naznačoval státní zástupce, že by dovolatel byl dohodnut s dalšími osobami na vyvedení zajištěného majetku na úkor dalších osob. Dovolatel se účastnil veřejné dražby, v rámci níž podal nejvyšší nabídku, která výrazně převyšovala vyvolávací cenu, jež navíc předtím nebyla zpochybněna ani exekucním soudem, nakonec ani státním zástupcem, jemuž byla předem známa. Tato zjištění tak nasvědčují tomu, že byla dosažena maximální možná cena, kterou bylo možno dosáhnout nuceným prodejem, jakkoliv je obecně známo, že v rámci nucených prodejů dražbou, a to zvláště u větších celků, nemusí být dosaženo vždy té částky, která by byla dosažena za jiných okolností v rámci soukromoprávních vztahů.

59. Jak bylo shora rozvedeno, dosud nic nenasvědčuje spáchání trestného činu exekutorem D. T. Pokud by mělo být dovozeno, že se skutečně dopustil výše uvedeného trestného činu, musely by soudy nižších stupňů po náležitém prokázání všech nezbytných skutečností státním zástupcem jednoznačně uzavřít, že zmíněný exekutor si byl vědom alespoň možnosti, že svým protiprávním postupem může zmařit výkon rozhodnutí státního zástupce tím, že zcizí věc, jíž se týká výkon rozhodnutí, a byl s tím srozuměn. Součástí toho by muselo být též jednoznačné prokázání (bez důvodných pochybností), že tento exekutor nejednal v případném

omylu o mimotrestní normě (jíž se trestní zákon nedovolával) ohledně oprávněnosti vlastního postupu při provádění dražby. Případný omyl o mimotrestní normě by bylo třeba posoudit jako skutkový negativní omyl o okolnosti zakládající trestní odpovědnost, který vylučuje úmyslné zavinění. Pochybnosti přitom svědčí obviněnému, v tomto případě dovolateli jako osobě, již by měly být zabráněny věci údajně pocházející z uvedeného trestného činu. Jinými slovy bylo by na státním zástupci, aby bez důvodných pochybností prokázal, že soudní exekutor zcela vědomě a záměrně jednal protiprávně při provádění uvedené dražby, a porušoval tak právní předpisy týkající se dražby věcí zajištěných pro účely uspokojení nároků poškozených. Vzhledem k tomu, že však rozhodné ustanovení řešící kolizi exekuce a zajištění nároku poškozených v tehdejším trestním řádu nebylo, není možné dovodit toto porušení.

60. Navíc se soudy nižších stupňů vůbec nevypořádaly s další zásadní otázkou, nakolik předmětné nemovitosti vydražené dovolatelem mohou být výnosem z trestné činnosti, pokud dovodily pouze spáchání trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí soudním exekutorem provádějícím dražbu zajištěných věcí (nadto ještě nesprávně, jak bylo rozvedeno shora). Vztah výnosu z trestné činnosti (tedy majetku pocházejícího z trestného činu) a trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí, který nepředpokládá vznik obohacení, ale je jím chráněn zájem státu na respektu k rozhodnutím orgánů veřejné moci, zůstal v tomto směru neobjasněn. Zároveň lze obtížně hovořit o výnosu z trestné činnosti, jestliže nebylo zjištěno, že by byl nějaký zjevný nepoměr mezi cenou nemovitostí, za kterou byly vydraženy, a jejich reálnou cenou, která naopak podle dosavadních poznatků byla dosažena právě onou dražbou, pokud dovolatel zároveň tuto cenu skutečně také zaplatil (tj. došlo k ekvivalentní výměně hodnot).

d) K dobré víře dovolatele

61. Dovolatel ve svém dovolání dále namítal, že předmětné nemovitosti v XY nabyly v dobré víře originálním způsobem (dražbou) na základě v té době legálního postupu, který byl po formální stránce v souladu se zákonem. To ostatně konstatoval i soud prvního stupně, který výslovně uvedl, že se dovolatel nedopustil ničeho nezákonného. K tomu dovolatel doplnil, že předpokládal a spoléhal se, že postup soudního exekutora jako orgánu vykonávajícího veřejnou moc je v souladu se zákonem, stejně tak zcela důvěřoval tomu, že se dražba koná v souladu se zákonem. To ostatně nebylo v dosavadním trestním řízení ničím vyvráceno.

62. Soud prvního stupně se výslovně nezabýval otázkou dobré víry dovolatele při nabytí předmětných nemovitých věcí, byť nakonec konstatoval, že jednal v dobré víře, a řešil pouze jako předběžnou otázku, zda se dovolatel účastnil na trestném činu exekutora D. T., jenž se podle (nesprávných) závěrů soudu dopustil trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí. Přitom i soud prvního stupně,

č. 57

jemuž dal v tomto směru za pravdu i stížnostní soud, dospěl k závěru, že dovolatel L. F. se neúčastnil na uvedeném trestném činu, neboť nebyl zjištěn na jeho straně úmysl, který je nezbytným předpokladem pro vyvození trestní odpovědnosti pomocníka trestného činu (dokonce musí jít o tzv. dvojí úmysl – jednak k vlastnímu jednání, jednak k úmyslnému jednání hlavního pachatele). Neprokázalo se totiž, že by byl součástí nějakého zločinného spolčení obviněného P. S., exekutora D. T., soudce, věřitele a eventuálně i znalce, který podával v rámci dražební vyhlášky znalecký posudek, případně dalších osob. Takovému závěru neodpovídaly podle soudu prvního stupně předložené důkazy (a to žádný přímý důkaz, ani uzavřený řetězec důkazů nepřímých). V tomto směru lze sice souhlasit se soudy nižších stupňů, nicméně stejně tak nebyly opatřeny a provedeny důkazy svědčící ve prospěch toho, že by se vůbec D. T. dopustil uvedeného trestného činu, jak bylo rozvedeno shora. Soud prvního stupně pouze lakonicky konstatoval, že dovolatel jednal v dobré víře, a stížnostní soud se tím vůbec nezabýval.

63. Nejvyšší soud k tomu předně připomíná opět znění § 101 odst. 2 písm. e) tr. zákoníku účinné do 31. 1. 2019, podle něhož mohl soud uložit zabrání věci, která byla získána trestným činem nebo jako odměna za trestný čin anebo která byla, byť jen zčásti, nabyta za věc získanou trestným činem nebo za věc tvořící odměnu za trestný čin, pokud hodnota věci, která byla získána trestným činem nebo jako odměna za něj, nebyla ve vztahu k hodnotě nabyté věci zanedbatelná, a jestliže taková věc náležela jiné osobě, na kterou pachatel převedl tuto věc nebo která ji jinak nabyla. Zákonný text tedy nijak nezohledňoval, zda třetí osoba nabyla věc, jež má být zabráná, v dobré víře či naopak ve zlé víře (tedy zda je taková osoba tzv. *bonae fidei possessor* či *naopak malae fidei possessor*). Požadavek zlé víry držitele, jemuž má být věc zabráná, jakkoliv jde zdánlivě nad rámec zákonného ustanovení, je však třeba dovodit výkladem, jak bude rozvedeno níže. Naopak dobrou víru je třeba chránit a osobě, jež věc získala v dobré víře, nelze zásadně zabrat věc podle citovaného ustanovení.

64. Ustanovení § 101 odst. 2 písm. e) tr. zákoníku, upravující možnost za určitých podmínek zabrat věc náležející i jiné osobě než pachateli trestného činu, bylo do trestního zákoníku, jak již bylo shora nastíněno, zavedeno novelou provedenou zákonem č. 55/2017 Sb. s účinností od 18. 3. 2017. Uvedenou novelizací došlo k implementaci už zmíněné „konfiskační“ směrnice (směrnice Evropského parlamentu a Rady Evropské unie č. 2014/42/EU – viz shora, dále jen „směrnice“). Konfiskace majetku třetích osob, jejíž promítnutí do vnitrostátního práva představuje právě § 101 odst. 2 písm. e) tr. zákoníku, je upravena v čl. 6 směrnice. Podle čl. 6 odst. 1 směrnice členské státy přijmou nezbytná opatření umožňující konfiskaci výnosů nebo jiného majetku, jehož hodnota odpovídá výnosům z trestné činnosti, který byl přímo či nepřímo převeden podezřelou nebo obviněnou osobou na třetí osobu, nebo který třetí osoby nabyly od podezřelé či obviněné osoby, alespoň v případech, kdy tyto třetí osoby na základě konkrétních

skutečností a okolností, včetně toho, že převod byl proveden nebo k nabytí došlo bezúplatně nebo výměnou za finanční částku výrazně nižší, než je tržní hodnota, věděly nebo měly vědět, že účelem převodu nebo nabytí bylo vyhnout se konfiskaci. Podle čl. 6 odst. 2 směrnice nejsou ustanovením čl. 6 odst. 1 směrnice dotčena práva třetích osob jednajících v dobré víře.

65. Jinými slovy uvedená směrnice, která byla důvodem změny tuzemské právní úpravy, výslovně počítá s ochranou dobré víry i přímo ve svém textu. Ochrana dobré víry třetích osob je vedle ustanovení čl. 6 odst. 2 směrnice zmíněna i v důvodové zprávě k zákonu č. 55/2017 Sb., jímž bylo zavedeno ustanovení § 101 odst. 2 písm. e) tr. zákoníku. Podle této důvodové zprávy nová úprava umožňuje užít rozšířené zabavení majetku i na majetek, který v rozhodném období nabyly od pachatele třetí osoby, pokud při jeho nabytí nebyly v dobré víře, tj. tyto osoby věděly o nezákonném původu majetku či o nezákonném účelu převodu takového majetku na ně. Třebaže tedy přijatý zákonný text v § 101 odst. 2 písm. e) tr. zákoníku (případně v jiném navazujícím ustanovení) výslovně nepočítá s ochranou dobré víry, je třeba tuto ochranu dovodit přinejmenším výkladem, a to za užití metody historické, komparatistické a teleologické. Z historického výkladu vyplývajícího z důvodu přijetí novelizovaného ustanovení, na základě implementace směrnice, která výslovně počítá s touto ochranou, a vzhledem k textu doprovodné důvodové zprávy je zapotřebí dovodit, že nabytí v dobré víře má být chráněno a zabrání takové věci třetí osobě, byť by tato věc ve skutečnosti byla výnosem z trestného činu (což navíc v tomto případě nebylo ani zjištěno – viz výše), zásadně není možné.

66. Ustanovení § 101 odst. 2 písm. e) tr. zákoníku je tak podle názoru Nejvyššího soudu nutno vykládat v souladu s uvedenou směrnicí, která předcházela a iniciovala přijetí zákona č. 55/2017 Sb., jímž byla zavedena rozšířená možnost zabrat věci i třetím osobám. Povinnost interpretovat národní právo v souladu se závaznou normou práva Evropské unie, která není přímo použitelná a k jejíž implementaci slouží vykládané pravidlo, totiž vyplývá z principu loajality ve smyslu čl. 4 odst. 3 Smlouvy o Evropské unii, jakož i z judikatury Soudního dvora Evropské unie [viz např. rozsudek Soudního dvora ze dne 10. 4. 1984, sp. zn. C-14/83 (Von Colson a Kamann), nebo rozsudek Soudního dvora ze dne 13. 11. 1990, sp. zn. C-106/89 (Marleasing)]. I tento eurokonformní výklad přitom vede k jednoznačnému závěru, že při ukládání ochranného opatření zabrání věci podle § 101 odst. 2 písm. e) tr. zákoníku je soud povinen zkoumat, zda třetí osoba, jejíž majetek má být zabrán, jej nabyla od pachatele trestného činu v dobré víře (pak jí toto ochranné opatření zásadně nelze uložit), či zda věděla nebo měla vědět, že převáděný majetek je nezákonného původu nebo že jde o účelový převod s cílem vyhnout se propadnutí či zabrání převáděných věcí (zde jsou vlastně parametry tzv. zlé víry).

č. 57

67. Po přezkoumání nyní posuzované námitky dovolatele proto dospěl Nejvyšší soud k závěru, že soudy nižších stupňů pochybily, jestliže se i přes nutnost interpretovat § 101 odst. 2 písm. e) tr. zákoníku v souladu se směrnicí Evropského parlamentu a Rady Evropské unie č. 2014/42/EU nevypořádaly s otázkou, zda dovolatel nabyl předmětné nemovité věci v dobré víře ve správnost postupu soudního exekutora jako orgánu vykonávajícího veřejnou moc, či zda u něj chyběla tato dobrá víra, a to i přesto, že dovolatel se dovolával své dobré víry v průběhu celého řízení. Navíc však soudy pochybily především v tom směru, že vlastně vycházely z dobré víry dovolatele (viz alespoň takto vyznívající pasáž odůvodnění usnesení soudu prvního stupně, v němž označuje zlou víru dovolatele za pouhé ničím nepodložené tvrzení státního zástupce), přesto nezohlednily tuto dobrou víru a rozhodly o zabrání věci nabytých v dobré víře. Z uvedených důvodů shledal Nejvyšší soud i tuto námitku dovolatele důvodnou.

68. Dovolací soud nad rámec právě uvedeného podotýká, že důležitým důkazem pro posouzení, zda dovolatel nabyl předmětné nemovitosti v dobré víře či nikoliv, je protokol o průběhu dražby konané dne 1. 12. 2005, z něhož vyplývá, že se dražby účastnilo šest subjektů, přičemž nejnižší podání činilo 5 067 000 Kč, že po příhozech ostatních účastníků dražby učinil nejvyšší podání dovolatel L. F. na částku ve výši 29 030 000 Kč. Rovněž z dalších listin je zřejmé, že konání dražby bylo veřejně avizováno a že o účast v ní projevil zájem hned několik uchazečů. Tyto okolnosti podle Nejvyššího soudu naznačují, že nešlo o tzv. spřátelenou dražbu, jejímž předem domluveným vítězem měl být dovolatel, jak tvrdil státní zástupce, jehož úkolem je rozhodné skutečnosti nejen tvrdit, nýbrž i prokazovat.

69. Pokud by soudy nižších stupňů interpretovaly § 101 odst. 2 písm. e) tr. zákoníku eurokonformním způsobem, tedy s přihlédnutím k nutnosti chránit majetek nabytý v dobré víře třetími osobami, musely by se důkladně zabývat okolnostmi, za kterých dovolatel nabyl předmětné nemovité věci a musely by pro pozitivní rozhodnutí o zabrání předmětných nemovitostí mít za prokázané, že nabyvatel (zde dovolatel) věděl alespoň o možnosti, že převáděný majetek je nezákonného původu nebo že jde o převod účelový s cílem vyhnout se propadnutí či zabrání převáděných věcí. Tomu by pak zpravidla nasvědčovala velmi nízká a neodpovídající cena, zcela nestandardní podmínky nabytí apod. To však v této věci nebylo zjištěno, jak již bylo rozvedeno shora.

70. I z uvedených důvodů je proto třeba považovat rozhodnutí soudů nižších stupňů za nesprávná a nezákonná, a již jen proto (vedle dalších důvodů, jak vyplývá z jiných pasáží tohoto usnesení) musela být zrušena.

e) K přiměřenosti ochranného opatření zabrání věci

71. Dovolatel uplatnil další námitku spočívající v tom, že k uložení ochranného opatření, tj. zabrání předmětných nemovitých věcí, došlo se značným časovým

odstupem (k retroaktivitě viz výše), obviněný je získal a následně držel v dobré víře, a to po dobu delší, než právní řád žádá pro vydržení nemovitých věcí získaných v dobré víře.

72. Všechny tyto aspekty se promítají mimo jiné též do zásady přiměřenosti vyjádřené v § 96 tr. zákoníku, podle jehož prvního odstavce nelze ochranné opatření uložit, není-li přiměřené jak povaze a závažnosti pachatelem spáchaného trestného činu a nebezpečí, které od pachatele v budoucnu hrozí pro zájmy chráněné trestním zákonem, tak i osobě pachatele a jeho poměrům. Podle § 96 odst. 2 tr. zákoníku újma způsobená uloženým a vykonávaným ochranným opatřením nesmí být větší, než je nezbytné k dosažení jeho účelu. I z uvedeného ustanovení o zásadě přiměřenosti ochranného opatření je zjevné, že vychází z dřívějšího pojetí ochranných opatření (viz shora), které bylo notně pozměněno právě po implementaci výše citované směrnice (v důsledku postihu výnosů z trestné činnosti i u osob, které nejsou pachateli trestného činu nebo činu jinak trestného). Přesto či spíše právě proto je třeba ještě důsledněji zvažovat princip přiměřenosti i při ukládání ochranných opatření spočívajících v zabrání věci třetím osobám, které nemají přímý vztah k trestné činnosti. Právě tyto osoby je třeba především chránit, se zásadou přiměřenosti této sankce velmi úzce souvisí i ochrana dobré víry, jak bylo rozvedeno shora. Je třeba zvažovat, zda je skutečně odčerpáván výnos z trestné činnosti, nebo zda je odčerpáván profit z trestné činnosti (jakákoliv ekonomická výhoda z ní pocházející) osobě, která se sice přímo trestného činu neúčastnila, ale kořistila z něj, měla z něj prospěch. Pokud je ovšem zjištěno, že tato třetí osoba nabyla věc úplatně za odpovídající cenu, a to navíc v dobré víře, jeví se jakýkoliv postih (třeba i odčerpáním jejího majetku bez náhrady) jako zcela zjevně nepřiměřený, tedy v rozporu s § 96 tr. zákoníku.

73. Ovšem ani tím se soudy nižších stupňů nezabývaly, a i v tom je třeba spatřovat chybu v jejich postupu, tedy i důvod pro zrušení jejich rozhodnutí. V tomto směru se jeví jako zřejmé, že veřejný žalobce i soudy nižších stupňů byly snad vedeny snahou dosáhnout zabrání těch věcí, které byly původně zajištěny ve prospěch poškozených v kauze H-SYSTEM, aby snad tito poškození byli uspokojeni z věcí zabraných státem dovolateli (jakkoliv by zřejmě takový postup podle stávající právní úpravy nebyl možný). Není ovšem možné napravovat jednu křivdu spáchanou na určité skupině osob křivdou jinou, a to tím, že by byla uložena majetková sankce osobě, která se podle dosavadních zjištění nedopustila žádného trestného činu a ani se na něm neúčastnila, naopak úplatně za tržní cenu a v dobré víře nabyla předmětné nemovitosti, a to jen proto, aby stát získal majetkovou hodnotu, z níž by následně (případně) uspokojil poškozené z jiné trestní věci. Takový postup se přiči vnímání spravedlnosti, je vůči dovolateli zjevně nepřiměřený, a proto za uvedených podmínek mu nelze ochranné opatření vůbec uložit.

VI. Závěrečné shrnutí

č. 57

74. Vzhledem k tomu, že Nejvyšší soud shledal důvodnými námitky dovolatele týkající se především neexistence trestného činu, z něhož by pocházely jím nabyté nemovitosti, porušení ochrany dobré víry při jejich nabytí a přiměřenosti uloženého ochranného opatření zabránění věci, podle § 265k odst. 1 tr. ř. zrušil jak napadené usnesení Městského soudu v Praze ze dne 4. 1. 2019, sp. zn. 7 To 469/2018, tak jemu předcházející usnesení Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 23. 10. 2018, sp. zn. 6 T 262/2015, a současně zrušil i další rozhodnutí obsahově navazující na zrušená rozhodnutí, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu. Podle § 265l odst. 1 tr. ř. pak Obvodnímu soudu pro Prahu 2 přikázal, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

75. V dalším řízení bude na soudech nižších stupňů, aby ve věci znovu rozhodly. Nezmění-li se zásadně skutkový stav doposud zjištěný soudy nižších stupňů, nebude možno uložit ochranné opatření zabránění věci dovolateli L. F. Dosud totiž především nebylo zjištěno, že by předmětné nemovitosti byly výnosem z nějakého konkrétního trestného činu, u něhož by bez důvodných pochybností byly prokázány veškeré nezbytné skutečnosti naplňující všechny jeho znaky (tj. především znaky skutkové podstaty, a to včetně znaků subjektivní stránky – zavinění). Nebylo ani zjištěno, že by dovolatel L. F. jako tzv. třetí osoba, která se podle dosavadních závěrů nedopustila žádného trestného činu a ani se na něm neúčastnila, nejednal při nabytí nemovitostí v dobré víře. Uložení majetkové sankce ztelně zasahující do majetkových poměrů se značným časovým odstupem, na základě nově přijaté právní úpravy osobě jednající v dobré víře se nejeví ani přiměřené, jak bylo rozvedeno shora. Pokud tedy státní zástupce nenabídne zcela nové zásadní důkazy k prokázání vlastních tvrzení o zlé víře dovolatele L. F. a o jeho zapojení do machinací s předmětnými nemovitostmi, které dosud soudy nižších stupňů odmítaly a považovaly je za ničím nepodložené úvahy, nebude možno za nynějšího stavu uložit dovolateli uvedenou majetkovou sankci.

Č. 58**č. 58**

Odměna a náhrada hotových výdajů obhájce

§ 11 odst. 1 písm. d) vyhlášky č. 177/1996 Sb., advokátního tarifu, ve znění pozdějších předpisů

Písemné vyjádření k podané obžalobě podle § 196 odst. 2, 3 tr. ř. vypracované obhájcem obviněného je úkonem právní služby podle § 11 odst. 1 písm. d) vyhlášky č. 177/1996 Sb., ve znění pozdějších předpisů (advokátní tarif).

(Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 15. 3. 2021, sp. zn. 4 To 32/2021,

ECLI:CZ:KSUL:2021:4.TO.32.2021.1)

Krajský soud v Ústí nad Labem podle § 149 odst. 1 písm. a) tr. ř. z podnětu stížnosti obhájce Mgr. M. P. zrušil napadené usnesení okresního soudu a znovu rozhodl tak, že podle § 151 odst. 3 tr. ř. se obhájci Mgr. M. P. přiznává odměna a náhrada hotových výdajů ve výši 10 190,62 Kč.

I.**Rozhodnutí soudu prvního stupně**

1. Napadeným usnesením přiznal okresní soud podle § 151 odst. 3 tr. ř. obhájci Mgr. M. P. odměnu a náhradu hotových výdajů v celkové částce 8 375,62 Kč, přičemž co do částky 1 815 Kč byl návrh obhájce na přiznání odměny a náhrady hotových výdajů zamítnut. Soud se ztotožnil s návrhem obhájce na přiznání odměny a náhrady hotových výdajů, pokud jde o následující úkony právní služby: převzetí a příprava obhajoby, účast při vyšetřovacích úkonech v přípravném řízení (výslech obviněného), prostudování spisu při skončení vyšetřování a odměna za účast na jednání soudu dne 8. 12. 2020. Odměnu za jeden úkon právní služby soud určil podle § 7, § 10 odst. 3 písm. b) a § 12a vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „advokátní tarif“), ve výši 1 200 Kč za jeden úkon právní služby, tzv. režijní paušál ve výši 300 Kč za jeden úkon právní služby podle § 13 odst. 3 advokátního tarifu a náhradu za promeškaný čas soud stanovil podle § 14 odst. 1 písm. a), odst. 3 advokátního tarifu. Soud prvního stupně odůvodnil zamítnutí návrhu obhájce na přiznání odměny za úkon spočívající ve vyjádření k obžalobě tím, že nikoli každé písemné sdělení

soudu či orgánům činným v trestním řízení je možno považovat za písemné podání týkající se věci samé [§ 11 odst. 1 písm. d) advokátního tarifu]; návrhem ve věci samé je totiž nutno chápat návrhy, jimiž se řízení zahajuje, tedy žaloby, návrhy, ústavní stížnosti, kasační stížnosti atd., obsahující právní rozbor. Dále soud prvního stupně cituje usnesení Vrchního soudu v Praze vydané pod sp. zn. 2 To 28/2004 s tím, že za podání, jakými jsou např. návrhy na rozšíření předmětu řízení, zpětvzetí návrhu, návrhy na doplnění dokazování apod., nepřísluší obhájci odměna. V případě vyjádření se k obžalobě měl soud za to, že nejde o úkon právní služby ve smyslu § 11 odst. 1 a 2 advokátního tarifu. V souvislosti se zamítnutím části návrhu na přiznání odměny a náhrady hotových výdajů, týkající se zmíněného vyjádření k obžalobě, soud prvního stupně nepřiznal ani tzv. režijní paušál náležející k tomuto úkonu a snížil částku daně z přidané hodnoty.

II.

Stížnost obhájce

2. Proti tomuto usnesení okresního soudu podal obhájce Mgr. M. P. v zákonné lhůtě stížnost, kterou odůvodnil tím, že se ztotožňuje s první polovinou úvahy soudu, a to, že nikoli každé písemné sdělení soudu či orgánům činným v trestním řízení je možno považovat za písemné podání týkající se věci samé, ovšem nesouhlasí s druhou polovinou této úvahy, tedy s tím, že vyjádření k obžalobě by nebylo takovým návrhem ve věci samé. Stěžovatel k tomu uvedl, že písemné vyjádření obžalovaného, resp. jeho obhájce, předpokládá a umožňuje § 196 odst. 2, 3 tr. ř., přičemž jde o nové ustanovení, které je součástí zákona od 1. 10. 2020. Vyjádření podle tohoto ustanovení má z povahy věci zcela zásadní vliv na další průběh řízení, zejména pokud obžalovaný prohlásí svou vinu a sdělí skutečnosti, které považuje za nesporné (stejně tak, pokud za něj učiní prohlášení v tomto smyslu jeho obhájce). V tomto kontextu je nutno vyjádření k obžalobě považovat za písemné podání vztahující se k meritornímu rozhodnutí, tj. k rozhodnutí o vině a trestu (či případně o ochranném opatření, v případě adhezního řízení též k výroku o náhradě škody uplatněné poškozeným). Podle názoru stěžovatele nejde o podání v tzv. dílčích věcech v rámci věci hlavní (např. stížnost proti rozhodnutí o vazbě, žádost o propuštění z vazby apod.), kde přichází v úvahu podle okolností tarifní úkon podle § 11 odst. 2 advokátního tarifu, ani nelze souhlasit s tím, že nejde o žádný úkon právní služby. Za použití analogie s občanskoprávním řízením lze takové podání přirovnat k písemnému vyjádření k žalobě, přičemž v soudní praxi není pochyb o tom, že v tomto případě jde o úkon právní služby podle § 11 odst. 1 písm. d) advokátního tarifu. Závěrem proto obhájce navrhl, aby Krajský soud v Ústí nad Labem podle § 149 odst. 1 písm. a) tr. ř. zrušil napadené usnesení a aby ve věci znovu rozhodl tak, že se mu přiznává odměna a náhrada hotových výdajů v celkové částce 10 190,62 Kč.

III.

Rozhodnutí soudu druhého stupně

č. 58

3. Krajský soud v Ústí nad Labem přezkoumal z podnětu podané stížnosti podle hledisek uvedených v § 147 odst. 1 tr. ř. správnost výroku napadeného usnesení, jakož i řízení, které předcházelo jeho vydání, a dospěl k následujícím závěrům.

4. Okresní soud rozhodl o přiznání částky ve výši 8 375,62 Kč za shora citované úkony právní služby včetně tzv. režijních paušálů, náhrady za promeškaný čas a daně z přidané hodnoty.

5. Ohledně úkonu právní služby spočívajícího ve vyjádření k obžalobě krajský soud uzavřel, že i za něj náleží obhájci mimosmluvní odměna vypočtená podle advokátního tarifu [v tomto případě podle § 7 bodu 4., § 10 odst. 3 písm. b) a § 12a odst. 1 advokátního tarifu] včetně tzv. režijního paušálu ve smyslu § 13 odst. 4 advokátního tarifu. Důvodem je novelizace trestního řádu s účinností od 1. 10. 2020 v § 196 odst. 2 a 3 tr. ř. Podle těchto ustanovení platí, že předseda senátu spolu s doručením opisu obžaloby upozorní obžalovaného na jeho právo vyjádřit se ve stanovené lhůtě ke skutečnostem uvedeným v obžalobě [demonstrativně jsou vypočteny v § 196 odst. 2 písm. a) až d) tr. ř.]. Předseda senátu připojí k tomuto upozornění i poučení o následcích takového vyjádření (viz § 206a až § 206d tr. ř.), přičemž poučení má zahrnovat i poučení o tom, že, nejde-li o doznání nebo prohlášení viny, tyto úkony za něj může činit i jeho obhájce, a to i když se hlavní líčení koná v nepřítomnosti obžalovaného. Případné vyjádření je předseda senátu povinen zaslat státnímu zástupci. Obžalovaný následně v průběhu prvního hlavního líčení, které se ve věci koná, bude opětovně vyzván k vyjádření k obžalobě, tentokrát ústní formou. Uvedená úprava tedy dává obžalovanému právo písemně se vyjádřit k obžalobě, přičemž tak může učinit i prostřednictvím svého obhájce. Zmíněné vyjádření má přitom velmi podstatné důsledky pro další průběh řízení, jak je ostatně patrné i z průběhu trestního řízení vedeného proti již odsouzenému v této věci. Proto je možné považovat takové vyjádření za podání a zároveň za meritorní návrh, a to i ve smyslu § 11 odst. 1 písm. d) advokátního tarifu. Z toho také vyplývá, že ustanovenému obhájci, který k žádosti svého klienta zpracuje uvedené vyjádření, náleží za takové vyjádření mimosmluvní odměna podle advokátního tarifu. V opačném případě by totiž institut písemného vyjádření k obžalobě postrádal smysl s výjimkou vyjádření, které by si obviněný přál učinit sám. Avšak v případě, kdyby obviněný chtěl nechat zpracovat vyjádření svým obhájcem, ten by nebyl žádným způsobem motivován vypracovat vyjádření k obžalobě pro svého klienta a šlo by o institut v praxi nepoužívaný. Této situaci zabránil takový výklad, že jde o úkon právní služby, k čemuž dospěl i krajský soud. V posuzovaném případě mimosmluvní odměna za jeden úkon právní služby činila 1 200 Kč, k tomu navíc tzv. režijní paušál ve výši 300 Kč za jeden úkon, celkem

tedy jde o částku 1 500 Kč. Obhájci také náleží částka odpovídající dani z přidané hodnoty ve výši 21 % z této částky, což činí 315 Kč, celkem tedy mělo být obhájci přiznáno o 1 815 Kč více, než jak učinil okresní soud. Krajskému soudu proto nezbylo, než zrušit napadené usnesení a znovu rozhodnout tak, jak je uvedeno ve výrokové části tohoto usnesení.

Č. 59**č. 59**

Odměna a náhrada hotových výdajů obhájce

§ 12 odst. 1 vyhlášky č. 177/1996 Sb., advokátního tarifu, ve znění pozdějších předpisů

I. Vykonání úkonů právní služby obhájcem v době nouzového stavu vyhlášeného v souvislosti s šířením epidemie koronaviru označovaného jako SARS-CoV 2 a způsobujícího nemoc COVID-19 není bez dalšího důvodem pro zvýšení mimosmluvní odměny obhájce podle § 12 odst. 1 advokátního tarifu.

Odměna a náhrada hotových výdajů obhájce

§ 11 odst. 1 písm. d), odst. 3 vyhlášky č. 177/1996 Sb., advokátního tarifu, ve znění pozdějších předpisů

II. Samotný návrh na provedení důkazů není podáním ve věci samé, a tedy ani úkonem právní služby podle § 11 odst. 1 písm. d), odst. 3 advokátního tarifu.

(Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 7. 4. 2021, sp. zn. 6 To 99/2021, ECLI:CZ:KSUL:2021:6.TO.99.2021.1)

Krajský soud v Ústí nad Labem podle § 148 odst. 1 písm. c) tr. ř. zamítl stížnost obhájce proti usnesení okresního soudu, jímž mu nebyla přiznána část odměny a náhrady hotových výdajů.

I.**Rozhodnutí soudu prvního stupně**

1. Napadeným usnesením rozhodla soudní tajemnice okresního soudu v trestní věci odsouzeného M. K. tak, že výrokem pod bodem I. byla ustanovenému obhájci JUDr. V. C. podle § 151 odst. 3 tr. ř. přiznána odměna za obhajobu a náhrada hotových výdajů v celkové částce 31 381,35 Kč, a to v souvislosti se spe-

cifikovanými úkony právní služby vykonanými ve dnech podle konkretizace ve výroku napadeného usnesení.

č. 59

2. Výrokem pod bodem II. pak nebyla přiznána část požadované odměny a náhrady hotových výdajů v celkové částce 7 042,20 Kč s odůvodněním, že soud neshledal v advokátním tarifu oporu pro obhájcem provedené zvýšení odměny za úkony učiněné ve dnech 11. 5. 2020, 13. 5. 2020, 5. 10. 2020 a 7. 1. 2021 na 1,5 násobek „z důvodu NS“ (zřejmě nouzového stavu), neboť fakt vyhlášení nouzového stavu v uvedených dnech z důvodu šíření onemocnění COVID-19 není důvodem pro zvýšení odměny obhájce, jelikož nebylo nutno ve smyslu § 12 odst. 1 advokátního tarifu použít cizího práva nebo cizího jazyka a nešlo ani o časově náročný úkon. Kromě toho okresní soud nemohl vyhovět ani návrhu obhájce na přiznání odměny za úkon provedený dne 11. 6. 2020 nazvaný jako „důkazní návrh“ a k němu tzv. režijního paušálu ve smyslu § 13 odst. 1, 4 advokátního tarifu, neboť takové podání obhájce je zcela neúčtovatelným úkonem. Šlo o podání obsahující čtyři řádky textu, v němž bylo navrženo provést důkaz opisem z evidence Rejstříku trestů u poškozené a vyžádat všechny trestní rozsudky, které se týkají poškozené. Návrh na provedení konkrétních důkazů není podáním ve věci samé ve smyslu advokátního tarifu a v souvislosti s tím soud prvního stupně dále v podrobnostech odkázal na usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 3. 4. 2017, sp. zn. 6 To 547/2016.

II.

Stížnost obhájce

3. Proti tomuto usnesení podal obhájce v zákonné lhůtě stížnost směřující proti výroku pod bodem II. s tím, že usnesení spočívá na nesprávném skutkovém i právním posouzení věci. Obhájce nesouhlasí s tím, že mu soud prvního stupně nepřiznal odměnu za úkon ze dne 11. 6. 2020 spočívající v důkazních návrzích. Pokud soud prvního stupně argumentuje tím, že návrh měl čtyři řádky textu, a proto není úkonem právní služby, nemá takový závěr žádnou oporu v zákoně ani v jiných právních předpisech. Tento úkon měl svůj význam a váhu i přes svou stručnost a byl procesně významným úkonem ve prospěch odsouzeného. Obhájce přitom požaduje pouze polovinu odměny za tento úkon. Co se týče nepřiznání zbytku odměny s poukazem na to, že soud prvního stupně nepovažuje za zákoněné zvýšení odměny z důvodu nouzového stavu, pak podle obhájce je notorieta, že poslední rok, v němž žijeme, přináší pro všechny, zejména pracující, velké psychické, fyzické a zdravotní vypětí. Je rovněž notorieta, že pokud se konají úkony v ochranných prostředcích, jsou tyto úkony obtížné, resp. obtížnější než bez nich; hůře se dýchá, přemýšlí, člověk se rychleji unaví a může se mu udělat i nevolno. Ostatně obhájce tvrdí, že byl svědkem již mnoha soudních řízení, v nichž si soudci sundali roušky či respirátory, protože prostě uvedli, že v nich

nemohou pořádně dýchat, mluvit a myslet (nebo se souhlasem soudu totéž učinili i jiní účastníci). Pokud si je soudci nechávají, dělají se časté přestávky na zotavenou a na vyvětrání. Rovněž je podle obhájce notorií, „že pokud se za nouzového stavu v době pandemie pohybujeme mezi lidmi, vstupujeme do většího rizika, že onemocníme nákazou nemocí COVID-19, a jestliže budeme patřit mezi ty méně šťastné, budeme mít těžký průběh, který nás může poslat i na nemocniční lůžko či dokonce na onen svět“. Jde o velmi zákeřnou nemoc a jsou lidé (resp. i soudci, státní zástupci a advokáti), kteří se prostě osobně odmítají účastnit takových jednání a řízení odročují nebo na ně nechodí. Tedy i konání úkonů se zvýšeným rizikem nákazy je obtížnější, než kdyby nákaza nebyla. V neposlední řadě obhájce ve stížnosti připomenul, že pokud pachatelé trestných činů z důvodu nouzového stavu dostávají mnohem vyšší tresty s argumentem, že pro státní složky a poškozené je mnohem složitější „hlídat“ trestnou činnost a poté ji stíhat, tak obhájci by měli dostat z důvodu stejné obtížnosti vyšší odměnu za svou činnost, kterou konají v této nelehké době, když i pro obhájce je taková činnost mnohem více obtížná a rizikovější. Proto stěžovatel navrhl, aby soud druhého stupně změnil výrok pod bodem II. napadeného usnesení tak, že podle § 151 odst. 3 tr. ř. se obhájci odsouzeného, přiznává odměna a náhrada hotových výdajů v celkové částce 7 042,20 Kč (celkem tedy ve výši 38 423,55 Kč).

III.

Rozhodnutí soudu druhého stupně

4. Krajský soud v Ústí nad Labem přezkoumal správnost napadeného výroku usnesení i řízení, které mu předcházelo, a dospěl k závěru, že stížnost obhájce není důvodná.

5. Z obsahu spisového materiálu bylo zjištěno, že advokát JUDr. V. C. byl ustanoven odsouzenému M. K. obhájcem opatřením okresního soudu z důvodu uvedeného v § 36 odst. 3 tr. ř. Obhájce bezesporu vykonal ty úkony, za které mu byla přiznána odměna a ve vztahu k nimž mu byla přiznána též paušální náhrada výdajů ve smyslu § 13 odst. 4 advokátního tarifu, jak je uvedeno v odůvodnění napadeného rozhodnutí. V souvislosti se třemi cestami do věznice v B. k výsledku klienta, k prostudování spisu při skončení vyšetřování a za účelem realizace další porady s klientem obhájci nepochybně náleží i náhrada cestovného za cesty osobními motorovými vozidly, která byla použita, a náhrada za ztrátu času (nemá-li za stejné časové období již nárok na odměnu za úkon právní služby).

6. Podle § 12 odst. 1 advokátního tarifu může advokát zvýšit mimosmluvní odměnu až na trojnásobek u úkonů právní služby mimořádně obtížných, zejména je-li k nim třeba použití cizího práva nebo cizího jazyka, nebo u úkonů právní služby časově náročných.

7. Obhájce ve svém návrhu požadoval zvýšení odměny na jeden a půl násobek (o 50 %) v případě úkonů právní služby provedených v době, kdy byl na území České republiky vyhlášen nouzový stav. Pokud jde o jednotlivé argumenty obhájce uvedené v jeho stížnosti, nemohl se s nimi krajský soud ztotožnit. Obecně není jisté sporu o tom, že konání úkonů v ochranných prostředcích (tedy s použitím ústenky, chirurgické roušky, respirátoru apod.) je poněkud více obtěžující ve srovnání s úkony prováděnými bez zmíněných ochranných prostředků, byť mnohem markantnější jsou takové rozdíly u osob vykonávajících manuální práci. Nelze zpochybnit ani to, že v případě pohybu za nouzového stavu v době pandemie mezi dalšími osobami existuje určité riziko nákazou nemocí COVID-19, které se ovšem nepojí s nouzovým stavem samotným, ale spíše se stavem ve společnosti a šířením nákazy jako takové. Popsané riziko je nicméně všeobecné a týká se všech běžných lidských činností, které jsou spojeny s určitým kontaktem s dalšími lidmi; není spjato výlučně s účastí advokáta jako obhájce při jednání soudu či při vyšetřovacích úkonech v přípravném řízení, popřípadě s tím, že skuteční poradou s klientem. Stejně či obdobné riziko podstupuje každý z nás (tedy i obhájce) i v situaci, kdy jde ve stejné době nakoupit do obchodního centra, do lékárny, kdy cestuje prostředkem hromadné dopravy osob, vozidlem taxislužby, nachází se v čekárně lékařského zařízení spolu s dalšími pacienty a čeká na vyšetření či testování apod. Nelze se ztotožnit ani s argumentací založenou na tom, že jsou-li pachatelé trestných činů z důvodu nouzového stavu přísněji trestáni, neboť pro státní složky a poškozené je mnohem složitější „hlídat“ trestnou činnost a poté ji stíhat, měli by obhájci dostat z důvodu stejné obtížnosti vyšší odměnu za svou činnost, kterou konají v této nelehké době. Srovnání přísnějšího trestání pachatelů s finanční odměnou obhájce není namístě. Vyšší rozpětí zákonné trestní sazby dané použitím kvalifikované skutkové podstaty trestného činu již samo o sobě v takovém případě zvyšuje odměnu obhájce. Nadto je aktuálně nutno poukázat na rozsudek velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2021, sp. zn. 15 Tdo 110/2021, který se – způsobem příznivým pro pachatele běžných krádeží – zabývá hodnocením epidemie koronaviru označovaného jako SARS-CoV 2 a způsobujícího nemoc COVID-19 v souvislosti s (ne-) naplněním zákonného znaku „jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek“. V nyní posuzované věci stěžovatel ani neprováděl obhajobu pachatele pro majetkový trestný čin a sankcionovaná trestná činnost odsouzeného spadala ještě do doby před potvrzením prvních tří případů výskytu koronaviru SARS-CoV 2 v České republice (k čemuž došlo až dne 1. 3. 2020). Krajský soud nijak nepolemizuje s tím, že výkon obhajoby je pro obhájce v současné nelehké době při zakrytí dýchacích cest obtížnější a také rizikovější, nemá však za to, že by z tohoto důvodu měla obhájci v posuzované věci náležet vyšší odměna za jeho činnost. Výkon práce je stejně tak obtížnější a rizikovější kromě obhájců i pro soudce či státní zástupce, přičemž ani oni nemají v dané sou-

vislosti odměnu za svou práci jakkoli zvýšenu, což platí i pro administrativní personál soudů a státních zastupitelství přicházející do kontaktu s účastníky řízení a veřejností. Okresní soud tedy nijak nepochybil tím, že v § 12 odst. 1 advokátního tarifu vzhledem k jeho konstrukci nenalezl žádnou oporu pro jakékoli zvýšení mimosmluvní odměny ohledně úkonů vykonaných v době nouzového stavu, které je možné jen u úkonů právní služby obtížných mimořádně, přičemž takovouto obtížnost advokátní tarif spojuje zejména s potřebou používat cizí právo nebo cizí jazyk (tedy jde-li o obtížnost danou odbornými právními hledisky), nebo u úkonů právní služby náročných časově.

8. Soud prvního stupně nepochybil ani tím, že obhájci nepřiznal odměnu za úkon ze dne 11. 6. 2020 spočívající v důkazních návrzích. Obhájce v odůvodnění své stížnosti pomíjí, že okresní soud zde neargumentoval pouze tím, že návrh obhájce obsahoval pouze čtyři řádky textu, a proto není honorovatelným úkonem. Mimosmluvní odměna obhájce podle § 11 odst. 1 písm. d) advokátního tarifu, tedy za písemné podání nebo návrh ve věci samé, případně za výzvu k plnění se základním skutkovým a právním rozbohem předcházející návrhu ve věci samé, náleží advokátovi mimo jiné za každé písemné podání soudu nebo jinému orgánu týkající se věci samé. Může tedy jít vždy jen o písemné podání vztahující se k meritornímu rozhodnutí, tj. k rozhodnutí o vině, trestu či ochranném opatření, v případě adhezního řízení též k výroku o náhradě škody uplatněnému poškozeným. Návrh na provedení konkrétních důkazů není podáním ve věci samé v tomto smyslu. Úkon právní služby podle § 11 odst. 1 písm. d) advokátního tarifu zjevně směřuje na taková podání, s nimiž se zpravidla pojí následek v podobě vyvolání jednání o tomto podání. O takových podáních musí být vydána rozhodnutí (ať již pozitivní nebo negativní). Podávání návrhů na doplnění dokazování je nepochybně právem obhajoby, jak uvedl soud prvního stupně. Takovýmto návrhům buď není vyhověno (pokud jsou shledány nedůvodnými a nadbytečnými) a důkazy nejsou provedeny, anebo jim je vyhověno a důkazy jsou provedeny, přičemž tam, kde to jejich povaha připouští, může být obhájce přítomen při jejich provádění a v té souvislosti pak i odměněn. O vyhovění návrhu na doplnění dokazování se však zpravidla nevydává žádné rozhodnutí. Návrh na doplnění dokazování tak, na rozdíl od přípustného opravného prostředku nebo návrhů, u nichž to trestní řád stanoví, sám o sobě nemůže vyvolat jednání soudu. Soud o něm vydává případně jen negativní rozhodnutí v rámci projednávání věci. Pokud je pak návrh na doplnění dokazování akceptován a úkon je prováděn, není tím dotčeno právo obhájce na odměnu podle advokátního tarifu za účast u provádění tohoto úkonu, jak již bylo výše uvedeno. V podrobnostech je možno odkázat např. i na usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 7. 3. 2017, sp. zn. 13 To 16/2017, a přiměřeně pak i na čl. 10 odst. 2 etických pravidel advokátů (usnesení představenstva České advokátní komory ze dne 31. 10. 1996 č. 1/1997 Věstníku, kterým se stanoví pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky – etic-

ký kodex), podle něhož odměna advokáta musí být přiměřená – nesmí být ve zřejmém nepoměru k hodnotě a složitosti věci. Lze zmínit také závěr o tom, že za vypracování písemností týkajících se pouze dokazování nepřisluší odměna, obsažená v usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 30. 9. 2004, sp. zn. 2 To 28/2004, který byl vztažen (v souvislosti s tam projednávanou věcí) k písemnostem adresovaným soudu prvního stupně, což ovšem nic nemění na obecné správnosti závěru, k němuž dospěl okresní soud v nyní přezkoumávaném usnesení ohledně návrhu obhájce adresovaného policejní komisaře na provedení důkazu opisem z evidence Rejstříku trestů ohledně poškozené a následně na vyžádání všech trestních rozsudků týkajících se poškozené podle opisu z evidence Rejstříku trestů. V neposlední řadě lze zmínit též odbornou literaturu týkající se úkonů právní služby ve smyslu § 11 odst. 1 písm. d) advokátního tarifu, která vyžaduje nutnost kumulativního naplnění podmínky, že podání obhájce se týká věci samé (viz např. MANDÁK, V. Mimosmluvní odměna obhájce za písemné podání soudu nebo jinému orgánu týkající se věci samé. Bulletin advokacie č. 1/2001, s. 68).

9. Ze všech výše uvedených důvodů nebylo tedy možné akceptovat námitky uplatněné obhájcem v podané stížnosti, která je proto nedůvodná.

10. Vzhledem k tomu, že napadené usnesení je ve všech výrocích (tedy i ve výroku pod bodem II.) správné a zákonné, krajskému soudu nezbylo, než podle § 148 odst. 1 písm. c) tr. ř. zamítnout stížnost obhájce jako nedůvodnou.

ROZHODNUTÍ
VE VĚCECH OBČANSKOPRÁVNÍCH,
OBCHODNÍCH A SPRÁVNÍCH

Č. 90

č. 90

Rozhodčí řízení, Podjatost

§ 8 zákona č. 216/1994 Sb., § 31 písm. c) zákona č. 216/1994 Sb.

Porušení povinnosti rozhodce oznámit okolnost, která by mohla vzbudit oprávněné pochybnosti o jeho nepodjatosti, není samo o sobě důvodem pro zrušení rozhodčího nálezů. Důvodem pro zrušení rozhodčího nálezů může být skutečnost, že věc projednal a rozhodl vyloučený rozhodce.

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 11. 2020, sp. zn. 23 Cdo 1337/2019, ECLI:CZ:NS:2020:23.CDO.1337.2019.1)

Nejvyšší soud zrušil rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 13. 12. 2018, sp. zn. 53 Co 301/2018, a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Obvodní soud pro Prahu 1 rozsudkem ze dne 13. 6. 2018, č. j. 19 C 48/2017-194, zamítl žalobu na zrušení rozhodčího nálezů Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR ze dne 28. 4. 2017, sp. zn. Rsp 1119/16 (výrok I.), a rozhodl o náhradě nákladů řízení mezi účastníky (výrok II.).

2. Soud rozhodoval o žalobě, kterou se žalobce domáhá zrušení rozhodčího nálezů Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR ze dne 28. 4. 2017, sp. zn. Rsp 1119/16, s odůvodněním, že uvedený rozhodčí soud dne 31. 10. 2016 nálezem sp. zn. Rsp 808/15 zamítl žalobu, aby žalobce (v rozhodčím řízení žalovaný) uhradil žalované (v rozhodčím řízení žalobkyni) částku 295 932,78 Kč s příslušenstvím. K návrhu žalované na přezkoumání rozhodčího nálezů přezkumný rozhodčí senát nálezem ze dne 28. 4. 2017, sp. zn. Rsp 1119/16, rozhodl, že původní rozhodčí nález se mění a žalobě se vyhovuje. Podle žalobce jsou dány důvody pro zrušení předmětného rozhodčího nálezů dle § 31 písm. c) a písm. e) zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů (dále jen „ZRŘ“), neboť rozhodovali rozhodci, kteří neměli způsobilost být rozhodci, a žalobce neměl možnost věc před rozhodci projednat. Dle žalobce jsou zde důvody, které vzbuzují vážné pochybnosti o nepodjatosti jednoho nebo více rozhodců, a napadený rozhodčí nález je výrazem nepředvídatelné a svévolné interpretační libovůle přezkumného rozhodčího senátu. Všichni

tří členové rozhodčího senátu funkce rozhodců přijali a okolnosti, které by mohly vzbudit oprávněné pochybnosti o nepodjatosti, žádný z členů rozhodčího senátu účastníkům nesdělil. Předmětný rozhodčí nález byl žalobci doručen dne 19. 5. 2017 a ve stejný den z článku zveřejněného na serveru www.seznam.cz žalobce získal důkazy, na jejichž základě má vážné pochybnosti o nepodjatosti předsedy rozhodčího senátu JUDr. Ing. O., LL. M.

3. Soud prvního stupně vyšel ze skutkového závěru, že účastníci vedli spor o majetkové právo před rozhodčím soudem v rozhodčím řízení vedeném podle jeho řádu. Žalobce ani žalovaná proti rozhodcům JUDr. Ing. O., LL. M., JUDr. V. a JUDr. Z., jmenovaným pro přezkum původního rozhodčího nálezu, nevnesli námitku. Předseda rozhodčího senátu JUDr. Ing. O., LL. M., písemně sdělil rozhodčímu soudu, že advokátní kancelář R. L., v níž působí, poskytla žalované právní pomoc. Jeho prohlášení bylo založeno více než měsíc před prvním jednáním v rozhodčím spise. Rozhodčí řízení proběhlo standardně, byly provedeny všechny důkazy navržené účastníky, účastníci byli přítomni při ústním rozhodčím jednání, dostalo se jim formálního poučení podle § 118a zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „o. s. ř.“), rozhodčí nález obsahuje standardní odůvodnění. Dne 19. 5. 2017, v den doručení rozhodčího nálezu, si žalobce na internetovém portálu přečetl článek „Česko přišlo o dotace, úředníkům hrozí až deset let vězení“; článek nepopisuje žádný konkrétní vztah konkrétních rozhodců ani advokátní kanceláře R. L. se žalovanou. Následně žalobce z veřejně dostupných zdrojů a na základě žádostí uplatněných podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, zjistil, že advokátní kancelář R. L. poskytuje právní služby řadě státních orgánů a institucí, mimo jiné také žalované. Žalobce nepodal námitku podjatosti pro střet zájmů, o prohlášení nepodjatosti se nezajímal a vytýká rozhodci a rozhodčímu soudu, že mu předmětnou listinu neposlal. Skutečnost, že advokátní kancelář R. L., jejímž společníkem a jednatelem je JUDr. Ing. O., LL. M, poskytuje služby státním orgánům a institucím, je dostupná z veřejných zdrojů.

4. Soud prvního stupně k pojmu způsobilosti rozhodce dle § 31 písm. c) ZRŘ uvedl, že namítaná absence nestrannosti, závislost či podjatost rozhodce se neposuzuje jako nezpůsobilost, ale důvod pro vyloučení. Z tohoto pohledu se dle soudu prvního stupně ani důvodně vznesená námitka podjatosti nemůže stát důvodem pro zrušení rozhodčího nálezu. Co se dále argumentace žalobce ohledně porušení práva na spravedlivý proces týče, k této soud uvedl, že žalobce snesl řadu důkazů o rozsahu právní pomoci, kterou předmětná advokátní kancelář poskytuje České republice. Zdůraznil, že stát není srovnatelný s žádným jiným subjektem práva, a uzavřel, že střet zájmů v tomto řízení prokázán nebyl. Konečně jestliže žalobce tvrdil, že byl zaskočen změnou právního názoru rozhodčího senátu a že nebyl poučen dle ust. § 118a odst. 2 o. s. ř., dle soudu prvního stupně takové poučení nebylo namístě; nešlo o zásadně jiné právní posouzení, na něž

by měl být účastník upozorněn. Žalobce měl tedy zachovánu možnost věc před rozhodci projednat.

5. K odvolání žalobce odvolací soud rozsudkem v záhlaví uvedeným rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že se zrušuje rozhodčí nález Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR ze dne 28. 4. 2017, sp. zn. Rsp 1119/16 (první výrok), a rozhodl o náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů (druhý výrok).

6. Odvolací soud uvedl, že po skutkové stránce bylo v řízení prokázáno, že JUDr. Ing. O., LL. M., byl v době přijetí funkce předsedy rozhodčího senátu společníkem advokátní kanceláře s obchodním podílem o velikosti L a také jejím jednatelem. Tato kancelář uzavřela dne 20. 12. 2016 přímo se žalovanou smlouvu o poskytnutí právních služeb v rozsahu přípravy zadávacích podmínek konkrétní veřejné zakázky a administrace jejího zadávacího řízení se sjednanou odměnou ve výši 300 000 Kč a dalších blíže obsahem a rozsahem nespecifikovaných právních služeb nad rámec již uvedených s odměnou v hodinové sazbě 3 500 Kč + DPH. JUDr. Ing. O., LL. M., přijal funkci písemně, v prohlášení ze dne 13. 1. 2017, určeném rozhodčímu soudu, uvedl, že je nezávislý na stranách sporu a nezávislým zůstane, nicméně uvedl, že advokátní kancelář, jejímž je společníkem, poskytuje žalované právní poradenství ve věci veřejné zakázky na dodávku nového informačního EPR systému, toto poradenství nesouvisí s předmětem sporu, který je veden pod sp. zn. Rsp 1119/16, jmenovaný se ho osobně neúčastní, je tedy nezávislý a nepodjatý ve smyslu platných právních předpisů. Toto prohlášení bylo založeno do rozhodčího spisu. Dle odvolacího soudu tato skutková zjištění vedou k závěru, že uvedené prohlášení neobsahovalo informaci o celém rozsahu sjednaných právních služeb podle smlouvy uzavřené dne 20. 12. 2016, když neuvádělo další nespecifikované právní služby s poměrně vysokou sazbou odměny, že nebylo určeno ani doručeno žalobci a že existence smlouvy o poskytování právních služeb nebyla v kontextu možného střetu zájmů podrobena jinému zhodnocení než zhodnocení subjektivnímu rozhodce samotného.

7. V poměrech projednávané věci existence smlouvy o poskytování právních služeb předmětnou advokátní kanceláří předsedy rozhodčího senátu jedné ze stran sporu žádnému objektivnímu testu nestrannosti podrobena nebyla, zhodnocení nestrannosti zůstalo výlučně na úrovni subjektivního postoje předsedy senátu, ačkoliv sám ve své výpovědi výslovně uvedl, že z hlediska intenzity střetu zájmů vyhodnotil danou situaci jako středně závažnou (viz poukazy účastníků na oranžový seznam IBA). Odvolací soud dodal, že v mezích závěrů rozhodnutí Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR ze dne 26. 5. 2015, sp. zn. Rsp 221/15, není pochyb o tom, že pokud je povinností rozhodce poučit účastníky i o tom, že rozhodoval či rozhoduje ve sporu některého z nich v tříletém časovém horizontu, tím spíše je jeho povinností poučit strany

o tom, že zde objektivně a aktuálně existuje smluvní vztah jeho nebo jeho advokátní kanceláře přímo k jedné ze stran.

8. Dle odvolacího soudu v předmětném rozhodčím řízení nastala situace, kdy mezi advokátní kanceláří předsedy rozhodčího senátu a žalovanou existovala smlouva o poskytování právních služeb nespecifikovaného obsahu i rozsahu s vysokou sazbou hodinové odměny, tuto informaci nesdělil předseda rozhodčího senátu žalobci ani rozhodčímu soudu v přesném rozsahu, přímo žalobci ji nesdělil vůbec. Odvolací soud tak uzavřel, že v rozhodčím řízení došlo k porušení práva žalobce upraveného v § 18 ZRŘ, když mu neposkytnutím poučení o vzájemném aktuálním smluvním vztahu kanceláře předsedy rozhodčího senátu a druhé strany sporu nebyla dána plná příležitost k uplatnění jeho práv, konkrétně k uplatnění námitky podjatosti. Žalobce se tedy domáhá zrušení předmětného rozhodčího nálezu dle § 31 písm. e) ZRŘ důvodně.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

9. Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalovaná (dále též „dovolatelka“) dovolání s tím, že je považuje za přípustné dle § 237 o. s. ř. Namítá, že rozhodnutí odvolacího soudu závisí na vyřešení otázky procesního práva, při které se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu z hlediska, zda byla účastníkovi řízení poskytnuta možnost věc před rozhodci projednat (zda mu byla dána plná příležitost k uplatnění jeho práv), když předseda rozhodčího senátu informoval o možném důvodu své podjatosti pouze rozhodčí soud a nikoliv také účastníka řízení. Právní otázka, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, zní, zda tím, že předseda přezkumného rozhodčího senátu informoval o možných důvodech podjatosti své osoby pouze rozhodčí soud a nikoliv také písemně či ústně žalobce, porušil práva žalobce na jeho rovné postavení v rozhodčím řízení a příležitost k uplatnění jeho práv, konkrétně k uplatnění námitky podjatosti, a zda v této skutečnosti lze spatřovat, že žalobci nebyla dána možnost věc před rozhodci projednat. Dle dovolatelky napadené rozhodnutí odvolacího soudu závisí též na vyřešení otázky procesního práva, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena, a to zda lze považovat za splnění informační povinnosti rozhodce ve smyslu § 8 odst. 2 ZRŘ, pokud rozhodce uvede v písemném potvrzení přijetí funkce adresovaném rozhodčímu soudu, které je obsahem rozhodčího spisu, že advokátní kancelář, jejímž je společníkem, poskytuje právní poradenství druhému účastníkovi rozhodčího řízení ve věci konkrétní veřejné zakázky, toto poradenství nesouvisí s předmětem sporu řešeným v rozhodčím řízení a jmenovaný se ho osobně neúčastní a je tedy nezávislý a nepodjatý.

10. Dovolatelka uplatňuje dovolací důvod nesprávného právního posouzení věci dle § 241a odst. 1 o. s. ř. a namítá, že za situace, kdy se žalobce aktivně k věci v rámci přezkumného rozhodčího řízení vyjadřoval, účastnil se jednání, stejně tak měl možnost kdykoliv se seznámit s listinami, které jsou součástí spisu rozhodčího soudu, nahlédnutím, nelze v uvedených skutečnostech spatřovat odepření možnosti žalobce věc před rozhodci projednat. Dle dovolatelky je závěr odvolacího soudu v rozporu s § 8 ZRR, když odvolací soud nad rámec tohoto ustanovení dovodil ve vztahu k rozhodci povinnost, která ze ZRR nevyplývá. Ustanovení § 8 ZRR výslovně uvádí, že rozhodce oznamuje všechny okolnosti, které by mohly vzbudit oprávněné pochybnosti o jeho nepodjatosti stranám nebo soudu. Tomu JUDr. Ing. O., LL. M., plně vyhověl, když všechny okolnosti oznámil rozhodčímu soudu a obě strany sporu měly možnost se s tímto oznámením v dostatečném předstihu před prvním jednáním ve věci seznámit. S odkazem na rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2012, sp. zn. 32 Cdo 4968/2010, dovolatelka uvádí, že rozhodčí senát při projednávání věci účastníkům dostatečnou možnost věc před nimi projednat poskytl.

11. K dovolání žalované se žalobce vyjádřil tak, že navrhuje, aby je Nejvyšší soud odmítl, nebo zamítl.

III.

Přípustnost dovolání

12. Nejvyšší soud (jako soud dovolací dle § 10a o. s. ř.) postupoval v dovolacím řízení a o dovolání žalované rozhodl podle o. s. ř. ve znění účinném od 30. 9. 2017 (srov. článek II bod 2. zákona č. 296/2017 Sb.). Po zjištění, že dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou a řádně zastoupenou podle § 241 odst. 1 o. s. ř., Nejvyšší soud zkoumal, zda dovolání obsahuje zákonné obligatorní náležitosti dovolání a zda je přípustné.

13. Podle § 236 odst. 1 o. s. ř. dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští.

14. Podle § 237 o. s. ř. není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak.

15. Dovolání žalované je přípustné, neboť v dovolacím řízení dosud nebyla vyřešena otázka, zdali nesplnění oznamovací povinnosti rozhodce oznámit všechny okolnosti, které by mohly vzbudit oprávněné pochybnosti o jeho nepodjatosti

a pro něž by byl jako rozhodce vyloučen, může představovat důvod zrušení rozhodčího nálezu, případně zdali tyto okolnosti, nemohl-li je účastník namítnout, protože o nich v době rozhodčího řízení nevěděl, mohou představovat důvod zrušení rozhodčího nálezu.

IV.

Důvodnost dovolání

16. Dovolání je též důvodné.

Rozhodná právní úprava zákona o rozhodčím řízení

17. Podle § 8 ZRŘ rozhodce je vyloučen z projednávání a rozhodnutí věci, jestliže se zřetelem na jeho poměr k věci, k účastníkům nebo k jejich zástupcům je tu důvod pochybovat o jeho nepodjatosti (odst. 1). Ten, kdo má být nebo byl určen nebo jmenován rozhodcem, musí bez odkladu stranám nebo soudu oznámit všechny okolnosti, které by mohly vzbudit oprávněné pochybnosti o jeho nepodjatosti a pro něž by byl jako rozhodce vyloučen (odstavec 2). Podle § 9 ZRŘ jestliže strana, která má jmenovat rozhodce, tak neučiní do 30 dnů od doručení výzvy druhé strany, nebo nemohou-li se jmenování rozhodci ve stejné lhůtě shodnout na osobě předsedajícího rozhodce, jmenuje rozhodce nebo předsedajícího rozhodce soud, pokud se strany nedohodly jinak. Návrh může soudu podat kterákoli strana nebo každý z již jmenovaných rozhodců (odstavec 1). Nedohodly-li se strany jinak, jmenuje soud na návrh kterékoli strany nebo rozhodce nového rozhodce, jestliže jmenovaný rozhodce se vzdá funkce rozhodce nebo nemůže činnost rozhodce vykonávat (odstavec 2). Podle § 11 ZRŘ nestanoví-li tento zákon jiné důvody, je již určený nebo jmenovaný rozhodce vyloučen z projednávání věci, jestliže dodatečně vyjdou najevo okolnosti uvedené v § 8. Podle § 12 ZRŘ již určený nebo jmenovaný rozhodce, u něhož vyšly najevo okolnosti uvedené v § 11, je povinen se funkce rozhodce vzdát (odstavec 1). Nevzdá-li se rozhodce funkce, mohou se strany dohodnout o postupu při jeho vyloučení. Kterákoli ze stran může podat návrh, aby o vyloučení rozhodl soud (odstavec 2). Podle § 31 ZRŘ soud na návrh kterékoliv strany zruší rozhodčí nálezu, jestliže a) byl vydán ve věci, o níž nelze uzavřít platnou rozhodčí smlouvu, b) rozhodčí smlouva je z jiných důvodů neplatná, nebo byla zrušena, anebo se na dohodnutou věc nevztahuje, c) ve věci se zúčastnil rozhodce, který nebyl ani podle rozhodčí smlouvy, ani jinak povolán k rozhodování, nebo neměl způsobilost být rozhodcem, d) rozhodčí nálezu nebyl usnesen většinou rozhodců, e) straně nebyla poskytnuta možnost věc před rozhodci projednat, f) rozhodčí nálezu odsuzuje stranu k plnění, které nebylo oprávněným žádáno, nebo k plnění podle tuzemského práva nemožnému či nedovolenému, g) se zjistí, že jsou dány důvody, pro které lze v občanském soudním řízení žádat o obnovu řízení. Podle § 33 ZRŘ soud zamítne návrh na zrušení

rozhodčího nálezu, který se opírá o důvody § 31 písm. b) nebo c), jestliže strana, která se domáhá zrušení rozhodčího nálezu, neuplatnila, ač mohla, takový důvod v rozhodčím řízení nejpozději, než začala jednat ve věci samé.

18. Odvolací soud dospěl k závěru, že je dán důvod pro zrušení rozhodčího nálezu podle § 31 písm. e) ZRŘ, když rozhodce nedostatečně poučil strany o konkrétních okolnostech, které mohou vyvolávat pochybnosti o jeho nepodjatosti, když přitom zde takové okolnosti podle odvolacího soudu jsou. Dovolací soud před řešením dosud neřešených otázek významu neposkytnutí oznámení rozhodcem podle § 8 ZRŘ a významu případné skutečné absence nezávislosti a nestrannosti rozhodce pro řízení o zrušení rozhodčího nálezu považuje za podstatné poukázat na samotné zákonné předpoklady vyloučení rozhodce v souvislosti se zákonnými pojmy nezávislosti, nestrannosti a nepodjatosti rozhodce.

č. 90

Nezávislost, nestrannost a nepodjatost rozhodce

19. Zákonodárce rozlišuje v zákoně o rozhodčím řízení pojmy nepodjatost, nezávislost a nestrannost. Nezávislostí lze chápat objektivní absenci osobních, profesních či ekonomických vazeb rozhodce ke stranám sporu. Nestrannost potom obvykle představuje absenci subjektivního zvýhodnění jedné ze stran sporu. Nezávislost a nestrannost mají být rozhodci vlastní. Zákonodárce však přímé zákonné důsledky nespojuje s jejich absencí, ale s absencí tzv. nepodjatosti. Ústavní soud (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 7. 2016, sp. zn. III. ÚS 1872/16) podjatost vykládá jako vztah ke konkrétní kauze. Podjatost je výrazem a projevem nedostatečné nestrannosti, která dosáhla jistého stupně a intenzity, je ji možno objektivně zkoumat a je procesním instrumentem pro vyloučení nejen soudce, ale také rozhodce. Ne každá subjektivně chápaná absence nestrannosti objektivně zakládá důvod pro podjatost, a tedy pro vyloučení rozhodce (srov. RYŠAVÝ, L. Nezávislost a nestrannost rozhodce. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 59). Podle A. J. Bělohlávky (srov. BĚLOHLÁVEK, A. J. Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 410) podjatost zakládá riziko absence nestrannosti a z preventivních důvodů dochází v případě podjatosti k vyloučení rozhodce. Rozhodce však může stranit některé ze stran i v případě absence objektivních důvodů zakládajících podjatost (tzv. subjektivní nestrannost, resp. absence subjektivní nestrannosti). Rozhodnutí o nepodjatosti závisí na tom, zda vztah soudce nebo rozhodce k věci nebo k účastníkům či k jejich zástupcům vzbudí pochybnost o nepodjatosti (srov. nález Ústavního soudu ze dne 27. 11. 1996, sp. zn. I. ÚS 167/94). Je-li tu důvod pochybovat o nepodjatosti rozhodce, se zřetelem na jeho poměr k věci, k účastníkům nebo k jejich zástupcům, je vyloučen z projednávání a rozhodnutí věci. Jde tak o objektivní důsledek. Jestliže zde takové pochybnosti jsou, rozhodce vůbec nemá spor přijmout. Přijme-li jej k rozhodování a dodatečně vyjdou najevo okolnosti svědčící pro jeho vyloučení, je povinen se funkce rozhodce vzdát (§ 12 ZRŘ).

Dalším kontrolním stupněm pamatujícím na situaci, kdy se rozhodce tzv. sám nevyloučí, je dohoda stran na postupu při jeho vyloučení. V praxi je však samozřejmě častější, že problém s podjatostí rozhodce má jen jedna ze stran. Taková strana potom může podat návrh, aby o vyloučení rozhodl soud.

č. 90

20. Pro případ možných sporů ze sjednaných soukromoprávních vztahů strany počítají s tím, že jejich spor bude rozhodovat nezávislá a nestranná osoba. Princip nezávislého a nestranného rozhodování, jež je určující pro rozhodování soudců, se přitom uplatní i pro rozhodování rozhodců (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2014, sp. zn. 23 Cdo 3150/2012, uveřejněný pod číslem 29/2015 Sb. rozh. obč., nález Ústavního soudu ze dne 15. 9. 1999, sp. zn. Pl. ÚS 13/99, nebo nález Ústavního soudu ze dne 28. 4. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 60/2004). Judikatura k nezávislosti a nestrannosti v našich podmínkách se přitom logicky utvářela na výkladu těchto vlastností především u soudců. Imperativ nezávislého soudce je dán přímo Ústavou (čl. 10 a čl. 95 odst. 1 Ústavy; nezávislý soudce je soudce, který spory či jiné právní věci projednává a rozhoduje bez ovlivňování ze strany jiných orgánů a je přitom vázán pouze zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu ČR). Podle Ústavního soudu rozhodčí řízení je – co do obsazení rozhodčího soudu, případně určení rozhodců – ve vztahu k poměrům obecného soudnictví specifické, přičemž vzájemné odlišnosti mají podstatný rozměr; zatímco o účastníkově volbě soudce uvažovat nelze, v rozhodčím řízení je nepřehlédnutelný prvek „subjektivnosti“ v postavení rozhodců zakomponován již v zásadě, že jsou to procesní strany, které jmenují „svého“ rozhodce, a ti pak svou vůlí determinují obsazení rozhodce třetího (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 22. 10. 2009, sp. zn. III. ÚS 2266/09).

Vyloučený rozhodce

21. Nejvyšší soud posuzoval ve své judikatuře (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2014, sp. zn. 23 Cdo 3150/2012, uveřejněný pod číslem 29/2015 Sb. rozh. obč.) v řízení o vyloučení rozhodce zahájeném v roce 2010 kontakty advokátní kanceláře rozhodce a zástupce účastníka. V dané věci v letech 2005 až 2007 ve třech případech advokátní kancelář rozhodce a zástupce žalobkyně spolupracovali při podávání nabídek k zastupování České republiky. Podle závěrů Nejvyššího soudu však tato jejich profesní spolupráce důvodné pochybnosti o podjatosti rozhodce vyvolat nemohla. Důvodnou pochybnost o podjatosti rozhodce nemohla v projednané věci vyvolat ani společná účast rozhodce a zástupce účastníka v profesní nebo společenské organizaci, zde v Disciplinární komisi FAS AČR. Na této konkrétní věci potom Nejvyšší soud zobecnil, že je-li stranami zvolený rozhodce zvolen z řad advokátů, lze předpokládat a současně jej nelze v takové činnosti omezovat, že bude v běžném pracovním styku v kontaktu např. s jinými advokáty, přičemž takováto běžná profesní spolupráce nemusí sama o sobě znamenat okolnost, která by vzbuzovala důvodné pochybnosti o pří-

padném poměru takového rozhodce z řad advokátů k jinému advokátovi zastupujícímu účastníka rozhodčího řízení. Důvodné pochybnosti o poměru rozhodce z řad advokátů k jinému advokátovi zastupujícímu účastníka rozhodčího řízení by mohla vyvolat např. dlouhodobá spolupráce mající povahu určité ekonomické závislosti, např. spolupráce ve společné advokátní kanceláři. K vyloučení rozhodce z projednání a rozhodnutí věci může dojít teprve tehdy, když je evidentní, že jeho vztah k dané věci, účastníkům nebo jejich zástupcům dosahuje takové povahy a intenzity, že i přes zákonem stanovené povinnosti nebude schopen nezávisle a nestranně rozhodovat. Zásadní je především výklad ekonomické závislosti. Nejvyšší soud v roce 2018 (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2018, sp. zn. 20 Cdo 4022/2017) vyslovil, že opakovanost zápisu totožných jmen do rozhodčích smluv ekonomickou závislost očividně ještě nedokládá, není-li současně tvrzen žádný jeho osobní vztah k dané věci, účastníkům nebo jejich zástupcům. Vztah závislosti nelze tedy spatřovat jen v tom, že rozhodci vzhledem ke každé jím vyřízené věci vzniká nárok na odměnu (srov. stále rozhodčí soudy, jež mohou strany sporu do rozhodčích doložek navrhopvat opakovaně).

22. Význam požadavku nezávislosti a nestrannosti rozhodců je základním atributem rozhodčího řízení a rozhodčího nálezu v něm rozhodcem posléze vydaném, a to jak z pohledu plnění notifikační povinnosti rozhodců, tak judikatury. Ze zahraničních inspirací lze zmínit např. Pravidla UNCITRAL pro rozhodčí řízení a Směrnice IBA (Směrnice International Bar Association z roku 2014), na kterou poukazuje odvolací soud. Od některých mezinárodních standardů se však často odlišuje i praxe samotných rozhodců při plnění jejich notifikační povinnosti (srov. BĚLOHLÁVEK, A. J. Notifikační povinnost rozhodců o svých vazbách na strany řízení ve světle mezinárodních standardů. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 9, s. 36-39). Směrnice IBA obsahuje po svých aktualizacích od roku 2014 mj. popis jednotlivých obecných principů podle významu možného zásahu do nezávislosti a nestrannosti rozhodce. Na jednotlivé typové situace aplikuje systém analogického užití barev semaforu podle jejich závažnosti (červený, oranžový a zelený seznam), jak na ně poukazuje i odvolací soud. Aplikace těchto pravidel nemůže být v České republice s ohledem na odlišnou právní úpravu přímá, pro některé obdobné případy však může být určitým inspiračním zdrojem, vždy však s nutností poměřování s českou zákonnou úpravou. J. A. Bělohlávek poukazuje v této souvislosti na možné využití mezinárodních kritérií rozhodčího řízení zejména z hlediska časového. Je logické, že čím větší je časový odstup mezi okamžikem, k němuž se váže určitá skutečnost spojující rozhodce s předmětem sporu, stranami nebo jejich právními zástupci, na straně jedné a zahájením rozhodčího řízení na straně druhé, tím menší je riziko objektivní závislosti (podjatosti) rozhodce na průběhu a výsledku sporu. Vzhledem k tomu, že zákon o rozhodčím řízení žádný časový limit nestanoví a stanovit ani nemůže, je nutné vždy přijmout individuální hodnotící kritéria (srov. BĚLOHLÁVEK, A. J., 2012, op. cit., s. 405).

23. Nezávislost a nestrannost představují ideální typy, které nikdy nelze naplnit absolutně a je možné se k nim pouze přibližovat (srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 7. 3. 2007, sp. zn. I. ÚS 722/05). Z pohledu posuzování možného vyloučení rozhodce je přitom významná notifikační povinnost rozhodce o okolnostech, které by mohly vzbudit oprávněné pochybnosti o jeho nepodjatosti.

Oznamovací povinnost rozhodce

24. Ten, kdo má být nebo byl určen nebo jmenován rozhodcem, má bez odkladu stranám nebo soudu oznámit všechny okolnosti, které by mohly vzbudit oprávněné pochybnosti o jeho nepodjatosti a pro něž by byl jako rozhodce vyloučen (§ 8 odst. 2 ZRR). Jde o základní právo strany rozhodčího řízení dozvědět se o možných okolnostech, které mohou svědčit o tom, že rozhodčí nálezy v rozhodčím řízení posléze vydaný může trpět deficitem nezávislého či nestranného rozhodnutí. Oznamovací povinnost se vztahuje na všechny rozhodce, bez ohledu na způsob jejich jmenování. Rozhodce nemá povinnost oznámit jakýkoliv sebemenší vztah ke stranám či k jejich zástupcům, ale pouze takový, který dosahuje jisté intenzity a je způsobit vzbudit oprávněné pochybnosti o nepodjatosti, resp. o nestrannosti či nezávislosti rozhodce.

25. Rozsah notifikační povinnosti rozhodce je nutné chápat v kontextu možnosti subjektivního a často protichůdného vnímání určitých skutečností ze strany rozhodce a naproti tomu stranami. Předmětem zveřejnění rozhodcem nemají být z pohledu praxe skutečnosti, které představují i ze subjektivního pohledu rozhodce překážku jeho působení v řízení. Jestliže by byl rozhodce přesvědčen, že jsou takové okolnosti dány, bylo by jeho povinností jmenování odmítnout. Notifikační povinnost má ostatně rozhodce vždy i v průběhu řízení, pokud by předmětné okolnosti zjistil později. Notifikační povinnost má seznámit strany se skutečnostmi, které dle vlastního hodnocení rozhodcem nepředstavují důvod pro jeho vyloučení, a rovněž rozhodce je vnitřně přesvědčen, že nemají a nemohou mít vliv na jeho nestranný přístup k věci. Přestože rozhodce vyhodnotí tyto skutečnosti ze svého pohledu jako nezávadné, musí současně zohlednit, že takto tyto okolnosti nemusí hodnotit strany, které v nich naopak ohrožení nezávislého a nestranného přístupu spatřovat mohou. Notifikační povinnost se netýká skutečností závažných z pohledu rozhodce, nýbrž skutečností, které by za takové mohla považovat strana. Účelem tohoto instrumentu je poskytnout stranám maximum informací, podle nichž by měly být strany schopny vyhodnotit, zda informace uvedené rozhodcem jsou z jejich pohledu dostatečně závažné a zda představují důvod pro uplatnění námitky proti rozhodci (v literatuře srov. BĚLOHLÁVEK, A. J., 2018, op. cit., s. 36–39).

26. Rozhodce se nesmí spokojit s tím, že se subjektivně necítí být podjatý, ale vždy se musí zabývat i otázkou, zda jsou s ohledem na jemu známé okolnosti případu vyloučeny oprávněné pochybnosti o jeho nepodjatosti.

Porušení oznamovací povinnosti

27. Jestliže určitá okolnost sama o sobě jednoznačně nezakládá důvod pochybovat o nepodjatosti rozhodce a nemohla by vést k vyloučení rozhodce, potom není možné odmítnout (vyloučit) rozhodce jenom z toho důvodu, že bude namítáno porušení oznamovací povinnosti ohledně této nerelevantní okolnosti (v literatuře srov. obdobně např. RYŠAVÝ, L., op. cit., s. 119). Rozhodce je dle § 8 ZRŘ vyloučen nikoli pro porušení jeho oznamovací povinnosti, nýbrž pro jeho poměr k věci, k účastníkům nebo jejich zástupcům a s tím spojenou důvodnou pochybnost o jeho nepodjatosti. Rozsah oznamovací povinnosti rozhodce je přitom definičně vázán právě na okolnosti, pro které by rozhodce byl z projednávání a rozhodnutí věci objektivně vyloučen. Porušení oznamovací povinnosti rozhodce je tedy povahově spjato se samotným stavem jeho vyloučení.

28. Porušení oznamovací povinnosti takového rozhodce může mít však význam v poměrech řízení o zrušení rozhodčího nález, jestliže v důsledku neoznámení rozhodujících skutečností rozhodcem nemohl žalobce případně uplatnit tyto skutečnosti v rozhodčím řízení dříve, než začal jednat ve věci samé.

Vyloučení rozhodce jako důvod zrušení rozhodčího nález

29. Rozhodčí nález má podle § 28 odst. 2 ZRŘ mezi stranami účinky pravomocného soudního rozhodnutí a je soudně vykonatelný. V řízení o zrušení rozhodčího nález dochází k určitému střetu práva na vyloučení (odmitnutí) podjatého rozhodce a právní jistoty vytvořené rozhodčí nálezem s účinky pravomocného soudního rozhodnutí. Jde o poměřování zásady nestranného rozhodování náležícího k základním hlediskům každého rozhodování, a tím také k veřejnému pořádku (*ordre public*), s právní jistotou vytvořenou rozhodčím nálezem, o jehož případné zrušení se jedná (srov. RYŠAVÝ, L., op. cit., s. 151).

30. Účastník rozhodčího řízení po vydání rozhodčího nález nemá možnost zahájit samostatné řízení o vyloučení rozhodce a dozvěděl-li se o skutečnostech, které svědčí o vyloučení rozhodce, až po vydání takového rozhodčího nález, je jeho jedinou možností se dovolávat, že byl rozhodce vyloučen, v rámci řízení o zrušení rozhodčího nález před soudem (nemůže-li se této skutečnosti dovolávat na základě dohody stran postupem podle § 27 ZRŘ).

31. Je přitom třeba posoudit, zdali okolnost, že rozhodce je vyloučen, neboť zde jsou okolnosti, pro něž je objektivní důvod pochybovat o jeho nepodjatosti, může představovat důvod zrušení rozhodčího nález a příp. za jakých podmínek může účastník tento důvod uplatnit až v řízení o zrušení rozhodčího nález, neuplatnil-li jej v samotném rozhodčím řízení.

32. Zákon o rozhodčím řízení taxativním způsobem vyjmenovává důvody pro zrušení rozhodčího nález v § 31, podle jehož písm. c) soud na návrh zruší rozhodčí nález, pokud se ve věci zúčastnil rozhodce, který nebyl ani podle rozhodčí smlouvy, ani jinak povolán k rozhodování nebo neměl způsobilost být rozhod-

cem. I když zákon výslovně neuvádí, že důvodem zrušení rozhodčího nálezu je samotná absence nezávislosti či nestrannosti rozhodce, jsou tyto vlastnosti iminentní součástí způsobilého rozhodce. Způsobilost rozhodce nelze chápat restriktivním způsobem jako způsobilost toliko objektivní, ale současně jako i subjektivní, zahrnující v sobě požadavek nezávislosti a nestrannosti rozhodce. Rozhodčí řízení je podle ZRŘ rozhodování majetkových sporů nezávislými a nestrannými rozhodci (§ 1). Jestliže účastník rozhodčího řízení nemohl využít svých práv, které mu přiznává ZRŘ v § 12, podle něhož nevzdá-li se rozhodce funkce, mohou se strany dohodnout o postupu při jeho vyloučení a nedojde-li k takové dohodě, může kterákoli ze stran podat návrh, aby o vyloučení rozhodl soud, protože o důvodu vyloučení rozhodce prostě nevěděl, je třeba připustit vyloučení rozhodce jako důvod zrušení rozhodčího nálezu. Restriktivní výklad způsobilosti rozhodce podle § 31 písm. c) ZRŘ nepovažuje proto dovolací soud za správný. Při takto restriktivním výkladu by účastník v řadě situací neměl žádný zákonný prostředek, jímž by se porušení svých práv spočívajícího v rozhodování vyloučeným rozhodcem mohl účinně dovolat.

33. Nedostatek způsobilosti rozhodce vylučuje řádný průběh rozhodčího řízení bez dalšího. Za této situace je pak již nadbytečné uvažovat o tom, zda postupem tohoto vyloučeného rozhodce byla či nebyla některé straně poskytnuta možnost věc před rozhodcem projednat ve smyslu § 31 písm. e) ZRŘ.

34. Možnost účastníka dovolávat se zrušení rozhodčího nálezu podle § 31 písm. c) ZRŘ z důvodu vyloučení rozhodce je však zákonem omezena. Podle § 33 ZRŘ soud zamítne návrh na zrušení rozhodčího nálezu, který se opírá o důvody § 31 písm. b) nebo c), jestliže strana, která se domáhá zrušení rozhodčího nálezu, neuplatnila, ač mohla, takový důvod v rozhodčím řízení nejpozději, než začala jednat ve věci samé. Okolnosti svědčící o důvodu pochybovat o nepodjatosti rozhodce účastníku známe již v rozhodčím řízení dříve, než tento účastník začal ve věci jednat, tak nemohou být účastníkem s úspěchem uplatňovány v řízení o zrušení rozhodčího nálezu, neuplatnil-li je v rozhodčím řízení nejpozději, než začal jednat ve věci samé. Avšak situace, kdy straně nebylo umožněno vůbec uplatnit tyto námitky v rozhodčím řízení, a neměla tedy možnost namítat vyloučení takového rozhodce z projednávání a rozhodnutí věci jenom proto, že strana o daném důvodu nevěděla, neboť rozhodce například opomněl (ať již úmyslně, nebo nevědomě) určitou okolnost oznámit, opodstatňuje závěr, že vyloučení rozhodce je přípustným důvodem zrušení rozhodčího nálezu. Strany v dané situaci nemají jinou možnost procesní obrany [v literatuře obdobně srov. RYŠAVÝ, L., op. cit., s. 150]. Ustanovení § 31 písm. c) ZRŘ je tedy aplikovatelné rovněž pro situace, kdy na straně rozhodce absentuje zákonný požadavek jeho nezávislosti či nestrannosti.

35. Porušení povinnosti rozhodce podle § 8 zákona ZRŘ oznámit okolnost, která by mohla vzbudit oprávněné pochybnosti o jeho nepodjatosti, není sama o sobě

důvodem pro zrušení rozhodčího nálezu. Důvodem pro zrušení rozhodčího nálezu podle § 31 písm. c) ZRŘ může být skutečnost, že věc projednal a rozhodl vyloučený rozhodce, jestliže strana v rozhodčím řízení o okolnostech vyloučení rozhodce nevěděla, a nemohla je proto v rozhodčím řízení uplatnit.

Posouzení v poměrech projednávané věci

č. 90

36. Odvolací soud dospěl k závěru, že v rozhodčím řízení došlo neposkytnutím poučení o vzájemném aktuálním smluvním vztahu kanceláře předsedy rozhodčího senátu a druhé strany sporu k porušení práv žalobce a nebyla mu dána plná příležitost k uplatnění jeho práv, konkrétně k uplatnění námitky podjatosti [§ 31 písm. e) ZRŘ]. Dovolací soud takový závěr nepovažuje za správný. Pochybnosti o nezávislosti či nestrannosti rozhodce, resp. o jeho nepodjatosti, přitom může založit pouze jeho poměr k věci, účastníkům nebo k jejich zástupcům. Jestliže určitá okolnost sama o sobě nezakládá důvod pochybovat o nepodjatosti rozhodce a není důvodem jeho vyloučení, potom není možné ani uvažovat o vyloučení rozhodce pouze pro porušení oznamovací povinnosti ohledně této nerelevantní okolnosti. Nemohl-li účastník relevantní okolnost v rozhodčím řízení uplatnit dříve, než začal jednat ve věci samé (protože o ní nevěděl), a prokáže-li se v řízení o zrušení rozhodčího nálezu, že zde důvody pro vyloučení rozhodce skutečně jsou, mohou představovat důvod zrušení rozhodčího nálezu podle § 31 písm. c) ZRŘ. Případný nedostatek nezávislosti či nestrannosti osoby se přitom nepresumuje, ale je předmětem dokazování. Odvolací soud dosud svá skutková zjištění o tom, že mezi advokátní kanceláří předsedy rozhodčího senátu a žalovanou existovala smlouva o poskytování právních služeb nespecifikovaného obsahu i rozsahu s vysokou sazbou hodinové odměny, hodnotil z pohledu nesplnění oznamovací povinnosti rozhodce, které však samo o sobě nemůže být důvodem zrušení rozhodčího nálezu. Jeho právní posouzení je proto neúplné, tudíž nesprávné. V dalším řízení soud tyto a případné další skutečnosti zjištěné v řízení posoudí z hlediska, zdali jde o takové okolnosti, které jsou objektivně způsobilé vyvolat důvod pochybovat o nepodjatosti rozhodce. Půjde-li o takové okolnosti, které by mohly představovat důvod zrušení rozhodčího nálezu podle § 31 písm. c) ZRŘ, posoudí současně, zdali tyto okolnosti nebyly stranám v rozhodčím řízení známy, je-li namítáno, že obě strany sporu měly možnost se s těmito okolnostmi v dostatečném předstihu před prvním jednáním ve věci seznámit.

37. Vzhledem k jednotlivým dílčím závěrům a vázanosti dovolacími důvody zpochybňujícími tyto jednotlivé závěry bylo nezbytné, aby se dovolací soud s nimi jednotlivě vypořádal. Protože jednotlivé otázky ve svém souhrnu nebyly dosud judikатурně řešeny, neshledal procesní senát naplnění zákonných předpokladů pro případné předložení věci velkému senátu občanskoprávního a obchodního kolegia podle zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích. Na uvedeném nic nemění skutečnost, že Nejvyšší soud v několika usneseních naznačoval v otázce

důvodů zrušení rozhodčího nálezu pro okolnosti svědčící o vyloučení rozhodce odlišné řešení. Šlo však o usnesení, jimiž dovolací soud odmítl dovolaní, aniž by shledal jeho přípustnost, přičemž uvedené otázky v širších souvislostech, jako v nyní projednávané věci, dosud neřešil (konkrétně srov. usnesení ze dne 3. 6. 2009, sp. zn. 32 Cdo 1779/2008, usnesení ze dne 10. 11. 2015, sp. zn. 23 Cdo 2317/2015, usnesení ze dne 5. 12. 2016, sp. zn. 23 Cdo 3022/2016, usnesení ze dne 16. 4. 2018, sp. zn. 23 Cdo 55/2018, usnesení ze dne 24. 10. 2018, sp. zn. 23 Cdo 3344/2018). Ústavní soud (srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 30. 10. 2019, sp. zn. II. ÚS 1852/19) v této souvislosti poukazuje (navíc právě v otázkách nezávislosti a nestrannosti rozhodců), že v rámci řízení o dovolání Nejvyšší soud řeší dovolatelem vznesené právní otázky s tím, že míra odůvodnění jeho rozhodnutí se s výjimkou dovolání zjevně bezdůvodných liší v závislosti na tom, zda již předmětná otázka byla Nejvyšším soudem v minulosti vyřešena, či nikoli (srov. § 243f odst. 3 ve spojení s § 243c, § 243d, § 243e a § 237 o. s. ř.). V zásadě tak platí, že každá Nejvyššímu soudu nikoli zjevně bezdůvodně předložená otázka by měla být Nejvyšším soudem minimálně jednou důkladně vypořádána s tím, že poté by již Nejvyšší soud mohl zásadně volit postup dle § 243f odst. 3 o. s. ř. a rozhodnutí odůvodňovat jen stručně. Tím Nejvyšší soud zajišťuje plnění své funkce sjednocovatele judikatury a zároveň umožňuje účastníkům řízení seznámit se s důvody, pro které byla jejich věc rozhodnuta tak, jak byla rozhodnuta.

38. Jestliže však řešená otázka podjatosti rozhodce jako důvodu ne/zrušení rozhodčího nálezu nebyla v judikatuře dosud meritorně vyřešena (zde navíc ve spojení s dosud neřešenou otázkou významu nesplnění oznamovací povinnosti rozhodcem), neshledal procesní senát zákonné důvody pro případné předložení věci velkému senátu.

39. Jelikož z hlediska uplatněného dovolacího důvodu není rozsudek odvolacího soudu správný, Nejvyšší soud jej podle § 243e odst. 1 o. s. ř. zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení (§ 243e odst. 2 věta první o. s. ř.).

40. Vyslovený právní názor dovolacího soudu je pro odvolací soud v dalším řízení závazný (§ 243g odst. 1 věta první za středníkem o. s. ř.). O náhradě nákladů řízení včetně nákladů dovolacího řízení soud rozhodne v novém rozhodnutí o věci (srov. § 243g odst. 1 věta druhá o. s. ř.).

Č. 91

Č. 91

Incidenční spory (žaloba odpůřčí), Obchodní korporace, Přistoupení do řízení, Ručení

§ 243 zákona č. 125/2008 Sb., § 257 odst. 1 zákona č. 125/2008 Sb., § 2028 o. z., § 92 o. s. ř., § 107a o. s. ř.

Dojde-li po zahájení sporu, v němž věřitel po dlužníku – obchodní společnosti vymáhá splnění dluhu, k rozdělení žalovaného (obchodní společnosti) odštěpením se vznikem nové nebo nových společností nebo družstev [§ 243 odst. 1 písm. b) bod 1. zákona č. 125/2008 Sb. ve znění pozdějších předpisů], může se věřitel domoci přistoupení nové nebo nových společností nebo družstev do řízení na straně žalovaného z titulu zákonného ručení za dluhy žalovaného (§ 257 odst. 1 uvedeného zákona) postupem dle § 92 odst. 1 o. s. ř.

Po rozdělení obchodní společnosti odštěpením se vznikem nových společností lze vyhovět návrhu žalobce, který po rozdělované společnosti vymáhá splnění nepeněžitého dluhu, na přistoupení nově vzniklých (nástupnických) společností do řízení jako dalších žalovaných (§ 92 odst. 1 o. s. ř.) z titulu ručení za dluhy rozdělované společnosti jen tehdy, bude-li při připuštění přistoupení do řízení zřejmé, že se žalobce vůči přistoupivším žalovaným domáhá peněžitého plnění (§ 2028 o. z.). Je-li nepeněžitým dluhem rozdělované společnosti její povinnost vydat pro případ vyslovení neúčinnosti právního úkonu (právního jednání) do majetkové podstaty původní dlužníkovo plnění z neúčinného právního úkonu (právního jednání), lze se domáhat vůči přistoupivším žalovaným z titulu jejich zákonného ručení za dluhy rozdělované společnosti pouze zaplacení rovnocenné peněžitě náhrady odpovídající částce, k jejíž úhradě by byla rozdělovaná společnost povinna, kdyby původní dlužníkovo plnění z neúčinného právního úkonu (právního jednání) nebylo možné vydat do majetkové podstaty dlužníka (§ 236 odst. 2 insolvenčního zákona).

(Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2021, sen. zn. 29 ICdo 23/2020, ECLI:CZ:NS:2021:29.ICDO.23.2020.1)

Nejvyšší soud zamítl dovolání žalobce proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17. 10. 2019.

I.**Dosavadní průběh řízení**

1. Žalobou podanou 10. 3. 2016 se žalobce (Mgr. I. Š., jako insolvenční správce dlužníka Č. s. r. o.) domáhá vůči žalovanému (JN, s. r. o. v likvidaci):

[1] Určení neúčinnosti dvou (označených) kupních smluv z 30. 12. 2013.

[2] Vydání předmětů koupě (dvou označených vozidel) do majetkové podstaty dlužníka a pro případ, že žalovaný již vozidla nevlastní, zaplacení částek 250 000 Kč a 150 000 Kč do majetkové podstaty dlužníka.

2. Usnesením ze dne 16. 5. 2019, č. j. (71) 44 ICm 799/2016-110, Krajský soud v Brně (dále jen „insolvenční soud“) připustil, aby na straně žalovaného vstoupily do řízení společnosti JD s. r. o. (dále jen „společnost JD“), JR s. r. o. (dále jen „společnost JR“), a JS s. r. o. (dále jen „společnost JS“).

3. Insolvenční soud – vycházejí z § 92 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále též jen „o. s. ř.“) – poukázal na to, že tak činí k návrhu žalobce (odůvodněnému tím, že žalovaný vložil do oněch společností část svého jmění), jenž mu došel 10. 4. 2019.

4. K odvolání žalovaného a společností JD, JR a JS, Vrchní soud v Olomouci usnesením ze dne 17. 10. 2019, změnil usnesení insolvenčního soudu tak, že přistoupení uvedených společností do řízení nepřipustil.

5. Odvolací soud – vycházejí ze závěrů usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 4. 2012, sp. zn. 26 Cdo 2042/2010, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2007, sp. zn. 28 Cdo 337/2007, uveřejněného pod číslem 12/2008 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 12/2008“) [usnesení jsou (stejně jako další rozhodnutí Nejvyššího soudu zmíněná níže) dostupná na webových stránkách Nejvyššího soudu] – dospěl po přezkoumání napadeného usnesení k závěru, že nebyly splněny podmínky pro přistoupení do řízení podle § 92 odst. 1 o. s. ř., když postup podle uvedeného ustanovení má žalobce k dispozici za účelem odstranění nedostatku pasivní věcné legitimace, který tu byl již v době zahájení řízení. V posuzované věci však o takový případ nejde, když rozdělení žalovaného odštěpením (s tím, že část jmění přešla na nově vzniklé společnosti JD, JR a JS) bylo zapsáno ve veřejném rejstříku až 20. 6. 2018, kdy byly tamtéž zapsány i nově vzniklé společnosti. Žalovaný (coby smluvní strana kupních smluv) neztratil způsobilost být účastníkem řízení a podle § 237 odst. 1 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona), je nadále osobou povinnou vydat dlužníkovu plnění do majetkové podstaty.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

6. Proti usnesení odvolacího soudu podal žalobce dovolání, jehož přípustnost vymezuje ve smyslu § 237 o. s. ř. argumentem, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení právní otázky, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu. Dovolatel namítá, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (tedy, že je dán dovolací důvod uvedený v § 241a odst. 1 o. s. ř.) a požaduje, aby Nejvyšší soud napadené rozhodnutí změnil v tom duchu, že připustí přistoupení dalších žalovaných do řízení.

7. V mezích ohlášeného dovolacího důvodu má dovolatel závěry odvolacího soudu za nesprávné, spatřuje důvod, pro který měl soud přistoupení připustit, v tom, že společnosti, které vznikly rozdělením formou odstěpení žalovaného, ručí za dluhy žalovaného podle § 257 zákona č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev.

8. Žalovaný ve vyjádření navrhuje dovolání zamítnout, maje za to, že podání dovolání má vést pouze k účelovému protahování řízení, když i jinak se chování žalobce vyznačuje pasivitou a formálností.

III.

Přípustnost dovolání

9. Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (v aktuálním znění) se podává (vzhledem k datu vydání napadeného usnesení) z bodu 2., článku II, části první zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

10. Dovolání v dané věci je přípustné dle § 237 o. s. ř., když napadené rozhodnutí závisí na vyřešení právní otázky, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od dále označené judikatury dovolacího soudu.

IV.

Důvodnost dovolání

11. Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nejsou dovoláním namítány a ze spisu se nepodávají, Nejvyšší soud se proto – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelem, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

12. Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní

normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

13. Ve skutkové rovině vycházejí rozhodnutí soudů nižších stupňů z následujících skutečností (jak se podávají ze spisu a z obchodního rejstříku):

č. 91

[1] S účinností k 20. 6. 2018 bylo zapsáno v oddílu C, vložce 223480, obchodního rejstříku vedeného u Městského soudu v Praze (dále jen „rejstříkový soud“), že žalovaný se jako rozdělovaná společnost rozdělil formou rozdělení odstěpením se vznikem nových společností s tím, že část jeho jmění přešla na nové společnosti s ručením omezeným, a to společnosti JD, JR a JS.

[2] Společnosti JD, JR a JS jsou zapsány v obchodním rejstříku, vedeném rejstříkovým soudem, oddílu C (ve vložkách 297080, 297081 a 297079) od 20. června 2018, vždy jako nové společnosti, na které z žalovaného (coby rozdělované společnosti rozdělené formou rozdělení odstěpením) přešla část jmění žalovaného.

[3] Usnesením ze dne 27. 3. 2019, č. j. (71) 44 ICm 799/2016-100, vyzval insolvenční soud žalobce, aby mu do 15 dnů sdělil, zda žalobu bere zpět, nebo zda na ni trvá, když z veřejného rejstříku vyplývá, že žalovaný vložil část svého jmění do nových obchodních společností.

[4] Podání žalobce (dovolatele) datované 10. 4. 2019 (č. 1. 103) [ve znění opravy provedené podáním datovaným 15. 5. 2019 (č. 1. 108)] obsahuje pouze sdělení, že v reakci na výzvu insolvenčního soudu žalobce trvá na podané žalobě o určení neúčinnosti právního úkonu (článek I.) a současně navrhuje, aby soud ve smyslu § 92 o. s. ř. připustil vstup obchodních společností JD, JR a JS, do nichž žalovaný vložil část svého jmění, do řízení na straně žalované [„článek III.“ (správně má jít o článek II.)].

14. Pro další úvahy Nejvyššího soudu jsou rozhodná následující ustanovení občanského soudního řádu, zákona č. 125/2008 Sb., zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „o. z.“), a insolvenčního zákona:

§ 92 (o. s. ř.)

(1) Na návrh žalobce může soud připustit, aby do řízení přistoupil další účastník. Souhlasu toho, kdo má takto do řízení vstoupit, je třeba, jestliže má vystupovat na straně žalobce.

...

(3) Ustanovení odstavců 1 a 2 se nepoužije v případech uvedených v § 107a.

§ 243 (zákona č. 125/2008 Sb.)

Formy rozdělení

(1) Rozdělení může mít formu

a) rozštěpení, v jehož důsledku rozdělovaná společnost nebo družstvo zaniká a její jmění přechází

1. na více nově vznikajících společností nebo družstev (dále jen „rozštěpení se vznikem nových společností nebo družstev“),

2. na více již existujících společností nebo družstev (dále jen „rozštěpení sloučením“), nebo

3. kombinací forem uvedených v bodech 1 a 2, nebo

b) odštěpení, v jehož důsledku rozdělovaná společnost nebo družstvo nezaniká a část jejího jmění přechází

1. na jednu nebo více nově vznikajících společností nebo družstev (dále jen „odštěpení se vznikem nové nebo nových společností nebo družstev“),

2. na jednu nebo více již existujících společností nebo družstev (dále jen „odštěpení sloučením“), nebo

3. kombinací forem uvedených v bodech 1 a 2.

(2) Rozdělením se vznikem nových společností nebo družstev se rozumí rozštěpení se vznikem nových společností nebo družstev i odštěpení se vznikem nové nebo nových společností nebo družstev.

(3) Rozdělením sloučením se rozumí rozštěpení sloučením i odštěpení sloučením.

§ 257 (zákona č. 125/2008 Sb.)

(1) Každá z nástupnických společností nebo každé z nástupnických družstev ručí za dluhy, jež přešly v důsledku rozdělení ze zaniklé nebo rozdělované společnosti nebo družstva na ostatní nástupnické společnosti nebo družstva nebo zůstaly rozdělované společnosti nebo družstvu při odštěpení, společně a nerozdílně s ostatními nástupnickými společnostmi až do částky ocenění jmění, jež na ni mělo přejít podle projektu rozdělení uvedené v posudku znalce pro ocenění jmění. Ustanovení § 75 odst. 2 se pro účely ručení nepoužije.

...

§ 2028 (o. z.)

Zákonným ručením za nepeněžitý dluh je zajištěna peněžitá pohledávka, která věřiteli přísluší při porušení zajištěného dluhu.

§ 236 (insolvenčního zákona)

...

(2) Není-li možné vydat do majetkové podstaty původní dlužníkovu plnění z neúčinného právního úkonu, musí být poskytnuta rovnocenná náhrada.

Ve výše uvedené podobě, pro věc rozhodné, platila citovaná ustanovení již v době zahájení sporu a později nedoznala změn.

15. V popsaném skutkovém a právním rámci činí Nejvyšší soud k dovoláním předestřené právní otázky následující závěry (vzešlé z již ustavené judikatury):

16. Institut přistoupení dalšího účastníka dle § 92 odst. 1 o. s. ř. má tradičně procesní smysl při odstraňování mezer v žalobcem původně vymezeném účastenství na straně žalované tehdy, jestliže až po podání žaloby vyšlo najevo, že dosavadní zaměření žaloby neodpovídá pluralitě subjektů – nositelů pasivní věcné legitimace, a to pro skutečnosti nastalé před podáním žaloby (R 12/2008).

č. 91

17. Věřitel může uplatnit svá práva vůči dlužníku a vůči ručiteli již žalobou podanou proti oběma (§ 92 odst. 1 o. s. ř.). Nic ovšem nebrání tomu, aby věřitel, který (původně) žaloval o splnění dluhu pouze dlužníka, uplatnil právo na splnění ručitelského závazku dodatečně též vůči ručiteli. Věřitel tak může učinit samostatnou žalobou, a byly-li obě věci zahájeny u téhož soudu, lze je podle § 112 odst. 1 o. s. ř. v zájmu hospodárnosti spojit ke společnému řízení, neboť věci spolu skutkově souvisí. Tohoto výsledku (tzv. subjektivní kumulace) může dosáhnout i sám věřitel tím, že nárok vůči ručiteli uplatní v řízení zahájeném vůči dlužníku. Příslušným procesním nástrojem je návrh na přistoupení dalšího účastníka do řízení podle § 92 odst. 1 o. s. ř. Tyto závěry se uplatní též v případě, kdy skutečnost, s níž právní předpisy pojí vznik zajištění uplatněné pohledávky ručením, tj. vznik dalšího, věcně souvisejícího, leč jiného závazku osoby odlišné od žalovaného dlužníka, nastane až v průběhu řízení vedeného proti dlužníku o splnění dluhu. Je současně zřejmé, že procesním nástrojem, jímž žalující věřitel může řešit popsanou situaci, není § 107a o. s. ř.; nejde tu (totiž) o převod nebo přechod žalobou uplatněné povinnosti, nýbrž o vznik jiné povinnosti zavazující jinou osobu, než žalovaného dlužníka. V úvahu přichází právě jen postup podle § 92 odst. 1 o. s. ř., tedy návrh na přistoupení dalšího účastníka (žalovaného) do řízení (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2016, sp. zn. 32 Cdo 5406/2014, uveřejněné v časopise Soudní judikatura, číslo 2, ročníku 2018, pod číslem 19).

18. K závěrům shrnutým v odstavci 17. budiž dodáno, že Nejvyšší soud je formuloval ve věci, ve které se věřitel (žalobce) domáhal po dlužníku (žalovaném) peněžitého plnění (zaplacení částky 4 948 000 Kč z titulu nároku na vydání bezdůvodného obohacení) a kde onen žalobce podal návrh na přistoupení dalšího žalovaného do řízení poté, co se po zahájení sporu rozdělil formou rozdělení odštěpením se vznikem nové obchodní společnosti a další žalovaný byl nově vzniklou nástupnickou společností. Návrh na přistoupení dalšího žalovaného do řízení se rovněž opíral o úpravu obsaženou v § 257 odst. 1 zákona č. 125/2008 Sb.

19. S přihlédnutím k době vzniku tohoto (zákonného) ručení (20. 6. 2018) přitom Nejvyšší soud nepochybuje o tom, že ručení podle § 257 odst. 1 zákona č. 125/2008 Sb. se týká i nepeněžitých dluhů. Srov. k tomu dále i § 2028 o. z.

20. Jinak řečeno, dojde-li po zahájení sporu, v němž věřitel po dlužníku – obchodní společnosti vymáhá splnění dluhu, k rozdělení žalovaného (obchodní společnosti) odštěpením se vznikem nové nebo nových společností nebo družstev [§ 243 odst. 1 písm. b) bod 1. zákona č. 125/2008 Sb.], může se věřitel domoci přistoupení nové nebo nových společností nebo družstev do řízení na straně žalovaného z titulu zákonného ručení za dluhy žalovaného (§ 257 odst. 1 zákona č. 125/2008 Sb.) postupem dle § 92 odst. 1 o. s. ř.; to platí i tehdy, jde-li o nepeněžité dluhy.

21. Právní posouzení věci odvolacím soudem (jenž měl za to, že ručení vzešlé po zahájení sporu z úpravy obsažené v § 257 odst. 1 zákona č. 125/2008 Sb., ne-

opodstatňuje vůči nástupnické společnosti původního žalovaného postup podle § 92 odst. 1 o. s. ř.) tudíž není správné.

22. Dovolání přesto není opodstatněné.

23. Nejvyšší soud již v usnesení ze dne 29. 5. 2001, sp. zn. 29 Odo 232/2001, uveřejněném pod číslem 9/2002 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 9/2002“), z nějž ve své rozhodovací praxi ustáleně vychází, vysvětlil, že přistoupení dalšího účastníka do řízení soud nepřipustí ani tehdy, jestliže by po připuštění přistoupení do řízení nebylo zřejmé, čeho se původní žalobce vůči přistoupivšímu účastníku žalobou domáhá (jde-li o přistoupení do řízení na straně žalovaného). V usnesení ze dne 22. 9. 2020, sp. zn. 23 Cdo 2513/2020 (jež se R 9/2002 výslovně dovolává), k tomu Nejvyšší soud doplnil, že řečené platí bez zřetele k tomu, že zákon ani judikatura nevyžaduje, aby s návrhem na přistoupení účastníka řízení byl spojen návrh na změnu žaloby podle § 95 odst. 1 o. s. ř. Tamtéž pak pro poměry dané věci dodal, že již z obsahu návrhu na přistoupení účastníka řízení na straně žalované bylo zřejmé, že po subjektu, jehož přistoupení na stranu žalované bylo navrženo, je požadováno zaplacení žalované částky z titulu zákonného ručení za dluhy jednoho z původních žalovaných, které vzniklo podle § 257 odst. 1 zákona č. 125/2008 Sb.

24. V poměrech této věci se dovolatel po původním žalovaném domáhá nepeněžitěho plnění. Jde jednak o vyslovení neúčinnosti kupních smluv z 30. 12. 2013, jednak o následně vydání předmětů neúčinné koupě (dvou označených vozidel) do majetkové podstaty dlužníka, eventuálně (pro případ, že žalovaný již vozidla nevlastní) o zaplacení částek 250 000 Kč a 150 000 Kč do majetkové podstaty dlužníka (srov. odstavec 1. výše).

25. Jakkoli se dovolatel v dovolání argumentačně hlásí k tomu, že návrh na přistoupení dalších účastníků do řízení na straně žalovaného uplatnil z titulu ručení vzniklého odštěpením dle § 257 odst. 1 zákona č. 125/2008 Sb., ze spisu se podává, že až do vydání napadeného usnesení takovou skutečnost (ručení) jako důvod rozhodnutí dle § 92 o. s. ř. v řízení neuplatnil; neobsahuje ji podání datované 10. 4. 2019 (č. l. 103) [ve znění opravy provedené podáním datovaným 15. 5. 2019 (č. l. 108)], přičemž jiná podání dovolatel do vydání napadeného rozhodnutí ve věci nečinil.

26. Procesní úkony se liší od hmotněprávních úkonů především v tom, že právní účinky nevyvolávají samy o sobě, nýbrž až ve spojení s dalšími procesními úkony soudu či účastníků, jež jim v průběhu občanského soudního řízení předcházejí nebo po nich následují. Občanské soudní řízení (proces) samo směřuje (zejména jde-li o tzv. „sporné řízení“) k odhalení vad vůle, k nimž došlo při soukromoprávních jednáních stran, a soudním rozhodnutím pak mají být odčiněny účinky vadných projevů vůle při soukromoprávních jednáních. Je proto pojmově vyloučeno, aby pro omyl, který se projevil neshodou mezi jeho vůlí a jejím projevem, účastník řízení napadl platnost svého procesního úkonu, jehož

č. 91

prostřednictvím se uskutečňuje vlastní cíl občanského soudního řízení. Každý procesní úkon je proto nutno posuzovat podle toho, jak byl navenek projeven, nikoliv podle toho, jestli mezi projeveným procesním úkonem a vnitřní vůlí jednatelce je skutečný souhlas. Ani podstatný omyl účastníka mezi tím, co procesním úkonem projevil, a tím, co jím projevit chtěl, nemá žádný vliv na procesní úkon a jeho účinnost. Srov. odstavec 53. stanoviska pléna Nejvyššího soudu ze dne 5. 1. 2017, sp. zn. PlsN 1/2015, uveřejněného pod číslem 1/2017 Sb. rozh. st., důvody usnesení velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 14. 3. 2012, sp. zn. 31 Cdo 2847/2011, uveřejněného pod číslem 72/2012 Sb. rozh. obč., a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2003, sp. zn. 29 Odo 649/2001, uveřejněné pod číslem 11/2006 Sb. rozh. obč.

27. Bez zřetele k tomu, že dovolatel v návrhu na přistoupení dalších žalovaných do řízení neprojevil navenek vůli, z níž by vyplývalo, že důvodem podání takového návrhu je vznik ručení společností nově vzniklých odštěpením, podle § 257 odst. 1 zákona č. 125/2008 Sb., tak jako tak platí (ze spisu plyne), že nedošlo k žádné změně nebo doplnění žaloby způsobem, z něž by vyplývalo, čeho a proč se po společnostech JD, JR a JS domáhá [zda má jít o situaci, kdy tyto společnosti (nebo některé z nich) jsou v současnosti držiteli předmětů koupě (a kterých) a tedy osobami pasívně přímo legitimovanými k uspokojení odpůřícího nároku, nebo zda mají být vtaženy do řízení jako ručitelé za splnění odpůřícího nároku žalovaným], takže podaný návrh již proto nemohl uspět (srov. opět R 9/2002).

28. Zbývá dodat, že kdyby Nejvyšší soud vyšel z toho, co dovolatel poprvé tvrdí až v dovolání (že důvodem pro podání návrhu na přistoupení společností JD, JR a JS do řízení coby dalších žalovaných je jejich ručení za závazky původního žalovaného ve smyslu § 257 odst. 1 zákona č. 125/2008 Sb.), prosadil by se závěr formulovaný v předchozím odstavci tím více, že na základě takové právní skutečnosti se v poměrech dané věci nelze po společnostech JD, JR a JS domáhat nepeněžitelného plnění, které dovolatel uplatňuje žalobou vůči původnímu žalovanému (srov. odstavec 24. výše).

29. Po rozdělení obchodní společnosti odštěpením se vznikem nových společností [§ 243 odst. 1 písm. b) bod 1. zákona č. 125/2008 Sb.] lze vyhovět návrhu žalobce, který po rozdělované společnosti vymáhá splnění nepeněžitelného dluhu, na přistoupení nově vzniklých (nástupnických) společností do řízení jako dalších žalovaných (§ 92 odst. 1 o. s. ř.) z titulu ručení za dluhy rozdělované společnosti (§ 257 odst. 1 zákona č. 125/2008 Sb.), jen tehdy, bude-li při připuštění přistoupení do řízení zřejmé, že se žalobce vůči přistoupivším žalovaným domáhá peněžitelného plnění (srov. § 2028 o. z.). Je-li nepeněžitým dluhem rozdělované společnosti její povinnost vydat pro případ vyslovení neúčinnosti právního úkonu (právního jednání) do majetkové podstaty původní dlužníkovy plnění z neúčinného právního úkonu (právního jednání), lze se domáhat vůči přistoupivším žalovaným z titulu jejich zákonného ručení za dluhy rozdělované společnosti pouze

zaplacení rovnocenné peněžité náhrady odpovídající částce, k jejíž úhradě by byla rozdělovaná společnost povinna, kdyby původní dlužníkovo plnění z neúčinného právního úkonu nebylo možné vydat do majetkové podstaty dlužníka (§ 236 odst. 2 insolvenčního zákona).

30. V situaci, kdy obsah zákonného ručení za nepeněžitý dluh rozdělované společnosti nemá (nemůže mít) vůči ručiteli podobu požadavku totožného s nepeněžitým žádáním uplatněným žalobcem vůči rozdělované společnosti [požadavku na vyslovení neúčinnosti právního úkonu (právního jednání) a navazujícího (primárním petitum uplatněného) vydání movité věci do majetkové podstaty dlužníka], by připuštění přistoupení společností JD, JR a JS do řízení coby nových žalovaných bylo v rozporu se zásadou procesní ekonomie (srov. opět R 9/2002).

31. Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), dovolání zamítl [§ 243d písm. a) o. s. ř.], když napadené rozhodnutí je co do závěru, že nebyly splněny předpoklady pro připuštění přistoupení dalších žalovaných do řízení, ve výsledku správné.

32. V zájmu předejití možných nejasností o účincích zamítnutí návrhu podle § 92 o. s. ř. v této věci Nejvyšší soud dodává, že žalobce má stále možnost podat dle § 92 odst. 1 o. s. ř. nový (řádný) návrh na přistoupení společností JD, JR a JS do řízení coby dalších žalovaných. Vyhovět takovému procesnímu úkonu však je možné pouze za předpokladu, že v něm žalobce projeví svou vůli způsobem, z něž bude zřejmé, na základě jaké právní skutečnosti (zda z titulu zákonného ručení společností JD, JR a JS za dluhy původního žalovaného) tak činí a čeho se vůči společností, jejichž přistoupení navrhuje, žalobou domáhá (při současném respektu k závěrům formulovaným v odstavci 30. výše).

Č. 92

č. 92

Držba (o. z.)

§ 988 odst. 1 o. z.

Právo ke vkladu na vkladní knížce není způsobilé být předmětem držby a nemůže dojít k jeho vydržení, neboť jeho povaha nepřipouští trvalý nebo opakovaný výkon.

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2021, sp. zn. 22 Cdo 2957/2020, ECLI:CZ:NS:2021:22.CDO.2957.2020.1)

Nejvyšší soud zamítl dovolání žalobců proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 8. 4. 2020, sp. zn. 18 Co 51/2020.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Žalobci (resp. jejich právní předchůdci) se žalobou domáhali určení, že majetková hodnota v podobě pohledávky za žalovanou odpovídající předmětu vkladu na vkladní knížce č. 1, staré č. účtu 2, vedené u žalované na jméno A. B. (dále jen „vkladní knížka“), byla ke dni úmrtí J. V., zemřelého 9. 2. 2016, naposledy bytem v R. (dále také jen jako „zůstavitel“), součástí jeho majetku, a je tak předmětem (aktivem) pozůstalosti.

2. Obvodní soud pro Prahu 4 (soud prvního stupně) rozsudkem ze dne 11. 10. 2019, č. j. 40 C 58/2018-148, žalobu zamítl a rozhodl o náhradě nákladů řízení.

3. Vyšel ze zjištění, že od 15. 1. 1970 vede žalovaná na jméno A. B. účet č. 2, ke kterému byla vystavena vkladní knížka. Na vkladní knížce byl první vklad proveden dne 15. 1. 1970, poslední 2. 7. 1992. Z vkladní knížky nebyly provedeny žádné výběry, pravidelně však byly připisovány úroky, přičemž poslední zápis je ze dne 1. 6. 2011. Vkladní knížka je na jméno A. B., vinkulovaná heslem, vklad vázán 12měsíční výpovědí. Od roku 1996 do 2016 měl předmětnou vkladní knížku v držení J. V. (zůstavitel), a to na základě listiny ze dne 2. 11. 1996 sepsané A. B. s podpisy dvou svědků. Dědici po A. B. byl mimo jiné i J. V. (zůstavitel) a jeho žena, K. V. (sestřenice A. B.). Žalobci jsou dědici (resp. jejich právními nástupci) J. V., který zemřel 9. 2. 2016. Vkladní knížka nebyla v dědictví po A. B., ani po J. V. projednána a je v úschově Okresního soudu v Prachaticích.

4. Soud prvního stupně konstatoval, že žalobci mají na požadovaném určení náležitý právní zájem ve smyslu § 80 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „o. s. ř.“), neboť vkladní knížka představuje sporné aktivum pozůstalosti zůstavitele. Dále uvedl, že s ohledem na § 3028 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „o. z.“), je nutné věc posuzovat podle právní úpravy zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen „obč. zák.“). K převodu vkladu na vkladní knížce mezi A. B. a J. V. nedošlo. Uvedl, že k převodu mohlo dojít pouze jediným způsobem, a to postupem podle § 8 odst. 3 vyhlášky Ministerstva financí č. 47/1967 Sb., o peněžních službách občanům. V projednávané věci se tak nestalo; listina ze dne 2. 11. 1996 sepsaná A. B., o níž žalobci existenci práva opírají, sama o sobě k převodu práva nepostačovala. S ohledem na to uzavřel, že vkladní knížka (resp. vklad na ní) se nemohla stát součástí nebo předmětem dědictví po zůstaviteli. Námitku žalobců týkající se vydržení práva ke vkladu považoval, s ohledem na výše uvedené, za nepřípadnou. Žalobu proto jako nedůvodnou zamítl.

5. K odvolání žalobců Městský soud v Praze (odvolací soud) rozsudkem ze dne 8. 4. 2020, č. j. 18 Co 51/2020-209, rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení.

6. Skutková zjištění soudu prvního stupně považoval za správná a úplná; ztotožnil se s právním posouzením věci. Uvedl, že závazkový právní vztah mezi vkladatelem a peněžním ústavem vzniká na základě reálné smlouvy o vkladu (§ 778 odst. 1 obč. zák.). Vklad představuje pohledávku vkladatele vůči peněžnímu ústavu a vzniká převzetím vkladu podle § 781 odst. 1 obč. zák. Převzetím peněžním ústavem opouštějí finanční prostředky majetkovou sféru vkladatele a stávají se majetkem peněžního ústavu. Uvedl, že základním právem vkladatele je právo se vkladem nakládat; to v sobě zahrnuje i změnu osoby věřitele ve vkladovém vztahu. Současně z rozhodovací praxe Nejvyššího soudu dovodil, že právo nakládat se vkladem není výrazem vlastnického práva vkladatele k peněžním prostředkům, neboť tyto jsou vlastnictvím peněžního ústavu. V takto definovaném závazkovém vztahu tedy vkladní knížka slouží jen jako potvrzení peněžního ústavu o existenci a výši vkladu (§ 782, 783 obč. zák.); není cenným papírem, i když bez jejího předložení nelze se vkladem nakládat. Dodal, že podle právní úpravy zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, mohl vkladatel svou pohledávku postoupit jinému jen písemnou smlouvou, a to pouze při zachování postupu podle § 8 odst. 3 vyhlášky Ministerstva financí č. 47/1967 Sb., o peněžních službách občanům, podle kterého k převodu došlo tím, že spořitelna na žádost vkladatele vyznačila na vkladní knížce jméno, příjmení a adresu nového vkladatele. Uzavřel, že nebyl-li v projednávané věci tento postup dodržen, nedošlo k převodu práva ke vkladu na zůstavitele, a žaloba proto není důvodná. K námitce vydržení práva uvedl, že ani tato není důvodná. Měl za to, že způsobitelným předmětem vydržení může být pouze věc, která může být předmětem vlastnictví (resp. věcné

právo). Vzhledem k tomu, že právo nakládat se vkladem jako právo závazkové není výrazem vlastnického práva vkladatele k těmto prostředkům, nelze obecně (bez ohledu na konkrétní skutkové okolnosti věci) dovozovat ani vydržení tohoto práva.

č. 92

7. S ohledem na to, že vkladní knížka na jméno není cenným papírem (viz výše), dále uzavřel, že ani v případě vydržení předmětné vkladní knížky (jako věci, na základě tvrzeného předání, resp. darování knížky A. B. zůstaviteli) nemohlo dojít ke vzniku práva zůstavitele se vkladem nakládat. Uvedl, že peněžní prostředky, které převzal peněžní ústav, nelze darovat tím způsobem, že vkladatel s úmyslem obdarovat předá vkladní knížku na jméno třetí osobě, případně prohlásí, že jí peněžní prostředky poskytuje jako dar. V této souvislosti odvolací soud odkázal na shodné závěry přijaté v rozhodovací praxi Nejvyššího soudu.

8. K námitce žalobců, že právní úprava zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, vydržení práva ke vkladu umožňuje, předně uvedl, že předmětem řízení je otázka určení majetkového stavu zůstavitele ke dni jeho úmrtí v roce 2016. Nelze proto činit žádné závěry založené na základě tvrzení držby vkladní knížky žalobci v následujícím období. Dále zdůraznil, že podle § 988 odst. 1 o. z. je možné držet právo, které lze právním jednáním převést na jiného a které připouští trvalý nebo opakovaný výkon. Měl za to, že tyto podmínky právo odpovídající vkladu na vkladní knížce (pohledávka za peněžním ústavem) nesplňuje, neboť nesplňuje předpoklad trvalého nebo opakovaného výkonu. Uzavřel proto, že nelze-li dané právo považovat za způsobilý předmět držby, nelze uvažovat ani o jeho vydržení. Z tohoto důvodu nepovažoval za podstatné zabývat se otázkou, zda dané právo ke vkladu na vkladní knížce je nehmotnou věcí ve smyslu § 496 odst. 2 o. z.

II.**Dovolání a vyjádření k němu**

9. Proti rozsudku odvolacího soudu podává žalobce a) dovolání, jehož přípustnost opírá o § 237 o. s. ř. a v němž uplatňuje dovolací důvod nesprávného právního posouzení věci ve smyslu § 241a odst. 1 o. s. ř. Naplnění předpokladů přípustnosti dovolání spatřuje v tom, že v rozhodovací praxi dovolacího soudu nebyla doposud vyřešena otázka, zda právo ke vkladu na vkladní knížce je způsobilým předmětem držby. Závěr odvolacího soudu, že toto právo být předmětem držby nemůže, a nemůže proto dojít ani k jeho vydržení, považuje za nesprávný, odporující § 988 odst. 1 o. z. Nesouhlasí se závěrem, že právo odpovídající vkladu na účtu je právem jednorázovým. Má naopak za to, že představuje dlouhodobý vztah, v jehož rámci strany opakovaně a průběžně vykonávají svá práva a povinnosti. Odkaz odvolacího soudu na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2598/2004, považuje za nepřipadný, neboť citované rozhodnutí vychází z jiné právní úpravy. Dále namítá, že odvolací soud nesprávně

zaměňuje pojmy právo ke vkladu a právo nakládat se vkladem. Uvádí, že právo nakládat se vkladem je právem závazkovým. Pojem právo ke vkladu však považuje za pojem nadřazený, obsahově širší, obsahující v sobě zejména vlastnické právo k pohledávce za bankou. Domnívá se proto, že v projednávané věci je nepochybně dán věcněprávní prvek, a to nikoli v podobě vlastnického práva k finančním prostředkům, které jsou předmětem vkladu, ale právě v podobě vlastnického práva k pohledávce za peněžním ústavem. K tomu, že pohledávka je věcí v právním smyslu odkazuje na § 489, § 496 odst. 2 a § 979 o. z. Navrhuje, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

10. Žalovaná se v dovolacím vyjádření ztotožňuje s právním posouzením věci odvolacím soudem, které považuje za zcela odpovídající stavu věci. Uvádí, že majitel vkladní knížky může uplatnit právo na výplatu pohledávky (nebo její části) pouze jednou, neboť vyplacením požadované částky pohledávka (její část) zaniká. Nelze proto uvažovat o možnosti trvalého výkonu práva a nejsou tak naplněny podmínky § 988 odst. 1 o. z. Má za to, že k vydržení práva ke vkladu nemohlo za účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dojít. Současně namítá, že vydržení nebylo možné ani za předchozí právní úpravy (k tomu odkazuje na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2598/2004). Navrhuje, aby Nejvyšší soud dovolání jako nepřipustné odmítl, případně jej zamítl z důvodu, že rozhodnutí odvolacího soudu je správné.

11. Vedlejší účastnice na straně žalované v dovolacím vyjádření uvádí, že odvolací soud se v dovolání napadeném rozhodnutí řádně vypořádal se všemi rozhodnými skutečnostmi, přičemž jeho právní závěry považuje za správné. Domnívá se, že neexistuje žádný dovolací důvod, tedy zejména že rozhodnutí odvolacího soudu je založeno na v rozhodovací praxi Nejvyššího soudu doposud neřešené otázce. Zdůrazňuje, že k řešení otázky posouzení práva ke vkladu existuje množství judikatury, kterou odvolací soud ve svém rozhodnutí cituje a akceptuje. Navrhuje proto, aby Nejvyšší soud dovolání jako nepřipustné odmítl, případně zamítl (shledá-li Nejvyšší soud jeho přípustnost).

III.

Přípustnost dovolání

12. Jelikož napadené rozhodnutí odvolacího soudu bylo vydáno po 30. 9. 2017, projednal Nejvyšší soud dovolání a rozhodl o něm podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném od 30. 9. 2017 (srov. čl. II odst. 2 zákona č. 296/2017 Sb.).

13. V nyní projednávané věci mají žalobci postavení tzv. nerozlučných společníků (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 7. 2001, sp. zn. 20 Cdo 1921/99, uveřejněné pod č. 24/2002 Sb. rozh. obč., rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 10. 11. 1999, sp. zn. 21 Cdo 1820/99, ze dne 23. 2. 2010, sp. zn. 33 Cdo

2374/2007, ze dne 25. 11. 2010, sp. zn. 30 Cdo 4581/2009, ze dne 2. 9. 2015, sp. zn. 21 Cdo 1684/2015, ze dne 28. 6. 2017, sp. zn. 33 Cdo 1976/2016, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 10. 2008, sp. zn. 21 Cdo 4549/2007, a ze dne 21. 12. 2016, sp. zn. 29 Cdo 2873/2015). Byť bylo dovolání podáno výslovně pouze žalobcem a), platí účinky tohoto úkonu i pro ostatní žalobce (§ 91 odst. 2 o. s. ř.). Za dovolatele je proto nutné považovat všechny účastníky na straně žalobců.

14. Podle § 237 o. s. ř., není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe odvolacího soudu nebo která v rozhodování odvolacího soudu dosud nebyla řešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak.

15. Podle § 241a odst. 1–3 o. s. ř. dovolání lze podat pouze z důvodu, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci. V dovolání musí být vedle obecných náležitostí (§ 42 odst. 4) uvedeno, proti kterému rozhodnutí směřuje, v jakém rozsahu se rozhodnutí napadá, vymezení důvodu dovolání, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání (§ 237 až 238a) a čeho se dovolatel domáhá (dovolací návrh). Důvod dovolání se vymezí tak, že dovolatel uvede právní posouzení věci, které pokládá za nesprávné, a že vyloží, v čem spočívá nesprávnost tohoto právního posouzení.

16. Rozhodnutí odvolacího soudu je založeno na řešení právní otázky, zda právo ke vkladu na vkladní knížce je způsobilým předmětem držby, resp. zda je možné jeho vydržení, a to s ohledem na možnost jeho trvalého nebo opakovaného výkonu. Tato otázka hmotného práva nebyla doposud v rozhodování odvolacího soudu v poměrech právní úpravy zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, vyřešena. Dovolání je proto přípustné.

IV.

Důvodnost dovolání

17. Nejvyšší soud po zjištění, že dovolání je podle § 237 o. s. ř. přípustné, že je uplatněn dovolací důvod uvedený v § 241a odst. 1 o. s. ř. a že jsou splněny i další náležitosti dovolání a podmínky dovolacího řízení (zejména § 240 odst. 1, § 241 o. s. ř.), napadené rozhodnutí přezkoumal a zjistil, že dovolání není důvodné.

18. Základní podmínkou vydržení je existence držby. Podle právní úpravy zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, bylo nutné rozlišovat mezi držbou věci a držbou práva. Současná právní úprava obsažená v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, uvedené rozlišení opouští a hovoří pouze o držbě práva, neboť

i držbou věci je držba práva vlastnického (shodně též důvodová zpráva k § 988 o. z.).

19. Podle § 988 odst. 1 o. z. lze držet právo, které lze právním jednáním převést na jiného a které připouští trvalý nebo opakovaný výkon.

20. K posouzení otázky, zda dané právo je způsobilé být předmětem držby, či nikoli, je proto nutné zabývat se mimo jiné otázkou, zda jeho povaha připouští trvalý nebo opakovaný výkon. Tato podmínka je navázáním na právní úpravu zákona č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský (dále jen „OZO“), jakož i na vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937 (dále jen „vl. n. 1937“) – k tomu viz § 100 vl. n. 1937 a § 311 OZO (užívající slovní obrat „nehmotné věci, které jsou předmětem právního obchodu“) ve spojení s dobovou literaturou (např. ROUČEK, F., SEDLÁČEK J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, Praha: V. Linhart, 1935, díl II., s. 78–79).

21. Podle literatury k § 311 OZO, která je (s ohledem na již uvedené) v souvislosti s výkladem § 988 o. z. nadále použitelná, nemohou být předmětem držby práva, která zanikají jediným výkonem. Předmětem držby proto není zástavní právo k nemovitostem, právo dědické a ta práva obligační, která spočívají v nároku na jednorázové plnění. Stejně tak nelze držet právo, které má být uspokojeno několika dílčími plněními, jde-li jinak o jednotný dluh (např. plnění ve splátkách). Jiná obligační práva, která mají trvalejší charakter a nezanikají jediným plněním, však mohou být předmětem držby; tak např. nájem, pacht, nárok na různé renty či právo trvale požadovat zdržení se nebo trpění něčeho, práva ze smlouvy o důchodu (viz ROUČEK, F., SEDLÁČEK J., op. cit., s. 79–80; RANDA, A. Držba dle rakouského práva v pořádku systematickém. Zpracoval Šikl, H. Praha: J. Otto, 1890, s. 92 a násl.).

22. Ve vztahu k povaze práva ke vkladu na vkladní knížce již v rozsudku ze dne 15. 12. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2598/2004, Nejvyšší soud přijal a odůvodnil závěr, že právo z vkladu na vkladní knížce nemůže být předmětem vlastnického práva, neboť nejde o hmotnou věc. S odkazem na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2002, sp. zn. 29 Cdo 479/2000 (uveřejněný v Souboru civilních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu, C. H. Beck, pod pořadovým č. C 1034), uvedl, že na základě smlouvy o vkladu vzniká mezi peněžním ústavem a vkladatelem závazkový vztah. Základním právem vkladatele je právo nakládat vkladem. Toto právo zahrnuje oprávnění peněžní prostředky vybrat nebo je použít k jinému vkladu u téhož peněžního ústavu, je však závislé na předložení listiny stanovené pro jednotlivé druhy vkladů. Předmětem práva jsou vložené peněžní prostředky a peněžní prostředky, na které vkladateli vznikne nárok na základě úroku nebo jiných majetkových výhod. Právo vkladatele vkladem nakládat obsahově odpovídá závazku peněžního ústavu. Právo nakládat těmito peněžními prostředky není výrazem vlastnického práva vkladatele k těmto prostředkům, poněvadž jejich

vlastníkem se stává peněžní ústav. Toto právo vyplývá ze závazkového vztahu mezi peněžním ústavem a vkladatelem. Peněžnímu ústavu vzniká při uplatnění práva vkladatele nakládat peněžními prostředky povinnost tyto prostředky vkladateli vydat. Samotná vkladní knížka slouží jen jako potvrzení peněžního ústavu o existenci a výši vkladu; není cenným papírem, i když bez jejího předložení nelze vkladem nakládat (shodně též např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2011, sp. zn. 33 Cdo 702/2010, uveřejněný pod č. 144/2011 Sb. rozh. obč.).

23. Z uvedeného vyplývá, že právo ke vkladu na vkladní knížce představuje závazkovou (obligační) pohledávku vkladatele vůči peněžnímu ústavu, který má zejména povinnost peněžní prostředky vkladateli při splnění podmínek smlouvy o vkladu vyplatit. Nelze mít pochybnosti o tom, že vyplacením (části) vkladu dochází k (částečnému) zániku dané obligace. Již z toho důvodu je třeba uzavřít, že právo ke vkladu na vkladní knížce nepřipouští trvalý či opakovaný výkon, neboť jediným výkonem dochází k jeho zániku. Na tomto závěru nic nemění skutečnost, že závazky ze smlouvy o vkladu mají zpravidla dlouhodobější charakter. Bez ohledu na to, jak dlouho daná obligace existuje, stále zaniká jejím jediným výkonem. Není přitom rozhodné, zda dojde pouze k zániku částečnému (tj. k částečné výplatě vkladu), jelikož stále jde o jednotný dluh.

24. Konečně správnost uvedeného závěru nezpochybňuje ani skutečnost, zda je se vkladní knížkou spojeno právo na pravidelné připsání úroku (resp. jiné majetkové výhody). Ačkoliv v jeho případě dochází zpravidla k pravidelnému opakování (a může tak vzniknout dojem opakovaného výkonu), nelze ani v případě práva k úroku či úroku z prodlení uvažovat o jeho způsobilosti být předmětem držby. Z právního hlediska jsou úroky příslušenstvím pohledávky (§ 513 o. z.). Byť je jejich postavení ve vztahu k pohledávce postavením akcesorickým, neznamená to, že jsou s pohledávkou nedělitelně spjaty. Úroky lze samostatně uznat, započít, či převést na jiného; jednotlivé úroky mohou i samostatně zaniknout. Pohledávky vzniklé z jednotlivých úrokových lhůt jsou samostatné, v jednotné právo se neslučující obligace, z nich každá sama o sobě zaplacením pomíjí (srov. RANDA A., ŠIKL, H., op. cit., s. 97; viz též např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 8. 2009, sp. zn. 32 Cdo 2421/2009, uveřejněné pod č. 102/2010 Sb. rozh. obč.).

25. S ohledem na výše uvedené je proto nutné uzavřít, že právo ke vkladu na vkladní knížce není způsobilým předmětem držby, neboť jeho povaha nepřipouští trvalý či opakovaný výkon (§ 988 odst. 1 o. z.). Závěr odvolacího soudu (i soudu prvního stupně), že v projednávané věci nemohlo dojít k jeho vydržení, je proto správný.

26. Z uvedeného je zřejmé, že dovolání není důvodné. Nejvyšší soud jej proto podle § 243d písm. a) o. s. ř. zamítl.

27. Nad rámec dovolacích námitek Nejvyšší soud poznamenává, že i kdyby uvedené právo bylo způsobilým předmětem držby, nebylo by předmětem vydržení. Ustanovení § 1011 o. z. podrazuje pod pojem „vlastnictví“ vše, co něko-

mu patří, všechny jeho věci hmotné i nehmotné; jde však o vymezení vlastnictví v širším smyslu, a na právní režim všech takto široce vymezených předmětů vlastnictví nelze vztáhnout bezezbytku ustanovení upravující vlastnické právo (díl třetí části III. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník). Vydržet lze pouze vlastnické právo; předpokladem vydržení vlastnického práva je držba tohoto práva (§ 1089 odst. 1 o. z.). Odborná literatura přitom za předmět držby vlastnického práva (která může vést k jeho vydržení) považuje jen hmotnou věc, kterou však právo ke vkladu na vkladní knížce není (k tomu viz SPÁČIL, J. a kol. Věcná práva. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 32; BĚLOVSKÝ, P. Kontext držby a vydržení vlastnického práva v novém občanském zákoníku. *Jurisprudence*, 2014, č. 1; viz též HORÁK, O., DOSTALÍK, P. Věc v právním smyslu v novém občanském zákoníku z právněhistorické perspektivy. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2013, č. 1; PETROV, J. IN PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 987 a násl.; TÉGL, P. in MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek III. Praha: Leges, s. 203; KŘIVÁČKOVÁ, J., HAMULÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T. a kol. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 205).

Č. 93

č. 93

Pozemková služebnost (o. z.) [Služebnost (o. z.)], Nezbytná cesta (o. z.)

§ 1029 odst. 1 a 2 o. z. ve znění od 1. 1. 2014, § 1030 odst. 1 o. z. ve znění od 1. 1. 2014, § 1032 odst. 1 písm. b) o. z. ve znění od 1. 1. 2014, § 1033 odst. 1 o. z. ve znění od 1. 1. 2014, § 1035 odst. 1 a 2 o. z. ve znění od 1. 1. 2014

Soud nepovolí nezbytnou cestu přes jeden nebo více pozemků, nemá-li postaveno najisto, zda žadatel o nezbytnou cestu má zajištěn přístup přes další pozemky, které rovněž představují překážku pro spojení s veřejnou cestou.

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 3. 2021, sp. zn. 22 Cdo 1826/2020, ECLI:CZ:NS:2021:22.CDO.1826.2020.1)

Nejvyšší soud k dovolání žalovaného zrušil rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 21. 1. 2020, sp. zn. 71 Co 199/2019, a rozsudek Okresního soudu v Opavě ze dne 14. 3. 2019, sp. zn. 26 C 182/2015, ve znění usnesení Okresního soudu v Opavě ze dne 10. 5. 2019, sp. zn. 26 C 182/2015, a věc vrátil Okresnímu soudu v Opavě k dalšímu řízení.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Okresní soud v Opavě rozsudkem ze dne 14. 3. 2019, č. j. 26 C 182/2015-259, ve znění opravného a doplňujícího usnesení Okresního soudu v Opavě ze dne 10. 5. 2019, č. j. 26 C 182/2015-284, povolil ve prospěch vlastníka budovy č. p. 1, která stojí na pozemku parc. č. 2 v k. ú. J., služebnost nezbytné cesty zakládající nerušené právo chůze a jízdy všemi vozidly přes pozemky parc. č. 3, 4 a 5 v k. ú. J. v rozsahu stanoveném geometrickým plánem č. 413-17/2018 ze dne 10. 10. 2018 vypracovaným J. H., který je nedílnou součástí rozsudku (výrok I). Žalobci uložil povinnost zaplatit žalovanému úplatu za povolení nezbytné cesty ve výši 128 100 Kč, a to v pravidelných ročních splátkách 6 405 Kč, splatných vždy do 31. 12. příslušného kalendářního roku počínaje rokem, ve kterém bude služebnost nezbytné cesty zapsána do katastru nemovitostí (výrok II). Dále rozhodl o náhradě nákladů nalézacího řízení vzniklých účastníkům i státu.

2. Soud prvního stupně vyšel ze zjištění, že žalobce jako vlastník budovy č. p. 1 nemůže tuto nemovitost řádně užívat, protože není dostatečně spojena s veřejnou cestou.

3. Zabýval se otázkou, zda si žalobce nezpůsobil nedostatek přístupu z hrubé nedbalosti či úmyslně. Vyšel z toho, že žalobce nabyl budovu č. p. 1 nacházející se v areálu bývalého jednotného zemědělského družstva na základě kupní smlouvy ze dne 31. 1. 2008, přičemž žalovaný se stal vlastníkem pozemku pod budovou a sousedních pozemků na základě kupních smluv uzavřených před 31. 1. 2008. Uvedl, že žalobce se po nabytí budovy do vlastnictví prokazatelně zajímal o otázku přístupu k budově z veřejné cesty. Byl ujištěn prodávajícím, že prodávající byl oprávněn užívat příjezdovou cestu nacházející se v areálu bývalého jednotného zemědělského družstva na základě příslušných nájemních smluv, přičemž toto právo mělo podle sdělení prodávajícího svědčit rovněž žalobci. Do roku 2013 nikdo žalobci v přístupu k budově č. p. 1 nebránil a žalobce v té době budovu revitalizoval. Poznamenal také, že komunikace v areálu bývalého jednotného zemědělského družstva jsou užívány i ostatními vlastníky budov, které se zde nachází. Jednání žadatele o nezbytnou cestu hodnotil soud prvního stupně jako vědomě nedbalé (jelikož neoslovil při nabytí vlastnického práva k budově č. p. 1 vlastníky sousedních pozemků v souvislosti se zajištěním přístupu k nabývané nemovitosti z veřejné cesty), avšak nikoliv jako hrubě nedbalé. Přihlédl rovněž k tomu, že se jedná o areál bývalého jednotného zemědělského družstva s různými vlastníky pozemků a budov nacházejících se na těchto pozemcích, přičemž žalobce byl právním předchůdcem ujištěn o zajištění přístupu z veřejné cesty. Zohlednil také, že v době, kdy žalobce nemovitost nabyl, bylo možné zřídit věcné břemeno cesty podle § 151o odst. 3 zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále též jen „obč. zák.“), „a pokud by věc byla posuzována podle občanského zákoníku 40/1964 Sb., platného do 31. 12. 2013, žalobnímu požadavku by bylo zcela jistě vyhověno.“ Uzavřel, že v posuzované věci nelze postupovat podle § 1032 odst. 1 písm. b) zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále též jen „o. z.“), neboť by to bylo v rozporu se zásadou právé retroaktivity.

4. Za neopodstatněnou považoval námitku žalovaného, že žalobce není ve sporu aktivně legitimován z důvodu absence M. M. v řízení jakožto vlastníka pozemku parc. č. 6 v k. ú. J., který se rovněž nachází mezi veřejnou cestou a budovou ve vlastnictví žalobce a přes který musí žalobce (v případě povolení nezbytné cesty přes pozemky žalovaného) na veřejnou cestu přistupovat. Uvedl, že mezi M. M. a žalobcem není o způsobu užívání pozemku parc. č. 6 v k. ú. J. žádného sporu, a proto není důvod, aby M. M. byl žalován.

5. Soud prvního stupně uzavřel, že jsou splněny veškeré podmínky pro zřízení nezbytné cesty, a proto povolil z důvodu právní jistoty žalobce a jeho právních nástupců nezbytnou cestu ve formě služebnosti, a to za jednorázovou náhradu 128 100 Kč splatnou v pravidelných ročních splátkách ve výši 6 405 Kč.

6. Krajský soud v Ostravě jako soud odvolací k odvolání obou účastníků řízení rozsudkem ze dne 21. 1. 2020, č. j. 71 Co 199/2019-346, potvrdil rozsudek soudu prvního stupně ve výroku I (výrok I rozsudku odvolacího soudu). Výrok

II rozsudku soudu prvního stupně změnil tak, že uložil žalobci povinnost zaplatit náhradu za povolení nezbytné cesty ve výši 96 000 Kč do tří dnů od právní moci tohoto rozsudku (výrok II rozsudku odvolacího soudu). Dále rozhodl o náhradě nákladů nalézacího řízení vzniklých účastníkům řízení (výrok III) i státu (výrok IV). Rozhodl také o náhradě nákladů odvolacího řízení (výrok V).

7. Odvolací soud se ztotožnil s rozhodnutím soudu prvního stupně. Rovněž odvolací soud dospěl k závěru, že žalobce si nezpůsobil nedostatek přístupu z hrubé nedbalosti či úmyslně. Vyšel z toho, že žalobce se při koupi nemovitosti dotazoval na zajištění přístupu a prodávajícím byl ujištěn o možnosti používat stávající přístup z veřejné cesty i přes pozemky žalovaného, a to na základě nájemních smluv uzavřených mezi prodávajícím jako uživatelem pozemků a jejich vlastníky.

8. Jako nedůvodnou shledal rovněž námitku žalovaného, že žalobce není v této věci aktivně legitimován, protože nejsou žalováni vlastníci všech pozemků nacházejících se mezi nemovitostí žalobce a veřejnou cestou. K tomu uvedl, že žalobce může mít zajištěn přístup k veřejné cestě přes ostatní pozemky na základě dohody či požadovat jeho zřízení samostatnou žalobou, není však nutné, aby vlastníci všech pozemků nacházejících se mezi nemovitostí žadatele o nezbytnou cestu a veřejnou cestu byli zároveň žalováni.

9. Stejně jako soud prvního stupně uzavřel, že jsou splněny veškeré podmínky pro povolení nezbytné cesty ve formě služebnosti. Na rozdíl od soudu prvního stupně uložil žalobci povinnost zaplatit žalovanému jednorázovou náhradu ve výši 96 000 Kč. Vyšel z částky 32 025 Kč představující vynucený nájem části služebných pozemků ve výši obvyklé ceny těchto pozemků. Tuto částku navýšil třikrát s ohledem na trvalé omezení vlastnického práva žalovaného.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

10. Proti rozsudku odvolacího soudu podává žalovaný dovolání, jehož přípustnost opírá o § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále též jen „o. s. ř.“), a v němž uplatňuje dovolací důvod nesprávného právního posouzení věci ve smyslu § 241a odst. 1 o. s. ř. Namítá, že rozhodnutí odvolacího soudu je založeno na právních otázkách, při jejichž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe odvolacího soudu.

11. Namítá, že mezi nemovitostí žalobce a veřejnou cestou se nachází další pozemky (pozemek parc. č. 6 v k. ú. J. ve vlastnictví M. M. a pozemek parc. č. 7 v k. ú. J. ve společném jmění P. a M. T.). Vlastníci těchto pozemků však nejsou účastníky řízení a žalobce povolení nezbytné cesty přes jejich pozemky nepožadoval. Žalobce v řízení ani netvrdil a nebylo prokázáno, že má povoleno právo cesty přes pozemky parc. č. 6 a 7 v k. ú. J. Z ustálené rozhodovací praxe (např. rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2018, sp. zn. 22 Cdo 1424/2018)

se podává, že leží-li mezi nemovitostí postrádající přístup a veřejnou cestou více pozemků různých vlastníků, zřídí se cesta přes všechny tyto pozemky. Nejsou-li všichni vlastníci pozemků nacházejících se mezi nemovitostí žadatele a veřejnou cestou účastníky řízení, je třeba žalobu pro nedostatek věcné legitimace zamítnout. V posuzované věci soudy nižších stupňů žádným způsobem neposuzovaly, zda a jakým způsobem má žalobce zajištěn přístup na veřejnou cestu přes pozemek parc. č. 6 v k. ú. J. K tomu dovolatel poznamenává, že závěr soudů nižších stupňů, že mezi žalobcem a M. M. není žádného sporu o užívání pozemku parc. č. 6 v k. ú. J., je v extrémním nesouladu s provedenými důkazy, jelikož k těmto skutečnostem žádné dokazování soudy neprovedly.

12. Nesouhlasí se závěrem odvolacího soudu, že žalobce si jako žadatel o nezbytnou cestu nezpůsobil nedostatek přístupu z hrubé nedbalosti či úmyslně. Poukazuje na skutečnost, že žalobce při nabývání budovy č. p. 1 věděl a vědět měl a mohl (na základě kupní smlouvy, znalosti místních poměrů i veřejně dostupných údajů v katastru nemovitostí), že nabývá budovu na pozemku ve vlastnictví třetí osoby bez dostatečného spojení s veřejnou cestou. Žalobce před nabytím vlastnictví k budově vlastníky sousedních pozemků nekontaktoval s požadavkem na zajištění přístupu k nabývané nemovitosti z veřejné cesty, ale učinil tak až několik let po nabytí vlastnického práva k budově. K tomu dodává, že závěr odvolacího soudu, že žalobce se při koupi budovy č. p. 1 zajímal o zajištění přístupu k nabývané nemovitosti z veřejné cesty, není v souladu s provedenými důkazy. Z provedeného dokazování totiž vyplývá, že žalobce se zajímal o zajištění přístupu k nabyté nemovitosti až po její koupi, a to prostřednictvím dotazu u prodávajícího. Na základě shora uvedeného má žalovaný za to, že jednání žalobce v souvislosti se zajištěním přístupu k nabývané nemovitosti je nutné hodnotit jako hrubě nedbalé ve smyslu § 1032 odst. 1 písm. b) o. z., a proto neměla být nezbytná cesta povolena. Pokud odvolací soud žalobě na povolení nezbytné cesty vyhověl, je jeho rozhodnutí v rozporu s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu, např. usnesením Nejvyššího soudu ze dne 15. 11. 2016, sp. zn. 22 Cdo 3242/2015.

13. Namítá také, že nelze povolit nezbytnou cestu jako služebnost, pokud se toho žadatel o nezbytnou cestu v průběhu řízení nedomáhal. Podotýká, že nelze zřídit nezbytnou cestu jako služebnost jen proto, že je to pro žalobce výhodnější (v této souvislosti odkazuje na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 10. 2014, sp. zn. 22 Cdo 999/2014, i rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 2. 2006, sp. zn. 22 Cdo 38/2005). Má za to, že v projednávané věci měla být (s ohledem na všechny okolnosti projednávané věci i předběžný názor soudu prvního stupně) povolena nezbytná cesta nikoliv ve formě služebnosti, ale ve formě obligace.

14. Dále uvádí, že žalovanému měla být přiznána náhrada za nezbytnou cestu v opakujících se dávkách, a nikoliv jednorázově. Poukazuje na to, že nezbytná cesta ve formě služebnosti byla povolena fakticky bez časového omezení, avšak

žalovanému je přiznána jednorázová náhrada na základě znaleckého posudku, který vychází z toliko násobku hodnoty několikaletého plnění. Právní otázku, zda má být stanovena náhrada za povolení nezbytné cesty jednorázově, nebo v opakujících se dávkách, považuje v ustálené rozhodovací praxi dovolacího soudu za doposud neřešenou.

15. Napadá také závěry odvolacího soudu o náhradě nákladů řízení.

16. Navrhuje, aby Nejvyšší soud rozsudek odvolacího soudu změnil tak, že žalobu zamítne, příp. rozsudek odvolacího soudu i soudu prvního stupně zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

17. Žalobce se ve vyjádření k dovolání ztotožňuje s rozhodnutím odvolacího soudu. K námitce, že žaloba měla být zamítnuta z důvodu nedostatku věcné legitimace, protože účastníky řízení nejsou všichni vlastníci pozemků nacházejících se mezi nemovitostí žalobce a veřejnou cestou, uvádí, že žalobce je s ostatními vlastníky pozemků dohodnut a tito mu nebrání užívat tyto pozemky jako nezbytnou cestu. V takovém případě není nutné, aby je rovněž žaloval o povolení nezbytné cesty. Má také za to, že jeho jednání při nabývání nemovitosti v souvislosti se zajištěním přístupu nelze hodnotit jako hrubě nedbalé ve smyslu § 1032 odst. 1 písm. b) o. z., a proto není dán ani tento důvod pro zamítnutí žaloby o povolení nezbytné cesty. Za správné a v souladu s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu považuje rovněž rozhodnutí odvolacího soudu o povolení nezbytné cesty ve formě služebnosti (a nikoliv jako obligace). Poukazuje především na právní jistotu žadatele o nezbytnou cestu, která by byla zpochybněna zejména v případě změny vlastníka pozemku, přes který má být nezbytná cesta povolena. Za adekvátní shledává náhradu za povolení nezbytné cesty ve výši 96 000 Kč. Ze všech shora uvedených důvodů považuje dovolání žalovaného „za nedůvodné a navrhuje, aby je Nejvyšší soud ČR zamítnul“.

III.

Přípustnost dovolání

18. Podle § 237 o. s. ř. není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla řešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak.

19. Podle § 241a odst. 1–3 o. s. ř. lze dovolání podat pouze z důvodu, že rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Důvod dovolání se vymezí tak, že dovolatel uvede právní posouzení věci, které pokládá za nesprávné, a vyloží, v čem spočívá nesprávnost tohoto právního posouzení.

20. Nejvyšší soud po zjištění, že dovolání je přípustné podle § 237 o. s. ř. (rozhodnutí odvolacího soudu závisí na vyřešení právních otázek, které dosud nebyly v rozhodování odvolacího soudu vyřešeny nebo se při jejich řešení odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe odvolacího soudu), že je uplatněn dovolací důvod uvedený v § 241a odst. 1 o. s. ř. a že jsou splněny i další náležitosti dovolání a podmínky dovolacího řízení (zejména § 240 odst. 1, § 241 o. s. ř.), napadené rozhodnutí přezkoumal a zjistil, že dovolání je důvodné.

IV.

Důvodnost dovolání

21. K námitce, že nezbytná cesta neměla být povolena, neboť žalobce se nedomáhá jejího zřízení na všech pozemcích nacházejících se mezi veřejnou cestou a nemovitostí žalobce, avšak pouze na pozemcích ve vlastnictví žalovaného, přičemž vlastníci dalších pozemků se řízení neúčastní:

22. Tato otázka nebyla dosud v rozhodovací praxi odvolacího soudu vyřešena, dovolání je tak pro její řešení přípustné (§ 237 o. s. ř.), a je i důvodné.

23. Podle § 1029 odst. 1 o. z. vlastník nemovité věci, na níž nelze řádně hospodařit či jinak ji řádně užívat proto, že není dostatečně spojena s veřejnou cestou, může žádat, aby mu soused za náhradu povolil nezbytnou cestu přes svůj pozemek.

24. Podle § 1029 odst. 2 o. z. nezbytnou cestu může soud povolit v rozsahu, který odpovídá potřebě vlastníka nemovité věci řádně ji užívat s náklady co nejmenšími, a to i jako služebnost. Zároveň musí být dbáno, aby soused byl zřízením nebo užíváním nezbytné cesty co nejméně obtěžován a jeho pozemek co nejméně zasažen. To musí být zvláště zvaženo, má-li se žadateli povolit zřízení nové cesty.

25. Podle § 1033 odst. 1 věta první o. z., obklopuje-li nemovitou věc bez přístupu několik sousedních pozemků, povolí se nezbytná cesta jen přes jeden z nich.

26. Účelem institutu nezbytné cesty je zajištění možnosti hospodaření na pozemcích, které pro nedostatek spojení s veřejnou cestou jinak obhospodařovat nelze, nebo jejich užívání (§ 1029 odst. 1 o. z., usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2016, sp. zn. 22 Cdo 903/2016, toto a další níže uvedená rozhodnutí odvolacího soudu jsou dostupná na webových stránkách Nejvyššího soudu – www.nsoud.cz).

27. Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 10. 12. 2018, sp. zn. 22 Cdo 1424/2018, vysvětlil, že § 1033 odst. 1 o. z. je nutné s ohledem na účel institut nezbytné cesty vykládat tak, že soud zvolí pouze jedno – vzhledem k okolnostem nejvhodnější – řešení; povolí pouze jednu nezbytnou cestu. To však neznamená, že by nezbytná cesta nemohla vést přes více než jeden pozemek. Vlastník pozemku by se v takovém případě nikdy nedomohl povolení nezbytné cesty tam, kde by mezi jeho pozemkem a veřejnou cestou ležel více než jeden sousední pozemek. Takový výklad

by však odporoval smyslu institutu nezbytné cesty, jehož účelem je zajištění možnosti hospodaření na nemovitostech, na nichž pro nedostatek spojení s veřejnou cestou řádně hospodařit nelze, nebo jejich řádného užívání.

č. 93

28. Hmotněprávní podmínkou vyhovění žalobě obsaženou v § 1029 odst. 1 o. z. je nedostatek spojení nemovitosti s veřejnou cestou. Účelem povolení nezbytné cesty je potom takový nedostatek odstranit. Z toho plyne, že pokud se mezi nemovitostí, k níž žádá její vlastník povolení nezbytné cesty, a veřejnou cestou nachází více pozemků, je nutné zkoumat, zda rozsah požadované cesty zajistí skutečně dostatečné spojení. Zákonem předpokládaný účel žaloby by nebyl splněn tehdy, kdyby přes povolení nezbytné cesty přes jeden nebo i více pozemků označených v žalobě nedošlo k dostatečnému spojení s veřejnou cestou pro existenci dalších pozemků, které by takovému přístupu nadále bránily. Nezbytnou cestu je totiž možné povolit zásadně jen tehdy, když se na základě soudního rozhodnutí žalobci zpřístupní spojení s veřejnou cestou.

29. Soud proto nemůže zásadně povolit nezbytnou cestu přes jeden nebo více pozemků označených v žalobě, jestliže nemá najisto postaveno, že přes další pozemky (například pozemky jiných vlastníků), které rovněž představují překážku pro spojení s veřejnou cestou, má žadatel zajištěn přístup.

30. Žadatel o nezbytnou cestu musí buď požadovat její zřízení přes všechny dotčené pozemky tak, aby bylo zajištěno dostatečné spojení jeho nemovitosti s veřejnou cestou, a označit jako žalované všechny jejich vlastníky, nebo musí tvrdit a prokázat, že přes další pozemky, které leží mezi jeho nemovitostí a veřejnou cestou, má k okamžiku rozhodování soudu přístup zajištěn. Nelze totiž vyloučit, že nachází-li se mezi nemovitostí žadatele o nezbytnou cestou a veřejnou cestu více pozemků různých vlastníků, zajistí si žadatel o nezbytnou cestu přístup z veřejné cesty přes některý z těchto pozemků na základě příslušného právního titulu (např. nájemní smlouvy, smlouvy o zřízení služebnosti či jiného právního titulu), přičemž s ostatními vlastníky pozemků nacházejících se mezi nemovitostí žadatele o nezbytnou cestu a veřejnou cestou se žadatel na povolení nezbytné cesty nedohodne. V takovém případě není důvod, aby vlastníci pozemků, přes které má žadatel o nezbytnou cestu zajištěn přístup na svůj pozemek z veřejné cesty na základě příslušného právního titulu, byli žalováni a žadatel rovněž požadoval zřídit nezbytnou cestu přes jejich pozemky. Bude však nutné, aby žadatel o nezbytnou cestu v řízení tvrdil a prokázal skutečnosti opodstatňující uzavřít, že není třeba žalovat všechny vlastníky pozemků nacházejících se mezi pozemkem žadatele a veřejnou cestou, protože někteří z vlastníků těchto pozemků již umožnili (na základě příslušného právního titulu) užívat žalobci jejich pozemek nebo jeho část jako nezbytnou cestu. Tím bude zajištěno, že vyhoví-li soud žalobě a nezbytnou cestu povolí, bude mít žadatel o její zřízení zajištěn přístup ke své nemovitosti z veřejné cesty, a bude tak naplněn účel institutu nezbytné cesty ve smyslu § 1029 odst. 1 o. z.

31. V posuzované věci se žalobce domáhal povolení nezbytné cesty ke své nemovitosti přes pozemky parc. č. 3, 4 a 5. Soudy nižších stupňů vyšly ze zjištění, že veřejnou cestou je silnice III. třídy č. 4631 nacházející se na pozemku parc. č. 8. Žalovaný v průběhu řízení namítal, že mezi nemovitostí žalobce a veřejnou cestou se nachází i další pozemky, a to pozemek parc. č. 6 ve vlastnictví M. M. a pozemek parc. č. 7 ve společném jmění P. a M. T., přes které musí žalobce (v případě povolení nezbytné cesty přes pozemky žalovaného) na veřejnou cestu přistupovat. Odvolací soud k tomu uvedl, že přístup přes tyto pozemky může žalobce řešit buď dohodou, nebo samostatnou žalobou, a proto nemusí být tyto osoby žalovány. Ztotožnil se rovněž se závěrem soudu prvního stupně, který poznamenal, že není nutné, aby byl rovněž žalován M. M. jakožto vlastník pozemku parc. č. 6, protože není žádného sporu o užívání části tohoto pozemku ze strany žalobce jakožto příjezdové cesty.

32. Tyto závěry odvolacího soudu ve světle shora uvedených závěrů dovolacího soudu neobstojí. Vyplývá-li z provedeného dokazování, že spojení s veřejnou cestou má vést přes více sousedních pozemků a žadatel se povolení nezbytné cesty domáhá pouze přes některé z nich, je nutné postavit najisto, zda přes pozemky neoznačené v žalobě má žadatel sjednán přístup na základě jiného právního titulu.

33. Jestliže v projednávané věci odvolací soud řádně neposuzoval oprávnění žalobce užívat k přístupu na veřejnou cestu i pozemky parc. č. 6 a parc. č. 7 ve vlastnictví jiných osob než žalovaného, je jeho rozhodnutí předčasné, a tedy i nesprávné.

34. K tomu dovolací soud poznamenává, že odvolací soud i soud prvního stupně závěr o tom, že žalovaný má zajištěn přístup z veřejné cesty ke své nemovitosti přes pozemek parc. č. 6 ve vlastnictví M. M., neopřely o provedené dokazování či o shodná tvrzení účastníků, ale vyšly pouze z tvrzení samotného žalobce.

35. Z výše uvedeného vyplývá, že dovolání je v této části důvodné, protože rozhodnutí odvolacího soudu spočívá ve smyslu § 241a odst. 1 o. s. ř. na nesprávném právním posouzení věci.

36. K námitce, že nezbytná cesta neměla být ve smyslu § 1032 odst. 1 písm. b) o. z. povolena, neboť žadatel o nezbytnou cestu si způsobil nedostatek přístup z hrubé nedbalosti či úmyslně:

nezbytné cesty, které je důvodem zamítnutí žaloby podle § 1032 odst. 1 písm. b) o. z., může podle okolností případu spočívat nejen ve zbavení se existujícího spojení s veřejnou cestou, ale i v nabytí nemovité věci bez zajištěného spojení s veřejnou cestou“ (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2017, sp. zn. 22 Cdo 2432/2016).

č. 93

40. Dále uvedl, že „koupě nemovité věci bez spojení s veřejnou cestou automaticky neznamená, že nabyvatel nemá právo na povolení nezbytné cesty [rovněž SPÁČIL, J. a kol. Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 206]. K zamítnutí žaloby na povolení nezbytné cesty lze proto přistoupit až na základě posouzení veškerých konkrétních okolností případu, z nichž vyplyne jednoznačný závěr, že nabyvatel nemovitosti v daném případě postupoval hrubě nedbale či dokonce úmyslně, v důsledku čehož zabránil zřízení či existenci přístupu ke své nemovitosti. Jinými slovy řečeno, soud nebude moci v poměrech konkrétní věci učinit závěr, že nabyvatelovo jednání nebylo úmyslné či nikoliv hrubě nedbalé (prostá nedbalost)“.

41. V témže rozhodnutí dovolací soud vyložil, že „při řešení otázky, zda nabyvatel jednal hrubě nedbale, či dokonce úmyslně, bude třeba zvážit veškeré okolnosti případu. Zejména bude nezbytné posoudit chování nabyvatele, zcizitele a dalších osob (např. sousedů), obsah listin dostupných před nabytím nemovité věci (např. znalecký posudek, výpis z katastru nemovitostí) a konkrétní místní podmínky (např. patrná absence cesty k nabyvané nemovitosti). Zohlednit bude nezbytné především a) jak se nabyvatel zajímal o existenci přístupu k nemovité věci, b) zda nabyvatel věděl o absenci přístupu či zda vědět o absenci přístupu měl, c) jak nabyvatel naložil s informací o absenci přístupu, d) zda se nabyvatel pokusil přístup zpravidla již před nabytím nemovitosti získat, e) zda bylo reálné docílit povolení cesty jednáním nabyvatele. Rovněž bude nezbytné přihlídnout k dobré víře nabyvatele v existenci přístupové komunikace vyvolané kupř. vyjádřením zcizitele či stavem v terénu, který pochybnosti o absenci přístupu nevyvolával“ (srov. také rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2017, sp. zn. 22 Cdo 5409/2015, či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2017, sp. zn. 22 Cdo 5229/2016).

42. Nejvyšší soud v uvedeném rozhodnutí R 37/2018 také poznamenal, že „při posuzování je třeba mít na paměti, že podmínkou obsaženou v § 1032 odst. 1 písm. b) o. z. nemá být sankcionována sama o sobě skutečnost, že někdo nabyl nemovitou věc bez přístupu, nýbrž především ta okolnost, že nabyvatel se lehkovážně spoléhal na to, že mu bude přístup k pozemku po jeho nabytí umožněn sousedy či povolen soudem, přičemž se nepokusil si přístup zajistit před nabytím nemovité věci sám, ačkoliv tak nepochybně učinit mohl. Pokud se naopak o zajištění přístupu nabyvatel pokusil, jeho snaha však nebyla úspěšná (například pro kategorický nesouhlas sousedů či pro požadavky sousedů, které po nabyvateli nebylo možné spravedlivě požadovat), pak mu nelze tuto skutečnost přičítat k tíži.

Úmyslem zákonodárce totiž zjevně nebylo vytvoření kategorie nemovitostí bez přístupu, k nimž již nebude moci být nezbytná cesta povolena, nýbrž úmyslem bylo sankcionovat lehkovážné jednání nabyvatelů.“

43. K uvedenému výkladu dovolací soud dodává, že s ohledem na intertemporální pravidlo obsažené v § 3028 odst. 1, 2 o. z. se veškeré podmínky pro povolení nezbytné cesty posuzují již podle § 1029 a násl. o. z. Naplnění podmínky hrubě nedbalého či úmyslného jednání nemusí tudíž zakládat pouze jednání, která nastala až po 1. 1. 2014 (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 11. 2016, sp. zn. 22 Cdo 3242/2015, či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 10. 2016, sp. zn. 22 Cdo 1499/2015).

44. Rozhodnutí o povolení nezbytné cesty je konstitutivním rozhodnutím ve věci, ve které právní úprava upravuje podmínky pro vznik práva jen rámcově a dává široký prostor pro úvahu soudu, přičemž v hraničních případech jsou dány skutečnosti umožňující s jistotou mírou přesvědčivosti zdůvodnit různá řešení. Rozhodnutí ve věci je tak v zásadě na úvaze soudu, která však musí být řádně odůvodněna a nesmí být zjevně nepřiměřená (viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 6. 2010, sp. zn. 22 Cdo 2595/2008); dovolací soud by pak úvahy soudů nižších stupňů mohl zpochybnit jen v případě, že by byly zjevně nepřiměřené či nebyly řádně odůvodněny (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2014, sp. zn. 22 Cdo 1344/2012).

45. V souvislosti s touto námitkou žalovaný v dovolání rovněž uvádí, že nemá oporu v provedeném dokazování závěr odvolacího soudu, že žalobce se při koupi nemovitosti dotazoval prodávajícího na zajištění přístupu k nabývané nemovitosti z veřejné cesty.

46. Podle § 157 odst. 2 o. s. ř., není-li dále stanoveno jinak, soud v odůvodnění rozsudku uvede, čeho se žalobce (navrhovatel) domáhal a z jakých důvodů a jak se ve věci vyjádřil žalovaný (jiný účastník řízení), stručně a jasně vyloží, které skutečnosti má prokázány a které nikoliv, o které důkazy opřel svá skutková zjištění a jakými úvahami se při hodnocení důkazů řídil, proč neprovedl i další důkazy, jaký učinil závěr o skutkovém stavu a jak věc posoudil po právní stránce; není přípustné ze spisu opisovat skutkové přednesy účastníků a provedené důkazy. Soud dbá o to, aby odůvodnění rozsudku bylo přesvědčivé. Odůvodnění uvedené v písemném vyhotovení rozsudku musí být v souladu s vyhlášeným odůvodněním.

47. Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 21. 12. 2010, sp. zn. 30 Cdo 3025/2009, vyložil, že skutkové zjištění, které zcela nebo z podstatné části chybí, anebo je vnitřně rozporné (ať již v relevantní části ve vztahu mezi jednotlivými dílčími skutkovými zjištěními anebo ve vztahu mezi některým, pro rozhodnutí zásadně významným dílčím skutkovým zjištěním a závěrem o skutkovém stavu věci), případně vnitřní rozpornost či absence skutkového závěru (skutková právní věta), znemožňuje posoudit správnost přijatého právně kvalifikačního závěru takto zjiš-

těného „skutku“, což (logicky) jde na vrub správnosti právního posouzení věci (srov. rovněž rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2018, sp. zn. 30 Cdo 509/2018).

č. 93

48. Odvolací soud ve svém rozhodnutí (srov. odst. 8 rozsudku odvolacího soudu) uvedl, že vyšel ze skutkových zjištění soudu prvního stupně a považuje je za správná (soud prvního stupně dospěl k závěru, že žalobce se zajímal o zajištění přístupu k nabyté nemovitosti z veřejné cesty po nabytí nemovitosti, srov. odst. 19 rozsudku soudu prvního stupně). Odvolací soud však v jiné části svého rozhodnutí (srov. odst. 9 rozsudku odvolacího soudu) dovodil, že žalobce se o přístup k nemovitosti z veřejné cesty zajímal již při koupi nemovitosti. V souvislosti s těmito skutkovými závěry je tak rozhodnutí odvolacího soudu vnitřně rozporné. Lze také poznamenat, že závěr odvolacího soudu, že žalobce se o přístup k nabývané nemovitosti z veřejné cesty zajímal již při koupi nemovitosti, z provedeného dokazování žádným způsobem nevyplývá a odvolací soud také řádně neodůvodnil, na základě jakých důkazů (a jejich hodnocení) dospěl k odlišnému skutkovému zjištění než soud prvního stupně.

49. Z ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu se podává, že skutečnosti, zda nabyvatel při nabytí nemovitosti věděl o absenci přístupu k nabývané nemovitosti, jak s uvedenou informací naložil a zda se pokusil získat přístup k nabývané nemovitosti již před jejím nabytím, jsou podstatné pro posouzení toho, zda nabyvatel jednal hrubě nedbale či dokonce úmyslně. Jelikož relevantní skutkové závěry odvolacího soudu jsou vnitřně rozporné a nemají oporu v provedeném dokazování, neobstojí v dovolacím přezkumu ani úvaha odvolacího soudu o tom, že jednání žalobce v souvislosti se zajištěním přístupu k nabývané nemovitosti z veřejné cesty nelze označit jako hrubě nedbalé ve smyslu § 1032 odst. 1 písm. b) o. z.

50. K uvedenému dovolací soud znovu poznamenává (s přihlédnutím k závěrům soudu prvního stupně uvedeným v odst. 20 rozsudku nalézacího soudu), že rozhodnutí o povolení nezbytné cesty je rozhodnutím konstitutivním, protože teprve tímto rozhodnutím je založen právní vztah mezi oprávněným a povinným. Vzhledem k tomu je nezbytné po 1. 1. 2014 posuzovat naplnění podmínek pro povolení nezbytné cesty podle § 1029 a násl. o. z. Naplnění podmínky hrubě nedbalého či úmyslného jednání nemusí tudíž zakládat jenom jednání, která nastala po 1. 1. 2014. Již za předchozí zákonné úpravy si musel být vlastník nemovitosti, který žádal o povolení nezbytné cesty, vědom, že jeho jednání, jímž si hrubou nedbalostí nebo úmyslně způsobil nedostatek přístupu ke své nemovité věci, oslabuje důvody, pro které by mělo být v jeho soukromém zájmu omezeno vlastnické právo jiné osoby (srov. nález Ústavního soudu ze dne 17. 7. 2019, sp. zn. III. ÚS 2408/18).

51. Z uvedeného se podává, že rozhodnutí odvolacího soudu v souvislosti s řešením otázky, zda si žalobce jako žadatel o nezbytnou cestu způsobil nedostatek

přístupu z hrubé nedbalosti ve smyslu § 1032 odst. 1 písm. b) o. z., spočívá na právních otázkách, při jejichž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu. Dovolání je tak v této části přípustné podle § 237 o. s. ř., a protože rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci ve smyslu § 241a odst. 1 o. s. ř., je i důvodné.

52. V dalším řízení soudy nižších stupňů na základě řádného procesu dokazování zjistí relevantní skutkové okolnosti a následně znovu zváží veškeré okolnosti projednávané věci s přihlédnutím k východiskům uvedeným v judikatuře Nejvyššího soudu pro formulaci závěru, zda nabyvatel jednal hrubě nedbale či dokonce úmyslně, přičemž tuto úvahu řádně odůvodní.

53. K námitce, že vzhledem k povolení práva cesty ve formě služebnosti neměla být úplata za zřízení práva nezbytné cesty stanovena ve formě jednorázového plnění, ale v opakujících se dávkách:

54. I při řešení této právní otázky se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu. Dovolání je tak v této části přípustné podle § 237 o. s. ř., a protože jeho rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci ve smyslu § 241a odst. 1 o. s. ř., je i důvodné.

55. Z § 1030 odst. 1 o. z. ve spojení s § 1035 odst. 1 o. z. vyplývá, že úplata za povolení nezbytné cesty může být stanovena ve formě jednorázového plnění, nebo formou opakujících se dávek. Není také vyloučeno, aby byla úplata stanovena celkovou částkou, ale toto plnění bylo rozděleno do jednotlivých splátek.

56. Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 28. 2. 2017, sp. zn. 22 Cdo 2576/2016, vysvětlil, že „doposud judikatura vycházela z toho, že náhrada se poskytuje jednorázovým plněním, obdobně jako při vyvlastnění. Z § 1035 odst. 2 nyní jasně vyplývá, že náhradu lze poskytnout i ve splátkách nebo v opakujících se dávkách. Půjde-li o rozsáhlejší omezení vlastnického práva, při kterém bude náhrada určena vyšší částkou, bude – obecně – náhrada v opakujících se dávkách spravedlivější, protože v případech změny poměrů (např. i při vyšší inflaci) bude možné dávky upravit (§ 163 odst. 1 o. s. ř.). Nicméně tam, kde jde o poměrně malé omezení vlastníka zatíženého pozemku, a jednorázová náhrada by se pohybovala okolo 10 000 Kč, jako v dané věci, nebo i o něco výše, není – nejsou-li tu mimořádné okolnosti, důvod pro stanovení opakujících se dávek.“

57. Jelikož v poměrech projednávané věci odvolací soud stanovil úplatu za povolení nezbytné cesty ve výši 96 000 Kč, přičemž nezbytná cesta je zřízena ve formě služebnosti zatěžující pozemky žalovaného, jeví se jako spravedlivější, aby byla náhrada poskytnuta v opakujících se dávkách.

58. Nad rámec shora uvedeného poznamenává Nejvyšší soud k výši náhrady stanovené v opakujících se dávkách následující:

59. Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 29. 4. 2020, sp. zn. 22 Cdo 3117/2019, přijal a odůvodnil závěr, že „od stanoveného rozsahu služebnosti nezbytné cesty se pochopitelně odvíjí i částka za povolení nezbytné cesty (úplata), která náleží

vlastníku zatíženého pozemku. Tato úplata zahrnuje i újmu, kterou je postižen vlastník pozemku zatěžovaného právem nezbytné cesty, a újma se promítne do výše úplaty. Služebnost nezbytné cesty může soud povolit jen za úplatu přiměřenou újmě, kterou vlastník pozemku v důsledku zřízení práva cesty utrpí“ (k tomu srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2017, sp. zn. 22 Cdo 2576/2016).

60. Při stanovení náhrady za povolení nezbytné cesty v opakujících se dávkách je třeba vyjít z obvyklé výše dávky, za kterou se v obdobných místech (lokality) sjednává cena za smluvně zřizované srovnatelné právo cesty. Při nedostatku srovnatelných údajů lze přihlídnout k obvyklé výši nájemného zatíženého pozemku jako jednomu z faktorů pro stanovení úplaty za povolení nezbytné cesty. Bude nutné také zohlednit újmu vlastníka pozemku, ke kterému soud povoluje právo nezbytné cesty, jež může spočívat i ve snížení ceny tohoto pozemku v důsledku jeho zatížení právem cesty. Lze také vzít v potaz, zda pozemek, resp. jeho část zatíženou právem nezbytné cesty bude výlučně užívat žadatel o její povolení, či spolu s ním i další osoby nebo vlastník zatíženého pozemku.

61. K námitce, že nezbytná cesta neměla být ve formě služebnosti povolena, jelikož žalobce se zřízení nezbytné cesty ve formě služebnosti výslovně nedomáhal:

62. Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 27. 2. 2018, sp. zn. 22 Cdo 5917/2017, uvedl, že pokud jde o stanovení rozsahu nezbytné cesty, soud není vázán návrhem žalobce a může jej stanovit odlišně na základě své úvahy, neboť řízení o povolení nezbytné cesty spadá mezi řízení, u nichž podle § 153 odst. 2 o. s. ř. z právní úpravy vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2014, sp. zn. 22 Cdo 1680/2014, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 7. 2007, sp. zn. 22 Cdo 1075/2006). Přímou v poměrech zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, tento závěr formuloval Nejvyšší soud v usnesení ze dne 31. 10. 2017, sp. zn. 22 Cdo 3697/2017.

63. Shora uvedené rovněž platí i pro stanovení formy, ve které je nezbytná cesta povolena (tedy zda je nezbytná cesta povolena jako obligace, či jako služebnost). K tomu Nejvyšší soud v usnesení ze dne 15. 3. 2017, sp. zn. 22 Cdo 5100/2016, vyložil, že byť § 1029 odst. 2 věta druhá o. z. předpokládá, že lze nezbytnou cestu zřídit i jinak než jako služebnost, judikatura dovolacího soudu (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 10. 2014, sp. zn. 22 Cdo 999/2014) dovodila, že nezbytná cesta by měla být zpravidla povolována jako služebnost. V usnesení ze dne 7. 7. 2016, sp. zn. 22 Cdo 4205/2014, se Nejvyšší soud k tomuto závěru opětovně přihlásil s poukazem na právní jistotu žadatele o nezbytnou cestu, která by byla zpochybněna zejména v případě změny vlastníka pozemku, přes který by měla být nezbytná cesta povolena.

64. Z uvedeného se podává, že odvolací soud byl oprávněn povolit nezbytnou cestu jako služebnost, a to i když žalobce povolení cesty v této formě v žalobě výslovně nepožadoval. V posuzované věci shledává Nejvyšší soud rovněž při-

měřenou úvahu soudů nižších stupňů, že je vhodné povolit nezbytnou cestu jako služebnost, a to s ohledem na právní jistotu žadatele o nezbytnou cestu (na tomto závěru ničeho nemění ani úvahy soudu prvního stupně o možném povolení nezbytné cesty ve formě obligace).

65. Pokud rozhodl odvolací soud o povolení nezbytné cesty ve formě služebnosti, je jeho rozhodnutí založeno na právní otázce, při jejímž řešení se odvolací soud neodchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, a proto není dovolání v této části podle § 237 o. s. ř. přípustné.

66. Protože však Nejvyšší soud shledal dovolání s ohledem na řešení dalších právních otázek důvodným, rozsudek odvolacího soudu podle § 243e odst. 1 o. s. ř. zrušil. Jelikož důvody, pro které Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí odvolacího soudu, platí přiměřeně i pro rozhodnutí soudu prvního stupně, zrušil dovolací soud i toto rozhodnutí a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243e odst. 2 o. s. ř.). Propojení zkoumané části výroku rozhodnutí odvolacího soudu s částí výroku, která přezkoumání nepodléhá, se při rozhodnutí o dovolání projevuje v tom, že shledá-li dovolací soud důvody pro zrušení přezkoumávaného výroku, zruší současně i výrok, který přezkoumávat nelze (srovnej např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 2. 2008, sp. zn. 22 Cdo 3307/2006). Nejvyšší soud proto zrušil výroky rozsudků soudů nižších stupňů, kterými bylo rozhodnuto o náhradě nákladů řízení, jakožto výroky akcesorické k výrokům o věci samé, a to i když v této části není dovolání žalovaného podle § 238 odst. 1 písm. h) o. s. ř. přípustné.

67. V rámci dalšího řízení jsou soudy nižších stupňů vázány právním názorem dovolacího soudu (§ 243g odst. 1 o. s. ř. ve spojení s § 226 odst. 1 o. s. ř.).

Č. 94

č. 94

Nájem bytu

§ 37 odst. 2 obč. zák., § 685 obč. zák.

Smlouva o nájmu není neplatná jen proto, že stejná věc byla pronajata více smlouvami několika nájemcům.

(Rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 14. 4. 2021, sp. zn. 31 Cdo 3679/2020 ECLI:CZ:NS:2021:31.CDO.3679.2020.1)

Nejvyšší soud k dovolání žalobců zrušil rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 11. 3. 2020, sp. zn. 13 Co 368/2019, a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 25. 6. 2019, sp. zn. 26 C 35/2013, a věc vrátil Obvodnímu soudu pro Prahu 10 k dalšímu řízení.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Obvodní soud pro Prahu 10 (jako soud prvního stupně) – poté, co jeho předchozí vyhovující rozsudky ze dne 23. 2. 2017, č. j. 26 C 35/2013-139, a ze dne 19. 6. 2018, č. j. 26 C 35/2013-255, byly k odvolání žalované zrušeny usneseními Městského soudu v Praze jako soudu odvolacího ze dne 25. 9. 2017, č. j. 13 Co 142/2017-171, a ze dne 29. 1. 2019, č. j. 13 Co 294/2018-285, a věc mu byla vždy vrácena k dalšímu řízení – v pořadí třetím rozsudkem ze dne 25. 6. 2019, č. j. 26 C 35/2013-304, zamítl žalobu, již se žalobci domáhali určení, že je neplatná výpověď žalované ze dne 16. 12. 2012, která jim byla doručena dne 21. 12. 2012, z nájmu „bytové jednotky č. 1 sestávající 3 pokojů, kuchyňského koutu, koupelny, WC, předsíně, spíže, komory a příslušenství, která se nachází ve 4. nadzemním podlaží domu č. p. 2 na pozemku parc. č. 3, v kat. území S., obec P.“ (dále též jen „předmětný byt“, resp. „byt“, „předmětný dům“ a „výpověď“); současně rozhodl, že žalované se náhrada nákladů řízení nepřiznává.
2. K odvolání žalobců odvolací soud rozsudkem ze dne 11. 3. 2020, č. j. 13 Co 368/2019-372, rozsudek soudu prvního stupně potvrdil v zamítavém výroku o věci samé a změnil v nákladovém výroku tak, že uložil žalobcům zaplatit

žalované tam stanovenou náhradu nákladů řízení; zároveň rozhodl o nákladech odvolacího řízení.

3. Z provedených důkazů učinil shodně se soudem prvního stupně zejména následující skutková zjištění. Dne 27. 12. 1965 převzali rodiče žalobkyně manželé H. a J. D. do užívání předmětný byt, jenž jim byl přidělen rozhodnutím tehdejšího Obvodního národního výboru v Praze 10 ze dne 13. 12. 1965. Obvodní soud pro Prahu 10 rozsudkem ze dne 7. 9. 1973, sp. zn. 5 C 108/73, manželství rodičů žalobkyně pravomocně rozvedl ke dni 17. 9. 1973, a rozsudkem ze dne 23. 10. 1973, sp. zn. 9 C 171/73, který nabyt právní moci dne 29. 11. 1973, zrušil tehdejší jejich právo společného užívání předmětného bytu, určil, že byt bude nadále užívat H. D., a J. D. uložil povinnost ho vyklidit do patnácti dnů poté, co mu bude přidělen náhradní byt nebo ubytování. Následně se otec žalobkyně odstěhoval do bytu v P., který v roce 1992 vyměnil za byt č. 4 v předmětném domě (dále jen „byt č. 4“). V témže roce uzavřeli žalobci manželství, přičemž žalobkyně se přistěhovala do předmětného bytu ke své matce a žalobce do bytu č. 4, kde bydlel s jejím otcem. V roce 1994 se rodiče žalobkyně rozhodli obnovit společné soužití a za tím účelem se odstěhovali na chalupu do V., žalobkyně pak nadále bydlela v předmětném bytě a žalobce v bytě č. 4. S účinky vkladu práva do katastru nemovitostí ke dni 9. 11. 1994 se žalobci stali vlastníky domu č. 4 v katastrálním území Ch., obec P. (dále jen „dům v Ch.“), který posléze zrekonstruovali (stavební úpravy domu v Ch. byly kolaudovány rozhodnutím příslušného stavebního úřadu dne 22. 5. 2006). Kupní smlouvou z 10. 11. 1998 prodalo hlavní město Praha předmětný dům žalované (obchodní společnosti založené za účelem privatizace tohoto domu); účinky vkladu vlastnického práva do katastru nemovitostí nastaly ke dni 7. 1. 1999. Dne 1. 12. 2000 uzavřela žalovaná jako pronajímatelka a žalobkyně jako nájemkyně smlouvu o nájmu předmětného bytu na dobu neurčitou (dále jen „nájemní smlouva“). Nájemní smlouva obsahovala rovněž ujednání, podle něhož byla žalobkyně oprávněna mimo jiné přenechat byt nebo jeho část do podnájmu i bez písemného souhlasu žalované. Dne 19. 11. 2007 zemřela matka žalobkyně H. D. Dopisem ze dne 16. 12. 2012, jenž byl odevzdán adresátům dne 21. 12. 2012, žalovaná vypověděla žalobcům (označeným jako společní nájemci) rovněž nájem předmětného bytu (dále opět jen „výpověď“). Výpověď odůvodnila – s odkazem na § 711 odst. 2 písm. b) a c) zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013 (dále též jen „obč. zák.“) – konstatováním, že žalobci jednak bez jejího souhlasu přenechali byt do podnájmu či užívání třetím osobám, čímž hrubě porušili svoje povinnosti vyplývající z nájmu bytu, a jednak mají dva byty, neboť vedle předmětného bytu mají ve společném jmění manželů dům v Ch.

4. Na tomto skutkovém základě odvolací soud – shodně se soudem prvního stupně – především dovodil, že nájemní smlouva je pro počáteční nemožnost plnění absolutně neplatná podle § 37 odst. 2 obč. zák., jelikož v době jejího uzavře-

ní (1. 12. 2000) svědčilo nájemní právo k bytu nadále – tj. i po odstěhování v roce 1994 do V. – matce žalobkyně H. D. a předmětný byt tak nebyl právně volný (nález Ústavního soudu ze dne 13. 9. 2019, sp. zn. II. ÚS 4235/18, na nějž v tomto směru poukázali žalobci, považoval v poměrech souzené věci za nepřipadný s odůvodněním, že neřeší otázku nájmu bytu). Současné shledal, že žalobkyně (a potažmo ani žalobce) nenabyla nájemní právo k bytu ani později odvozeně od své matky, neboť v den její smrti (19. 11. 2007) nebyl naplněn ani jeden z předpokladů přechodu nájmu bytu normovaných v § 706 odst. 1 obč. zák. ve znění účinném od 1. 7. 2006 do 31. 10. 2011. V návaznosti na to konstatoval, že ke dni dání výpovědi, tj. k 21. 12. 2012, nebyl žádný z žalobců nájemcem předmětného bytu, a dodal, že na tom nemůže nic změnit ani námitka, že byt po celou dobu – míněno i k 1. 1. 2014 – užívali v dobré víře, že jejich nájem je po právu, a že vzhledem k tomu má být v dané věci (případně) aplikováno ustanovení § 2238 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále též jen „o. z.“). Podle názoru odvolacího soudu není totiž citované ustanovení v souzené věci použitelné, jelikož zde má být zkoumána platnost výpovědi k okamžiku jejího doručení žalobcům, přičemž k tomuto okamžiku nebylo dotčeno ustanovení součástí právního řádu. Za tohoto stavu uzavřel, že žaloba na určení neplatnosti výpovědi musí být zamítnuta pro nedostatek aktivní věcné legitimace žalobců, neboť aktivně legitimován k podání takové žaloby je pouze (vypovídáný) nájemce bytu (v této souvislosti odkázal zejména na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 2008, sp. zn. 26 Cdo 3842/2007, uveřejněný pod číslem 33/2009 Sb. rozh. obč.). Proto rozsudek soudu prvního stupně potvrdil.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

5. Proti rozsudku odvolacího soudu podali žalobci dovolání. Jeho přípustnost odůvodnili především konstatováním, že otázka absolutní neplatnosti nájemní smlouvy pro počáteční nemožnost plnění by měla být „posuzována odlišně“, a to i „s ohledem na aktuální nález Ústavního soudu ČR“. V této souvislosti podotkli, že podle dosavadní judikatury platilo, že za trvání nájemního vztahu je plnění z později uzavřené nájemní smlouvy k témuž bytu pro pronajímatele právně nemožné ve smyslu § 37 odst. 2 obč. zák. V nálezu sp. zn. II. ÚS 4235/18, však Ústavní soud dovodil, že dojde-li k uzavření více nájemních smluv k téže věci (tzv. dvojí nájem), není ústavně konformní výklad, že druhá ze smluv je absolutně neplatná z důvodu počáteční právní nemožnosti plnění. Podle jejich mínění navíc neobstojí předběžný názor obou soudů, že ke dni uzavření nájemní smlouvy nebyl předmětný byt právně volný. Z toho, že v textu citované smlouvy, který připravila žalovaná, byla H. D. označena jako „předchozí nájemce“, totiž jednoznačně vyplývá, že její nájem byl pronajímatelkou již ukončen. Současné zdů-

raznili, že plnění nájemní smlouvy zjevně nebránila ani žádná fyzická překážka, neboť v době, kdy byla uzavřena, byl byt „ve stavu způsobilém k našemu okamžitému užívání (byl nám i předán již mnohem dříve)“. Z uvedeného dovozovali, že nájemní smlouva od počátku plnila svůj specifický společenský účel, a proto nemůže být absolutně neplatná pro počáteční nemožnost plnění, jak nesprávně dovodily soudy obou stupňů. Dále také namítli, že při řešení otázky jejich aktivní věcné legitimace se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, jestliže konstatoval, že na posuzovaný případ nelze aplikovat § 2238 o. z. V tomto směru zejména uvedli, že splnili podmínky pro aplikaci citovaného ustanovení, jak je vymezil Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 20. 9. 2016, sp. zn. 26 Cdo 1236/2015, a dodali, že je-li – vzhledem k použitému výrazu „považuje se“ – podstatou tam upraveného institutu právní fikce, je třeba tuto fikci vztáhnout již k okamžiku, kdy měl sporný nájem bytu vzniknout, tj. v tomto případě už k 1. 12. 2000. Podle jejich mínění lze předestřený výklad uvedeného institutu dovodit i z judikatury Ústavního soudu, konkrétně pak z nálezu ze dne 22. 5. 2018, sp. zn. II. ÚS 658/18, v němž Ústavní soud mimo jiné poznamenal, že „princip ochrany dobré víry nájemce a jeho práva bydlení je třeba vztáhnout i na smlouvy uzavřené podle zákona č. 40/1964 Sb. Otázky vzniku nájmu se tak sice podle § 3074 odst. 1 o. z. posuzují podle dosavadních právních předpisů (tedy v tomto případě podle zákona č. 40/1964 Sb.), nicméně s ohledem na dobrou víru a ochranu práva bydlení nájemce se za splnění podmínek podle § 2238 o. z. považují za řádně uzavřené nájemní smlouvy, jež by byly podle předchozí právní úpravy stíženy absolutní neplatností“. Navrhli, aby dovolací soud zrušil rozsudky obou soudů a věc vrátil k dalšímu řízení soudu prvního stupně.

6. Žalovaná ve vyjádření k dovolání vyvracela správnost použitých dovolacích námitek a navrhla, aby dovolání bylo odmítnuto, příp. zamítnuto.

III.

Přípustnost dovolání

7. Tříčlenný senát č. 26, který měl podle rozvrhu práce Nejvyššího soudu dovolání projednat a o něm rozhodnout, dospěl při řešení otázky, zda předpokladem platného uzavření nájemní smlouvy k bytu je okolnost, že jde o byt právně volný, k právnímu názoru odlišnému od toho, který byl vyjádřen např. v rozsudcích Nejvyššího soudu z 29. 5. 1997, sp. zn. 3 Cdon 120/96, z 21. 9. 2011, sp. zn. 26 Cdo 1767/2009, či z 21. 8. 2013, sp. zn. 26 Cdo 1460/2013, a v řadě dalších rozhodnutí. Proto věc postoupil k rozhodnutí velkému senátu občanskoprávního a obchodního kolegia (dále též jen „velký senát“) podle § 20 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Velký senát pak věc projednal a rozhodl o ní v souladu s § 19 a § 20 odst. 1 uvedeného zákona.

8. Nejvyšší soud jako soud dovolací dovolání žalobců (dovolatelů) projednal a o něm rozhodl podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění po novele provedené zákonem č. 296/2017 Sb., účinné od 30. září 2017 (dále jen „o. s. ř.“). Shledal, že bylo podáno včas, osobami k tomu oprávněnými – účastníky řízení (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), za splnění podmínky advokátního zastoupení dovolatelů (§ 241 odst. 1 a 4 o. s. ř.) a je přípustné podle § 237 o. s. ř., neboť směřuje proti rozhodnutí, jímž bylo odvolací řízení skončeno a které závisí na vyřešení shora vymezené otázky hmotného práva, která má být dovolacím soudem (jako dříve vyřešená právní otázka) posouzena jinak.

IV.

Důvodnost dovolání

9. Podle § 242 odst. 1 a 3 o. s. ř. dovolací soud přezkoumá rozhodnutí odvolacího soudu v rozsahu, ve kterém byl jeho výrok napaden. Rozhodnutí odvolacího soudu lze přezkoumat jen z důvodu vymezeného v dovolání. Je-li dovolání přípustné, dovolací soud přihlédne též k vadám uvedeným v § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3, jakož i k jiným vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Existence uvedených vad tvrzena nebyla a tyto vady nevyplynuly ani z obsahu spisu.

10. Při řešení otázky otevřené dovolacímu přezkumu vycházel dovolací soud – vzhledem k datu uzavření nájemní smlouvy (1. 12. 2000) – z dosavadních právních předpisů (§ 3074 věta první za středníkem o. z.).

11. V poměrech právní úpravy obsažené v zákoně č. 40/1964 Sb., občanském zákoníku, ve znění účinném do 31. 12. 2013, byla soudní praxe (srov. již zmíněné rozsudky Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Cdon 120/96, sp. zn. 26 Cdo 1767/2009 a sp. zn. 26 Cdo 1460/2013, a dále např. rozsudek Nejvyššího soudu z 30. 6. 2003, sp. zn. 26 Cdo 916/2001) dlouhodobě ustálena v názoru, že předpokladem platného uzavření nájemní smlouvy k bytu je okolnost, že jde o byt právně volný, tj. že k tomuto bytu nesvědčí právo nájmu jiné osobě; smlouva o nájmu bytu, jehož nájemcem je již jiná osoba, je absolutně neplatná. Svědčí-li určité osobě nájemní právo k určitému bytu, nemůže (znovu) platně uzavřít smlouvu o nájmu téhož bytu ani tato osoba (srov. např. rozsudky Nejvyššího soudu z 16. 11. 2005, sp. zn. 26 Cdo 2033/2004, a z 8. 3. 2011, sp. zn. 26 Cdo 4217/2010). Takto uzavřená nájemní smlouva by byla absolutně neplatná pro počáteční nemožnost plnění podle § 37 odst. 2 obč. zák. (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 7. 2011, sp. zn. 26 Cdo 4772/2010).

12. V nálezu sp. zn. II. ÚS 4235/18, však Ústavní soud dovodil, že dojde-li k uzavření více nájemních smluv k téže věci (tzv. dvojí nájem), není ústavně konformní výklad, že druhá ze smluv je absolutně neplatná z důvodu počáteční právní nemožnosti plnění. K odůvodnění uvedeného právního názoru mimo jiné uve-

dl, že sama existence nájemní smlouvy nebrání tomu, aby vlastník uzavřel další nájemní smlouvu k věci, kterou již pronajímá. Nebude-li kvůli prvnímu nájmu schopen plnit své povinnosti podle druhé nájemní smlouvy, je na něm, aby první nájem buď řádně ukončil, nebo nesl právní důsledky spojené s porušením druhé nájemní smlouvy. Nelze přitom vyloučit situace, v nichž bude možné současně řádné plnění v rámci obou nájemních vztahů. V každém případě však jsou tyto případy řešitelné prostřednictvím jiných právních nástrojů, než je závěr o absolutní neplatnosti druhé nájemní smlouvy, přičemž tyto mírnější prostředky nezbavují smlouvy právních účinků a více tak respektují to, k čemu se jednotlivci svobodně rozhodli zavázat. Poukázal rovněž na kritické názory vyjádřené k dosavadní judikatuře v komentářové literatuře, jakož i na odlišný judikatorní přístup Nejvyššího soudu Československé republiky. Konečně zdůraznil, že právní názor Nejvyššího soudu, podle něhož nelze platně pronajmout věc již jednou pronajatou, nebyl přejat ani do nové občanskoprávní úpravy účinné od 1. 1. 2014, která se proti němu naopak vymezuje – v tomto směru odkázal na § 1760 a 1763 o. z.

13. Se zřetelem k řečenému velký senát Nejvyššího soudu – respektuje ústavněprávní výklady Ústavního soudu (srov. např. náleze Ústavního soudu z 13. 11. 2007, sp. zn. IV. ÚS 301/05) – dospěl k závěru, že nájemní smlouva není neplatná (pro počáteční právní nemožnost plnění ve smyslu § 37 odst. 2 obč. zák.) jen proto, že pronajímatel poskytl nájemci do užívání věc, již předtím pronajal pro tutéž dobu jiné (příp. i stejné) osobě.

14. Z uvedeného pro danou věc – bez dalšího – vyplývá, že neobstojí právní názor, že nájemní smlouva je pro počáteční nemožnost plnění absolutně neplatná podle § 37 odst. 2 obč. zák. z důvodu, že v době jejího uzavření nebyl předmětný byt tzv. právně volný. Pak je ovšem bezpředmětné zkoumat, zda je opodstatněna dovolací námitka, jejímž prostřednictvím brojili dovolatelé proti předběžnému právnímu názoru, že v době jejího uzavření svědčilo nájemní právo k bytu H. D. Případná existence tohoto nájemního práva totiž nemohla mít žádný vliv na platnost nájemní smlouvy. V této souvislosti dovolací soud podotýká, že předmět plnění podle uvedené smlouvy evidentně nebyl ani fyzicky nemožný, tedy – objektivně posuzováno – fakticky neuskutečnitelný (v podrobnostech srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu z 24. 5. 2018, sp. zn. 33 Cdo 4109/2017). Zbývá dodat, že není-li správný závěr o neplatnosti nájemní smlouvy, je přinejmenším předčasně zkoumat, zda obstojí právní názor, že v poměrech souzené věci nelze aplikovat § 2238 o. z. Úvaha o vzniku nájemního poměru na podkladě fikce řádně uzavřené nájemní smlouvy je totiž namístě pouze v případě, že smlouva je neplatná, popř. nebyla vůbec uzavřena (viz odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 1236/2015).

15. S přihlédnutím k řečenému lze uzavřít, že rozsudek odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci (§ 241a odst. 1 o. s. ř.). Jelikož dovolací soud neshledal podmínky pro jeho změnu (dosavadní výsledky řízení

neumožňují o věci rozhodnout), napadený rozsudek bez jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.) zrušil (§ 243e odst. 1 o. s. ř. ve spojení s § 243f odst. 4 věty před středníkem o. s. ř.), včetně závislého výroku o nákladech odvolacího řízení. Protože důvody, pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, platí také na rozhodnutí soudu prvního stupně, dovolací soud zrušil i toto rozhodnutí (opět včetně závislého výroku o nákladech řízení) a podle § 243e odst. 2 věty druhé o. s. ř. věc vrátil k dalšímu řízení soudu prvního stupně.

Č. 95

Náhrada škody, Pojištění odpovědnosti za škodu
§ 8 zákona č. 168/1999 Sb., § 45 zákona č. 37/2004 Sb.

č. 95

Uhradil-li škůdce (pojištěný) na základě rozhodnutí státního orgánu v řízení o náhradu škody poškozenému náklady řízení, má, za splnění podmínek § 45 zákona č. 37/2004 Sb. a § 8 zákona č. 168/1999 Sb., právo na náhradu těchto nákladů vůči pojistiteli odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla, s nímž uzavřel pojistnou smlouvu před 1. 1. 2014.

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 2. 2021, sp. zn. 25 Cdo 700/2019, ECLI:CZ:NS:2021:25.CDO.700.2019.1)

Nejvyšší soud k dovolání žalobkyně zrušil rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 23. 10. 2018, sp. zn. 16 Co 245/2018, opravné usnesení téhož soudu ze dne 12. 12. 2018, sp. zn. 16 Co 245/2018, a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. 30 C 446/2014, v části výroku II, již bylo rozhodnuto o částce 20 285,91 Kč s úrokem z prodlení ve výši 8,05 % ročně od 25. 2. 2014 do zaplacení, a ve výrocích III a IV, a v tomto rozsahu věc vrátil Obvodnímu soudu pro Prahu 8 k dalšímu řízení.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Obvodní soud pro Prahu 8 rozsudkem ze dne 28. 2. 2018, č. j. 30 C 446/2014-203 (v pořadí druhým, neboť jeho předchozí rozsudek ze dne 11. 12. 2015, č. j. 30 C 446/2014-52, odvolací soud usnesením ze dne 27. 6. 2016, č. j. 16 Co 462/2016-151, zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení), zastavil řízení pro zpět-vzetí žaloby co do částky 20 416 Kč s příslušenstvím, uložil žalované povinnost zaplatit žalobkyni 44 087,68 Kč s úrokem z prodlení z této částky ve výši 8,05 % ročně od 25. 2. 2014 do zaplacení, zamítl žalobu co do částky 39 169,32 Kč s úrokem z prodlení ve výši 8,05 % ročně z této částky od 10. 8. 2013 do zaplacení, z částky 20 416 Kč od 10. 8. 2013 do 23. 6. 2017 a z částky 44 087,68 Kč od 10. 8. 2013 do 24. 2. 2014, a rozhodl o náhradě nákladů řízení. Vyšel ze zjištění, že žalobkyně dne 31. 8. 2012, jako řidička vozu Ford Focus ve vlastnictví R. B., jenž byl pro případ odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla pojištěn u žalované, způsobila dopravní nehodu, v důsledku níž zemřela nezletilá

A. B., narozená v roce 1998. Za toto jednání byla žalobkyně pravomocně odsouzena rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 5. 4. 2013, sp. zn. 7 T 31/2013, jímž jí rovněž byla uložena povinnost zaplatit poškozeným J. B., P. B. (rodičům zemřelé A. B.) a J. V. náhradu škody. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 26. 4. 2013, č. j. 7 T 31/2013-272, byla žalobkyni uložena povinnost nahradit poškozeným P. B. a J. B. náklady, jež jim v trestním řízení vznikly příbráním zmocněnce, a to každému ve výši 65 057 Kč, jež žalobkyně poškozeným zaplatila. Žalovaná na úhradu každého z těchto nároků žalobkyni vyplatila 28 329 Kč. Kromě toho zaplatila žalobkyně JUDr. D. B. 9 801 Kč za zastupování poškozeného J. V. v trestním řízení. Po právní stránce postupoval soud prvního stupně, vázán právním názorem odvolacího soudu, podle § 44 odst. 3 zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě a o změně souvisejících zákonů (zákon o pojistné smlouvě) – dále též jen „zákon č. 37/2004 Sb.“. Uzavřel, že v souladu s tímto ustanovením má žalobkyně vůči žalované právo na plnění v tom rozsahu, v jakém by žalovaná byla povinna plnit přímo poškozeným, tedy v rozsahu nákladů, jež účelně vynaložili v trestním řízení. Jejich výše však byla v trestním řízení nesprávně stanovena (vyšší částkou), a proto přiznal žalobkyni (s přihlédnutím k plnění žalované) částku 44 087,68 Kč s příslušenstvím a ve zbývajícím rozsahu žalobu jako nedůvodnou zamítl.

2. K odvolání obou účastnic, přičemž vyhovující výrok byl napaden pouze co do částky 20 285,91 Kč s příslušenstvím, Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 23. 10. 2018, č. j. 16 Co 245/2018-244, ve znění opravného usnesení ze dne 12. 12. 2018, č. j. 16 Co 245/2018-253, změnil rozsudek soudu prvního stupně ve vyhovujícím výroku tak, že žalobu ohledně napadené částky 20 285,91 Kč s příslušenstvím zamítl, a v zamítavém výroku tak, že zamítl žalobu ohledně úroku z prodlení ve výši 8,05 % ročně z částky 23 801,77 Kč od 10. 8. 2013 do 24. 2. 2014 a úroku z prodlení ve výši 8,05 % ročně z částky 20 285,91 Kč od 10. 8. 2013 do zaplacení, ve zbývajícím rozsahu zamítavý výrok potvrdil a vyslovil, že žalované se náhrada nákladů řízení před soudy obou stupňů nepřiznává. Vyšel ze skutkových zjištění soudu prvního stupně a po právní stránce uzavřel, že zákon č. 37/2004 Sb. je v daném případě subsidiárně použitelný ve vztahu k zákonu č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla) – dále též jen „zákon č. 168/1999 Sb.“, a proto obecně platí, že pojistitel je povinen nahradit pojištěnému to, co za pojistitele uhradil pojištěný sám, pokud pojištěný plnil to, co měl plnit pojistitel. Dovodil dále, že povinnost plnění pojistitele je v daném případě potřeba odvíjet od zákona č. 168/1999 Sb. a s odkazem na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 4112/2017, podle něhož náklady ve smyslu § 6 odst. 2 písm. d) zákona č. 168/1999 Sb. představují účelně vynaložené náklady spojené s právním zastoupením při uplatňování nároků na pojistné plnění vůči pojistiteli, a nikoli náklady vynaložené v adhezním řízení

při uplatnění nároku na náhradu škody proti škůdci, uzavřel, že žalobkyně nemá vůči žalované právo na plnění vyplacené poškozeným na náhradu jejich nákladů vzniklých v adhezním řízení, neboť takovou povinnost by pojistitel neměl.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

č. 95

3. Proti tomuto rozsudku podala žalobkyně dovolání, jehož přípustnost spatřuje v tom, že právní otázka, zda náklady spojené s právním zastoupením poškozeného v adhezním řízení jsou náklady ve smyslu § 6 odst. 2 písm. d) zákona č. 168/1999 Sb., a jsou proto kryty pojištěním odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla, by měla být dovolacím soudem posouzena jinak, než je tomu v dosavadní judikatuře. Odvolacímu soudu vytýká, že jeho právní závěry jsou opřeny výhradně o rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2018, sp. zn. 25 Cdo 4112/2017, jež bylo vydáno 4 roky po zahájení předmětného řízení a jež nepřipustně restriktivně vykládá § 6 zákona č. 168/1999 Sb., přičemž tento výklad je v rozporu se smyslem „povinného ručení“ a nemá oporu ani v zákoně, ani v unijním právu. Nezohledňuje směrnici Evropského parlamentu a Rady 2009/103/ES ze dne 16. 9. 2009, o pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel a kontrole povinnosti uzavřít pro případ takové odpovědnosti pojištění (dále jen „Směrnice“), zejména čl. 3, který stanoví, že „Každý členský stát přijme s přihlédnutím k článku 5 veškerá vhodná opatření, aby zajistil, že občanskoprávní odpovědnost z provozu vozidel, která mají obvyklé stanoviště na jeho území, je kryta pojištěním.“ Dovolatelka zdůraznila, že nárok poškozeného na náhradu újmy v trestním řízení, a s tím související nárok na náhradu nákladů právního zastoupení, lze jednoznačně považovat za občanskoprávní, byť z důvodu účelnosti je zahrnut v adhezním řízení do řízení trestního. Poškozenými jsou pozůstalí rodiče A. B., kterým v důsledku její smrti vznikla újma, a mají proto právo na náhradu škody, za niž je třeba považovat i náklady vynaložené na právní zastoupení v adhezním řízení, neboť o tuto částku se snížil jejich majetek. Ustanovení § 6 odst. 2 písm. d) zákona č. 168/1999 Sb. ve smyslu citované Směrnice je nutné vykládat tak, že náklady spojené s právním zastoupením zahrnují i náklady, které poškozený vynaložil v rámci civilního nebo adhezního řízení při uplatňování nároků za způsobenou újmu vzniklou ublížením na zdraví nebo usmrcením. Tomuto výkladu odpovídá i samotná dikce zákona, neboť zákon nijak nespecifikuje, že by se mělo jednat o uplatňování nároků pouze vůči pojistiteli. Poukázala na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 10. 2017, sp. zn. 31 Cdo 1704/2016, kterým byla překonána dosavadní judikatura se závěrem, že pojišťovny jsou povinny hradit veškerou újmu vzniklou poškozeným, zahrnující mimo jiné též újmu nemajetkovou, přičemž odkázal na evropskou právní úpravu a rozsudek Soudního dvora Evropské unie ve věci H. proti P. a H.,

sp. zn. C-22/12. Rozhodnutí ve věci sp. zn. 25 Cdo 4112/2017 je tak v rozporu s citovaným rozhodnutím velkého senátu. Smyslem pojištění je předejít situaci, kdy škůdce nebude z důvodu nesolventnosti schopen uhradit škodu, která s dopravní nehodou přímo souvisí, přičemž náklady na právní zastoupení poškozeného vzniklé v civilním nebo adhezním řízení lze považovat za opodstatněný náklad s nehodou související a měly by být hrazeny z pojištění odpovědnosti. Odlišný výklad nevede k účinné ochraně poškozeného a je v rozporu s legitimním očekáváním pojištěného škůdce, který předpokládá, že veškeré náklady související s dopravní nehodou budou z pojištění uhrazeny, ale i poškozeného, jenž spoléhá na to, že veškeré újmy nehodou způsobené mu budou nahrazeny nezávisle na solventnosti škůdce. Dovolatelka dále namítala, že náklady v adhezním řízení vznikly i v důsledku pasivity žalované, která nejpozději od 12. 2. 2013 věděla, že probíhá trestní řízení proti žalobkyni (v tu dobu bylo ve stadiu přípravného řízení), hlavní líčení se konalo až dne 5. 4. 2013, přesto žalovaná zůstala zcela pasivní. Žalobkyně navrhla, aby byl rozsudek odvolacího soudu zrušen a věc mu byla vrácena k dalšímu řízení.

4. Žalovaná ve vyjádření k dovolání zdůraznila, že žalobkyni byla povinnost k náhradě nákladů řízení poškozeným uložena v adhezním řízení. Nejde tedy o náhradu účelně vynaložených nákladů spojených s právním zastoupením při uplatnění nároku vůči pojistiteli, k němuž je pojistitel podle § 6 odst. 2 písm. d) zákona č. 168/1999 Sb. zavázán. Napadený rozsudek, i jím citované rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 4112/2017, správně reflektuje platnou právní úpravu pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, když náklady vynaložené poškozeným na právní zastoupení v adhezním řízení označuje za nepodřaditelné pod § 6 odst. 2 písm. d) zákona č. 168/1999 Sb. Navrhla, aby dovolání bylo zamítnuto.

III.

Přípustnost dovolání

5. Nejvyšší soud posoudil dovolání podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „o. s. ř.“), a jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) dospěl k závěru, že dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou – účastnicí řízení (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), zastoupenou advokátem ve smyslu § 241 o. s. ř., a je přípustné pro posouzení otázky, zda má pojištěný proti pojistiteli právo na úhradu částky vyplacené poškozeným na náhradu nákladů adhezního řízení, která dosud za daných skutkových okolností nebyla dovolacím soudem vyřešena. Dovolání je důvodné.

IV. Důvodnost dovolání

č. 95

6. Nesprávné právní posouzení věci (§ 241a odst. 1 o. s. ř.) může spočívat v tom, že odvolací soud věc posoudil podle nesprávného právního předpisu, nebo že správně použitý právní předpis nesprávně vyložil, případně jej na zjištěný skutkový stav věci nesprávně aplikoval.

7. Předmětem řízení před dovolacím soudem je nárok žalobkyně na pojistné plnění představující uhrazení části nákladů, jež vynaložila na zaplacení náhrady nákladů řízení vzniklých poškozeným v trestním řízení proti žalobkyni v částce 59 455,23 Kč (manželům B. celkem 49 654,23 Kč a panu V. 9 801 Kč).

8. Žalobkyně jako pojištěná uplatňuje v tomto řízení vůči pojistiteli právo na pojistné plnění, které jí vzniklo před účinností zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „o. z.“). S ohledem na § 3028 odst. 3 o. z. je proto třeba právní vztahy účastníků posuzovat podle zákonů č. 37/2004 Sb. a č. 168/1999 Sb. ve znění účinném v době, kdy byl právní vztah založen. Byl-li založen pojistnou smlouvou uzavřenou dne 18. 5. 2009, je pro posouzení věci rozhodné znění zákona č. 37/2004 Sb. i zákona č. 168/1999 Sb. účinné k tomuto datu. Zákon č. 168/1999 Sb. je přitom zákonem speciálním, který se použije přednostně, a zákon č. 37/2004 Sb. se použije podřídně k řešení otázek, které zvláštní právní úprava neobsahuje.

9. Podle § 2 písm. f) zákona č. 168/1999 Sb. se pro účely tohoto zákona rozumí pojištěným ten, na jehož povinnost nahradit újmu se pojištění odpovědnosti vztahuje.

10. Podle § 6 odst. 1 zákona č. 168/1999 Sb. se pojištění odpovědnosti vztahuje na každou osobu, která je povinna nahradit újmu způsobenou provozem vozidla uvedeného v pojistné smlouvě. Podle odst. 2 písm. d) tohoto ustanovení nestanoví-li tento zákon jinak, má pojištěný právo, aby pojistitel za něj uhradil v rozsahu a ve výši podle občanského zákoníku poškozenému účelně vynaložené náklady spojené s právním zastoupením při uplatňování nároků podle písmen a) až c); v souvislosti se škodou podle písmene b) nebo c) však jen v případě marného uplynutí lhůty podle § 9 odst. 3 nebo neoprávněného odmítnutí anebo neoprávněného krácení pojistného plnění pojistitelem, pokud poškozený svůj nárok uplatnil a prokázal a pokud ke škodné události, ze které tato újma vznikla a kterou je pojištěný povinen nahradit, došlo v době trvání pojištění odpovědnosti, s výjimkou doby jeho přerušení.

11. Podle § 8 odst. 1 zákona č. 168/1999 Sb. je pojištěný povinen bez zbytečného odkladu písemně oznámit pojistiteli, že došlo ke škodné události s uvedením skutkového stavu týkajícího se této události, předložit k tomu příslušné doklady a v průběhu šetření škodné události postupovat v souladu s pokyny pojistitele.

Podle odst. 2 tohoto ustanovení je pojištěný povinen pojistiteli bez zbytečného odkladu písemně sdělit, že

- a) bylo proti němu uplatněno právo na náhradu újmy a vyjádřit se k požadované náhradě a její výši,
- b) v souvislosti se škodnou událostí bylo zahájeno správní nebo trestní řízení, a neprodleně informovat pojistitele o jeho průběhu a výsledku,
- c) poškozeným bylo uplatněno právo na náhradu újmy u soudu nebo u jiného příslušného orgánu, pokud se o této skutečnosti dozví.

12. Podle § 44 odst. 1 zákona č. 37/2004 Sb. má z pojištění odpovědnosti za škodu pojištěný právo, aby za něj pojistitel v případě vzniku pojistné události uhradil v rozsahu a ve výši určené právním předpisem škodu, za kterou pojištěný podle zákona odpovídá, a to až do výše limitu pojistného plnění sjednaného v pojistné smlouvě. Podle odst. 2 tohoto ustanovení nebyl-li v pojistné smlouvě rozsah pojistného plnění pojistitele omezen limitem pojistného plnění, je pojistitel povinen plnit v rozsahu a ve výši vzniklé škody, za kterou pojištěný odpovídá. Podle tohoto ustanovení odst. 3 uhradil-li pojištěný škodu, za kterou odpovídá přímo poškozenému, má proti pojistiteli právo na úhradu vyplacené částky, a to až do výše, do které by byl jinak povinen plnit poškozenému pojistitel.

13. Podle § 45 odst. 1 zákona č. 37/2004 Sb. je pojištěný povinen bez zbytečného odkladu oznámit pojistiteli vznik škodné události, skutečnost, že poškozený uplatnil proti němu právo na náhradu škody, a vyjádřit se ke své odpovědnosti za vzniklou škodu, požadované náhradě škody a její výši. Podle odst. 2 tohoto ustanovení je škodnou událost pojistitel oprávněn za pojištěného projednávat, jakmile mu byla oznámena, pokud nebylo v pojistné smlouvě dohodnuto jinak. Současně je pojistitel oprávněn zabezpečit identifikaci poškozeného podle § 4 odst. 2. Podle odst. 3 tohoto ustanovení je pojištěný povinen sdělit pojistiteli, že bylo proti němu v souvislosti se škodnou událostí zahájeno řízení před státním orgánem nebo rozhodčí řízení, sdělit jméno svého právního zástupce a informovat o průběhu a výsledcích řízení. Podle odst. 4 tohoto ustanovení je pojištěný v řízení o náhradě škody povinen postupovat v souladu s pokyny pojistitele. Náklady tohoto řízení vynaložené pojištěným hradí pojistitel.

14. Odvolací soud s odkazem na závěry vyslovené v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2018, sp. zn. 25 Cdo 4112/2017, uzavřel, že není-li pojistitel podle § 6 odst. 2 písm. d) zákona č. 168/1999 Sb. povinen poškozenému hradit náklady vynaložené v adhezním řízení při uplatnění nároku na náhradu újmy proti škůdci, nemá podle § 44 odst. 3 zákona č. 37/2004 Sb. pojištěný právo na úhradu částky, již poškozeným na náhradu těchto nákladů zaplatil.

15. Dovolatelka spatřuje nesprávnost právního závěru odvolacího soudu v odkazu na citovaný judikát, který považuje za rozporný se smyslem a účelem pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla i normami práva Evropské unie a jejich výkladem Soudním dvorem EU. S těmito námitkami do-

volatelky však nelze souhlasit. V rozsudku ze dne 24. 10. 2018, sp. zn. 25 Cdo 4112/2017, publikovaném pod č. 5/2019 Sb. rozh. obč., řešil dovolací soud, zda má poškozený proti pojistiteli škůdce podle § 9 odst. 1 a § 6 odst. 2 písm. d) zákona č. 168/1999 Sb. právo na náhradu nákladů vynaložených v adhezním řízení. Jinak řečeno, zda má poškozený přímý nárok na náhradu těchto nákladů vůči pojistiteli škůdce podle § 9 odst. 1 zákona č. 168/1999 Sb., přičemž dovodil, že nikoli. Jak uvádí soud v citovaném rozhodnutí, pojistné plnění poskytované z pojištění odpovědnosti z provozu vozidla není neomezené a nehradí se z něj veškeré újmy, které poškozenému v důsledku škodní události vznikly, ale pouze nároky taxativně vypočtené v § 6 odst. 2 tohoto zákona. Plnění pojistitele poskytnuté poškozenému není plněním z titulu jeho odpovědnosti za škodu, neboť osobou odpovědnou za škodu způsobenou poškozenému je pojištěný; toto plnění má charakter pojistného plnění, pro něž je zcela bez významu, zda poškozený uplatnil své nároky v soudním řízení též proti samotnému škůdci. Rozhodnutí v takovém soudním řízení žádnou povinnost pojistiteli plnit přímo poškozenému nezakládá, nejedná se o rozhodnutí ve smyslu § 9 odst. 2 zákona č. 168/1999 Sb., od něhož by se odvíjela splatnost pojistného plnění. Na základě těchto úvah dovolací soud vyložil, že § 6 odst. 2 písm. d) zákona se týká účelně vynaložených nákladů spojených s právním zastoupením poškozeného při uplatňování nároků na pojistné plnění vůči pojistiteli a nikoli nákladů vynaložených v adhezním řízení při uplatnění nároku na náhradu škody proti škůdci. Na tomto závěru dovolací soud setrvává, neboť není dán důvod, pro který by měl být změněn. V citovaném rozhodnutí Nejvyššího soudu je řešen vztah mezi poškozeným a pojistitelem, založený na zákonné možnosti poškozeného uplatnit svůj nárok přímo proti pojistiteli podle § 9 zákona č. 168/1999 Sb. za tímto zákonem stanovených podmínek, ačkoli měl i možnost tento nárok uplatnit proti škůdci (za nějž by jej hradil pojistitel). Naproti tomu v projednávané věci jde o právní vztah mezi pojištěným a pojistitelem, tedy jinými subjekty, jenž je založen na jiném základě (pojistné smlouvě). Je tedy zjevné, že v projednávané věci je řešen jiný právní vztah než v citovaném rozhodnutí Nejvyššího soudu, a proto tento judikát na posuzovaný právní vztah přímo nedopadá, byť jde o související problematiku.

16. Žalobkyně, která je ve smyslu § 2 písm. f) zákona č. 168/1999 Sb. pojištěnou (odpovídá za škodu, na níž se pojištění odpovědnosti vztahuje, neboť jako řidička žalovanou pojištěného vozidla zavinila dopravní nehodu, v důsledku níž vznikla poškozeným újma), uplatňuje v tomto řízení nárok na pojistné plnění (tzv. refundaci) vůči žalované – pojistiteli škodícího vozidla. Dovolací soud připomíná, že nárok pojištěného na plnění vůči pojistiteli nemá povahu nároku na náhradu škody, neboť způsobil-li pojištěný škodu, je pojištěný škůdce sám za tuto škodu odpovědný (má povinnost k její náhradě) a pojistitel se nestává osobou odpovědnou za škodu namísto škůdce (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 23 Cdo 1421/2016). Žalobkyni uplatněný nárok má tedy

povahu práva na plnění z pojištění odpovědnosti za škodu. Podstatou tohoto druhu pojištění je právo pojištěného (škůdce), aby za něj pojistitel nahradil poškozenému to, co je mu on sám povinen plnit z titulu odpovědnosti za škodu. Tomuto právu pojištěného odpovídá povinnost pojistitele poskytnout pojistné plnění. Pojistné plnění je poskytováno poškozenému, který však proti pojistiteli právo na plnění nemá, pokud mu není přiznáno pojistnou smlouvou nebo zákonem (§ 43 zákona č. 37/2004 Sb.). Takovým zákonem je zákon č. 168/1999 Sb., který v § 9 zakládá širokou možnost poškozeného uplatnit právo na pojistné plnění přímo vůči pojistiteli, a to včetně nároku na náhradu nákladů spojených s uplatňováním přímého nároku poškozeného vůči pojistiteli podle § 6 odst. 2 písm. d), který je jakousi výhodou (bonusem) pro poškozeného speciálně vytvořenou pro poměry tohoto typu pojištění. Nároky poškozeného je však nutno odlišit od úpravy vztahu mezi pojištěným a pojistitelem, kde z podstaty tohoto právního vztahu vyplývá i nárok pojištěného škůdce uplatnit právo na pojistné plnění vůči pojistiteli, jestliže plnění poškozenému poskytl on sám. Zákon č. 168/1999 Sb. však na úpravu refundace pojištěným uspokojených nároků poškozeného, ani náhrady nákladů případného řízení mezi poškozeným a pojištěným nepamatuje, ale zároveň ji nevylučuje, a proto lze použít obecnou úpravu, a to zákon č. 37/2004 Sb.

17. Na postup v řízeních probíhajících mezi pojištěným a poškozeným pamtuje § 45 zákona č. 37/2004 Sb., v němž pro takový případ stanoví povinnosti pojištěného, za jejichž splnění deklaruje, že náklady tohoto řízení vynaložené pojištěným uhradí pojistitel (§ 45 odst. 4 věta druhá zákona č. 37/2004 Sb.). V souvislosti s tím je třeba zdůraznit, že v § 8 zákona č. 168/1999 Sb. je zakotvena informační povinnost pojištěného včetně povinnosti informovat o řízení před státními orgány a v § 10 odst. 1 písm. e) tohoto zákona postih v případě nesplnění povinností podle § 8, aniž jsou tyto povinnosti doplněny obecným pravidlem zakládajícím nárok na pojistné plnění zahrnující náklady řízení, v němž se po splnění těchto povinností pojištěný řídí pokyny pojistitele. Jestliže tento zvláštní zákon právo pojištěného na náhradu nákladů řízení výslovně nevylučuje a ani z logiky věci, povahy vzájemných právních vztahů a smyslu a účelu zákona č. 168/1999 Sb. nelze dovodit, že by byl něčím odůvodněn jiný režim, navíc restriktivní vůči pojištěnému, je namístě postupovat podle obecného pravidla vyplývajícího z § 45 zákona č. 37/2004 Sb.

18. Pod termínem „náklady řízení vynaložené pojištěným“, jež obsahuje § 45 odst. 4 věta druhá zákona č. 37/2004 Sb., je nutno rozumět nejen náklady, které vynaložil pojištěný na svou obranu v řízení, ale i náklady, které je povinen podle rozhodnutí státního orgánu, který v řízení o náhradu škody rozhodoval, zaplatit protistraně (poškozenému). Byť by jazykovým výkladem tohoto ustanovení bylo možno dospět k závěru, že jde pouze o náklady, jež si platil při soudním sporu ze svého škůdce, je třeba zohlednit i výklad teleologický. Je-li smyslem a účelem pojištění odpovědnosti hradit za pojištěného náklady, jež je povinen plnit z titulu

odpovědnosti za škodu, potom i náhrada nákladů, kterou bylo škůdci uloženo zaplatit poškozenému v řízení o náhradu škody před státním orgánem, tedy v řízení, jež probíhá v příčinné souvislosti se škodní (pojistnou) událostí, takové náklady zahrnuje. Tento výklad je namísto tím spíše, že může eliminovat stav, kdy by se poškozeným nemuselo dostat náhrady nákladů řízení v případě nesolventnosti škůdce. Při jiném výkladu by totiž mohlo dojít k paradoxní situaci, kdy v případě úspěchu poškozeného v řízení před státním orgánem, kde by mu byly přiznány náklady řízení, by škůdci pojistitel náklady na jeho (neúspěšnou) obranu nahradil, ale náklady, uložené škůdci soudním rozhodnutím nahradit poškozenému nikoli, a v případě nesolventnosti škůdce by se tak poškozenému plnění nedostalo.

19. Dovolací soud tedy uzavírá, že uhradil-li škůdce (pojištěný) v řízení před státním orgánem o náhradu škody poškozenému náklady řízení, má, za splnění podmínek § 45 zákona č. 37/2004 Sb. a § 8 zákona č. 168/1999 Sb., vůči pojistiteli z odpovědnosti za škodu způsobenou provozem dopravních prostředků právo na náhradu těchto nákladů. V poměrech projednávané věci to znamená, že žalobkyně, jež zaplatila soudem uložené náklady řízení poškozeným, má právo, aby jí pojistitel takto vynaložené finanční prostředky nahradil, ovšem pouze za podmínky, že splnila povinnosti, které pojištěnému ukládá § 45 zákona č. 37/2004 Sb. a § 8 zákona č. 168/1999 Sb., přičemž otázkou splnění této podmínky se soudy dosud nezabývaly.

20. Uvedený výklad § 45 odst. 4 zákona č. 37/2004 Sb. není v rozporu s rozhodnutím Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2018, sp. zn. 25 Cdo 4112/2017. Toto rozhodnutí naopak doplňuje, neboť dopadá na situaci jinou, citovaným rozhodnutím (ani jiným rozhodnutím dovolacího soudu) dosud neřešenou, přesto však poměrně častou, jejíž vyřešení má význam nejen pro pojištěného a pojistitele, jejichž práva a povinnosti upravuje, ale ve svém důsledku i pro poškozeného.

21. Dovolací soud se neztotožňuje s názorem, který zastává část právnické literatury (HAAS, K. Komentář k § 2862, in: ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. aj. Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, 2014, dostupné též v systému ASPI), že náklady řízení, jež byly rozhodnutím státního orgánu přiznány poškozenému v řízení proti škůdci, jsou tzv. zachraňovací náklady. Nejde totiž o náklady na odvrácení vzniku bezprostředně hrozící pojistné události, ani na zmírnění následků již nastalé pojistné události, neboť její následky nijak nezmiňují, a už vůbec ne o náklady, jež by byl povinen vynaložit z hygienických, ekologických či bezpečnostních důvodů, jak zachraňovací náklady definuje § 32 odst. 1 písm. a) až c) zákona č. 37/2004 Sb. Podle důvodové zprávy k zákonu o pojistné smlouvě je účelem a smyslem § 32 učinit v obecném zájmu všechna opatření nezbytná k zabránění vzniku škod, případně ke zmírnění jejich následků nebo k zabránění dalších následných škod. Náklady vynaložené v řízení před státními orgány poškozeným, jejichž náhrada byla uložena škůdci, nemají charakter shora popsanych zachraňovacích nákladů, neboť jejich účelem

není ani škodě předejít ani ji zmírnit. Navíc má podle znění citovaného ustanovení na náhradu těchto nákladů právo pouze pojistník, tedy nikoli pojištěný, což by zakládalo nerovnost, kterou zřejmě zákonodárce nesledoval.

č. 95

22. Dovolacímu soudu je znám nálezn Ústavního soudu ze dne 26. 8. 2010, sp. zn. III. ÚS 101/05, v němž vyslovil závěr, že náklady spojené s uplatněním pohledávky (náklady řízení) jsou příslušenstvím uplatněné pohledávky ve smyslu § 121 odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb., v tehdy platném znění. Dovolací soud však má za to, že tento nálezn nelze v nyní projednávané věci zohlednit, a to nejen proto, že jde o zcela odlišný skutkový stav (je v něm řešen vztah zaměstnance, který utrpěl pracovní úraz, vůči pojistiteli zaměstnavatele, který odmítal uhradit náklady řízení, které byly zaměstnanci přiznány vůči zaměstnavateli v občanskoprávním řízení), ale především proto, že vychází z právní úpravy předcházející účinnosti zákona č. 37/2004 Sb. Občanský zákoník, který v tehdejší době upravoval pojištění (§ 788 až 828 obč. zák.), včetně pojištění odpovědnosti za škodu, žádné ustanovení týkající se náhrady nákladů řízení vzniklých před státními orgány a souvisejících se škodní událostí neupravoval (na rozdíl od úpravy provedené později zákonem o pojistné smlouvě). Kromě toho náklady řízení vedeného poškozeným proti škůdci jsou příslušenstvím pohledávky, která je v tomto jejich vzájemném sporu poškozenému přisouzena, aniž by ovšem pojistitel odpovědnosti škůdce byl takovým rozhodnutím vázán. Je totiž povinen poskytnout pojistné plnění jen v rozsahu, který stanoví zákon, případně jeho výši určí soud ve sporu mezi poškozeným a pojistitelem, tedy případně i v odlišné výši; tato odlišnost může být vyvolána například mírou spoluzpůsobení si újmy poškozeným, která nebyla v předchozím řízení dostatečně zkoumána, či některým z pojistných limitů či výluk, které v odpovědnostním vztahu mezi škůdcem a poškozeným nehrají roli. Pak ovšem ani přisouzené příslušenství pohledávky ze sporu, v němž pojistitel nebyl účastníkem řízení ani pro nesplnění informační povinnosti pojištěného v něm nemohl v jeho prospěch ingerovat, nemůže automaticky pojistitele zavazovat k jeho náhradě. Oproti tomu povinnost plynoucí pojistiteli z § 45 odst. 4 zákona č. 37/2004 Sb. a za podmínek v něm stanovených lépe vymezuje speciální povahu povinného smluvního pojištění podle zákona č. 168/1999 Sb. a jím sledovaný zájem na přímém plnění poškozenému ze strany pojistitele a na tom, aby tuto svoji roli mohl účinně uplatnit i v řízení vedeném proti pojištěnému škůdci.

23. Odvolací soud tedy pochybil, jestliže s odkazem na § 44 odst. 3 zákona č. 37/2004 Sb. uzavřel, že nemá-li poškozený podle citovaného judikátu sp. zn. 25 Cdo 4112/2017 na náklady v adhezním řízení právo (nemusel-li by je plnit pojistitel), není uplatněný nárok pojištěného (vůbec) po právu. Nesprávnost tohoto závěru spočívá v tom, že soud pominul, že § 44 odst. 3 zákona č. 37/2004 Sb. může dopadat i na situace speciálním zákonem neupravené, a že nepostupoval podle § 45 zákona č. 37/2004 Sb. Jelikož je právní názor odvolacího soudu nesprávný, je uplatněný dovolací důvod naplněn.

24. S ohledem na odlišný právní názor se odvolací soud nezabýval posouzením, zda žalobkyně dostala svým povinností podle § 45 zákona č. 37/2004 a § 8 zákona č. 168/1999 Sb., přičemž toto posouzení je zásadní nejen pro rozhodnutí o základu nároku žalobkyně, ale i proto, že byla-li žalovaná v adhezním řízení pasivní z důvodů na její straně, nebylo by namíste krátit plnění, byť by byly náklady v trestním řízení nesprávně stanoveny.

25. Z těchto důvodů Nejvyšší soud rozsudek odvolacího soudu zrušil, a protože důvody, pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, platí také na rozhodnutí soudu prvního stupně, zrušil dovolací soud i toto rozhodnutí a vrátil věc soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243e odst. 1, 2 o. s. ř.), v němž se bude zabývat řešením shora naznačené právní otázky.

č. 95

Č. 96

č. 96

Odpovědnost státu za nemajetkovou újmu [Odpovědnost státu za újmu]

čl. 4 odst. 2 usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb. o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, § 31a zákona č. 82/1998 Sb., čl. 9 sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., kterou se vyhlašuje Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8

Provozní podmínky vazební věznice nejsou limitujícím faktorem pro podávání veganské stravy osobě umístěné ve vazbě (§ 2 věta druhá a § 11 zákona č. 293/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů).

Ochrana základních práv jednotlivce je rovnocenná bez ohledu na to, je-li v sázce svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání nebo přesvědčení (článek 9 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod).

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 3. 2021, sp. zn. 30 Cdo 4133/2019, ECLI:CZ:NS:2021:30.CDO.4133.2019.1)

Nejvyšší soud k dovolání žalobce zrušil rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 10. 4. 2019, sp. zn. 23 Co 62/2019, a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. V projednávané věci byl předmětem žaloby požadavek žalobce na poskytnutí blíže specifikované omluvy coby přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu, jež mu měla vzniknout v období, kdy byl umístěn ve vazbě ve Vazební věznici L. (od 5. 9. 2016 až do 13. 4. 2017) a kdy mu přes jeho opakovanou žádost nebyla poskytována veganská strava. Žalobce je dlouhodobě vegan a odmítá z etických důvodů konzumaci živočišných výrobků. K žádosti žalobce a k jeho opakovaným stížnostem mu vedení věznice sdělilo, že mu může zajistit vegetariánskou stravu, nikoliv veganskou, neboť ta by se nevešla do předepsaného limitu nutričních hodnot, které musí věznice zajišťovat. Žalobce v žalobě pokládal jednání žalované za ponižující, nesouhlasil s tím, aby mu byla podávána strava vegetariánská. Odepření veganské stravy považoval za zásah do svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání, které je zaručeno Listinou základních

práv a svobod (dále jen „LPS“ nebo „Listina“), čímž došlo k zásahu do jeho lidské důstojnosti a k diskriminaci. Podle žalobce je veganství součástí světového filozofického názoru obdobně jako náboženské vyznání. V důsledku podávání nevhodné stravy žalobce pocíťoval ze strany věznice v tomto směru ponižující zacházení, které zakazuje Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Obvodní soud pro Prahu 2 (dále jen „soud prvního stupně“) rozsudkem ze dne 4. 10. 2018, č. j. 15 C 223/2017-92, konstatoval porušení práva žalobce na svobodu myšlení a svědomí, a to postupem vazební věznice L. spočívajícím v podávání stravy, která byla v rozporu se zásadami veganského stravování žalobce v době jeho pobytu (výrok I), žalované uložil povinnost zaslat žalobci písemný dopis (omluvu) v blíže určeném znění (výrok II) a žalované uložil povinnost zaplatit žalobci na nákladech řízení 19 008 Kč (výrok III).

3. Soud prvního stupně dospěl na základě provedeného dokazování a též s přihlédnutím k „obecným zkušenostem“ ke skutkovému závěru, podle něhož byl žalobce vazebně stíhán a umístěn ve Vazební věznici L. od 5. 9. 2016 do 13. 4. 2017. Je dlouhodobě praktikujícím veganem, z důvodu neposkytování veganské stravy neúspěšně žádal o přemístění do jiného typu věznice a byla mu toliko nabídnuta náhradní alternativa ve formě vegetariánské stravy. V rámci provedeného dohledu neshledalo v postupu okresního státního zastupitelství pochybení ani Krajské státní zastupitelství v Ústí nad Labem. Příprava plnohodnotné veganské stravy nevyžaduje žádné speciální technologické zařízení a stravovací částka odpovídající dennímu normativu na vězně v částce 57 Kč byla dostačující při použití základních surovin a doplňování vitamínu B12.

4. V rovině právního posouzení soud prvního stupně vycházel ze znění § 2 a § 16 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody (dále jen „ZoVTOS“) ve spojení s § 13 a § 31a zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OdpŠk“ nebo „zák. č. 82/1998 Sb.“), kdy po citaci čl. 4 a čl. 15 Listiny základních práv a svobod a s odkazem na závěry Ústavního nálezu vyjádřené v usnesení ze dne 10. 4. 1998, sp. zn. II. ÚS 227/97, uzavřel, že v neposkytnutí veganské stravy žalobci v době výkonu jeho vazby lze spatřovat nesprávný úřední postup. Jestliže lze spatřovat ve veganství kulturní postoj, jde o určitou paralelu k právní úpravě svobody vyznání (čl. 15 LPS). I podle Ústavního soudu záleží na konkrétních okolnostech případu, kdy je nutno posuzovat aspekt svobody projevu náboženství a případně výjimky z náboženských pravidel a dále též zkoumat dodržování stravovacích pravidel před omezením osobní svobody; rovněž je nutno přihlížet k počtu osob ve věznici, možnosti státu financovat takové zvýšené nároky a k možnosti poskytnout náhradní formu stravování. Zapotřebí je přihlížet i k po-

vaze potravin v případě potravin epidemiologicky rizikových, a zda poskytované strava nenarušuje účel omezení osobní svobody. Soud prvního stupně s ohledem na učiněná zjištění proto uzavřel, že postupem vazební věznice v L. (neposkytováním veganské stravy žalobci) došlo k porušení práva žalobce vyplývajícího z čl. 15 LPS, kdy bylo porušeno základní lidské právo žalobce na svobodu myšlení a svědomí, a to i se zřetelem na ZoVTOS, jenž zakládá povinnost věznice a Vězeňské služby respektovat kulturní požadavky osob omezených na svobodu. Pokud se Ústavní soud a veřejný ochránce práv zabývali posouzením situace osob uznávajících judaismus či muslimské náboženství (s nimiž jsou rovněž spojeny zvláštní stravovací návyky), pak soud prvního stupně v relaci k tomu uzavřel, že veganství představuje širokou veřejností vnímané hnutí, jehož základním přesvědčením je nekonzumovat produkty ze zabitých a zneužitých zvířat; jedná se o filozofii neublížování v okamžiku, kdy se ublížovat nemusí, o sociálně filozofický postoj určité části lidstva k určitému alternativnímu stylu života, která mají jasně definovaná nikterak složitá pravidla. Veganství tak podřadil pod kulturní požadavek ve smyslu § 16 ZoVTOS. Pokud věznice byla v uvedeném období schopna poskytovat a vyrábět vegetariánskou stravu, pak mohla zajistit i stravu veganskou. Tomu na překážku nemohly být podle soudu prvního stupně ani obecně nezávazné interní předpisy Vězeňské služby stanovící nutriční a finanční limity pro stravu veganskou. Pokud byla věznice schopna zajistit dietní stravu a stravu vegetariánskou, došlo ve vztahu k žalobci, jemuž naopak nebyla poskytnuta strava veganská, ke značné nerovnosti a nerespektování jeho práva vyplývajícího z čl. 15 odst. 1 LPS. K zásahu do svědomí žalobce došlo podle soudu prvního stupně i tím, že žalobce byl nucen pozřít i stravu, která se jako veganská označit nedá. Tento zásah do svědomí lze podle názoru soudu reparovat písemně omluvou určeného znění.

5. Městský soud v Praze (dále jen „odvolací soud“) v záhlaví označeným rozhodnutím k odvolání žalované rozsudek soudu prvního stupně ve výrocích I a II změnil tak, že žalobu zamítl (výrok I rozsudku odvolacího soudu) a žalobci uložil povinnost zaplatit žalované na nákladech řízení před soudy obou stupňů 1 500 Kč (výrok II rozsudku odvolacího soudu).

6. Odvolací soud vycházel zčásti ze skutkových zjištění soudu prvního stupně, zčásti dokazování sám doplnil o čtení nedatovaného písemného vyjádření R. O. (velitel družstva kuchařů Hradní stráže), o vyjádření lékaře J. G. (Centrum pro výzkum diabetu, metabolismu a výživy, II. interní klinika Fakultní nemocnice K. V.) ze dne 4. 7. 2018 a o obsah rozhovoru se žalobcem publikovaný 11. 9. 2016 na internetu pod titulkem „Freeganství je pro mě způsob, jak žít svůj život“.

7. Odvolací soud převzal skutkový závěr soudu prvního stupně ohledně doby trvání výkonu vazby žalobce, jeho praktikování veganství jako určitého životního stylu filozofie a přesvědčení. Měl rovněž za prokázané, že z důvodu neposkytování veganské stravy žádal žalobce neúspěšně o přeložení do jiné vazební věznice,

jeho opakované stížnosti byly řešeny zaměstnanci věznice, lékařem a i v rámci dohledu příslušným okresním i krajským státním zastupitelstvím. Požadavku žalobce nebylo vyhověno, ve vazbě mu byla poskytována toliko strava vegetariánská. Odvolací soud naopak nesouhlasil se závěrem soudu prvního stupně, podle něhož pro přípravu vyvážené veganské stravy postačí denní limit 57 Kč na osobu, aniž by musely být této osobě poskytovány potravinové doplňky a suplementy, minimálně vitamín B12. I pokud by bylo možno vyjít ze závěru velitele kuchářů Hradní stráže (neukotveného ovšem ke konkrétnímu období), je zřejmé, že při veganském způsobu stravování je dlouhodobě nutno doplňovat další složky, které nejsou obsaženy ve veganské stravě. Odvolací soud měl pochybnosti o srovnatelnosti „vstupních dat“ a technologického i personálního vybavení pracoviště zajišťujícího stravu Hradní stráže a vazební věznice. Zvýšená finanční náročnost zajišťování vegetariánského jídla (ve srovnání s živočišnou stravou) vyplývá podle něj i z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ve věci stížnosti Jakóbski proti Polsku (stížnost č. 18429/06, dále jen „Jakóbski“). Žalobce (oproti věci projednávané ESLP) nespojoval své stravovací požadavky a své přesvědčení s náboženským vyznáním. Závislost přípravy stravy na vhodném technologickém vybavení kuchyně, na kvalifikaci personálu, na zajištění zdravotní nezávadnosti a na dostupnosti odpovídajících surovin ostatně vyjádřila i Veřejná ochránkyně práv ve vězeňském sborníku 2010.

8. Odvolací soud dále zvažoval dopad čl. 9 Úmluvy a čl. 15 a 16 LPS. I podle nich lze přistoupit k omezení svobody svědomí, přesvědčení, víry či náboženství a při projevech tohoto přesvědčení, svědomí či náboženství ve vnějším světě pouze na základě zákona. V tomto případě shledal odvolací soud omezení projevu světového názoru, svědomí a přesvědčení žalobce v zákoně č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby (dále jen „ZoVV“), ve spojení s vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby, ve znění účinném v rozhodném období (dále jen „vyhláška“). Podle § 11 ZoVV věznice poskytuje obviněným pravidelnou stravu za podmínek a v hodnotách, které odpovídají udržení zdraví a přihlížejí k jejich zdravotnímu stavu a věku; přitom přihlíží k požadavkům kulturních a náboženských tradic obviněných. Podle § 27 vyhlášky se strava poskytuje obviněným podle stravní normy, která obsahuje složení, množství a nutriční hodnotu potravin v rámci stanoveného peněžního limitu na osobu a den v závislosti na věkové kategorii, zdravotním stavu a případném pracovním zařazení obviněného; o přiznání léčebné výživy, jejím druhu a délce trvání rozhoduje lékař. Podle § 28 odst. 2 vyhlášky se obviněnému, který vzhledem ke svému založení nebo přesvědčení nechce akceptovat běžné stravovací zvyklosti, umožní pořizovat na vlastní náklady doplňkovou stravu v přijatelném rozsahu, pokud to podmínky věznice dovolují. Uvedená ustanovení podle odvolacího soudu představují zákonné omezení výkonu osobnostních práv jedince, a to v závislosti jednak na smyslu a účelu výkonu vazby a v závislosti na provozních podmínkách

dotčené věznice. Z evidence žalované o kapacitním obsazení kuchyně, množství připravované stravy a počtu strážníků v rozhodném období tak podle náhledu odvolacího soudu bylo zřejmé, že nebylo možno zajistit kromě běžných 410 porcí i samostatný typ veganského stravování pro žalobce; opačný závěr soudu prvního stupně potom nebyl podle odvolacího soudu podložen odpovídajícími skutkovými zjištěními. Úvahu učiněnou soudem prvního stupně, že jediným důvodem pro neposkytnutí veganské stravy žalobce v době výkonu vazby byla neexistence normy pro veganské stravování a „nacenění potřebných potravin včetně přípravy“, nepovažoval odvolací soud za správnou, když faktickým důvodem neposkytnutí této stravy bylo především technické, provozní a personální vybavení věznice, neumožňující vyjít vstříc takto individuálním požadavkům žalobce. Je přitom podle odvolacího soudu evidentní, že žalobci bylo v rámci provozních možností umožněno stravování odpovídající jeho představám na vlastní náklady, případně za využití pomoci třetích osob (balíčky), a to při vědomí, že jakákoliv opatření spjatá ve vztahu k žalobci musí vycházet ze smyslu a účelu výkonu vazby, a v důsledku toho i ze zákonné licence na omezení osobnostních práv osoby dočasně zbavené osobní svobody. K tomu pak přistupuje skutečnost, že po Vězeňské službě České republiky jako organizační složce státu napojené na státní rozpočet a hospodařící se stanoveným limitem, nelze požadovat služby, které jsou poskytovány v obdobném zařízení lázeňského či hotelového typu“. Odvolací soud rovněž doplnil, že žalobce trvající na svých veganských stravovacích návycích opomíjel, že pokud by mu i v případě provozních možností věznice byla taková strava poskytována, a to nad rámec stanoveného finančního limitu, projevílo by se toto stravování nepříznivě na limitech jiných osob toho času omezených na osobní svobodě, které by tak za zákonem stanovených podmínek důvodně mohly pociťovat ze strany „poskytovatele zdravotnictví“ diskriminační přístup, když je nepochybné, že dlouhodobé podávání veganské výživy vyžaduje i dodávání suplementů, minimálně vitamínu B12, případně vitamínu D, železa, kalcia či jiných minerálů. I v tomto směru lze podle odvolacího soudu předpokládat vyšší finanční náročnost k zajištění suplementů pro žalobce, a to opět na úkor ostatních osob nacházejících se v té době ve vazbě či výkonu trestu.

9. S odkazem na bližší specifikovanou judikaturu ESLP a Ústavního soudu je dle odvolacího soudu významné, že přesvědčení žalobce nebylo spjato s jeho náboženským vyznáním, výkon jeho přesvědčení po dobu vazby tak byl limitován shora uvedenými zákonnými ustanoveními (a to i v souladu s čl. 4 LPS), která nebyla shledána v rozporu s Úmluvou a naopak byla aplikována se zřetelem ke smyslu a účelu výkonu vazby. To je podle odvolacího soudu patrné i z usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 4. 1998, sp. zn. II. ÚS 227/97, kdy v případě požadavku vězně na zajištění košer stravy v situaci, kdy tento vyznával judaismus, a ve spolupráci s věznicí se mu podařilo zajistit náhradní stravování zvenčí, nebylo možno požadovat, aby s ohledem na víru a přesvědčení, které „něco stojí“,

veřejná moc hradila veškeré náklady na realizaci přesvědčení a víry dotčené osoby, aniž by nebyl narušen účel a smysl omezení osobní svobody. V případě nynějšího žalobce nebylo možno uzavřít, že jeho veganství bylo projevem svobody náboženského vyznání; v tomto směru tak není dle odvolacího soudu použitelná shora uvedená judikatura ESLP (když v případě Jakóbski se jednalo o nezajištění vegetariánské stravy buddhistovi). Žalobci nelze upírat výkon jeho světonázoru, kterým nepochybně veganství je, a to v rámci svobody myšlení i svědomí a jeho přesvědčení, nelze však požadovat po státu v době omezení svobody žalobce, aby vyvíjel aktivní činnost, a to i při vyšší finanční náročnosti, a zajišťoval tak stravování žalobce podle jeho představ, jeho přesvědčení a subjektivních chuťových vjemů. I za situace, kdy přesvědčení jednotlivce ve vztahu ke stravování vyplývá z náboženského vyznání či víry, podléhá realizace tohoto stravování v době výkonu vazby či výkonu trestu zákonným omezením, jak vyplývá z čl. 9 Úmluvy, z čl. 4 a čl. 15 LPS a i zákona o výkonu vazby. Čl. 9 Úmluvy chrání i podle judikatury ESLP pouze náboženské přesvědčení, které dosahuje určité míry přesvědčivosti, vážnosti, soudržnosti a důležitosti. Pokud odvolací soud doplnil dokazování obsahem shora uvedeného rozhovoru žalobce publikovaného na internetu, měl na základě jeho obsahu pochybnosti o praktické realizaci a vážnosti žalobcova světonázoru. I s přihlédnutím k závěrům Ústavního soudu plynoucím z rozhodnutí sp. zn. Pl. ÚS 18/98, Pl. ÚS 6/02 a I. ÚS 671/01 dospěl k závěru, že neposkytováním veganské stravy ve vazební věznici Litoměřice nedošlo k porušení práva žalobce na svobodu myšlení a svědomí, a že není opodstatněné poskytnout žalobci písemnou omluvu.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

10. Žalobce napadl rozsudek odvolacího soudu v plném rozsahu dovoláním, v němž formuloval dvě otázky, které dosud neměly být řešeny v judikatuře Nejvyššího soudu a jejichž řešením měl odvolací soud zasáhnout do žalobcových ústavních práv: 1) zda je nesprávným úředním postupem a zásahem do práva na svobodu myšlení a svědomí neposkytnutí stravy v souladu se zásadami veganství osobě, která je z důvodu svého etického přesvědčení veganem, a to za situace, kdy tato osoba žádá o stravu z běžných dostupných a levných surovin a nežádá ani o poskytování speciálních dražších potravinových výrobků, ani nežádá o poskytnutí doplňků stravy a 2) zda právo na svobodu náboženského vyznání v kontextu stravování ve vazbě má větší váhu než právo na svobodu myšlení a svědomí, a to s ohledem na rozsudek ESLP ve věci Jakóbski proti Polsku (rozsudek ESLP ze dne 7. 12. 2010, č. stížnosti 18429/06). Žalobce má za to, že čl. 9 Úmluvy nerozlišuje mezi svobodou náboženského vyznání a svobodou myšlení a svědomí a nelze jedné této svobodě dávat přednost před druhou. V porovnáva-

ném případě projednávaném ESLP se vězeňská služba také dovolávala finanční náročnosti a namáhavosti pro kuchyňský personál, ovšem ESLP těmto důvodům nepřisvědčil, a to zejména s ohledem na to, že tehdejší stěžovatel nevyžadoval žádné speciální produkty či zvláštní a náročný způsob přípravy, ale prostou bezmasou stravou. Dále žalobce poukazoval na vadu řízení, která mohla mít vliv na věcnou správnost napadeného rozsudku. Odvolací soud uvedl, že „nesouhlasí se skutkovým závěrem soudu prvního stupně, že pro přípravu vyvážené veganské stravy postačí denní limit 57 Kč na osobu, aniž by musely být této osobě poskytovány potravinové doplňky a suplementy, minimálně vitamín B12“, a dále argumentoval údajnou finanční náročností poskytování veganské stravy. Tato argumentace však nemá podle žalobce oporu v provedeném dokazování a jde ve smyslu judikatury Ústavního soudu o extrémní nesoulad mezi provedenými důkazy a učiněnými skutkovými závěry. Žalobce naopak v průběhu předcházejícího řízení doložil svá tvrzení dvěma odbornými vyjádřeními. Odvolací soud neprovedl žádné důkazy, které by soudem prvního stupně konstatovanou skutečnost, že pro veganskou stravu postačí denní limit 57 Kč na osobu, vyvrátily, přesto své rozhodnutí odvolací soud opřel o svoji nepodloženou domněnku, že denní limit pro její zajištění nepostačuje. Žalobce, vzdor opačné představě odvolacího soudu, nikdy nepožadoval po Vazební věznici L. podávání dalších suplementů. Cena vitamínu B12 se nadto pohybuje okolo 1,50 Kč za tabletu na den. I co se týče údajných zvýšených nákladů na kuchaře a jejich proškolení, takové zvýšené náklady nebyly nijak vyčísleny a prokázány a vzhledem k tomu, že věznice je schopna zajišťovat různé druhy speciální stravy včetně stravy vegetariánské, tak není jasné, proč by zrovna příprava jednoduché veganské stravy měla činit kuchařům jakékoliv problémy. Žalobce proto navrhoval, aby Nejvyšší soud napadený rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

11. Žalovaná ve svém vyjádření stručně uvedla, že se zcela ztotožňuje se závěry, ke kterým dospěl odvolací soud v napadeném rozsudku a považovala jej za správný po skutkové i právní stránce. Žalovaná navrhovala, aby Nejvyšší soud podané dovolání žalobce odmítl (případně zamítl) a přiznal žalované náhradu nákladů dovolacího řízení.

III.

Přípustnost dovolání

12. Nejvyšší soud v dovolacím řízení postupoval a o dovolání rozhodl podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném od 30. 9. 2017 (viz čl. II odst. 2 a čl. XII zákona č. 296/2017 Sb.), dále jen „o. s. ř.“.

13. Dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou a prostřednictvím zvoleného advokáta (§ 241 odst. 1 o. s. ř.). Nejvyšší soud po zjištění, že dovolání

má předepsané obsahové náležitosti se dále zabýval tím, zda a v jakém rozsahu je dovolání přípustné.

14. Podle § 236 o. s. ř. lze dovoláním napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, jestliže to zákon připouští.

15. Dle § 237 o. s. ř., není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe odvolacího soudu nebo která v rozhodování odvolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešena právní otázka posouzena jinak.

16. Podle § 238 odst. 1 písm. h) o. s. ř. dovolání podle § 237 není přípustné proti rozhodnutím v části týkající se výroku o nákladech řízení, dovolání tak objektivně není přípustné proti výroku II rozsudku odvolacího soudu. Nejvyšší soud však dovolání v této části neodmítl, neboť daný výrok v důsledku své akcesority nakonec sdílel osud výroku o věci samé.

17. Dovolání je přípustné pro řešení obou žalobcem předestřených otázek, které dosud nebyly v judikatuře Nejvyššího soudu v úplnosti vyřešeny.

IV.

Důvodnost dovolání

18. Dovolání je rovněž důvodné.

19. Podle § 13 odst. 1 OdpŠk stát odpovídá za škodu způsobenou nesprávným úředním postupem. Nesprávným úředním postupem je také porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v zákonem stanovené lhůtě.

20. Podle § 31a OdpŠk bez ohledu na to, zda byla nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem způsobena škoda, poskytuje se podle tohoto zákona též přiměřené zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu (odstavec 1). Zadostiučinění se poskytne v penězích, jestliže nemajetkovou újmu nebylo možno nahradit jinak a samotné konstatování porušení práva by se nejevilo jako dostačující. Při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění se přihlédne k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k nemajetkové újmě došlo (odstavec 2).

21. Podle čl. 9 Úmluvy každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání; toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevovat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním náboženských úkonů a zachováváním obřadů (odstavec 1). Svoboda projevovat náboženské vyznání a přesvědčení může podléhat jen omezením, která jsou stanovena zákony a která jsou nezbytná v demokratic-

ké společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných (odstavec 2).

22. Podle čl. 4 LPS povinnosti mohou být ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod (odstavec 1). Meze základních práv a svobod mohou být za podmínek stanovených Listinou upraveny pouze zákonem (odstavec 2). Zákonná omezení základních práv a svobod musí platit stejně pro všechny případy, které splňují stanovené podmínky (odstavec 3). Při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena (odstavec 4).

23. Podle čl. 15 odst. 1 Listiny svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena. Každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání.

24. Podle § 2 věty druhé a třetí ZoVV během výkonu vazby smí být obviněný podroben jen těm omezením, která jsou nutná ke splnění účelu vazby z hlediska jejího důvodu a k zachování stanoveného vnitřního pořádku a bezpečnosti. Ve výkonu vazby nesmí být ponižována lidská důstojnost obviněného a nesmí být podrobován fyzickému ani psychickému nátlaku.

25. Podle § 11 ZoVV věznice poskytuje obviněným pravidelnou stravu za podmínek a v hodnotách, které odpovídají udržení zdraví a přihlížejí k jejich zdravotnímu stavu a věku; přitom přihlíží k požadavkům kulturních a náboženských tradic obviněných.

26. Podle § 27 vyhlášky se strava poskytuje obviněným podle stravní normy, která obsahuje složení, množství a nutriční hodnotu potravin v rámci stanoveného peněžního limitu na osobu a den v závislosti na věkové kategorii, zdravotním stavu a případném pracovním zařazení obviněného (odstavec 1). O přiznání léčebné výživy, jejím druhu a délce trvání rozhoduje lékař (odstavec 2).

27. Podle § 28 odst. 2 vyhlášky obviněnému, který vzhledem ke svému založení nebo přesvědčení nechce akceptovat běžné stravovací zvyklosti, se umožní pořizovat na vlastní náklady doplňkovou stravu v přijatelném rozsahu, pokud to podmínky ve věznici dovolují; nárok na poskytnutí stravy podle § 27 odst. 1 tím není dotčen.

28. Podle § 16 odst. 1 věty druhé ZoVTOS, má odsouzený, v rozsahu, v jakém to umožňuje provoz věznice, právo na to, aby věznice přihlížela k jeho kulturním a náboženským tradicím při poskytování stravy.

29. Nejvyšší soud považuje za vhodné upozornit, že obě žalobcem předestřené otázky spolu úzce souvisejí, když odpověď na druhou položenou otázku významně předurčuje odpověď na otázku prvou. Podaným dovoláním, jehož obsahem je Nejvyšší soud striktně vázán (§ 242 odst. 3 věta první o. s. ř.), přitom nebyl nijak zpochybněn určující závěr odvolacího soudu, jenž žalobcem uplatněný ná-

rok právně kvalifikoval podle čl. 9 Úmluvy a čl. 15 LPS. Z jejich znění ve svých úvahách proto vycházel i dovolací soud.

30. Ve vztahu k první otázce, zda je nesprávným úředním postupem a zásahem do práva na svobodu myšlení a svědomí neposkytnutí stravy v souladu se zásadami veganství osobě, která je z důvodu svého etického přesvědčení veganem, je třeba zdůraznit, že v čl. 15 LPS je každému zaručena volnost zastávat či změnit svou víru, náboženského vyznání, obdobné světonázorové přesvědčení či zůstat bez takového přesvědčení. Do této sféry nesmí veřejná moc žádným způsobem přímo či nepřímo zasahovat a svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání omezovat či znemožňovat.

31. Myšlením je třeba rozumět nejširší spektrum rozumových a poznávacích činností člověka, zvláště pak zpracovávání poznatků o vnějším světě. Naproti tomu svědomím je schopnost poměřování lidského jednání nejen s náboženskými, ale i s obecnějšími etickými a morálními pravidly a hodnotami, které probíhá v konkrétní situaci se zcela individuálním výsledkem (srov. např. JÄGER, P. Listina základních práv a svobod: Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR. ISBN 978-80-7357-750-6. 2012, str. 374–375).

32. Svoboda svědomí a myšlení má konstitutivní význam pro demokratický právní stát respektující liberální myšlenku přednosti odpovědné důstojné lidské bytosti před státem, tj. myšlenku úcty (respektu a ochrany) státu k právům člověka a občana (čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky). Při zvažování, zda se v případě konfliktu právní normy s konkrétně uplatňovanou svobodou myšlení či svědomí má prosadit posléze jmenovaná svoboda, je třeba zvážit, zda by takové rozhodnutí nezasáhlo do základních práv třetích osob, anebo zda prosazení svobody svědomí nebrání jiné hodnoty či principy obsažené v ústavním pořádku České republiky jako celku (srov. nález Ústavního soudu ze dne 11. 3. 2003, sp. zn. I. ÚS 671/01). Zmiňovaná základní práva nabývají reálné hodnoty jen tehdy, jestliže je možné tato práva i veřejně, tj. navenek identifikovatelným způsobem, projevit (srov. nález pléna Ústavního soudu ze dne 2. 6. 1999, sp. zn. Pl. ÚS 18/98). Ve vztahu ke státu se nejedná pouze o povinnost do základního práva nezasahovat, nýbrž i povinnost aktivně výkon základního práva zajišťovat, zejména chránit výkon základního práva před rušivými zásahy třetích osob, ale i státu samotného (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2019, sp. zn. 25 Cdo 348/2019).

33. Podle nálezu Ústavního soudu ze dne 2. 6. 1999, sp. zn. Pl. ÚS 18/98, platí, že veřejné projevy myšlení, svědomí, náboženského vyznání nebo víry podle Listiny (a na rozdíl od jejich vnitřní podstaty) nepoživají absolutní volnost projevu jejich nositelů. Stejně jako čl. 9 odst. 2 Úmluvy, tak i čl. 16 odst. 4 Listiny pro právo svobodně projevovat své náboženství a víru (jenž navazuje na čl. 15 zakotvující svobodu myšlení) a čl. 17 odst. 4 obecně pro svobodu projevu podřizují výkon těchto práv potřebám demokratické společnosti a připouštějí možnost jejich omezení, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro

ochranu práv a svobod druhých, bezpečnosti státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a morálky. Omezení těchto práv může být učiněno jen zákonem a musí respektovat další obecné principy zakotvené Ústavou ČR a Listinou, zejména zákaz diskriminace.

č. 96

34. Otázkou svobody myšlení a vyznání osob ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody se v minulosti zabýval i Ústavní soud. V usnesení ze dne 10. 4. 1998, sp. zn. II. ÚS 227/97, dospěl s ohledem na ustanovení čl. 18 odst. 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech k závěru, že stát musí respektovat náboženskou svobodu stěžovatele a nesmí jej nutit přijímat stravu, která odporuje jeho náboženskému vyznání. Správa věznice má podle názoru Ústavního soudu prostor k uvážení pro výběr rozumných prostředků, které v rámci principu přiměřenosti a respektování čl. 4 odst. 4 Listiny zajistí možnou míru respektování projevu náboženské svobody v případě osob ve vazbě. Osoby ve vazbě jsou tak podrobeny omezením, ta však nejsou bez hranic, zejména ve vztahu k jejich jiným základním právům a svobodám. Řešení bude vždy záviset na konkrétních okolnostech případu, kde bude hrát významnou roli: konkrétní aspekt svobody projevu náboženství (zda jej může provádět sám nebo jen spolu s jinými), povaha náboženství (každý o své víře rozhoduje sám), zda náboženská pravidla nestanoví pro takové situace výjimku, skutečnost, zda taková stravovací pravidla byla dodržována již před omezením osobní svobody nebo se jich dotýká osoba dožaduje až ve věznici, počet takových osob ve věznici, možnosti státu financovat takové zvýšené nároky, možnosti poskytnout náhradní formu stravování, povaha takových potravin (v případě epidemiologicky rizikových potravin), nenarušení účelu omezení osobní svobody (potrava je dopravována určitému vězni, což může být zneužito k pašování zakázaných předmětů, ostatní vězni to mohou pociťovat jako svou diskriminaci), možnosti dopravovat stravu do věznice (dále označeno jako „test“). K povaze usnesení Ústavního soudu je však nutno dodat, že jakkoliv Nejvyšší soud sdílí některé z tam prezentovaných názorů pro jejich přesvědčivé zdůvodnění (viz též dále), měl současně na paměti, že taková usnesení nejsou ve smyslu článku 89 odst. 2 Ústavy precedenčně závazná (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011, uveřejněný pod číslem 102/2012 Sb. rozh. obč. a rovněž judikaturu Ústavního soudu v něm citovanou).

35. Nejvyšší soud rovněž nepřehlédl judikaturu správních soudů. Podle rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 4. 2020, sp. zn. 2 As 280/2019, je poskytování stravy vězňům faktickým jednáním věznice vůči odsouzenému při výkonu vrchnostenské veřejné správy nad odsouzenými. Neposkytnutí stravy, jakou předepisuje zákon, proto může být podle své povahy nezákonným zásahem ve smyslu § 82 a násl. soudního řádu správního. Podle § 16 odst. 1 věty druhé ZoVTOS, má odsouzený v rozsahu, v jakém to umožňuje provoz věznice, právo na to, aby věznice přihlížela k jeho kulturním a náboženským tradicím při po-

skytování stravy. Vězeňská služba má tedy učinit vše, co je v jejích rozumných možnostech, aby i v těchto podmínkách mohl jednotlivec žít v souladu se svým přesvědčením. Pokud věznice sama nemůže připravit vegetariánskou stravu, má nabídnout vězni alternativy, na základě nichž si může tuto stravu obstarat (např. jejím nákupem v kantýně, případně dovozem zvenčí). V těchto případech je třeba hledat a nalézt spravedlivou rovnováhu mezi zájmy věznice a ostatních odsouzených a zvláštními zájmy toho, kdo se chce stravovat vegetariánsky. Obdobný názor pak tentýž soud zaujal i v rozsudku ze dne 5. 5. 2011, sp. zn. 2 Aps 3/2010.

36. Při výkladu dotčených článků LPS je třeba přihlédnout současně i k tomu, jak je interpretován čl. 9 Úmluvy zejména v judikatuře ESLP a rovněž ve Stanoviscích Evropské komise pro lidská práva (dále jen „Komise“), na něž ESLP pravidelně odkazuje (v odborné literatuře k tomu srov. Evans, M. *The Freedom of Religion or Belief in the ECHR since Kokkinakis*. Or „Quoting Kokkinakis“, s. 85 a násl.). Právě z rozhodnutí Komise, jež do roku 1998 posuzovala přípustnost stížností podaných k ESLP, plyne kupříkladu akceptace pacifismu jako určité filozofie ve smyslu přesvědčení chráněného předmětným ustanovením Úmluvy (viz např. *Arrowsmith proti Spojenému království*, zpráva Komise ze dne 12. 10. 1978, č. 7050/75, § 69).

37. ESLP v rozsudku ze dne 25. 5. 1993, ve věci *Kokkinakis proti Řecku*, stížnost č. 14307/88, § 31, akcentoval, že svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je z pohledu Úmluvy jedním ze základů demokratické společnosti. V náboženské rovině je jedním z esenciálních prvků, které tvoří identitu věřících a jejich pojetí života, ale rovněž představuje cenný přínos pro ateisty, agnostiky, skeptiky a nezaujaté (tedy projevuje se i mimo samotnou náboženskou svobodu). ESLP se k obsahově odlišnému pojmu „přesvědčení“ ve smyslu čl. 9 Úmluvy vyjádřil kupř. v rozsudku ze dne 25. 2. 1982, přijatém ve věci *Campbell a Cosans proti Spojenému království*, stížnost č. 7511/76 a 7743/76, § 36. Pojmu „přesvědčení“ ESLP přiznal vlastnosti v podobě dosáhnutí určité úrovně přesvědčivosti, serióznosti, koherence a důležitosti. Mezi přesvědčení, která jsou chráněna čl. 9 Úmluvy pak lze podle ESLP demonstrativně přiřadit výše zmíněný pacifismus, protipotratové přesvědčení (srov. *Knudsen proti Norsku*, rozhodnutí Komise ze dne 8. 3. 1985, stížnost č. 11045/84), oddanost k sekularismu (srov. *Hamidović proti Bosně a Hercegovině*, rozsudek ze dne 5. 12. 2017, stížnost č. 57792/15) nebo právě veganství a nesouhlas s manipulací s produkty živočišného původu nebo testovaných na zvířatech (srov. *C. W. proti Spojenému království*, rozhodnutí Komise ze dne 10. 2. 1993, stížnost č. 18187/91). Odtud lze předjímat odpověď na druhou otázku položenou žalobcem v dovolání, neboť ani judikatura ESLP nerozlišuje, co do míry ochrany práv, mezi svobodou myšlení (přesvědčení) na straně jedné a ochranou víry a náboženství na straně druhé, což nakonec bez pochybností plyne i z jazykového výkladu, resp. ze syntaktického vyjádření

jednotlivých hodnot chráněných čl. 9 Úmluvy, jež jsou v daném ustanovení uvedeny v souřadícím poměru. Vycházel-li odvolací soud z názoru opačného (a jen proto vyloučil ze svých úvah jím jinak správně artikulovanou judikaturu ESLP), není jeho právní posouzení dané otázky správné.

č. 96

38. Odvolací soud ovšem správně připomenul, že zatímco svoboda v oblasti vnitřní názorové autonomie jednotlivce, tzv. *forum internum*, je absolutní a stát nesmí za žádných okolností a při uvádění jakéhokoliv důvodu zasahovat do vnitřního přesvědčení, pak svoboda projevovat své náboženské vyznání nebo přesvědčení, tedy *forum externum*, může být z taxativně stanovených důvodů v čl. 9 Úmluvy omezena (shodně např. BOBEK, M. In: KMEC, J. a kol. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 965.).

39. Jak uvádí Bobek (op. cit., str. 974), judikatura ESLP vytvořila v souvislosti s aplikací a možností omezení práv podle čl. 9 Úmluvy pětistupňový test, jehož struktura je následující:

1. Spadá projednávaná věc pod rozsah čl. 9 Úmluvy (věcný rámec)?
2. Došlo k zásahu do práva zaručeného čl. 9 (existence zásahu)?
3. Byl zásah v souladu se zákonem (legalita)?
4. Sledoval zásah alespoň jeden z legitimních cílů vymezených v čl. 9 odst. 2 (legitimita)?
5. Byl zásah nezbytný v demokratické společnosti (přiměřenost)?

40. Odpověď na otázku, zda na projednávanou věc spadající pod rozsah čl. 9 Úmluvy dopadá i výše zmiňovaná judikatura ESLP, jejíž aplikaci odvolací soud vyloučil proto, že se vztahovala pouze k pojmu svoboda náboženství, závisí na tom, jestli zájem, jehož porušení se namítá, naplňuje požadavky na náboženství a/ nebo přesvědčení a současně, zda obě uvedené hodnoty požívají obdobné či rozdílné ochrany. Jelikož judikatura ESLP neposkytuje (pro variabilitu zkoumaných hodnot) jednoznačnou definici náboženství nebo přesvědčení, je nezbytné zkoumat naplnění vlastností popsaných výše, tedy přítomnost určité úrovně přesvědčivosti, serióznosti, koherence a důležitosti. Nejvyšší soud ve sledovaných souvislostech podpůrně odkazuje na již citovanou věc projednávanou Komisí ohledně stížnosti C. W. proti Spojenému království, rozhodnutí Komise ze dne 10. 2. 1993, č. 18187/91, jež uvedený závěr výslovně vztahovala k veganství. Na to, zda a v jakém rozsahu je pak chráněn i konkrétní projev náboženství nebo přesvědčení ve vnější sféře (zde v podobě manifestovaného odmítání stravy živočišného původu), je pak důležité přihlížet k tomu, nakolik je dotčený projev klíčový pro předmětné přesvědčení nebo náboženství (k tomu srov. Osmanoğlu a Kocabaş proti Švýcarsku, rozsudek ESLP ze dne 10. 1. 2017, stížnost č. 29086/12). V poměrech projednávané věci přitom není rozumných pochybností, že právě odmítání stravy založené na živočišných produktech je základním znakem veganství, jak ostatně dovodil již soud prvního stupně a v plné shodě s ním i odvolací soud.

41. Ve vztahu k druhé podmínce v podobě existence zásahu platí, že k zásahu do výkonu práv zaručených čl. 9 Úmluvy nedochází tehdy, pokud je omezení založeno na právním rámci, který předvídá Úmluva a který je obecně a neutrálně použitelný ve veřejné sféře, aniž by byly dotčeny svobody chráněné čl. 9 Úmluvy. V odborné literatuře (srov. BOBEK, M. In: KMEC, J. a kol. op. cit. s. 976–977) se uvádí, že podle názoru ESLP jsou tolerovatelná jen „minimální“ omezení přesvědčení či náboženského vyznání. O takový případ rovněž v projednávané věci nešlo, neboť neposkytování veganské stravy je v daném případě zásahem absolutním.

42. Ohledně následného testu legality, tudíž podmínce omezení práv v souladu se zákonem, ESLP setrvale judikuje, že slovní spojení „stanoveno zákonem“ má autonomní význam, který je totožný pro všechna ustanovení Úmluvy a protokolů, jež jej obsahují. Úmluva pro zásah vyžaduje existenci právního základu do předmětného práva a dále, aby toto právo naplňovalo určité kvalitativní požadavky (srov. KOSAR, D. In: KMEC, J. op. cit., s. 104 a 107). Co se týče existence právního základu, pojem „právo“ má opět v mezích Úmluvy autonomní a poměrně široký význam, norma tudíž může být obsažena například v psaném právu, judikatuře, vnitrostátním právu či mezinárodním právu. Optikou Úmluvy je „právo“ vnímáno v jeho materiálním, a nikoli pouze formálním významu, což dosvědčuje i to, že požadavky na něj mohou naplňovat i předpisy nižší právní síly než zákony (k tomu srov. např. Dogru proti Francii, rozsudek ESLP ze dne 4. 12. 2008, stížnost č. 27058/05, § 52). Pro nyní projednávanou věc je však podstatné, že možnost zásahu do práva garantovaného čl. 9 Úmluvy je dále a přísněji omezena v poměrech České republiky v čl. 4 odst. 2 LPS, podle něhož meze základních práv a svobod mohou být za podmínek stanovených Listinou upraveny pouze zákonem. Omezení možnosti praktikujícího vegana přijímat stravu nikoliv živočišného původu by v tuzemsku muselo být výslovně stanoveno zákonem a nikoliv předpisem nižší právní síly v podobě vyhlášky, popř. dokonce jen interním dokumentem Vězeňské služby.

43. Nejvyšší soud se dále zabýval naplněním podmínky legitimního cíle omezení projevu přesvědčení, které je možné jen na základě zákona, přičemž je nezbytné, aby naplňovalo podmínku v podobě nezbytnosti v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných. Právě ve světle této podmínky je třeba provádět interpretaci § 11 ZoVV, podle něhož věznice poskytuje obviněným (ve vazbě) pravidelnou stravu za podmínek a v hodnotách, které odpovídají udržení zdraví a přihlížejí k jejich zdravotnímu stavu a věku; přitom přihlíží k požadavkům kulturních a náboženských tradic obviněných. Pojem „přihlížení ke kulturním a náboženským tradicím obviněných“ (jež je nadto spojen i s povinností „přihlížet ke zdravotnímu stavu“) je třeba s respektem k výše vyloženým zásadám vykládat způsobem nikoliv restriktivním, jak to učinil odvolací soud, nýbrž tak, aby

bylo dodrženo pravidlo plynoucí z čl. 4 odst. 4 LPS, podle něhož při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu (uplatní se zde *zásada in dubio pro libertate*). Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena. V souladu se ZoVV může být obviněný ve vazbě podroben pouze těm omezením, která jsou nutná ke splnění jejího účelu ve vztahu k vazebnímu důvodu a k zachování stanoveného vnitřního pořádku a bezpečnosti. Vazbu nelze vnímat coby sankci, jejím výkonem se sleduje toliko dočasné a preventivní omezení osobní svobody obviněného, tj. osoby, na níž je třeba pohlížet jako na osobu nevinou (čl. 40 odst. 2 Listiny). Nejvyšší soud rovněž poukazuje na rozdílnost právní úpravy, kdy § 16 odst. 1 ZoVTOS stanoví, že se ke kulturním a náboženským tradicím odsouzených přihlíží „v rozsahu, v jakém to umožňuje provoz věznice“, kdežto na věc dopadající § 11 ZoVV žádné takové omezení ve vztahu k osobám ve vazbě neobsahuje. Řečeno jinak, provozní situace konkrétní věznice v průběhu výkonu vazby na žalobci proto pro posouzení důvodnosti uplatněného nároku nebyla relevantní. Zákonem předjímaná povinnost věznice „přihlížet ke kulturním a náboženským tradicím obviněných“ nemůže být logicky vnímána jako zákonem provedené výslovné omezení práv plynoucích z čl. 9 Úmluvy, nýbrž naopak je projevem respektu k tam chráněným právům.

44. ESLP se v souvislosti s čl. 9 Úmluvy opakovaně vyjadřoval ke stravě osob ve výkonu trestu. Dodržování určitých pravidel stravování představuje praktický projev přesvědčení nebo náboženského vyznání, který je tímto ustanovením chráněn. Poznamenal, že čl. 9 Úmluvy uvádí různé formy projevů náboženství nebo přesvědčení, a to prostřednictvím bohoslužeb, vyučování, provádění náboženských úkonů a zachovávání obřadů, přičemž však nechrání všechna jednání motivovaná tímto náboženstvím nebo přesvědčením. Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání náleží postojům, jež dosahují určité úrovně přesvědčivosti, serióznosti, koherence a důležitosti. Navíc judikatura ESLP kupř. ve vztahu k buddhismu dovodila, že je jedním z předních náboženství, jež je oficiálně uznáváno v mnoha zemích a dodržování dietologických požadavků může představovat přímé vyjádření víry v praxi ve smyslu čl. 9 Úmluvy (srov. Jakóbski proti Polsku, rozsudek ESLP ze dne 7. 12. 2010, stížnost č. 18429/06). V předmetné věci pak tamní stěžovatel žádal o bezmasou dietu, protože se jako praktikující buddhista chtěl vyhnout konzumaci masa. ESLP měl v tehdy projednávané věci za to, že stěžovatelovo rozhodnutí ohledně dodržování vegetariánské stravy bylo motivováno či inspirováno náboženstvím, přičemž nebylo bezdůvodné a odmítnutí poskytnutí vegetariánského jídla správou věznice považoval za zásah do práva garantovaného čl. 9 Úmluvy. Při hodnocení souladu s čl. 9 ESLP akcentoval, že stěžovatel o bezmasou stravu žádal opakovaně. Správa věznice tento požadavek odmítla a odůvodnila to zejména tím, že připravovat bezmasé jídlo pro jednoho člověka by představovalo nadměrnou finanční zátěž (zvýšené náklady na

hygienu), jakož i nepřiměřenou zátěž na zaměstnance kuchyně. ESLP přihlédl ke zjištění, že stěžovateli byla po určitou dobu podávána strava bez obsahu vepřového masa, přičemž ostatní druhy masa byly zastoupené v nízké míře. Přesto však stěžovatel tvrdil, že tato strava zcela nevyhovovala jeho náboženskému přesvědčení. Druhý odstavec čl. 9 Úmluvy připouští omezení, nicméně je jím nezbytné sledovat legitimní cíl, mimo jiné, v podobě ochrany veřejného zdraví a morálky a ochrany práv a svobod jiných. ESLP proto posuzoval, zda stát splnil svou povinnost ve snaze o nalezení spravedlivé rovnováhy mezi zájmy zařízení a ostatních odsouzených a zvláštními zájmy stěžovatele. Povinnost podávat každému vězni zvláštní stravu odpovídající jeho víře by přinesla řadu potíží technické i finanční povahy. Stěžovatel měl na základě své víry přijímat jednoduchou bezmasou stravu, přičemž žádal pouze o to, aby mu byla podávána vegetariánská strava bez masných výrobků. ESLP zdůraznil, že taková dieta nevyžaduje, aby bylo jídlo připravováno, vařeno nebo servírováno předepsaným způsobem a zvláštní potraviny nejsou nezbytné. Stěžovateli nebyla věznicí nabídnuta ani žádná alternativní strava a věznice se nepokusila otázku vhodné stravy konzultovat s buddhistickou obcí. ESLP nebyl přesvědčen o tom, že podáváním vegetariánské stravy by byla správa věznice nadměrně zatížena nebo že by došlo ke snížení kvality stravy poskytované ostatním odsouzeným. ESLP se rovněž opíral o doporučení Výboru ministrů členským státům, zvláště pak Doporučení č. Rec(2006)2 o Evropských vězeňských pravidlech [Recommendation Rec(2006)2-rev of the Committee of Ministers to member States, https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016809ee581], podle kterého má být odsouzeným podávána strava, která bere v potaz jejich náboženské vyznání. Proto ESLP dospěl nakonec k závěru, že navzdory prostoru státu pro uvážení se příslušným orgánům nepodařilo najít spravedlivou rovnováhu mezi zájmy věznice a zájmy stěžovatele, konkrétně právem stěžovatele projevovat své náboženské přesvědčení prostřednictvím dodržování pravidel jeho buddhistické víry, a došlo tudíž k porušení čl. 9 Úmluvy. Obdobné závěry zaujal posléze ESLP i v rozsudku ze dne 17. 12. 2013, Vartic proti Rumunsku (č. 2), stížnost č. 14150/08.

45. Nejvyšší soud nemá ani v této věci rozumného důvodu se od ustálené judikatury ESLP podávající výklad čl. 9 Úmluvy odchylovat, zvláště, dospěl-li výše k závěru, že není racionálního důvodu odlišovat míru ochrany přiznávané svobodě myšlení (přesvědčení) na straně jedné a víry (náboženského přesvědčení) na straně druhé. Takto nastolený výklad je ve svém výsledku souladný i s obsahem tzv. Evropských vězeňských pravidel [viz <chrome-extension://oemmnadbld-boiebfnladdacbdmfmadadm/https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/03/Evropsk%C3%A1-v%C4%Bze%C5%88sk%C3%A1-pravidla.pdf>], na která se ve své argumentaci navzdory jejich zjevně nezávazné povaze pravidelně odvolává i ESLP a která se přiměřeně vztahují i na osoby ve vazbě. V rámci základních principů Pravidla uvádějí, že se všemi osobami zbavenými svobody bude zachá-

zeno tak, aby byla respektována jejich lidská práva, budou jim ponechána veškerá práva, která jim nebyla zákonně odňata uložením výkonu trestu nebo vazby a omezení budou v nezbytně minimálním rozsahu a úměrná legitimnímu účelu, pro který byla uložena. Pravidla dále akcentují, že vězeňské podmínky, které porušují lidská práva vězňů, nelze ospravedlnit nedostatkem prostředků. Nejvyšší soud měl přitom současně na zřeteli, že podle nezpochybněných skutkových zjištění bylo v možnostech příslušné věznice připravovat stravu určenou pro vegetariány (srov. již zmiňovaný čl. 4 odst. 3 LPS). Rovněž prizmatem judikatury, která se na uvedená pravidla podpůrně odvolává, je třeba poměřovat důvodnost žalobou uplatněného nároku.

46. Nejvyšší soud dále upozorňuje na Standardní minimální pravidla Organizace spojených národů (dále jen „OSN“) pro zacházení s vězni, vytvořená Komisí OSN pro prevenci kriminality a trestní justici, tzv. Mandelova pravidla [https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-E-ebook.pdf], byť ani ona nejsou závazným pramenem práva. Nejvyšší soud k jejich obsahu přihlédl toliko pro účely výkladu relevantních ustanovení Úmluvy, obdobně jako ve své rozhodovací činnosti pravidelně činí ESLP. Pravidlo č. 2 uvádí, že se Pravidla používají nestranně, přičemž nesmí dojít k diskriminaci na základě rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženského vyznání, politického nebo jiného názoru, národního nebo společenského původu, majetku, narození nebo jiného postavení. Podle tohoto pravidla musí být rovněž respektováno náboženské vyznání a morální zásady vězňů. Pravidlo č. 5 pak uvádí, že vězeňský režim by se měl snažit o minimalizaci rozdílů mezi životem ve vězení a životem na svobodě, které vedou ke snižování odpovědnosti vězňů a jejich důstojnosti jako lidských bytostí.

47. Měl-li odvolací soud za to, že je namíste osoby ve výkonu vazby omezit v možnosti podávání veganské stravy, měl na projednávanou věc vztáhnout především test proporcionality zvažovaného omezení (zmiňný v předchozích odstavcích tohoto rozsudku). A dále, vyšel-li odvolací soud ze zjištěného skutkového stavu (jež nepodléhá dovolacímu přezkumu, srov. § 241a odst. 1 věta první o. s. ř.), že žalobce praktikoval veganství již před vzetím do vazby a že požívání stravy určitého druhu je bezvýjimečnou a zásadní charakteristikou veganství jako takového, měl své další úvahy poměřovat zejména tím, jaký je počet takových osob ve věznici, možnostmi státu financovat tyto zvýšené nároky, povahou vyžadovaných potravin (v případě epidemiologicky rizikových potravin), možnostmi dopravování nezbytných potravin do věznice a potřebou nenarušení účelu omezení osobní svobody. Nemělo být přehlédnuto, že judikatura tuzemských i mezinárodních soudů v té souvislosti operuje s právně neurčitým pojmem „zvýšené náklady“, resp. „zvýšené nároky“ (tedy připouští, že normativní náklady na vězně nemusí být ve sledovaných souvislostech jediným omezujícím kritériem), a konečně, že ve vztahu k osobám ve výkonu vazby není právo, aby věznice přihlédla

při poskytování stravy k jejich kulturním a náboženským tradicím omezeno tím, zda „to umožňuje provoz věznice“ (jako je tomu naopak u osob ve výkonu trestu odnětí svobody). Dlužno dodat, že tam, kde se na obstarání stravy souldadné s náboženstvím nebo přesvědčením nekladou vysoké nároky (např. požadavky na zcela specifickou přípravu jídla), nebude zpravidla důvod pro odepření takové stravy ve smyslu čl. 9 Úmluvy. Obecně je sice možno přihlédnout k situaci, kdy se jinak opodstatněný požadavek osoby umístěné ve vazbě na zvláštní stravu (nebo specifický postup její přípravy) ukáže jako finančně zcela nepřiměřený, nicméně povšechné poukazování na normativní limity nebo na technické, materiální a personální vybavení věznice nemůže být, s ohledem na shora vyložené závěry, okolností relevantní pro závěr o důvodnosti či nedůvodnosti žalobou uplatněného nároku. Proto i poukaz odvolacího soudu na závěry Ústavního soudu o tom, že „víra a přesvědčení něco stojí“ shledává Nejvyšší soud nedostatečným nejen proto, že byly učiněny v usnesení Ústavního soudu, které nemá, jak vyloženo výše, precedenční závaznost, ale nadto se tak stalo v řízení, v němž nebyly činěny žádné skutkové závěry o finanční náročnosti požadované specifické stravy. Stejně tak za předčasné je třeba považovat argument odvolacího soudu ohledně ohrožení výživy ostatních osob omezených na svobodě, neboť i v takovém případě by zásah do práva jednotlivce musel být přesvědčivě odůvodněn např. legitimním cílem v podobě ochrany práv a svobod jiných osob umístěných ve vazbě či ve výkonu trestu odnětí svobody, což se v projednávané věci nestalo.

48. Nepoměroval-li odvolací soud projednávanou věc i zmíněnými hledisky a vnímal-li ochranu relevantního světonázoru jednotlivce jako méně významnou, než v případě ochrany víry a náboženského přesvědčení, je jeho právní posouzení v obou dovolatelem zpochybněných otázkách neúplné, a tudíž nesprávné.

49. Je-li dovolání přípustné, je povinností Nejvyššího soudu přihlédnout ve smyslu § 242 odst. 3 věty druhé o. s. ř. též k jiným vadám řízení, jež mohly mít vliv na věcnou správnost přezkoumávaného rozhodnutí. Takovou vadou je zatížení i přezkoumávané rozhodnutí odvolacího soudu, neboť z něj nevyplývá vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé, pokud odvolací soud nesouhlasil se skutkovým závěrem soudu prvního stupně, že „pro přípravu vyvážené veganské stravy postačí denní limit 57 Kč na osobu, aniž by musely být této osobě poskytovány potravinové doplňky a suplementy, minimálně vitamín B12, jak ostatně vyplývá i z důkazů navrhovaných samotným žalobcem (vyjádření velitele Hradní stráže)“ a současně učinil závěr o „finanční náročnosti poskytování veganské stravy“. Odvolací soud na straně jedné vytkl soudu prvního stupně, že své (opačné) závěry nepodložil odpovídajícími skutkovými zjištěními, totožným procesním deficitem je však zatíženo i vlastní odůvodnění rozsudku odvolacího soudu, který žádný exaktní výpočet nákladů na zajištění veganského stravování nepodal a neuvedl, na základě jakých konkrétních úvah závěr o finanční náročnosti veganské stravy

učinil. V případě, kdy jsou právní závěry soudu v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními, je nutné takovéto rozhodnutí považovat za stojící v rozporu s požadavky čl. 36 odst. 1 LPS (k tomu srov. za mnohé např. nález Ústavního soudu ze dne 28. 8. 2018, sp. zn. I. ÚS 2283/17). *Obiter dictum* Nejvyšší soud upozorňuje na skutečnost, že žalobce se v podané žalobě a ani později nedomáhal omluvy za to, že mu nebyly poskytovány potravní doplňky, a proto případné úvaze odvolacího soudu, že i tyto doplňky je třeba zvažovat v rámci úvah o nákladnosti veganské stravy v odpovídající nutriční hodnotě odpovídající udržení zdraví vězně (§ 11 ZoVV, § 27 odst. 1 a § 28 odst. 2 vyhlášky), musí předcházet odpovídající poučení podle § 118a odst. 2 o. s. ř. Je pak na dalším výkladu uvedených ustanovení, zda si i (jen) tyto doplňky může osoba umístěná ve vazbě pořídit na své náklady sama (k tomu srov. opakovaně zmiňované usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 4. 1998, sp. zn. II. ÚS 227/97).

50. Jelikož je rozhodnutí odvolacího soudu co do právního posouzení nároku na poskytnutí přiměřeného zadostiučnění nesprávné, dovolací soud je postupem podle § 243e odst. 1 o. s. ř. zrušil, a to včetně závislého výroku o nákladech odvolacího řízení.

51. Na odvolacím soudu nyní bude, aby se v dalším řízení zabýval především tím, zda je vedle konstatování porušení práva namíste též poskytnutí žalobcem požadované omluvy.

52. Odvolací soud je ve smyslu § 243g odst. 1 části první věty za středníkem o. s. ř. ve spojení s § 226 o. s. ř. vázán právními názory dovolacího soudu v tomto rozhodnutí vyslovenými.

Č. 97

Insolvenční řízení, Smlouva o zápůjčce (mutuum) (o. z.), Uznání dluhu
§ 104 IZ, § 2390 o. z., § 2053 o. z.

č. 97

Právní jednání, jímž se dlužník k pohledávce svého (tvrzeného) věřitele vyjádří v seznamu závazků předloženému insolvenčnímu soudu podle § 104 odst. 3 insolvenčního zákona tak, že ji nepopírá ani co do důvodu, ani co do výše, ba dokonce svůj postoj k takové pohledávce vyjádří tak, že pohledávku co do důvodu a výše „uznává“, není uznáním dluhu ve smyslu ustanovení § 2053 o. z.; nejde (totiž) o právní jednání adresované věřiteli takové pohledávky.

Ve sporu o vrácení peněžitě zápůjčky (§ 2390 o. z.) má žalobce jako zapůjčitel břemeno tvrzení, že s žalovaným vydlužitelem uzavřel smlouvu o zápůjčce, že vydlužiteli předmět zápůjčky odevzdal a že vydlužitel peněžitou zápůjčku řádně a včas nevrátil. Z tohoto břemene tvrzení pak pro zapůjčitele (žalobce) vyplývá důkazní břemeno, pokud jde o prokázání tvrzení, že smlouva o zápůjčce byla uzavřena a že na základě této smlouvy předal vydlužiteli (žalovanému) finanční prostředky. Budou-li tyto skutečnosti prokázány, unesl zapůjčitel (žalobce) jak břemeno tvrzení, tak břemeno důkazní. Naopak, chce-li se vydlužitel (žalovaný) úspěšně ubránit, musí tvrdit, že peněžitou zápůjčku vrátil, nebo že pohledávka zanikla jiným zákonem stanoveným způsobem, popřípadě že je promlčena, a o svém tvrzení nabídnout důkazy.

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2021, sen. zn. 29 ICdo 112/2019, ECLI:CZ:NS:2021:29.ICDO.112.2019.1)

Nejvyšší soud k dovolání žalobce zrušil rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 5. 2. 2019, a rozsudek Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 25. 10. 2018 a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Žalobou podanou 6. 1. 2017 se žalobce (R. K.) domáhal vůči žalované (dlužnici J. P.) určení, že jeho nezajištěná a nevykonatelná pohledávka přihlá-

šená do insolvenčního řízení vedeného na majetek dlužnice u Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci (dále jen „insolvenční soud“) je v popřené výši 110 000 Kč po právu.

2. Žalobu odůvodnil tím, že:

- na základě smlouvy o zápůjčce finančních prostředků ze dne 4. 1. 2016 (dále jen „smlouva o zápůjčce“) dlužnici bezúročně zapůjčil částku 130 000 Kč,
- předložil „zesplatnění“ dluhu ze dne 16. 6. 2016,
- dlužnice má vůči němu na základě uvedené smlouvy závazek ve výši 110 000 Kč,
- předmětnou pohledávku (ve výši 110 000 Kč) přihlásil do insolvenčního řízení vedeného na majetek dlužnice přihláškou ze dne 4. 11. 2016, doručenou (insolvenčnímu) soudu téhož dne,
- pohledávka, kterou insolvenční správce dlužnice uznal, zůstala sporná, neboť dlužnice ji zcela popřela co do pravosti.

3. Rozsudkem ze dne 25. 10. 2018 Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci (dále jen „insolvenční soud“):

[1] Zamítl žalobu (bod I. výroku).

[2] Uložil žalobci zaplatit žalované na náhradě nákladů řízení do 3 dnů od právní moci rozhodnutí částku 39 581 Kč (bod II. výroku).

4. Šlo o druhé rozhodnutí insolvenčního soudu ve věci, když jeho předchozí (vyhovující) rozsudek ze dne 22. 3. 2018, zrušil Vrchní soud v Olomouci usnesením ze dne 28. 8. 2018 a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

5. Insolvenční soud vyšel ve skutkové rovině z toho, že:

6. Insolvenční řízení na majetek dlužnice bylo zahájeno u insolvenčního soudu dne 30. 8. 2016, na základě insolvenčního návrhu dlužnice (datovaného 24. 8. 2016 a opatřeného podpisem dlužnice ověřeným téhož dne), spojeného s návrhem na povolení oddlužení (dále jen „insolvenční návrh“) [A-1].

7. V insolvenčním návrhu označila dlužnice jako své věřitele P. F. s. r. o., Český inkasní kapitál, a. s., a žalobce, s tím, že mu dluží částku 100 000 Kč, splatnou 25. 6. 2016, coby zbytek nesplacené půjčky podle smlouvy o půjčce.

8. Dovolatel podáním došlým insolvenčnímu soudu „16. 11. 2016“ (správně 4. 11. 2016) přihlásil do insolvenčního řízení vedeného na majetek dlužnice pohledávku ve výši 110 000 Kč, jako nezajištěnou nevykonatelnou pohledávku z titulu smlouvy o zápůjčce splatnou 25. 6. 2016. K přihlášce připojil písemnou (oboustranně podepsanou) smlouvu o zápůjčce, ve které je jako zapůjčitel a věřitel označen on a jako vydlužitelka dlužnice, a v níž se uvádí, že věřitel při podpisu této smlouvy přenechal dlužnici částku 130 000 Kč v hotovosti, a že dlužnice podpisem na smlouvě výslovně stvrzuje, že uvedenou částku od věřitele v hotovosti převzala (článek I.).

9. Při přezkumném jednání, jež se konalo dne 9. 12. 2016 (B-3), popřela dlužnice pravost dovolatelovy pohledávky s odůvodněním, že si od něj nikdy nic nepůjčovala.

10. Žalobce ve výpovědi tvrdil existenci zápůjčky, jak ji popsal v žalobních tvrzeních, a uvedl, že po dvou splátkách dluhu zjistil, že si dlužnice podala insolvenční návrh, a vyvolal splatnost celého dluhu.

11. Žalovaná ve výpovědi setrvala na tom, že sama na sebe nepodala žádný insolvenční návrh žádnou půjčku si od žalobce nebrala a nic mu nepředávala ani nevracela. Připustila, že podpis na smlouvě o zápůjčce je jejím vlastnoručním podpisem.

12. Na výše uvedeném skutkovém základě insolvenční soud – vycházející z § 118a odst. 1 a 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále též jen „o. s. ř.“), a z § 2390 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále též jen „o. z.“) a zdůrazňuje vázanost závazným právním názorem obsaženým ve zrušujícím usnesení odvolacího soudu ze dne 28. 8. 2018 (že při reálné povaze smlouvy o zápůjčce nese žalobce povinnost tvrzení a důkazní břemeno ohledně jejího vzniku) – uzavřel, že u smlouvy o zápůjčce musí žalobce tvrdit a prokázat, že předmět půjčky (v daném případě peníze) reálně předal žalované a ta jej převzala. Verze žalobce o reálném předání a převzetí peněz zůstala v řízení sporná, neboť žalovaná toto tvrzení popřela a žalobce zůstal nečinný přes poučení soudu ve smyslu § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř. Platí (proto), že žalobce v řízení neunesl důkazní břemeno, když jeho tvrzení zůstala osamocena a žalobce, přesto, že uváděl, že žalovaná ve čtyřech případech půjčku splácela po 5 000 Kč, k čemuž vydával pokladniční doklady, takové důkazy nepředložil (tvrdil, že je ztratil, včetně dokladu pošty o odeslání listiny o „zesplatnění dluhu“ žalované).

13. K odvolání žalobce Vrchní soud v Olomouci rozsudkem ze dne 5. 2. 2019:

[1] Potvrdil rozsudek insolvenčního soudu (první výrok).

[2] Uložil žalobci zaplatit žalované do 3 dnů od právní moci rozhodnutí na náhradu nákladů odvolacího řízení částku 9 526,50 Kč (druhý výrok).

14. Odvolací soud po přezkoumání napadeného rozhodnutí přitakal závěrům insolvenčního soudu. Odvolací soud především poukázal na to, že v reakci na jeho výtku (obsaženou ve zrušujícím usnesení ze dne 28. 8. 2018) insolvenční soud poučil žalobce o povinnosti doplnit skutková tvrzení o reálném kontraktu tvrzené zápůjčky, tedy o veškerých skutkových okolnostech, za nichž došlo k uzavření smlouvy a především k předání peněz a v návaznosti na doplnění skutkových tvrzení také o povinnosti navrhnout konkrétní důkazy. K tomu dodal, že z protokolu o jednání konaném u insolvenčního soudu dne 18. 10. 2018 je zřejmé, že žalobce skutková tvrzení nedoplnil, když k důkazu nejdříve navrhl svůj účastnický výslech a insolvenční spisy a posléze uvedl, že „se svým účastnickým výsledkem nesouhlasí a žádné jiné důkazní návrhy nepředkládá“.

15. K odvolací námitce poukazující na předchozí insolvenční návrhy žalované odvolací soud uzavřel, že závazek vůči žalobci nebyl součástí prvního insolvenčního návrhu žalované (z 9. 6. 2016); „objevil“ se až v insolvenčních návrzích,

které pro žalovanou vyhotovoval žalobce. Nicméně ani uvedení tohoto závazku ve svém důsledku nepředstavuje fikci uznání závazku žalovanou.

č. 97

16. K tomu, že žalobce v souvislosti s tvrzením, že dlužnice podpisem smlouvy výslovně potvrdila, že uvedenou částku v hotovosti převzala, odkázal na rozsudek Nejvyššího soudu „33 Cdo 2547/2011“ [správně jde o rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 6. 2012, sp. zn. 33 Cdo 2547/2011, který je (stejně jako další rozhodnutí Nejvyššího soudu zmíněná níže) dostupný na webových stránkách Nejvyššího soudu], odvolací soud uvedl, že předmětný odkaz je zcela nepřipadný. V onom rozhodnutí, stejně jako např. v „rozhodnutích“ sp. zn. 29 Cdo 2090/2009 a sp. zn. 33 Cdo 3912/2010 (jde o rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 6. 2010, sp. zn. 29 Cdo 2090/2009, uveřejněný v časopise Soudní judikatura, číslo 3, ročníku 2011, pod číslem 28, a o rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2012, sp. zn. 33 Cdo 3912/2010) Nejvyšší soud uzavřel, že břemeno tvrzení ve sporu o vrácení půjčky nese věřitel, na kterém je, aby prokázal, že k uzavření smlouvy o půjčce došlo, že dlužníkovi předmět půjčky odevzdal a že dlužník předmět půjčky řádně a včas nevrátil.

17. Žalobce i přes řádné poučení insolvenčního soudu zcela rezignoval na doplnění skutkových tvrzení a za takového stavu věci nemohl prokázat a také neprokázal, že s žalovanou uzavřel smlouvu o zápůjčce, že došlo ke skutečnému odevzdání (přenechání) předmětu půjčky (peněz) žalované coby dlužnici. Jinými slovy řečeno, netvrdil a neprokázal, že „z jeho strany došlo k jím tvrzenému závazku předat peněžní prostředky žalované“, a že žalované tím vznikl závazek vrátit takto přenechané poskytnuté finanční prostředky žalobci.

II.**Dovolání a vyjádření k němu**

18. Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce „v celém jeho rozsahu“ dovolání, jehož přípustnost vymezuje ve smyslu § 237 o. s. ř. argumentem, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného práva, která v rozhodování odvolacího soudu dosud nebyla vyřešena, konkrétně otázky:

Zakládá seznam závazků vyhotovený pro účely návrhu na povolení oddlužení obsahující identifikaci závazku, uznání dluhu co do důvodu a výše, a prohlášení o pravdivosti a úplnosti seznamu vyvratitelnou právní domněnku uznání závazku podle § 2053 o. z.?

19. Dovolatel namítá, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (dovolací důvod dle § 241a odst. 1 o. s. ř.), a požaduje, aby Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil insolvenčnímu soudu k dalšímu řízení.

20. V mezích uplatněného dovolacího důvodu dovolatel dovozuje, že na základě listin, které v řízení předložil, měly soudy dojít k závěru o existenci závazku z důvodu jeho uznání dle § 2053 o. z.

21. Insolvenčnímu soudu dovolatel vytýká, že při hodnocení důkazů porušil zásadu formulovanou v § 132 o. s. ř. a bezdůvodně přehlédl závěry obsažené v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 2547/2011. Práva dovolatele (princip rovnosti stran) pak soudy poškodily i tím, že nevyvodily žádný právní závěr z listin obsahujících uznávací prohlášení žalované (seznamů závazků předložených žalovanou v insolvenčních řízeních).

III.

Přípustnost dovolání

22. Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (v aktuálním znění) se podává z bodu 2., článku II, části první zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

23. Dovolání v dané věci je přípustné podle § 237 o. s. ř., když pro daný případ neplatí žádné z omezení přípustnosti dovolání podle § 237 o. s. ř., vypočtených v § 238 o. s. ř., a v posouzení dovoláním předestřené právní otázky jde ve vazbě na zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, o věc v insolvenčních poměrech dovolacím soudem neřešenou.

IV.

Důvodnost dovolání

24. Nejvyšší soud se – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – nejprve zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelem, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

25. Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

26. Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

27. Pro další úvahy Nejvyššího soudu při řešení dovolatelem položené otázky jsou rozhodná následující ustanovení občanského zákoníku, občanského soudního řádu a insolvenčního zákona (ve znění, jež nedoznalo změn od doby, kdy mělo dojít k uzavření smlouvy o peněžitě zápůjčce, do vydání napadeného rozhodnutí):

§ 2053 (o. z.)

Uzná-li někdo svůj dluh co do důvodu i výše prohlášením učiněným v písemné formě, má se za to, že dluh v rozsahu uznání v době uznání trvá.

§ 133 (o. s. ř.)

č. 97

Skutečnost, pro kterou je v zákoně stanovena domněnka, jež připouští důkaz opaku, má soud za prokázáno, pokud v řízení nevyšel najevo opak.

§ 104 (insolvenčního zákona)

(1) Podá-li insolvenční návrh dlužník, je povinen k němu připojit

- a) seznam svého majetku včetně svých pohledávek s uvedením svých dlužníků (dále jen „seznam majetku“),
- b) seznam svých závazků s uvedením svých věřitelů (dále jen „seznam závazků“),
- c) seznam svých zaměstnanců,
- d) listiny, které dokládají úpadek nebo hrozící úpadek.

...

(3) V seznamu závazků je dlužník povinen jako své věřitele označit všechny osoby, o kterých je mu známo, že vůči němu mají pohledávky nebo jiná majetková práva, nebo které vůči němu pohledávky nebo jiná majetková práva uplatňují. Jsou-li věřiteli dlužníka osoby dlužníkovi blízké nebo osoby, které tvoří s dlužníkem koncern, musí dlužník tyto skutečnosti výslovně uvést. Dlužník v seznamu závazků uvede údaj o výši a splatnosti jednotlivých závazků a stručně uvede, které z pohledávek svých věřitelů popírá co do důvodu nebo co do výše a proč. Má-li dlužník věřitele, o kterých je mu známo, že proti němu mají právo na uspokojení ze zajištění, nebo kteří toto právo proti němu uplatňují, uvede je odděleně. U pohledávek těchto věřitelů dále označí věci, práva, pohledávky nebo jiné majetkové hodnoty, u kterých se uplatňuje uspokojení ze zajištění, včetně údaje o tom, které movité věci se nacházejí v držení věřitele nebo třetí osoby, dále označení druhu zajištění a důvodu jeho vzniku. Dále dlužník uvede, zda a v jakém rozsahu právo na uspokojení ze zajištění popírá a proč.

(4) Nemá-li dlužník žádné zaměstnance nebo žádné dlužníky, uvede to v seznamech výslovně. Pro označení osob v seznamech platí § 103 odst. 1 obdobně. Předložené seznamy musí dlužník podepsat a výslovně v nich uvést, že jsou správné a úplné.

28. Uznání dluhu je samostatným zajišťovacím institutem; zajišťovací funkci plní tím, že zakládá právní domněnku existence dluhu v době uznání. Prohlášení o uznání dluhu podle § 2053 o. z. představuje jednostranné právní jednání dlužníka adresované věřiteli; to však nebrání tomu, aby prohlášení o uznání dluhu bylo učiněno ve smlouvě uzavřené mezi dlužníkem a věřitelem. Kromě obecných náležitostí předepsaných pro právní jednání (§ 545 a násl. o. z.) je k jeho platnosti třeba písemná forma a uvedení důvodu dluhu a jeho výše (tedy uznání dluhu „co

do důvodu a výše“). Způsob vymezení důvodu dluhu a jeho výše zákon nestanoví. Nemusí být tedy výslovně uvedeny přímo v písemném prohlášení; stačí, že písemný projev obsahuje takové údaje, ze kterých za případné pomoci výkladu projevu vůle vyjádřeného v posuzovaném právním jednání (podle pravidel vyplývajících z § 555 a § 556 o. z.) důvod dluhu a jeho výše nepochybně vyplývají (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 3. 2019, sp. zn. 21 Cdo 6073/2017).

29. Protože uznání dluhu je právním jednáním, pro které je pod sankcí neplatnosti stanovena písemná forma (§ 582 odst. 1 věta první o. z.), musí být určitost projevu vůle uznat dluh co do důvodu a výše dána obsahem listiny, na niž je zaznamenán; nestačí, že dlužníku, který jednostranné právní jednání učinil, případně věřiteli, kterému bylo toto právní jednání adresováno, byl jasný jak důvod uznávaného dluhu, tak jeho výše, není-li to poznatelné z textu listiny. Určitost písemného projevu vůle je objektivní kategorií a takový projev vůle by neměl vzbuzovat důvodně pochybnosti o jeho obsahu ani u třetích osob (srov. opět rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 6073/2017).

30. Uznání dluhu plní zajišťovací funkci tím, že zakládá právní domněnku existence dluhu v době uznání. Tím se ve sporu posiluje procesní pozice věřitele, neboť v něm nemusí dokazovat vznik dluhu, ani jeho trvání v době, kdy k uznání došlo. Důsledkem uznání závazku je tedy přesun důkazní povinnosti (důkazního břemene) z věřitele na dlužníka, na němž tak je, aby prokázal, že závazek nevznikl, zanikl či byl převeden na jiného. V rovině procesního práva vyvratitelná domněnka nachází svůj odraz v § 133 o. s. ř. (srov. opět rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 6073/2017).

31. V poměrech dané věci pojí dovolatel účinky uznání dluhu ve smyslu § 2053 o. z. se skutečností, že v seznamu závazků datovaném 24. 8. 2016 (A-3), který připojila k insolvenčnímu návrhu, a v němž vlastnoručním podpisem stvrdila své prohlášení, že je správný a úplný, jej dlužnice označila jako svého věřitele s nevykonatelnou nezajištěnou pohledávkou z titulu smlouvy o půjčce, neuhrazenou ve výši 100 00 Kč, a splatnou 25. 6. 2016. O všech závazcích (dluzích), jež uvedla v seznamu závazků, dlužnice tamtéž souhrnně prohlásila: „Veškeré závazky uznávám co do důvodu a výše“. Poměřováno judikatorními závěry shrnutými výše v odstavcích 28. až 30. je ze seznamu závazků jednoznačně seznatelný projev vůle dlužnice uznat dluh co do důvodu a výše. Předmětný seznam závazků přesto nelze mít za uznání dluhu ve smyslu § 2053 o. z.

32. Již v rozsudku ze dne 31. 1. 2007, sp. zn. 29 Odo 1297/2004, uveřejněném pod číslem 101/2007 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 101/2007“), Nejvyšší soud při výkladu právního úkonu spočívajícího v uznání peněžitého závazku ve smyslu § 323 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník (dále jen „obch. zák.“), vysvětlil, že je s těžší představitelné, aby uznání závazku bylo jednostranným úkonem dlužníka, který nemá adresáta. V takovém případě by totiž – dovedeno *ad absurdum* – jeho účinky nastávaly, ať by adresátem uznání byl kdokoliv. Jinak ře-

č. 97

čeno, v takovém případě by za uznání závazku mohl být (kdyby se tohoto závazku týkal) pokládán např. i obsah obchodní korespondence, kterou dlužník vedl s osobou odlišnou od věřitele uznaného závazku, nebo dokonce písemně zaznamenaný obsah dlužnickovy porady s jeho advokátem o způsobu vedení sporu s takovým věřitelem. Důraz na závěr, že písemné uznání závazku podle § 323 odst. 1 obch. zák. je jednostranným právním úkonem dlužníka „adresovaným věřiteli“, podpořený odkazem na R 101/2007, klade i rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2018, sp. zn. 32 Cdo 720/2017, uveřejněný v časopise Soudní judikatura, číslo 5, ročníku 2020, pod číslem 51. V něm Nejvyšší soud uzavřel, že označení závazku (dluhu) dlužníkem v seznamu závazků připojeném k insolvenčnímu návrhu podle § 104 odst. 3 věty první insolvenčního zákona nemá účinky uznání závazku podle § 323 odst. 1 obch. zák., neboť (takový) seznam závazků není hmotněprávním úkonem (nejde o projev vůle směřující k přivození zákonem předjímaných změn ve vztazích hmotného práva, nýbrž o povinnou, insolvenčním zákonem předepsanou, přílohu procesního úkonu – insolvenčního návrhu). K tomuto závěru se Nejvyšší soud dále přihlásil i v rozsudku ze dne 15. 1. 2020, sp. zn. 32 Cdo 3549/2019.

33. Důvod odchýlit se od výše formulovaných závěrů pak Nejvyšší soud nemá ani v poměrech úpravy obsažené s účinností od 1. 1. 2014 v § 2053 o. z. (k použitelnosti judikatorních výstupů dosažených při výkladu § 323 odst. 1 obch. zák. a § 558 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, při aplikaci § 2053 o. z., srov. též rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 6073/2017). Podstatné je již to, že seznam závazků je v takovém případě coby zákonem předepsaná příloha insolvenčního návrhu spojeného s návrhem na povolení oddlužení procesním úkonem adresovaným (stejně jako insolvenční návrh samotný) insolvenčnímu soudu (srov. § 97 odst. 1 insolvenčního zákona a např. též § 128 odst. 3 insolvenčního zákona), jenž se věřitelům dlužníka uvedeným v seznamu závazků ani nedoručuje, stejně jako dlužníkův insolvenční návrh samotný (srov. § 103 odst. 4 insolvenčního zákona).

34. Lze tedy shrnout, že právní jednání, jímž se dlužník k pohledávce svého (tvrzeného) věřitele vyjádří v seznamu závazků předloženému insolvenčnímu soudu podle § 104 insolvenčního zákona tak, že ji nepopírá ani co do důvodu, ani co do výše, ba dokonce svůj postoj k takové pohledávce vyjádří tak, že pohledávku co do důvodu a výše „uznává“, není uznáním dluhu ve smyslu § 2053 o. z.; nejde (totiž) o právní jednání adresované věřiteli takové pohledávky. Dovolání proto potud není opodstatněné.

35. Napadené rozhodnutí přesto neobstojí.

36. U přípustného dovolání přihlíží Nejvyšší soud z úřední povinnosti též k vadám, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (§ 242 odst. 3 o. s. ř.). Právě takovou vadou je postiženo řízení před soudy nižších stupňů v dané věci. Pro posouzení níže rozebraných vad řízení jsou rozhodná následující usta-

novení zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (ve znění, jež nedoznalo změn od doby, kdy mělo dojít k uzavření smlouvy o peněžité zápůjčce), a občanského soudního řádu (ve znění, jež nedoznalo změn od zahájení sporu):

Zápůjčka § 2390 (o. z.)

č. 97

Základní ustanovení

Přenechá-li zapůjčitel vydlužiteli zastupitelnou věc tak, aby ji užil podle libosti a po čase vrátil věc stejného druhu, vznikne smlouva o zápůjčce.

§ 118a o. s. ř.

(1) Ukáže-li se v průběhu jednání, že účastník nevyličil všechny rozhodné skutečnosti nebo že je uvedl neúplně, předseda senátu jej vyzve, aby svá tvrzení doplnil, a poučí jej, o čem má tvrzení doplnit a jaké by byly následky nesplnění této výzvy.

...

(3) Zjistí-li předseda senátu v průběhu jednání, že účastník dosud nenavrhл důkazy potřebné k prokázání všech svých sporných tvrzení, vyzve jej, aby tyto důkazy označil bez zbytečného odkladu, a poučí jej o následcích nesplnění této výzvy.

...

§ 129 (o. s. ř.)

(1) Důkaz listinou se provede tak, že ji nebo její část při jednání předseda senátu přečte nebo sdělí její obsah, případně předloží účastníkům k nahlédnutí, je-li to postačující.

...

§ 157 (o. s. ř.)

...

(2) Není-li dále stanoveno jinak, soud v odůvodnění rozsudku uvede, čeho se žalobce (navrhovatel) domáhal a z jakých důvodů a jak se ve věci vyjádřil žalovaný (jiný účastník řízení), stručně a jasně vyloží, které skutečnosti má prokázány a které nikoliv, o které důkazy opřel svá skutková zjištění a jakými úvahami se při hodnocení důkazů řídil, proč neprovedl i další důkazy, jaký učinil závěr o skutkovém stavu a jak věc posoudil po právní stránce; není přípustné ze spisu opisovat skutkové přednesy účastníků a provedené důkazy. Soud dbá o to, aby odůvodnění rozsudku bylo přesvědčivé. Odůvodnění uvedené v písemném vyhotovení rozsudku musí být v souladu s vyhlášeným odůvodněním.

...

§ 213 (o. s. ř.)

...

(3) K provedeným důkazům, z nichž soud prvního stupně neučinil žádná skutková zjištění, odvolací soud při zjišťování skutkového stavu věci nepřihlédne, ledaže by je zopakoval; tyto důkazy je povinen zopakovat, jen jestliže ke skutečnosti, jež jimi má být prokázána, soud prvního stupně provedl jiné důkazy, z nichž při zjišťování skutkového stavu vycházel.

č. 97

...

37. Již v rozsudku svého velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia ze dne 20. 6. 2012, sp. zn. 31 Cdo 619/2011, uveřejněném pod číslem 115/2012 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 115/2012“), Nejvyšší soud vysvětlil, že rozsah důkazní povinnosti je ve sporném řízení zásadně určen rozsahem povinnosti tvrdit skutečnosti, neboť aby mohl účastník nějakou skutečnost prokázat, musí ji nejdříve tvrdit. V tomto smyslu právní teorie hovoří o břemenu tvrzení, jímž rozumí procesní odpovědnost účastníka řízení za to, že za řízení netvrdil všechny rozhodné skutečnosti významné pro rozhodnutí a že z tohoto důvodu muselo být rozhodnuto o věci samé v jeho neprospěch. Smyslem břemene tvrzení je umožnit soudu rozhodnout o věci samé i v takových případech, kdy určitá skutečnost, významná podle hmotného práva pro rozhodnutí věci, pro nečinnost účastníků [v důsledku nesplnění povinnosti uložené účastníkům § 101 odst. 1 písm. a) o. s. ř.] nemohla být prokázána, neboť vůbec nebyla účastníky tvrzena. K tomu, aby účastník v řízení dostal své povinnosti tvrzení, slouží poučení podle § 118a odst. 1 o. s. ř.

38. Poučovací povinnost ve smyslu § 118a odst. 3 o. s. ř. se pak uplatňuje tam, kde je namístě učinit závěr, že účastník, jemuž je ku prospěchu prokázání určité (pro věc rozhodné) skutečnosti, nesplnil svou důkazní povinnost, respektive dosud provedenými důkazy neunesl důkazní břemeno o takové skutečnosti, takže nenabídne-li (po poučení dle § 118a odst. 3 o. s. ř.) důkazy způsobilé takovou skutečnost prokázat, budou jej stíhat procesní následky spočívající v neunesení důkazního břemene o takové skutečnosti (srov. rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2013, sp. zn. 31 Cdo 4616/2010, uveřejněný pod číslem 98/2013 Sb. rozh. obč., nebo opět R 115/2012).

39. Rozhodnutí založené na neunesení důkazního břemene o určité skutečnosti nelze zaměňovat s rozhodnutím založeným na tom, že na základě jiných důkazů byl skutkový stav o této skutečnosti zjištěn (pozitivně) jinak, než tvrdil některý z účastníků. V takovém případě nejde o to, že se určitá skutečnost neprokázala, nýbrž o to, že se prokázala jinak, než účastník tvrdil. Má-li soud určitou skutečnost za prokázanou jinak, než tvrdil některý z účastníků řízení, pak nemá důvod přistoupit k poučení dle § 118a odst. 3 o. s. ř., jelikož jeho rozhodnutí není v takovém případě rozhodnutím založeným na neunesení důkazního břemene o oné skutečnosti (srov. shodně např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2019,

sp. zn. 29 Cdo 3071/2018, uveřejněný v časopise Soudní judikatura, číslo 9, ročníku 2020, pod číslem 89).

40. Judikatura Nejvyššího soudu k výkladu § 657 obč. zák. je ustálena v závěru, že smlouva o půjčce je tradičně považována za smlouvu reálnou; znamená to, že ke smlouvě o půjčce nedochází jen na základě dohody stran (účinným přijetím návrhu na uzavření smlouvy), ale až skutečným odevzdáním předmětu půjčky dlužníku, ke kterému při peněžité půjčce může dojít i bezhotovostním převodem na účet dlužníka (k tomu srov. např. důvody usnesení velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 11. 2. 2015, sp. zn. 31 Cdo 2184/2013, uveřejněného pod číslem 55/2015 Sb. rozh. obč.). Na tuto judikaturu navázala (vyšla z ní jako z použitelné) i judikatura Nejvyššího soudu k § 2390 o. z. V rozsudku ze dne 29. 4. 2020, sp. zn. 33 Cdo 1261/2019, tak Nejvyšší soud ozřejmil, že smlouvou o zápůjčce přenechává zapůjčitel vydlužiteli věci určené podle druhu, zejména peníze, a dlužník se zavazuje vrátit po uplynutí dohodnuté doby věci stejného druhu. Smlouva o zápůjčce má reálnou (nikoliv jen konsensuální) povahu. Vznik zápůjčky předpokládá nejen dohodu stran, ale i skutečné odevzdání předmětu zápůjčky. Při peněžité půjčce (nyní zápůjčce) může dojít k předání peněz i bezhotovostním převodem na účet vydlužitele, nebo osobě (na účet osoby) určené vydlužitelem.

41. V procesní rovině Nejvyšší soud při pojmenování povinnosti tvrzení (břemene tvrzení) a důkazního břemene věřitele (žalobce) ve sporu o vrácení půjčky podle § 657 obč. zák. ustáleně vychází ze závěrů formulovaných především v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2009, sp. zn. 21 Cdo 4520/2007. V něm vysvětlil, že z hypotézy hmotněprávní normy uvedené v § 657 obč. zák., která vymezuje obsah povinnosti tvrzení a důkazní povinnosti věřitele, vyplývá, že ve sporu o vrácení půjčené částky má žalobce jako věřitel břemeno tvrzení, že se žalovaným dlužníkem uzavřel smlouvu o půjčce, že dlužníkovi předmět půjčky odevzdal a že dlužník půjčené peníze řádně a včas nevrátil. Z tohoto břemene tvrzení pak pro věřitele (žalobce) vyplývá důkazní břemeno, pokud jde o prokázání tvrzení, že smlouva o půjčce byla uzavřena a že na základě této smlouvy předal žalovanému finanční prostředky. Neunese-li věřitel (žalobce) břemeno tvrzení nebo důkazní břemeno v tomto směru, musí rozhodnutí soudu vyznít v jeho neprospěch, aniž by se soud musel dále zabývat pravdivostí tvrzení, které jsou součástí procesní obrany žalovaného dlužníka, a za tímto účelem provádět dokazování. Tomu odpovídají i závěry obsažené v rozsudcích Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 2090/2009 a sp. zn. 33 Cdo 3912/2010, na něž odkazuje odvolací soud (srov. odstavec 16. výše). Shrnutí obsažené v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 2547/2011, převzaté odvolacím soudem, má mít (podle onoho rozsudku) rovněž původ v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 4520/2007; jde ovšem o shrnutí nepřesné (zkratkovité), jelikož rozsah důkazního břemene věřitele ve sporu o vrácení půjčky vymezuje stejně jako rozsah břemene tvrzení.

V intencích závěrů plynoucích z poslední označeného rozsudku je (totiž) ve sporu o vrácení půjčky tvrzení, že dlužník půjčené peníze řádně a včas nevrátil, součástí věřitelova (žalobcova) břemene tvrzení, důkazní břemeno o tom, že dlužník předmět půjčky řádně a včas nevrátil, však věřitel nenese.

č. 97

42. V návaznosti na judikatorní závěry formulované k břemenu tvrzení a k důkaznímu břemenu ve sporu o vrácení půjčky podle § 657 obč. zák. pak i pro poměry úpravy obsažené v § 2390 o. z. platí, že ve sporu o vrácení peněžitě zápůjčky má žalobce jako zapůjčitel břemeno tvrzení, že s žalovaným vydlužitelem uzavřel smlouvu o zápůjčce, že vydlužiteli předmět zápůjčky odevzdal a že vydlužitel peněžitou zápůjčku řádně a včas nevrátil. Z tohoto břemene tvrzení pak pro zapůjčitele (žalobce) vyplývá důkazní břemeno, pokud jde o prokázání tvrzení, že smlouva o zápůjčce byla uzavřena a že na základě této smlouvy předal vydlužiteli (žalovanému) finanční prostředky. Budou-li tyto skutečnosti prokázány, unesl zapůjčitel (žalobce) jak břemeno tvrzení, tak břemeno důkazní. Naopak, chce-li se vydlužitel (žalovaný) úspěšně ubránit, musí tvrdit, že peněžitou zápůjčku vrátil, nebo že pohledávka zanikla jiným zákonem stanoveným způsobem, popřípadě že je promlčena, a o svém tvrzení nabídnout důkazy. Tyto závěry pak platí i v incidenčním sporu, v němž se věřitel domáhá vůči popírajícímu (insolvenčnímu) dlužníku určení, že jeho nevykonatelná pohledávka přihlášená do insolvenčního řízení vedeného na majetek dlužníka jako pohledávka z titulu nároku na vrácení peněžitě zápůjčky, je po právu.

43. Ve výše uvedeném judikatorním rámci lze ve vztahu k napadenému rozhodnutí především uvést, že úsudek, podle kterého „... žalobce ... zcela rezignoval na doplnění skutkových tvrzení a za takového stavu věci nemohl prokázat a také neprokázal, že s žalovanou uzavřel smlouvu o zápůjčce, že došlo ke skutečnému odevzdání (přenechání) předmětu půjčky (peněz) žalované coby dlužnici. Jinými slovy řečeno, netvrdil a neprokázal, že z jeho strany došlo k jím tvrzenému závazku předat peněžní prostředky žalované, a že žalované tím vznikl závazek vrátit takto přenechané poskytnuté finanční prostředky žalobci“ (srov. reprodukce odstavce 9. napadeného rozhodnutí v odstavci 17. výše), je co do takto formulovaného názoru o nesplnění břemene tvrzení ve zjevném rozporu se skutečným obsahem spisu. To, že jako zapůjčitel uzavřel s dlužnicí jako vydlužitelkou uzavřel smlouvu o zápůjčce finančních prostředků (4. 1. 2016) a že předmět zápůjčky (částku 130 000 Kč) dlužnici bezúročně zapůjčil, jakož i to, že pohledávka je splatná a že mu dlužnice dosud nevrátila částku 110 000 Kč, tvrdil dovolatel řádně již v žalobě (srov. odstavec 2. výše). V podání datovaném 17. 10. 2018 (doručeném insolvenčnímu soudu téhož dne) [č. l. 88-89] pak dovolatel své tvrzení o předání peněžitě zápůjčky dlužnici zopakoval (uváděje, že má za prokázáno, že došlo k předání „finanční zápůjčky“ žalované, což žalovaná stvrdila na smlouvách o zápůjčce). Do protokolu o jednání konaném u insolvenčního soudu dne 18. 10. 2018 (č. l. 91-92) pak žalobce prostřednictvím své zmocněnkyne uvedl,

že „předmětná smlouva o půjčce byla uzavřena dne 4. 1. 2016“ a že „k předání dohodnuté částky 130 000 Kč došlo v autě žalobce v místě bydliště žalované při podpisu smlouvy“ (č. l. 91 p. v.). Již na tomto základě lze uzavřít, že žalobce coby zapůjčitel splnil povinnost tvrzení vyplývající z hypotézy právní normy obsažené v § 2390 o. z., takže bylo vyloučeno odůvodnit jeho neúspěch ve sporu tím, že neunesl břemeno tvrzení.

44. Neunesení důkazního břemene dovolatelem pak odvolací soud odůvodnil tím, že dovolatel sice k důkazu nejdříve navrhl svůj účastnický výsledek a insolvenční spisy a posléze uvedl, že „se svým účastnickým výsledkem nesouhlasí a žádné jiné důkazní návrhy nepředkládá“ (srov. reprodukce odstavce 5. napadeného rozhodnutí v odstavci 14. výše). Také tato odvolací argumentace odporuje skutečnému obsahu spisu.

45. V protokolu o jednání konaném u insolvenčního soudu dne 18. 10. 2018 je sice zaznamenáno, že „žalobce nesouhlasí se svým účastnickým výsledkem u dnešního jednání“ (č. l. 91 p. v.), prohlášení, že „žádné jiné důkazní návrhy nepředkládá“ (v kontextu „citace“ odvolacího soudu rozuměj „jiné důkazní návrhy než svůj účastnický výsledek“), však neučinil. Ve skutečnosti je tamtéž zaznamenáno prohlášení zmocněnkyně žalobce, že „žalobce jiné důkazní návrhy, než byly prezentovány shora, nenavrhuje“. Následuje tato protokolace:

„Na to opakovaně soudem žalobce prostřednictvím své zmocněnkyně poučen ve smyslu § 118a odst. 3 o. s. ř. a vyzván k označení dalších důkazních prostředků za situace, kdy soud dospívá k závěru, že nenavrhl doposud důkazy potřebné k prokázání všech svých sporných skutkových tvrzení, s tím, že v opačném případě následkem nesplnění si této výzvy může být rozhodnutí pro něj být nepříznivé. Po tomto poučení zmocněnkyně žalobce uvádí, že žádné další důkazní návrhy žalobce neuplatňuje a neoznačuje.“

46. Prohlášením reprodukováným v předchozím odstavci však tamtéž předchází prohlášení zmocněnkyně žalobce, že v souvislosti s tvrzením, že „předmětná smlouva o půjčce byla uzavřena dne 4. 1. 2016“, a že „k předání dohodnuté částky 130 000 Kč došlo v autě žalobce v místě bydliště žalované při podpisu smlouvy“, navrhuje „účastnický výsledek žalobce a provedení důkazů předmětnými insolvenčními spisy jak se na ně poukazuje ve vyjádření, s tím, že nakonec již tyto důkazy byly provedeny, rovněž tak smlouva o zápůjčce“.

47. Při odvolacím jednání konaném dne 5. 2. 2019 (č. l. 117) pak po poučení, že v odvolacím řízení, které probíhá v systému neúplné apelace, lze uplatňovat nové skutečnosti a označovat nové důkazní návrhy pouze v intencích § 205a o. s. ř., zástupci účastníků shodně prohlásili, že „žádné nové tvrzení neuvádí ani důkazy nenavrhuje“ (č. l. 117 p. v.).

48. Ze spisu je patrné, že všechny důkazy v řízení prováděl soud prvního stupně (insolvenční soud). Vedle důkazů výsledkem účastníků provedených při jednáních konaných 31. 1. 2018 (č. l. 41-42) a 16. 2. 2018 (č. l. 49-51) provedl insolvenční

soud (při jednání konaném dne 16. 2. 2018) jen důkaz listinami žurnalizovanými na č. l. 35 až 40 a dále listinami z insolvenčního spisu, konkrétně přihláškou (žalobcovy pohledávky), smlouvou o zápůjčce a „zesplatněním“ dluhu.

č. 97

49. Při jednání konaném dne 16. 2. 2018 navrhl žalobce provedení důkazu označeným insolvenčním spisem, týkajícím se insolvenčního návrhu žalované ze dne 2. 8. 2016, s tím, že i součástí tohoto insolvenčního návrhu je seznam závazků dlužnice obsahující závazek, který je předmětem tohoto sporu (č. l. 49 p. v.), jakož i důkaz „návrhem na povolení oddlužení doručeným soudem 9. 6. 2016“, jehož fotokopii předložil soud (č. l. 51). Insolvenční soud následně předložil žalované „k nahlédnutí“ fotokopii návrhu na povolení oddlužení z „9. 1. 2016“ (správně z 9. 6. 2016) a zaznamenal její reakci, že toto podání vidí prvně a že podpis na podání je její (č. l. 51 p. v.).

50. Již v rozsudku ze dne 26. 11. 2002, sp. zn. 21 Cdo 426/2002, uveřejněném pod číslem 58/2003 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 58/2003“), Nejvyšší soud vysvětlil, že navrhne-li účastník soudu, aby provedl určitý důkaz, může tento svůj procesní úkon odvolat jen za podmínek uvedených v § 41a odst. 3 o. s. ř. O důkaz, který nebyl uplatněn před soudem prvního stupně, nejde ve smyslu § 205a odst. 1 o. s. ř. tehdy, jestliže účastník za řízení před soudem prvního stupně navrhl provedení tohoto důkazu, i když soud prvního stupně důkaz, který byl potřebný ke zjištění skutkového stavu věci, neprovedl jen proto, že účastník později soudem sdělil, že na svém návrhu na provedení důkazu „netrvá“, nebo mu dal jinak najevo svůj názor, že důkaz nemá být proveden.

51. Poměřováno závěry obsaženými v R 58/2003 je z přednesů žalobce (jeho zástupkyně) při soudních jednáních (jak reprodukovány v odstavcích 45. až 47. a 49. výše) především patrné, že žádný z nich nelze interpretovat jako upuštění od návrhů na provedení důkazu listinami z předchozích insolvenčních spisů dlužnice. Prohlášení zástupkyně „že nakonec již tyto důkazy byly provedeny“ (srov. odstavec 46. výše) lze přičíst na vrub omylu vyvolaného postupem insolvenčního soudu, který, ač u žádné z těchto listin nepostupoval způsobem předepsaným ustanovením § 129 o. s. ř., z nich v prvním rozsudku (z 22. 3. 2018) činil skutková zjištění (srov. odstavec 8. onoho rozsudku).

52. Předchozí insolvenční návrhy dlužnice „hodnotil“ v napadeném rozhodnutí odvolací soud (srov. reprodukce odstavce 7. napadeného rozhodnutí v odstavci 15. výše) s výsledkem pro dovolatele nepříznivým. U důkazu, který soud neprovedl, jsou však nemístné jakékoli úvahy na téma jeho věrohodnosti (pravosti listiny a správnosti údajů v ní uvedených). Závěr o věrohodnosti důkazu je totiž již součástí jeho hodnocení ve smyslu § 132 o. s. ř., přičemž nelze hodnotit důkaz, který soud neprovedl; srov. shodně např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 10. 2002, sp. zn. 29 Cdo 2893/2000, uveřejněné pod číslem 40/2003 Sb. rozh. obč.

53. Jinak řečeno, závěr, že dovolatel neunesl důkazní břemeno o předání předmětu peněžité zápůjčky dlužnici, přijaly soudy na základě pro dovolatele nepříz-

nivého hodnocení těch listin, jimiž (ač navrženy k důkazu a ač dovolatel od tohoto důkazního návrhu neupustil) neprovedly dokazování (nepostupovaly ohledně nich způsobem uvedeným v § 129 o. s. ř.).

54. Lze spekulovat o tom, zda důkaz „návrhem na povolení oddlužení“ (správně insolvenčním návrhem spojeným s návrhem na povolení oddlužení) z 9. 6. 2016 insolvenční soud provedl při jednání konaném dne 16. 2. 2018 tak, že jej „předložil účastníkům k nahlédnutí“ (srov. reprodukce postupu insolvenčního soudu v odstavci 49. výše). Kdyby tomu tak bylo, pak ovšem insolvenční soud postupoval v rozporu s § 157 odst. 2 o. s. ř., jestliže se v rozsudku ze dne 25. 10. 2018 s tímto důkazem nijak nevypořádal. Pro odvolací soud pak platilo, že k takovému důkazu mohl přihlédnout (zabývat se jím), jen kdyby jej zopakoval (§ 213 odst. 2 věta první o. s. ř.). Vzhledem k tomu, že ke skutečnosti, jež měla být tímto důkazem prokázána (předání předmětu peněžité zápůjčky), provedl soud prvního stupně jiné důkazy, z nichž při zjišťování skutkového stavu vycházel, by odvolací soud dokonce byl povinen takový důkaz zopakovat (§ 213 odst. 2 věta druhá o. s. ř.), což neučinil.

55. Závěr, že důkazy předchozími insolvenčními návrhy dlužnice nebyly provedeny proto, že šlo o důkazy, které jsou pro věc nerozhodné a nemohou směřovat ke zjištění skutkového stavu věci (ke zjištění skutečností předvidaných skutkovou podstatou právní normy), nebo o důkazy, které jsou zjevně nabízeny jen proto, aby řízení bylo účelově prodlouženo (důkazy pro rozhodnutí bezvýznamné), případně o důkazy, které byly pořízeny nebo opatřeny v rozporu s obecně závaznými právními předpisy (důkazy nezákonné) [srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 1998, sp. zn. 21 Cdo 1009/98, uveřejněný pod číslem 39/1999 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 39/1999“), nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 10. 2008, sp. zn. 21 Cdo 4841/2007, uveřejněný pod číslem 71/2009 Sb. rozh. obč., a z judikatury Ústavního soudu např. nález ze dne 6. 12. 1995, sp. zn. II. ÚS 56/95, uveřejněný pod číslem 80/1995 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu, nebo nález ze dne 13. 9. 1999, sp. zn. I. ÚS 236/1998, uveřejněný pod číslem 122/1999 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu], soudy nepřijaly.

56. Nejvyšší soud tudíž uzavírá, že výše popsané vady řízení, jimiž jsou postiženy závěry obou soudů o neunesení břemene tvrzení a důkazního břemene žalobcem, jsou vadami, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), napadené rozhodnutí zrušil. Jelikož důvody, pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, platí také na rozhodnutí insolvenčního soudu, zrušil Nejvyšší soud i toto rozhodnutí a vrátil věc insolvenčnímu soudu k dalšímu řízení (§ 243e odst. 1 a 2 o. s. ř.).

57. Nejvyšší soud (aniž by předjímal řešení otázky, zda dovolatel unese důkazní břemeno ohledně předání předmětu peněžité zápůjčky dlužnici) pro další fázi ří-

zení soudy rovněž upozorňuje, že odkaz dovolatele na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 2547/2011 nelze mít za „zcela nepřipadný“ (srov. reprodukce odstavce 8. napadeného rozhodnutí v odstavci 16. výše), jestliže onen rozsudek obsahuje pasáže, které prohlášení, že dlužník ve smlouvě o půjčce potvrzuje převzetí půjčky svým podpisem na smlouvě, hodnotí ve prospěch věřitele (zapůjčitele).

č. 97

Č. 98

č. 98

Insolvenční řízení, Incidenční spory (vylučovací žaloba), Majetková podstata, Uplatňování pohledávky, Výhrada vlastnického práva, Neúčinnost právního jednání

§ 205 odst. 4 IZ, § 217 odst. 1 a 2 IZ, § 225 IZ, § 229 odst. 3 IZ, § 253 IZ, § 260 IZ, § 2002 o. z., § 2004 odst. 1 a 2 o. z., § 2005 o. z., § 2132 o. z., § 2134 o. z., § 2991 odst. 1 o. z., § 2999 odst. 1 o. z.

I. Neúčinnost výhrady vlastnického práva dle § 2134 o. z. působí v insolvenčním řízení vůči majetkové podstatě ze zákona a plnění dle takové kupní smlouvy náleží pro účely zpeněžení v insolvenčním řízení do majetkové podstaty kupujícího (dlužníka) dle § 205 odst. 4 insolvenčního zákona. Tím se neúčinnost prosadí i vůči insolvenčním věřitelům, kteří jsou uspokojováni z majetkové podstaty.

II. Dospěje-li insolvenční správce při pořizování soupisu majetkové podstaty dlužníka k závěru, že v držení dlužníka se nachází majetek, k němuž byla sjednána výhrada vlastnického práva tak, že nepůsobí vůči věřitelům dlužníka (kupujícího) [§ 2134 o. z.], je oprávněn sepsat takový majetek do majetkové podstaty dlužníka (jako majetek, na který se pohlíží jako na dlužníkův) a uplatnit tuto námitku jako obranu v řízení o vylučovací žalobě, kterou se prodávající domáhá vyloučení majetku z majetkové podstaty dlužníka právě s poukazem na výhradu vlastnického práva.

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2021, sen. zn. 29 ICdo 21/2019, ECLI:CZ:NS:2021:29.ICDO.21.2019.1)

Nejvyšší soud odmítl dovolání žalované proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 29. 10. 2018 v rozsahu, v němž směřovalo proti té části prvního výroku, kterou odvolací soud částečně potvrdil a částečně změnil rozsudek insolvenčního soudu v bodě II. výroku o nákladech řízení, jakož i v rozsahu, v němž směřovalo proti druhému výroku o nákladech odvolacího řízení; ve zbytku dovolání zamítl.

I.**Dosavadní průběh řízení****č. 98**

1. Rozsudkem ze dne 17. 7. 2018, č. j. 42 IČm 4865/2017-264, Krajský soud v Českých Budějovicích (dále jen „insolvenční soud“) vyloučil z majetkové podstaty dlužníka E., s. r. o. ve výroku specifikovaný soubor movitých věcí o 68 kusech (dále jen „sporné věci“) [bod I. výroku] a rozhodl o náhradě nákladů řízení (bod II. výroku).

2. Insolvenční soud vyšel zejména z toho, že:

[1] Dne 16. 3. 2016 uzavřel dlužník s žalobcem (N. spol. s r. o.) „dohodu o obchodních podmínkách“, která upravovala podstatné náležitosti vzájemné obchodní spolupráce a ve které si strany v bodě 7.1 sjednaly výhradu vlastnického práva, podle které vlastnické právo k dodanému zboží přechází na kupujícího (dlužníka) až okamžikem úplné úhrady kupní ceny. Dále bylo ujednáno právo žalobce odstoupit od smlouvy v případě, že kupující opakovaně neuhradí kupní cenu po dobu delší než 30 dnů. Tato dohoda nebyla pořízena formou veřejné listiny, ani neobsahuje úředně ověřené podpisy (dále jen „dohoda o obchodních podmínkách“).

[2] Následně strany uzavřely celkem 31 dílčích kupních smluv, na jejichž základě žalobce dodal dlužníku veškeré sporné věci (šlo o vodovodní baterie, dřezy a otopná tělesa a tyč) a vystavil tomu odpovídajících 31 faktur.

[3] Dne 3. 8. 2016 bylo na základě věřitelského insolvenčního návrhu zahájeno insolvenční řízení na majetek dlužníka.

[4] Dne 14. 9. 2016 žalobce odstoupil od všech 31 dílčích kupních smluv, a to z důvodu neuhrazení příslušných faktur dle smluvního ujednání, uplatnil současně výhradu vlastnického práva ke všem sporným věcem a vyzval dlužníka k jejich vydání. Odstoupení bylo doručeno dlužníku dne 19. 9. 2016.

[5] Usnesením ze dne 3. 11. 2016 insolvenční soud krom dalšího zjistil úpadek dlužníka a ustanovil insolvenční správkyňi.

[6] Dne 31. 10. 2017 bylo právnímu zástupci žalobce doručeno vyrozumění o zahrnutí sporných věcí do soupisu majetkové podstaty. V ní jsou sporné věci sdruženy podle typu zboží do jednotlivých položek soupisu se specifickým číselným označením, jak je uvedeno ve výroku rozsudku insolvenčního soudu. U každého typu je uveden počet kusů (celkem 68). Až na jednu položku (dle soupisu majetkové podstaty označenou jako h1/11841) o 2 kusech (která nese označení „^ SINK DR 4848“) obsahují všechny položky sporných věcí označení „N.“.

[7] Žaloba byla doručena insolvenčnímu soudu dne 21. 11. 2017. Žalobce se domáhá vyloučení sporných věcí z majetkové podstaty, které jsou totožné s těmi, které dlužníku dodal.

[8] Ke dni rozhodnutí insolvenčního soudu byly sporné věci nadále sepsány v majetkové podstatě. Dlužník neuhradil ani částečně žádnou z vyúčtovaných kupních cen.

[9] Žalovaná insolvenční správkyně dlužníka u ústního jednání sdělila, že v průběhu insolvenčního řízení nezaznamenala žádné náznaky podvodného jednání, které by se mělo týkat případného antedatování sjednané výhrady vlastnického práva, či podvodného jednání dlužníka jednajícího ve shodě s žalobcem apod.

č. 98

3. Na tomto základě insolvenční soud – cituje § 2 písm. e), § 205 odst. 2 a § 225 odst. 1 a 2 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona), a § 1099, § 2132 a § 2134 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále též jen „o. z.“) – nejprve dospěl k závěru, že žalobce byl vlastníkem sporných věcí. Insolvenční soud měl za to, že v řízení nevyšla najevo žádná skutečnost, která by vlastnictví žalobce ke sporným věcem zpochybňovala. Měl je spolehlivě za prokázané již ze samotného faktu, že žalobce toto zboží měl v držení předtím, než uzavíral kupní smlouvy s dlužníkem. Nadto nebylo možné přehlédnout, že sporné věci, s výjimkou jediné položky, byly označeny „N.“, což bez dalších případných tvrzení tento závěr zpochybňujících postačilo k prokázání tvrzení žalobce, že byl výrobcem těchto věcí.

4. Insolvenční soud nepovažoval za správný názor žalobce, že k úspěšnosti žaloby postačuje samotné prokázání odstoupení od smluv před zjištěním úpadku dlužníka, které mělo založit nárok žalobce na vydání sporných věcí. Podle insolvenčního soudu nárok žalobce na vydání věcí z titulu zániku jednotlivých kupních smluv po odstoupení od kupních smluv byl nemajetkovou pohledávkou, kterou měl (mohl) uplatnit v rámci tohoto insolvenčního řízení jako nepeněžitou pohledávku.

5. Dále insolvenční soud uvedl, že nárok žalobce na vydání věcí se též opíral o ujednání o výhradě vlastnického práva, nikoliv (jen) o nárok z titulu vydání bezdůvodného obohacení dle § 2004 odst. 1 o. z. ve spojení s § 2991 a násl. o. z. Proto považoval za podstatné posouzení ujednání o výhradě vlastnického práva. K tomu insolvenční soud předeslal, že žalobce po splnění smlouvou předvídaných předpokladů platně a určitě odstoupil od jednotlivých „realizačních“ smluv dle dohody o obchodních podmínkách. Stejně tak měl za to, že výhrada vlastnického práva byla sjednána platně a vyhovovala zákonu.

6. Insolvenční soud s odkazem na § 205 odst. 2 insolvenčního zákona měl za zcela zřejmé, že do majetkové podstaty byl sepsán majetek (sporné věci), který dlužníku nikdy nepatřil, a to na základě platně sjednané výhrady vlastnického práva. Žalovaná tak nemohla sporné věci sepsat do majetkové podstaty.

7. Podle insolvenčního soudu se výhrada vlastnického práva i její účinnost posuzuje v rámci vylučovací žaloby pouze ve vztahu žalobce a dlužník, který je zastoupen insolvenčním správcem, na kterého přešlo dispoziční oprávnění po

prohlášení konkursu na majetek dlužníka. Na účinnost výhrady vlastnického práva ve vztahu žalobce – dlužník (prodávající – kupující) pak zákon žádné zvláštní formální nároky nestanoví. Ostatní věřitelé nemají právo k „majetku dlužníka“ do doby, než je majetková podstata zjištěna ve správném rozsahu, tedy mj. po proběhnutí veškerých vylučovacích žalob. Odtud insolvenční soud dovodil, že se § 2134 o. z. v rámci vylučovací žaloby neuplatní. Nadto akcentuje, že žalobce uplatnil výhradu vlastnického práva ještě před zjištěním úpadku dlužníka. Podle insolvenčního soudu tak bylo nepřipustné, aby insolvenční správkyne „zpětně“ přehodnocovala účinnost sjednané výhrady vlastnického práva a sepisovala věci ve vlastnictví žalobce do majetkové podstaty.

8. K tomu insolvenční soud doplnil, že shora provedenému výkladu § 2132 a § 2134 o. z. svědčí úmysl zákonodárce vtělený do důvodové zprávy k § 2134 o. z., který žádným způsobem nezmiňuje, že by § 2134 o. z. měl být aplikován a byl do právního řádu zaveden k ochraně přihlášených věřitelů v rámci insolvenčního řízení. V důvodové zprávě je pouze uvedeno, že se prodávající (v tomto případě žalobce) nemůže dovolat svého vlastnického práva vůči věřitelům kupujícího, neprokáže-li hodnověrně, že mu výhrada vlastnického práva svědčí a kdy byla ujednána. Dále poznamenal, že si je vědom komentářové literatury, ve které je zmíněna aplikace § 2134 o. z. pro poměry exekučního a insolvenčního řízení. Jde však o výklad nad rámec úmyslu zákonodárce. Přesto insolvenční soud uvedl, že i kdyby byly tyto komentářové závěry akceptovány, stejně by je nebylo možné aplikovat v poměrech žaloby na vyloučení věci z majetkové podstaty dlužníka. Ochrana dle § 2134 o. z. totiž dopadá na jiné situace. Podle komentářové literatury je účelem úpravy dle § 2134 o. z. zamezit snahám o podvodné jednání, kdy se dlužník snaží ochránit svůj majetek před ostatními věřiteli (v tomto případě by šlo o věřitele přihlášené do insolvenčního řízení) pomocí třetí osoby, která s ní vystupuje ve shodě (žalobce) a snažila by se antedatovanými výhradami vlastnického práva uzavíranými ex post podvodně zamezit uspokojení věřitelů. O takovouto situaci v daném případě nešlo, čehož si byla vědoma i žalovaná.

9. Konečně insolvenční soud uzavřel, že § 2134 o. z. nelze vyložit v neprospěch práv bdělého věřitele, který si pro svou ochranu sjednal výhradu vlastnického práva tak, aby nebyl poškozen případnou neseriózností dlužníka.

10. K odvolání žalované Vrchní soud v Praze ve výroku označeným rozsudkem potvrdil bod I. výroku rozsudku insolvenčního soudu a bod II. změnil jen tak, že náhrada nákladů řízení činí 24 853,32 Kč (první výrok), a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení (druhý výrok).

11. Odvolací soud – cituje § 205 odst. 4 a § 225 odst. 1, 2, 3 a 4 insolvenčního zákona a § 1099, § 1969, § 1977, § 2002 odst. 1, § 2003 odst. 1, § 2004 odst. 1, § 2005 odst. 1, § 2132 a § 2134 o. z. spolu se závěry rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. 7. 2009, sp. zn. 29 Cdo 1028/2007, uveřejněného pod číslem 105/2010 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 105/2010“), který je (stejně jako další níže

uvedená rozhodnutí Nejvyššího soudu) veřejnosti dostupný na webových stránkách Nejvyššího soudu – konstatoval, že s ohledem na platně sjednanou výhradu vlastnického práva se sporné věci nestaly vlastnictvím dlužníka, jenž byl do zaplacení kupní ceny jejich pouhým detentorem. Vlastnické právo ke sporným věcem pak dlužník nikdy nenabyl, jelikož v důsledku prodlení se zaplacením kupní ceny žalobce ještě před zjištěním úpadku dlužníka a prohlášením konkursu na jeho majetek přípisem ze dne 14. 9. 2016 odstoupil od všech 31 jednotlivých kupních smluv, uplatnil sjednanou výhradu vlastnictví a vyzval dlužníka k vydání sporných věcí.

12. Odvolací soud shledal podstatným, že oprávněná držba věcí dlužníkem byla ukončena platným odstoupením od smlouvy s uplatněním výhrady vlastnického práva žalobcem. Bez ohledu na to, zda je otázka účinnosti výhrady vlastnického práva ve vztahu k věřitelům řešena v incidenčním sporu nebo v mimoinsolvenčních poměrech, platným odstoupením od smlouvy spolu s ostatními ujednáními zanikla i výhrada vlastnického práva a tímto okamžikem věřitelé dlužníka pozbyli práva dovolat se toho, že vůči nim není účinná a domoci se uspokojení svých pohledávek ze zpeněžení věcí, jako by byl dlužník jejich vlastníkem. Při opačném výkladu by podle odvolacího soudu docházelo k absurdním situacím, kdy by se např. věřitelé mohli uspokojovat z majetku třetí osoby, které prodávající věci prodal po uplatnění výhrady vlastnického práva.

13. Dále odvolací soud uvedl, že pro případ, že by žalobce před zjištěním úpadku dlužníka od kupních smluv platně neodstoupil a výhradu vlastnického práva neuplatnil, vylučuje aplikaci § 2134 o. z. na projednávanou věc jednak úprava § 260 insolvenčního zákona (jde ve vztahu k § 2134 o. z. o speciální úpravu), jednak skutečnost, že žalovaná jako insolvenční správkyne dlužníka není zástupcem věřitelů. Insolvenční správce je totiž samostatným procesním subjektem [§ 9 písm. d) insolvenčního zákona], na něhož po prohlášení konkursu přešla dispoziční oprávnění k dlužníkovu majetku [§ 229 odst. 3 písm. c) insolvenčního zákona], pročež je také pasivně legitimován ve sporu na základě vylučovací žaloby. Námitka neúčinnosti sjednané výhrady vlastnického práva vznesená žalovanou insolvenční správkyň tedy nepředstavuje dostatečnou obranu proti žalobě na vydání věcí podané jejich vlastníkem, resp. osobou, již svědčí právo na jejich vydání po odstoupení od smlouvy. Ostatně, ani dlužník by se vůči oprávněné osobě nemohl ubránit nároku na vydání věcí toliko s odkazem na skutečnost, že v důsledku absence sjednání výhrady vlastnického práva ve formě veřejné listiny nebo s úředně ověřenými podpisy není takové ujednání vůči jeho věřitelům účinné.

14. Odvolací soud tak dospěl k závěru, že sporné věci nejsou majetkem dlužníka a ani zákon nestanoví, že by měly náležet do jeho majetkové podstaty. Proto uzavřel, že jejich sepsání do majetkové podstaty nebylo oprávněné. Pouhá skutečnost, že sjednaná výhrada vlastnického práva byla neúčinná vůči věřitelům dlužníka, totiž není způsobilým titulem pro sepsání sporných věcí do majetkové

podstaty. Odvolací soud konečně přisvědčil závěru insolvenčního soudu ohledně vlastnictví sporných věcí. Zdůraznil, že žalovaná ani netvrdila, že by věci měly být ve vlastnictví někoho jiného. Navíc, i kdyby nešlo o vlastnictví žalobce, měl by k věcem lepší právo nejméně jako „oprávněný detentor“.

č. 98

II.

Dovolání a vyjádření k němu

15. Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalovaná dovolání, jehož přípustnost vymezuje ve smyslu § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále též jen „o. s. ř.“), argumentem, že napadené rozhodnutí spočívá na vyřešení právních otázek, které nebyly v rozhodování dovolacího soudu dosud vyřešeny, tvrdí, že napadený rozsudek spočívá na nesprávném právním posouzení věci (dovolací důvod dle § 241a odst. 1 o. s. ř.), a navrhuje, aby Nejvyšší soud rozhodnutí odvolacího soudu změnil v tom smyslu, že žaloba se zamítá, eventuálně aby napadené rozhodnutí zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

16. Konkrétně dovolatelka formuluje tyto otázky:

[1] Je § 2134 o. z. uplatnitelný v poměrech insolvenčního řízení (vylučovacích žalob) a jakým způsobem?

[2] Zastupuje insolvenční správce v insolvenčním řízení (u vylučovacích žalob) zájmy dlužníka nebo věřitelů?

[3] Postačí k vyloučení věci z majetkové podstaty dlužníka, že vylučovatel prokázal lepší právo k věci než dlužník, nebo musí vylučovatel prokázat vlastnické právo k věci?

17. Dovolatelka nejprve rozvádí otázky ad 1/ a 2/.

K nim předně namítá, že ačkoli lze s odvolacím soudem souhlasit v tom, že insolvenční správce je zvláštním procesním subjektem, v insolvenčním řízení nehájí zájmy své, ani nejedná na svůj účet, nýbrž jedná svým jménem na účet dlužníka (§ 40 odst. 1 insolvenčního zákona), přesto především chrání společné zájmy věřitelů v intencích § 36 odst. 1 insolvenčního zákona.

18. Vzhledem k tomu, že jednotliví věřitelé nemohou být účastníky řízení o žalobách na vyloučení věci z majetkové podstaty (žalovaným musí být vždy insolvenční správce), avšak při úspěchu žalobce dojde ke zmenšení rozsahu majetkové podstaty a následně tedy i ke snížení rozsahu uspokojení přihlášených věřitelů, je podle dovolatelky nepochybné, že insolvenční správce zastupuje v řízení o vylučovacích žalobách primárně věřitele – jejich společný zájem na co nejvyšší míře uspokojení přihlášených pohledávek. Proto mohla dovolatelka na svou obranu namítat, že nebyly splněny požadavky § 2134 o. z. na kvalitu listiny, již byla sjednána výhrada vlastnického práva, neboť bez toho je ujednání o výhradě vlastnického práva neúčinné.

19. K aplikaci § 2134 o. z. dovolatelka konstatuje, že vůči věřitelům dlužníka (a tedy i v rámci insolvenčního řízení, neboť jeho prostřednictvím dochází k uspokojení věřitelů dlužníka) je výhrada vlastnického práva bez splnění formálních náležitostí (forma veřejné listiny nebo úředně ověřený podpis) právně neúčinná. Prodávající (žalobce) proto může v insolvenčním řízení použít obranu spočívající v tom, že dlužník je pouhým držitelem věci, jen tehdy, byly-li při sjednání výhrady vlastnického práva dodrženy shora uvedené formální náležitosti. Svůj závěr opírá o názory komentářové literatury (citované na str. 6 dovolání) stejně jako o rozhodnutí jiného odvolacího senátu Vrchního soudu v Praze (odkazuje na rozsudek ze dne 25. 10. 2018 a rozsudek ze dne 22. 11. 2018). Z označených rozhodnutí zejména zdůrazňuje, že „i když občanský zákoník v § 2134 používá termín, že výhrada vlastnictví ‚působí vůči věřitelům‘, jen je-li sjednána v zákonem předepsané formě, nelze toto ustanovení vykládat jinak, než jako zákonnou neúčinnost výhrady vlastnictví vůči věřitelům dlužníka, respektive tak, že do té doby výhrada vlastnictví nemá žádné právní účinky vůči věřitelům dlužníka, nelze ji proti nim uplatnit, a nelze ji proto uplatnit ani vůči majetkové podstatě dlužníka v insolvenčním řízení, jež slouží výlučně k uspokojení pohledávek kupujícího dlužníka. Insolvenční správce je tudíž oprávněn věci, jichž se výhrada vlastnictví týká, sepsat podle § 205 odst. 4 insolvenčního zákona do majetkové podstaty dlužníka, neboť zákon v tomto ustanovení nezakotvuje, že majetek jiných osob náleží do majetkové podstaty jen tehdy, stanoví-li to insolvenční zákon, neboť výslovně uvádí ‚stanoví-li tak zákon‘ a tímto zákonem je nepochybně i občanský zákoník, konkrétně § 2134“.

20. Dovolatelka shrnuje, že insolvenční správce může na svou obranu v rámci vylučovacích žalob použít tvrzení, že ujednání o výhradě vlastnického práva nebylo uzavřeno způsobem dle § 2134 o. z., neboť insolvenční správce chrání majetkovou podstatu dlužníka a tím jeho věřitele. Nebyl-li dodržen postup podle § 2134 o. z. (přičemž dovolatelka míní, že ujednání dle tohoto ustanovení má konstitutivní účinky), dlužník se stal vlastníkem věci jejich předáním a žalobce nemá nárok na vyloučení věci z majetkové podstaty.

21. Žalobce podle dovolatelky nemůže v řízení uspět ani na základě argumentu, že odstoupil od kupní smlouvy a požaduje vydání věci jako bezdůvodného obohacení dlužníka. Nárok na vydání bezdůvodného obohacení (lhostejno, zda peněžitého) je totiž pohledávkou, kterou žalobce mohl (a měl) přihlásit do insolvenčního řízení dlužníka; šlo by o pohledávku nepeněžitou, kterou by musel vyjádřit v penězích.

22. K otázce ad 3/.

Potud dovolatelka nejprve zdůrazňuje, že z konstantní judikatury plyne, že k tomu, aby uspěl s vylučovací žalobou, musí vylučovatel (osoba odlišná od dlužníka) prokázat, že majetek neměl být zahrnut do majetkové podstaty a (záro-

veň) že právo, které vylučovalo zařazení majetku do soupisu majetkové podstaty, svědčí jemu.

č. 98

23. Podle dovolatelky nelze tento požadavek vyložit jinak, než že tímto právem musí být právo vlastnické, neboť pouze vlastnické právo je natolik „silné“, že může odůvodnit vyloučení věci z majetkové podstaty dlužníka. Kdyby totiž byla správná úvaha odvolacího soudu, že dlužník není vlastníkem věci a žalobce by byl s žalobou na vyloučení věci úspěšný i z pozice „oprávněného detentora“, pak by musela existovat ještě třetí osoba – vlastník věci, který by nepochybně byl úspěšný s vylučovací žalobou. Stěží však lze akceptovat, že nárok na vydání jedné věci má více osob.

24. Dovolatelka dodává, že oba soudy zaměňují prokázání dodání věci s prokázáním vlastnictví – žalobce nepochybně mohl dlužníku dodat věci, které mu nepatřily, přičemž obracet břemeno tvrzení a důkazní břemeno tak, že by dovolatelka jako žalovaná měla tvrdit, že věci patří jiné konkrétní osobě, je nepřipustné. K tomu doplňuje, že nelze vyloučit, že žalobce dodal dlužníku věci, k nimž mu nesvědčilo vlastnické právo [s touto eventualitou ostatně počítá i § 1109 písm. b) o. z.]. Ze skutečnosti, že je určitá věc označena jako „N.“, neplyne závěr, že by byl žalobce vlastníkem nebo výrobcem zboží. Dovolatelka míní, že skutečnost, že označení zboží odpovídá označení věřitele, nedokazuje, že by větitel byl výrobcem daného zboží. Závěr insolvenčního soudu, že nejsou pochybnosti o vlastnickém právu žalobce, tedy dle názoru dovolatelky vychází toliko ze subjektivního přesvědčení soudu. Podle dovolatelky nelze odhlédnout ani od toho, že se dlužník stal vlastníkem věci předáním ve skladu kupujícího, případně prodávajícího, protože výhrada vlastnického práva nebyla účinně sjednána pro nedostatek formy.

25. Žalobce ve vyjádření má dovolání za nedůvodné. Je přesvědčen, že insolvenční správce není oprávněn namítnout neúčinnost výhrady vlastnického práva s odkazem na § 9 písm. d), § 40 a § 229 odst. 3 insolvenčního zákona. Účinnost výhrady vlastnického práva se podle žalobce posuzuje v rámci vylučovací žaloby pouze ve vztahu mezi žalobcem a dlužníkem. Odstoupením od smlouvy všechny kupní smlouvy od počátku dle § 2004 odst. 1 o. z. zanikly a dlužníku vznikla povinnost vrátit věci žalobci, který vždy byl a nadále je jejich vlastníkem. Odstoupením též zanikla výhrada vlastnického práva, a věřitelé dlužníka tudíž nemají právo dovolávat se její neúčinnosti. Otázku vlastnického práva ke sporným věcem považuje žalobce za irelevantní. Pokládá za dostatečné, že měl sporné věci ve své držbě, uzavřel s dlužníkem kupní smlouvu, věci mu řádně dodal a následně od smlouvy odstoupil a dovolal se výhrady vlastnického práva. Přesto je přesvědčen, že je vlastníkem sporných věcí, k čemuž zejména tvrdí, že je sám vyrobil ve svém závodě ve Znojmě. Žalobce uzavírá, že věci nejsou majetkem dlužníka (nikdy nebyly) a ani zákon nestanoví, že by měly náležet do majetkové podstaty. Konečně tvrdí, že ostatní věřitelé nemají právo k majetku dlužníka do doby, než je majetková podstata zjištěna ve správném rozsahu, tedy mj. po proběhnutí veš-

kerých vylučovacích žalob, nemohou tak být v legitimním očekávání. Ustanovení § 2134 o. z. se v rámci vylučovací žaloby nemůže vůbec uplatnit.

III.

Přípustnost dovolání

č. 98

26. S přihlédnutím k době vydání napadeného rozsudku je pro dovolací řízení rozhodný občanský soudní řád v aktuálním znění (článek II, bod 2. zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony).

27. Nejvyšší soud se nejprve zabýval přípustností dovolání.

28. K dovolání proti výrokům o náhradě nákladů řízení.

Nejvyšší soud dovolání v části směřující proti prvnímu výroku napadeného rozhodnutí, jímž odvolací soud částečně změnil a ve zbytku potvrdil bod II. výroku rozsudku insolvenčního soudu o nákladech řízení, a v části směřující proti druhému výroku o nákladech odvolacího řízení odmítl podle § 243c odst. 1 o. s. ř. jako objektivně nepřipustné dle § 238 odst. 1 písm. h) o. s. ř.

29. K dovolání proti části prvního výroku ve věci samé.

Nejvyšší soud shledává dovolání ve zbylé části přípustným podle § 237 o. s. ř. pro řešení dovoláním předestřené problematiky, neboť se jí dosud v dotčených souvislostech nezabýval.

IV.

Důvodnost dovolání

30. Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), se ze spisu nepodávají, a Nejvyšší soud se proto – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – zabýval správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

31. Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

32. Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

33. K dovolacím otázkám ad 1/ a 2/.

V dané věci je nejprve nutno zodpovědět otázku, zda a jakým způsobem (s jakými účinky) se v poměrech insolvenčního řízení prosadí úprava § 2134 o. z., respektive zda při nedodržení formy pro ujednání o výhradě vlastnického práva stanovené v označeném ustanovení může insolvenční správce zahrnout dotče-

ný majetek do soupisu majetkové podstaty a zda se námitkou nedostatku formy může bránit požadavku na jeho vyloučení z majetkové podstaty v řízení podle § 225 insolvenčního zákona.

č. 98

34. Podle § 2132 o. z., vyhradí-li si prodávající k věci vlastnické právo, má se za to, že se kupující stane vlastníkem teprve úplným zaplacením kupní ceny. Nebezpečí škody na věci však na kupujícího přechází již jejím převzetím.

Dle § 2134 o. z. výhrada vlastnického práva působí vůči věřitelům kupujícího jen tehdy, bylo-li ujednání pořízeno ve formě veřejné listiny, popřípadě bylo-li pořízeno v písemné formě a podpisy stran úředně ověřeny, leč tehdy až ode dne úředního ověření podpisů. Je-li však výhrada vlastnického práva ujednána ohledně věci zapsané do veřejného seznamu, působí vůči třetím osobám, jen byla-li do tohoto seznamu zapsána.

Podle § 205 odst. 4 insolvenčního zákona majetek jiných osob než dlužníka náleží do majetkové podstaty, stanoví-li to zákon, zejména jde-li o plnění z neúčinných právních úkonů. Pro účely zpeněžení se na takový majetek pohlíží jako na majetek dlužníka.

V této podobě, pro věc rozhodné, platila citovaná ustanovení již v době uzavření dohody o obchodních podmínkách a později nedoznala změn.

35. Nejvyšší soud při výkladu výhrady vlastnického práva dle právní úpravy ve znění účinném do 31. 12. 2013 formuloval a odůvodnil následující závěry, které vycházejí z R 105/2010 a které shrnul např. v usnesení ze dne 31. 1. 2019, sen. zn. 29 ICdo 56/2017, takto:

[1] Sjednal-li prodávající s kupujícím výhradu vlastnického práva a porušil-li kupující závazek zaplatit řádně a včas sjednanou kupní cenu, stojí prodávající před volbou, zda od kupní smlouvy odstoupí a bude požadovat vrácení věcí, k nimž uplatnil výhradu vlastnického práva, nebo zda ve smluvním vztahu s kupujícím nadále setrvá a bude vymáhat úhradu kupní ceny. Uplatnění jednoho z těchto práv vylučuje uplatnění druhého. Prodávající, který nejprve žádal zaplacení kupní ceny, však může takto provedenou volbu změnit a poté uplatnit právo na vydání věci; v obráceném pořadí změna volby možná není (R 105/2010).

[2] Je-li podstatou výhrady vlastnického práva odklad (suspense) nabytí vlastnického práva nabyvatelem věci, jehož účelem je posílení právního postavení zcizitele a funkční zajištění, že mu bude zaplacená cena (srov. obdobně R 105/2010), a poskytuje-li zároveň takové ujednání výhodu též nabyvateli, neboť získá věc do své moci ještě před zaplacením, aniž si musí obstarat úvěr jinde, přičemž nabyvatel nese nebezpečí škody na věci po jejím převzetí, pak odpovídá právnímu postavení nabyvatele (jako „čekatele“ na nabytí vlastnického práva), aby měl po dobu trvání výhrady vlastnického práva nejen právo mít věc, jež mu byla předána, u sebe, nýbrž aby byl též oprávněn, není-li ujednáno jinak, takovou věc již po tuto dobu bezúplat-

ně užívat v souladu s účelem, k němuž je podle smlouvy určena, popřípadě s účelem, k němuž obvykle slouží (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2012, sp. zn. 32 Cdo 4470/2010, uveřejněný v časopise Soudní judikatura číslo 11, ročník 2013, pod číslem 152).

36. Na základě takto ustaveného judikatorního a právního rámce lze pro poměry projednávané věci v návaznosti na dovolací argumentaci uvést následující.

37. Podstatou dovoláním předestřené právní otázky je zkoumání subjektivních účinků výhrady vlastnického práva pro poměry insolvenčního řízení [zkoumání, vůči komu je taková výhrada (ne)účinná a kdo se může dovolat neúčinnosti výhrady].

38. Oproti právní úpravě účinné do 31. 12. 2013 (k její podstatě včetně historické úpravy srov. např. již zmíněný R 105/2010) došlo mimo jiné ke změně v rozsahu subjektů, vůči kterým je výhrada vlastnického práva účinná. Ustanovení § 2134 o. z. se v českém právním prostředí objevilo poprvé, což zmiňuje i konsolidovaná verze důvodové zprávy k vládnímu návrhu občanského zákoníku, projednávanému jako sněmovní tisk číslo 362 Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky, v jejím 6. volebním období, 2010–2013. Ve své zvláštní části „K § 2132 až 2157“ na s. 484 (v původní nekonsolidované verzi jde o kapitolu zvláštní části „K § 2108 až 2133“ na s. 1032 a 1033) na dané téma uvádí:

„Vedlejší ujednání při kupní smlouvě mají velký praktický význam, a z toho důvodu věnují standardní zákoníky pozornost jejich úpravě. Platné právo upravuje demonstrativně výhradu vlastnictví (§ 601 občanského zákoníku, § 444 a 445 obchodního zákoníku, předkupní právo a právo zpětné koupě (§ 602 a násl. občanského zákoníku) a koupí na zkoušku a cenovou doložku (§ 471 a násl. obchodního zákoníku). Osnova z této úpravy vychází, přejímá ji v podstatném rozsahu, ale ve shodě se standardními evropskými zákoníky rozšiřuje výslovně upravené doložky ještě o výhradu zpětného prodeje a výhradu lepšího kupce, přičemž ponechává i nadále výčet vedlejších ujednání jako demonstrativní. K významnějším posunům dochází v návrhu úpravy ujednání o výhradě vlastnického práva a o právu předkupním. Návrh ustanovení o výhradě práva vlastnického dává přednost konstrukci rozšířené výhrady vlastnického práva, jakou zvolil obchodní zákoník v § 445, čímž se stranám umožňuje vázat nabytí vlastnického práva kupujícím i na splnění jiné odkládací podmínky, než je jen zaplacení kupní ceny. Zároveň se navrhuje stanovit, že prodlení kupujícího se splátkou nepřesahujícího desetinu kupní ceny neopravňuje prodávajícího smlouvu zrušit, zaplatí-li kupující dlužnou splátku nejpozději s následující splátkou. Navržené ustanovení konkretizuje obecné pravidlo o podstatném a nepodstatném porušení smlouvy a odklízí tak riziko zbytečných sporů, vzhledem k dispozitivní povaze však ani nebrání opačnému ujednání stran. S poučením v italské úpravě se navrhuje stanovit, že se prodávající nemůže dovolat svého vyhrazeného vlastnictví vůči věřitelům kupu-

jícího, neprokáže-li hodnověrně, že mu výhrada vlastnického práva svědčí i kdy byla ujednána.“

č. 98

39. Čistě gramatickým výkladem § 2134 o. z. není možné spornou otázku jednoznačně zodpovědět a je tedy třeba zkoumat smysl a účel dotčeného ustanovení (§ 2 o. z.). Je nepochybné, že výhrada vlastnického práva působí především *inter partes*, tedy mezi kupujícím a prodávajícím. Nejde-li o věci zapisované do veřejného seznamu, působí účinky výhrady vlastnického práva vůči věřitelům kupujícího pouze při dodržení zákonem předepsané formy.

40. Jak je patrné z důvodové zprávy i z dikce § 2134 o. z., účelem a smyslem posuzovaného ustanovení je vedle posílení právního postavení prodávajícího zejména ochrana věřitelů kupujícího, respektive ochrana uspokojení jejich pohledávek za kupujícím z jeho majetku. To lze považovat za primární účel normy. Tato ochrana spočívá v hodnověrnosti sjednané výhrady a v prokazatelnosti data jejího ujednání. Jinak řečeno, smyslem této úpravy je zajistit, aby pro věřitele bylo transparentně zjistitelné, že výhrada vlastnického práva byla sjednána a kdy. V případě, že výhrada takovým způsobem sjednána nebyla, nelze (podle úmyslu zákonodárce vyjádřeného v důvodové zprávě) vyloučit, že prostřednictvím institutu výhrady vlastnického práva může docházet ke zkracování práv (jiných) věřitelů dlužníka.

41. Neúčinnost vůči věřitelům dle § 2134 o. z. nastává přímo ze zákona a věřitelé se jí nemusí domáhat odpůří žalobou. To lze dovodit ze zmíněné důvodové zprávy, která zjevně předpokládá, že prodávající se bez dalšího nemůže dovolat svého vyhrazeného vlastnictví vůči věřitelům kupujícího, není-li naplněn účel této normy. Zákonodárce tak na věřitele neklade požadavek činit zvláštní kroky k tomu, aby se mohli dovolat neúčinnosti sjednané výhrady vlastnického práva.

42. V poměrech mimo insolvenční řízení se případně neúčinnosti dle § 2134 o. z. může dovolávat přímo věřitel kupujícího typicky jako oprávněný při výkonu rozhodnutí nebo exekuci. Sám kupující (dlužník) se naopak neúčinnosti výhrady dovolávat nemůže, neboť vůči němu je výhrada účinná již jejím sjednáním. Je tomu tak proto, že důsledkem nedodržení § 2134 o. z. je (jen) to, že z pohledu věřitelů se nachází majetek kupujícího dlužníka ve stavu, jako kdyby výhrada vlastnického práva nebyla sjednána.

43. Uvedené závěry se nepochybně uplatní i v insolvenčním řízení. Podstatou „neúčinnosti vůči věřitelům“ totiž je, že taková neúčinnost u dlužníka, který je v úpadku, nastává ve skutečnosti vůči majetkové podstatě a až sekundárně vůči věřitelům. Věřitelé jsou uspokojováni z majetkové podstaty dlužníka (z výtěžku jejího zpeněžení), kterou pro účely insolvenčního řízení může tvořit i majetek, který není ve vlastnictví dlužníka (srov. § 205 odst. 4 insolvenčního zákona).

44. Jinak řečeno, neúčinnost výhrady vlastnického práva dle § 2134 o. z. působí v insolvenčním řízení vůči majetkové podstatě ze zákona a plnění dle takové kupní smlouvy náleží pro účely zpeněžení v insolvenčním řízení do majetkové

podstaty kupujícího (dlužníka) dle § 205 odst. 4 insolvenčního zákona. Tím se neúčinnost prosadí i vůči insolvenčním věřitelům, kteří jsou z majetkové podstaty uspokojováni. Úprava obsažená v občanském zákoníku se správně nevyslovuje k insolvenčním či exekučním poměrům, neboť jde o úpravu obecnou dopadající na všechny situace, v nichž je třeba chránit věřitele kupujícího (dlužníka) před krácením uspokojení jejich pohledávek.

45. Podle § 36 odst. 1 insolvenčního zákona insolvenční správce je povinen při výkonu funkce postupovat svědomitě a s odbornou péčí; je povinen vyvinout veškeré úsilí, které lze po něm spravedlivě požadovat, aby věřitelé byli uspokojeni v co nejvyšší míře. Společnému zájmu věřitelů je povinen dát při výkonu funkce přednost před zájmy vlastními i před zájmy jiných osob.

Dle § 40 insolvenčního zákona insolvenční správce jedná svým jménem na účet dlužníka, pokud na něho přešlo oprávnění nakládat s majetkovou podstatou. Označuje se způsobem, z něhož je patrné, že tak činí při výkonu funkce insolvenčního správce; součástí jeho označení je i nezaměnitelné označení dlužníka, s jehož majetkovou podstatou nakládá (odstavec 1). Jednáním podle odstavce 1 jsou zejména právní úkony, jimiž insolvenční správce zpeněžuje majetkovou podstatu nebo s ní jinak nakládá, a jeho úkony v incidenčních sporech, jakož i v dalších sporech, kterých se účastní místo dlužníka (odstavec 2).

Ustanovení § 225 insolvenčního zákona určuje, že osoby, které tvrdí, že označený majetek neměl být do soupisu zahrnut proto, že to vylučuje jejich právo k majetku nebo že tu je jiný důvod, pro který neměl být zahrnut do soupisu, se mohou žalobou podanou u insolvenčního soudu domáhat rozhodnutí, že se tento majetek vylučuje z majetkové podstaty (odstavec 1). Žaloba musí být podána proti insolvenčnímu správci, a to ve lhůtě 30 dnů ode dne, kdy osobě uvedené v odstavci 1 bylo doručeno vyrozumění o soupisu majetku, k němuž uplatňuje právo. Lhůta je zachována, dojde-li žaloba nejpozději posledního dne lhůty insolvenčnímu soudu (odstavec 2).

Z § 260 insolvenčního zákona se pak podává, že prodal-li dlužník před prohlášením konkursu věc s výhradou vlastnictví a kupujícímu ji předal, může kupující věc vrátit nebo trvat na smlouvě (odstavec 1). Jestliže dlužník před prohlášením konkursu koupil a převzal věc s výhradou vlastnictví, aniž by k ní nabyl vlastnické právo, nemůže prodávající uplatňovat vrácení věci, jestliže insolvenční správce splní povinnosti podle smlouvy bez zbytečného odkladu poté, co k tomu byl prodávajícím vyzván (odstavec 2).

V této podobě, pro věc rozhodné, platila citovaná ustanovení opět již v době uzavření dohody o obchodních podmínkách a později nedoznala změn (s tou výjimkou, že ve struktuře § 40 insolvenčního zákona se odstavce 1 a 2 s účinností od 1. 6. 2019 posunuly, takže nyní jde o odstavce 3 a 4).

46. V insolvenčním řízení má ohledně rozsahu, sepisu, nakládání a zpeněžování majetkové podstaty rozhodující roli insolvenční správce, který je povinen hájit

společný zájem věřitelů a směřovat svou veškerou činnost k tomu, aby byli věřitelé uspokojeni v co nejvyšší míře [§ 1, § 5 písm. a), § 36 odst. 1 a § 40 odst. 1 a 2 insolvenčního zákona]. Ta je sice do jisté míry modifikována případnými dispozičními oprávněními dlužníka v návaznosti na jednotlivé fáze řízení či způsoby řešení jeho úpadku (§ 229 odst. 3 insolvenčního zákona), avšak při řešení dlužníkovy úpadku konkursem je osobou s dispozičním oprávněním výhradně insolvenční správce. Z § 225 insolvenčního zákona pak plyne, že vylučovací žaloba směřuje (chce-li vylučovatel uspět, musí směřovat) vždy vůči insolvenčnímu správci, bez zřetele k tomu, zda je o osobu s dispozičními oprávněními k majetkové podstatě dlužníka.

47. Dospěje-li insolvenční správce při pořizování soupisu majetkové podstaty dlužníka [což je činnost, k níž je povolán výlučně on sám, byť pod vlivem pokynů insolvenčního soudu a za součinnosti věřitelského výboru (srov. § 217 odst. 1 insolvenčního zákona)] k závěru, že v držení dlužníka se nachází majetek, k němuž byla sjednána výhrada vlastnického práva tak, že nepůsobí vůči věřitelům dlužníka (kupujícího) [§ 2134 o. z.], pak je oprávněn sepsat takový majetek do majetkové podstaty dlužníka (jako majetek na který se pohlíží jako na dlužníkův majetek) a uplatnit tuto námitku jako obranu v řízení o vylučovací žalobě, kterou se prodávající domáhá vyloučení tohoto majetku z majetkové podstaty dlužníka právě s poukazem na výhradu vlastnického práva. Lze sice souhlasit s odvolacím soudem, že insolvenční správce není zástupcem věřitelů („pouze“ hájí jejich společný zájem a jejich právo na co nejvyšší uspokojení jejich pohledávek) a že tuto námitku nemůže vznášet namísto dlužníka (který ji navíc nemá), jeho oprávnění však má základ jinde, jak je vysvětleno shora. Výklad nabízený soudy nižších stupňů i žalobcem by vedl k obsolenci úpravy § 2134 o. z. v insolvenčním řízení, přestože v mimoinsolvenčních poměrech by mohla být aplikována. Takový výklad by neodůvodněně zkracoval zájmy věřitelů dlužníka, který je v úpadku, oproti věřitelům dlužníka, který je „jen“ v exekuci, ačkoliv ustanovení insolvenčního zákona (včetně § 260) nejsou s § 2134 o. z. v konfliktu (jeho aplikaci v insolvenčních poměrech nevylučují).

Na použitelnosti § 2134 o. z. v insolvenčním řízení se pak shoduje i řada autorů komentářové literatury – k tomu viz TICHÝ, L. in: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník: komentář. Svazek V. (§ 1721 až 2520). Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 897 a 898; SVOBODA, L. in: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník: komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 2309 a 2310; MARŠÍKOVÁ, J. in: MARŠÍKOVÁ, J. a kol. Insolvenční zákon: ve znění zákona č. 64/2017 Sb.: s poznámkami, judikaturou, nařízením Evropského parlamentu a Rady 2015/848 a prováděcími předpisy. 3. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 583; a Sprinz, P. v: Sprinz, P. a kol. Insolvenční zákon: komentář. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 695 a 696 (dále také jen „Sprinz“).

48. Ohledně možnosti postupu prodávajícího při uplatnění výhrady vlastnického práva v insolvenčním řízení kupujícího záleží na tom, v jaké fázi se insolvenční řízení nachází. Jak bylo vysvětleno shora, pro uplatnění výhrady vlastnického práva v insolvenčním řízení musí být naplněny podmínky § 2134 o. z. Do doby rozhodnutí o způsobu řešení úpadku má prodávající možnosti postupovat tak, jak bylo vysvětleno již v R 105/2010. Jakmile ale je rozhodnuto o způsobu řešení úpadku, uplatní se § 260 insolvenčního zákona (při oddlužení přiměřeně dle § 397a insolvenčního zákona, při reorganizaci přiměřeně dle § 330a insolvenčního zákona). K tomuto časovému rozlišení viz opět Sprinz, s. 695. V případě úpadku finančních institucí podle hlavy IV. insolvenčního zákona musí být vzata do úvahy i tamější zvláštní úprava (§ 396, § 373, § 381 a § 385 insolvenčního zákona). Obdobně jako v případě § 253 insolvenčního zákona pak úprava § 260 insolvenčního zákona nahrazuje ustanovení občanského zákoníku ohledně možnosti prodávajícího odstoupit od smlouvy v návaznosti na výhradu vlastnického práva (k § 253 insolvenčního zákona viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. října 2014, sen. zn. 29 ICdo 20/2012, uveřejněný pod číslem 49/2015 Sb. rozh. obč., nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 2. 2016, sen. zn. 29 ICdo 70/2014, uveřejněný pod číslem 40/2017 Sb. rozh. obč.).

49. Lze tak přisvědčit dovolatelce, že odvolací soud (stejně jako soud insolvenční či žalobce) vyřešil otázku aplikace § 2134 o. z. pro insolvenční řízení nesprávně. Protože dohoda o obchodních podmínkách (ani dílčí kupní smlouvy) nebyla sjednána v požadované formě, je výhrada vlastnického práva vůči insolvenčním věřitelům dlužníka neúčinná.

50. Přesto je napadený rozsudek v konečném důsledku správný. Odvolací soud totiž své rozhodnutí založil také na závěru, že žalobce od všech 31 dílčích kupních smluv platně odstoupil.

51. Podle § 2004 o. z. odstoupením od smlouvy se závazek zrušuje od počátku (odstavec 1). Plnil-li dlužník zčásti, může věřitel od smlouvy odstoupit jen ohledně nesplněného zbytku plnění. Nemá-li však částečné plnění pro věřitele význam, může věřitel od smlouvy odstoupit ohledně celého plnění (odstavec 2).

Dle § 2005 o. z. odstoupením od smlouvy zanikají v rozsahu jeho účinků práva a povinnosti stran. Tím nejsou dotčena práva třetích osob nabytá v dobré víře (odstavec 1). Odstoupení od smlouvy se nedotýká práva na zaplacení smluvní pokuty nebo úroku z prodlení, pokud již dospěl, práva na náhradu škody vzniklé z porušení smluvní povinnosti ani ujednání, které má vzhledem ke své povaze zavazovat strany i po odstoupení od smlouvy, zejména ujednání o způsobu řešení sporů. Byl-li dluh zajištěn, nedotýká se odstoupení od smlouvy ani zajištění (odstavec 2).

V této podobě, pro věc rozhodné, platila citovaná ustanovení opět již v době uzavření dohody o obchodních podmínkách a později nedoznala změn.

č. 98

52. Nejvyšší soud zdůrazňuje, že otázkou možnosti odstoupení prodávajícího (věřitele) od kupní smlouvy pro prodlení kupujícího (dlužníka) s placením kupní ceny v době před rozhodnutím o způsobu řešení úpadku se zabýval v rozsudku ze dne 25. 2. 2021, sen. zn. 29 ICdo 81/2019 (v jiném incidenčním sporu vzešlém z insolvenčního řízení vedeného na majetek téhož dlužníka), přičemž dospěl k těmto závěrům, na nichž nemá důvod cokoli měnit ani v této věci:

Odstoupil-li žalobce (prodávající) od kupních smluv pro prodlení dlužníka s placením kupních cen v době, kdy byl dlužník stále v prodlení s placením kupních cen (a před rozhodnutím o způsobu řešení úpadku dlužníka konkursem), byly tím s účinky od počátku zrušeny i kupní smlouvy, na základě kterých dodal žalobce dlužníku sporné věci (§ 2004 odst. 1 o. z.). Prokáže-li žalobce, že dlužníku sporné věci dodal a následně od kupních smluv účinně odstoupil, má již z tohoto titulu právo požadovat jejich vrácení (vyloučení z majetkové podstaty dlužníka).

53. V dané věci žalobce odstoupil od všech dílčích kupních smluv po zahájení insolvenčního řízení, ale ještě před zjištěním úpadku a prohlášením konkursu na majetek dlužníka (ke kterému došlo usnesením insolvenčního soudu ze dne 17. 2. 2017). V řízení nevyšly najevo žádné skutečnosti, které by vedly k závěru o zdánlivosti, neplatnosti či neúčinnosti odstoupení, nejsou naplněny ani podmínky dle § 588 o. z. Takovou námitkou ostatně nikdo nevznesl. Ani Nejvyšší soud neshledal žádné důvody, které by žalobci bránily platně a účinně odstoupit od všech dílčích kupních smluv po zahájení insolvenčního řízení. Odstoupení bylo doručeno dlužníku, má veškeré podstatné náležitosti a bylo učiněno v souladu se smluvními podmínkami (které korespondují i s úpravou podstatného porušení smlouvy dle § 2002 o. z.). Úprava § 253 a § 260 insolvenčního zákona se do doby, než nastaly účinky konkrétního způsobu řešení úpadku dlužníka (zde konkursu), nijak neprosadila.

54. Ke dni 19. 9. 2016 tak došlo ve vztahu ke sporným věcem k uvedení do původního stavu, k obnovení věcněprávních účinků, a i bez ohledu na sjednanou výhradu vlastnického práva je tak žalobce nejpozději od uvedeného data minimálně oprávněným držitelem sporných věcí. Obnovilo se totiž vlastnické právo (či jiné oprávnění) žalobce jako prodávajícího, jak lze dovodit z § 2004 odst. 1 a § 2005 odst. 1 o. z.

55. Nelze souhlasit s dovolatelkou (ani insolvenčním soudem) v tom, že žalobce měl svůj nárok na vydání věci z titulu bezdůvodného obohacení uplatnit přihláškou pohledávky. Jak plyne z § 2991 odst. 1 a § 2999 odst. 1 o. z., žalobce měl právo na vydání věcí, neboť ty byly nadále v držení dlužníka, nebyly zničeny, ztraceny, spotřebovány, zapracovány do jiné věci ani nebyly v držení jiné osoby. I ke dni rozhodnutí odvolacího soudu byly sporné věci v držení dovolatelky a zahrnuty v soupisu majetkové podstaty. Takovýto nárok se v insolvenčních poměrech stejně jako v těch mimoinsolvenčních neuplatňuje jako peněžitá pohledávka. Primárním nárokem žalobce byla reivindikace, nikoli pohledávka na zaplacení

z titulu náhrady za sporné věci. Tedy podobně jako v mimoinsolvenčních poměrech by žalobce svůj nárok na vydání plnění z bezdůvodného obohacení uplatnil žalobou na vydání sporných věcí (případně na určení vlastnictví), v insolvenčním řízení měl k dispozici postup dle § 225 insolvenčního zákona.

56. Zbývá tak posoudit otázku ad 3/.

Nejvyšší soud konstantně judikuje [vycházejí ze závěrů obsažených v rozsudku ze dne 29. 10. 2015, sp. zn. 29 Cdo 683/2011, uveřejněném pod číslem 116/2016 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 116/2016“)], že k předpokladům, za nichž může soud vyhovět žalobě o vyloučení majetku z majetkové podstaty dlužníka podle § 225 odst. 1 insolvenčního zákona (excindační žalobě), patří:

a) Označený majetek byl insolvenčním správcem příslušného dlužníka vskutku pojat do soupisu majetkové podstaty dlužníka.

b) Vylučovací žaloba podaná osobou odlišnou od dlužníka došla soudu nejpozději do 30 dnů ode dne, kdy této osobě bylo doručeno vyrozumění insolvenčního správce o soupisu majetku, k němuž tato osoba uplatňuje právo vylučující soupis (k tomu dlužno dodat, že osoba, která tvrdí, že označený majetek do majetkové podstaty nepatří, může podat vylučovací žalobu bez ohledu na to, zda jí bylo doručeno vyrozumění o soupisu tohoto majetku do majetkové podstaty dlužníka). Legitimace k podání vylučovací žaloby je dána již tím, že věc byla insolvenčním správcem zařazena (zapsána) do soupisu podstaty.

c) Žalovaným je insolvenční správce.

d) V době, kdy soud rozhoduje o vyloučení majetku, trvají účinky rozhodnutí o úpadku a sporný majetek je nadále sepsán v majetkové podstatě (nebyl v mezidobí ze soupisu majetku vyloučen).

e) Osoba, která se domáhá vyloučení majetku ze soupisu, prokázala nejen to, že tento majetek neměl (nebo ke dni rozhodnutí o žalobě již nemá) být do soupisu zařazen, nýbrž i to, že právo, které vylučovalo zařazení majetku do soupisu, svědčí jí.

Poslední z uvedených předpokladů může být nahrazen (jinak naplněn) též tím, že osoba, která se domáhá vyloučení majetku ze soupisu, prokázala nejen to, že tento majetek neměl (nebo ke dni rozhodnutí o žalobě již nemá) být do soupisu zařazen, nýbrž i to, že „tu je jiný důvod, pro který neměl být majetek zahrnut do soupisu“.

Podle ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu dále platí, že spor o příslušnost určitého majetku k majetkové podstatě zahájený vylučovací žalobou se v řadě případů projevuje i jako spor o vlastnictví tohoto majetku. Je tomu tak tehdy, je-li důvodem soupisu i skutečnost, že insolvenční správce má za to, že vlastníkem majetku je (insolvenční) dlužník, čemuž oponuje vylučovatel (žalobce) argumentem, že vlastníkem majetku je on (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2019, sen. zn. 29 ICdo 169/2017, uveřejněný v časopise Soudní judikatura číslo 10, ročník 2020, pod číslem 95).

57. Dovolatelka v podstatě zpochybňuje podmínku pod bodem e), a to ještě jen to, že žalobce neprokázal, že právo, které vylučuje zařazení sporných věcí do soupisu, svědčí jemu.

58. Jak je ale patrné z výše uvedeného, dovolatelka se mýlí, namítá-li, že žalobcův úspěch závisí na prokázání vlastnického práva ke sporným věcem. Žalobci totiž stačilo tvrdit a prokázat, že má ke sporným věcem práva jako oprávněný držitel a že je toto jeho oprávnění „lepší“ (silnější), než je oprávnění dlužníka (srov. opět R 116/2016 a např. usnesení Nejvyššího soudu sen. zn. 29 ICdo 56/2017).

59. Žalobce v řízení prokázal, že v důsledku odstoupení od všech dílčích smluv měl a nadále má ke sporným věcem minimálně oprávněnou držbu. Věci dlužníku dodal a sjednal si s ním dokonce výhradu vlastnického práva. Již jen z tohoto titulu dodavatele měl právo požadovat věci zpět. Není podstatné (pro účely vylučovací žaloby), zda byl vlastníkem věcí.

60. Břemeno tvrzení a důkazní břemeno k vyvrácení tvrzení a důkazů žalobce dle bodu e) podle R 116/2016 spočívalo na dovolatelce. Pouhé spekulace dovolatelky a jí uváděné možné příklady ohledně jiného dlužníku dodaného zboží (rozuměj zboží dodaného jinými prodávajícími) nejsou v tomto směru dostačující. Soudy nižších stupňů tak postupovaly správně, když neprováděly další dokazování ohledně skutečnosti, zda sporné věci žalobce vskutku vyrobil či je jejich vlastníkem.

61. Jelikož se dovolatelce prostřednictvím uplatněné dovolací argumentace nepodařilo zpochybnit správnost napadeného rozhodnutí, Nejvyšší soud dovolání podle § 243d odst. 1 písm. a) o. s. ř. ve zbylé části zamítl.

INHALT

Entscheidungen in Strafsachen

- Nr. 53** Bei Mord gemäß § 140, Abs. 2, StGB ist die vorherige Erwägung keine allgemeine Form des Vorsatzes, sondern es geht um spezielle Qualifikationsumstände, die die Entscheidung des Täters charakterisieren, von der sich das vorsätzliche Verschulden abwickelt, das aus den Umständen zu schlussfolgern ist, unter denen die Tat verübt wurde. Sie kann mit dem direkten Vorsatz (Absicht), als auch einem bedingten Vorsatz (eventueller Absicht) verbunden sein. Für die Schlussfolgerung, es gehe um Prämeditation, ist auch belanglos, dass die Tat im Versuchsstadium gemäß § 21, Abs. 1, StGB (oder ggf. Vorbereitungsstadium gemäß § 20, Abs. 1, StGB.) geblieben ist.
- Mord nach vorheriger Erwägung kann auch ein Täter verüben, der zum Tatzeitpunkt unter dem Einfluss von Suchtmitteln stand, wenn er trotz dieses Einflusses imstande war, im Voraus alle entscheidenden Umstände der Tatverübung, einschließlich der Wahl des Tatortes und der Tatzeit, die Verwendung von Waffen oder eines sonstigen zum Töten einer anderen Person geeigneten Mittels ins Kalkül zu ziehen, damit es zur erfolgreichen Durchführung kommt.
- Nr. 54** Wenn das Gericht den Verfall einer Sache gemäß § 70, StGB in Beziehung zu mehreren Sachen auferlegt, ist erforderlich, dass bei jeder von ihnen die gesetzlich festgelegten Bedingungen zur Auferlegung dieser Art der Strafe erfüllt sind.
- Nr. 55** Wenn der von der im Vorbereitungsverfahren tätigen Behörde hinzugezogene Sachverständige in dieser Sache auch seine Sachverständigentätigkeit im Verfahren vor dem Gericht ausübt (beispielsweise aufgrund einer Vorladung zum Verhör bei der Hauptverhandlung), dann bestimmt das Gericht gemäß § 110b, StPO die Höhe der von ihm berechneten Sachverständigengebühr. Zu Zwecken der Zuerkennung der Sachverständigengebühr ist unter dem Hinzuziehen des Sachverständigen zur Vorlage eines Sachverständigengutachtens auch dessen gerichtliche Vorladung zum Verhör gemäß § 108, StPO zu verstehen.
- Nr. 56** Die Beschaffung einer weiteren Übersetzung von Schriftstücken durch einen (beeidigten) Gerichtsübersetzer in zeitnahe Zusammenhang mit der Anfertigung der ersten Übersetzung (beispielsweise, wenn vom Auftraggeber von Anfang an die Beschaffung mehrerer Übersetzungen verlangt wird) begründet keinen Anspruch des Gerichtsübersetzers darauf, ihm, außer der Vergütung für die Übersetzung gemäß § 3 der Verordnung 507/2020, Slg., über die Vergütung und Entschädigung von Gerichtsdolmetschern und -übersetzern, noch eine weitere Vergütung gemäß § 5 dieser Verordnung für jede weitere Ausfertigung der gleichen Übersetzung zuzuerkennen. Bei der Beschaffung einer weiteren Ausfertigung einer bereits durchgeführten Übersetzung ist in solch einem Fall keine Kontrolle der Identität des Quelltextes mit der Übersetzung erforderlich, es geht hierbei also um keine weitere fachliche, schöpferische (Übersetzungs-)Tätigkeit, sondern lediglich um eine technisch-administrative Tätigkeit, für die dem (beeidigten) Gerichtsübersetzer lediglich die Erstattung seiner Barauslagen und mitnichten eine Vergütung obliegt.

- Nr. 57** Die vom Verteidiger des Angeklagten gemäß § 196, Abs. 2, 3, StPO ausgearbeitete schriftliche Stellungnahme zur Klageerhebung gilt als Rechtsdienstleistung gemäß § 11, Abs. 1, Buchst. d) Verordnung Nr. 177/1996, Slg., im Wortlaut späterer Vorschriften (Anwaltstarif).
- I. Ein Angeklagter, der im Sinne des § 265d, Abs. 1, Buchst. c) der StPO, berechtigt ist, Berufung einzulegen, ist auch eine Person, deren Sache auf Antrag des Staatsanwaltes eingezogen wurde, der (jedoch) eingereicht wurde, nachdem diese Person rechtskräftig von der Anklage freigesprochen wurde oder die Strafverfolgung rechtskräftig eingestellt wurde.
 - II. Gemäß § 101, Abs. 2, Buchst. e), StGB kann die Schutzmaßnahme der Einziehung prinzipiell keiner Person auferlegt werden, die eine Sache, die ansonsten einziehungsfähig gewesen wäre, in gutem Glauben erworben hat.
- Nr. 58** Die vom Verteidiger des Angeklagten gemäß § 196, Abs. 2, 3, StPO ausgearbeitete schriftliche Stellungnahme zur Klageerhebung gilt als Rechtsdienstleistung gemäß § 11, Abs. 1, Buchst. d) Verordnung Nr. 177/1996, Slg., im Wortlaut späterer Vorschriften (Anwaltstarif).
- Nr. 59** Entscheidungen in Sachen des Bürgerlichen, Handels- und Verwaltungsrechts
- I. Die Ausübung von Rechtsdienstleistungen des Verteidigers im Laufe des in Zusammenhang mit der Verbreitung der SARS-CoV 2 genannten und die Krankheit COVID-19 verursachenden Coronavirus-Epidemie ausgerufenen Notstands, ist ohne Weiteres kein Grund zur Erhöhung der außervertraglichen Verteidigervergütung gemäß § 12, Abs. 1 des Anwaltstarifs.
 - II. Der alleinige Antrag auf die Beweisaufnahme gilt nicht als Eingabe in der Sache selbst und daher auch nicht als Rechtsdienstleistung gemäß § 11, Abs. 1, Buchst. d), Abs. 3 des Anwaltstarifs.

Entscheidungen in Sachen des Bürgerlichen, Handels- und Verwaltungsrechts

- Nr. 90** Die Verletzung der Pflicht eines Schiedsrichters, einen Umstand offenzulegen, der berechtigte Zweifel an seiner Unbefangenheit erwecken könnte, ist an und für sich noch kein Grund zur Aufhebung des Schiedsspruchs. Grund für die Aufhebung des Schiedsspruchs mag jedoch die Tatsache sein, dass die entsprechende Sache von einem ausgeschlossenen Schiedsrichter erörtert und entschieden wurde.
- Nr. 91** Wenn es nach der Eröffnung eines Streits, in dem der Gläubiger gegenüber dem Schuldner – einer Handelsgesellschaft – die Erfüllung von dessen Schuld betreibt zu einer Teilung des Beklagten (der Handelsgesellschaft) durch Abspaltung samt Gründung einer neuen oder neuer Gesellschaften oder Genossenschaften kommt (§ 243, Abs. 1, Buchst. b/ Punkt 1., Ges. Nr. 125/2008, Slg., im Wortlaut späterer Vorschriften), kann der Gläubiger den Verfahrensbeitritt der neuen oder (mehreren) neuen Gesellschaften oder Genossenschaften seitens des Beklagten kraft gesetzlicher Haftung für die Schulden des Beklagten (§ 257, Abs. 1 des zitierten Gesetzes) in der Vorgehensweise gemäß § 92, Abs. 1, ZPO betreiben.
- Nach der Teilung einer Handelsgesellschaft durch Aufspaltung samt Gründung neuer Gesellschaften kann dem Antrag des Klägers, der gegenüber der aufgespaltenen Gesellschaft die Erfüllung einer nichtmonetären Schuld betreibt, dem Beitritt der neu entstandenen (Nachfolge-) Gesellschaften zum Verfahren als weitere Beklagte (§ 92, Abs. 1 ZPO) kraft gesetzlicher Haftung für die aufgespaltene Gesellschaft nur dann stattgegeben werden, wenn bei der Zulassung des Verfahrensbeitritts offensichtlich ist, dass der Kläger gegenüber dem beitretenden Beklagten eine monetäre Erfüllung betreibt (§ 2028, BGB). Wenn die nichtmonetäre Schuld der aufgespaltenen Gesellschaft in ihrer Pflicht besteht, für den Fall der Erklärung der Unwirksamkeit des Rechtsaktes (Rechtshandlung) die ursprüngliche Erfüllung des Schuldners aus dem unwirksamen Rechtsakt (Rechtshandlung) der Insolvenzmasse zuzuführen, kann gegenüber den beitretenden Schuldnern kraft gesetzlicher Haftung für die aufgespaltene Gesellschaft lediglich die Bezahlung einer äquivalenten Geldentschädigung betrieben werden, die dem Betrag entspricht, zu deren Zahlung die aufgespaltene Gesellschaft verpflichtet (gewesen) wäre, wenn die ursprüngliche Erfüllung des Schuldners aus dem unwirksamen Rechtsakt (Rechtshandlung) nicht der Insolvenzmasse des Schuldners zugeführt werden konnte (§ 236, Abs. 2, Insolvenzgesetz).
- Nr. 92** Das Recht zur Einzahlung auf das Sparbuch ist nicht geeignet, Besitzgegenstand zu sein und so kann es nicht zu seiner Ersitzung kommen, denn sein Charakter lässt keine fortdauernde oder wiederholte Handlung zu.
- Nr. 93** Das Gericht genehmigt keinen Notweg über ein oder mehrere Grundstücke, wenn es sich nicht sicher ist, ob die beantragende Person des Notwegs gesicherten Zugang über weitere Grundstücke hat, die ebenfalls ein Hindernis zur Verbindung mit einem öffentlichen Weg darstellen.
- Nr. 94** Ein Mietvertrag ist nicht allein deshalb ungültig, weil die gleiche Sache mittels mehrerer Verträge an mehrere Mieter vermietet wurde.
- Nr. 95** Wenn ein (versicherter) Schadensverursacher aufgrund der Entscheidung einer staatlichen Behörde dem Geschädigten in einem Schadenersatzverfahren die Verfahrenskosten zu erstattet hat, hat er, bei Erfüllung der Bedingungen des § 45, Ges. Nr. 37/2004, Slg. und § 8, Ges. Nr. 168/1999, Slg., Anrecht auf den Ersatz dieser Kosten gegenüber dem Versicherer der Kfz-Haftpflichtversicherung, mit dem er diesen Versicherungsvertrag vor dem 1. 1. 2014 abgeschlossen hat.

- Nr. 96** Die Betriebsbedingungen einer Strafvollzugsanstalt stellen keinen limitierenden Faktor für die Ausgabe veganer Kost für inhaftierte Person dar (§ 2, Satz zwei und § 11, Ges. Nr. 293/1993, Slg., im Wortlaut späterer Vorschriften).
Der Schutz der Grundrechte des Einzelnen ist gleichwertig, ohne Rücksicht darauf, ob hierbei um Gedanken-, Gewissens- und Religions- oder Weltanschauungsfreiheit auf dem Spiel stehen (Artikel 9 der Konvention zum Schutze der Menschenrechte und Grundfreiheiten).
- Nr. 97** Eine Rechtshandlung, kraft derer der Schuldner sich im dem Insolvenzgericht gemäß § 104, Abs. 3, Insolvenzgesetz vorgelegten Verbindlichkeitsverzeichnis zur Forderung seines (bestätigten) Gläubigers dahingehend äußert, dass er diese weder hinsichtlich ihres Grund, noch ihrer Höhe bestreitet, oder seine Position zu solch einer Forderung sogar so zum Ausdruck bringt, dass er die Forderung hinsichtlich ihres Grundes oder Höhe „anerkennt“, stellt keine Schuldanerkennung im Sinne der Bestimmung des § 2053 des BGB dar, da es hierbei (nämlich) um keine an den Gläubiger solch einer Forderung adressierte Rechtshandlung geht.
Im Streit um die Rückerstattung eines Gelddarlehens (§ 2390, BGB) hat der Kläger als Darlehensgeber die Behauptungslast inne, dass er mit dem beklagten Darlehensnehmer einen Darlehensvertrag abgeschlossen hat, dass er dem Darlehensnehmer den Darlehensgegenstand übergeben hat und dass der Darlehensnehmer das Gelddarlehen nicht ordentlich und rechtzeitig zurückerstattet hat. Aus dieser Behauptungslast entspringt dem Darlehensgeber (Kläger) dann auch die Beweislast, sofern es um den Nachweis der Behauptung geht, dass ein Darlehensvertrag abgeschlossen wurde und dass er dem Darlehensnehmer (Beklagten) aufgrund dieses Vertrags Finanzmittel übergeben hat. Wenn diese Tatsachen nachgewiesen werden können, hat der Darlehensgeber (Kläger) sowohl die Behauptungslast, als auch Beweiskraft getragen. Wenn sich der Darlehensnehmer (Beklagte) andererseits erfolgreich verteidigen möchte, muss er behaupten, dass er das Gelddarlehen zurückerstattet hat, oder dass die Forderung auf eine andere, gesetzlich festgelegte Weise erloschen ist oder ggf. verjährt ist und muss zu dieser Behauptung entsprechende Beweise vorlegen.
- Nr. 98** Die Unwirksamkeit des Eigentumsvorbehalts gemäß § 2134, BGB wirkt im Insolvenzverfahren von Gesetzes wegen gegenüber der Insolvenzmasse und die Erfüllung laut solch einem Kaufvertrag obliegt zu Zwecken der Monetisierung im Insolvenzverfahren der Insolvenzmasse des Käufers (Schuldners) gemäß § 205, Abs. 4, des Insolvenzgesetzes. Hierdurch wird die Unwirksamkeit auch gegenüber den Insolvenzgläubigern durchgesetzt, die aus der Insolvenzmasse befriedigt werden.
Wenn der Insolvenzverwalter bei der Aufstellung der Insolvenztabelle zum Schluss gelangt, dass sich Vermögen im Besitz des Schuldners befindet, zu dem der Eigentumsvorbehalt so vereinbart wurde, dass er gegenüber den Gläubigern des Schuldners (Käufers) unwirksam ist [§ 2134, BGB], ist er berechtigt, solch ein Eigentum in die Insolvenzmasse des Schuldners aufzunehmen (als Vermögen des Schuldners anzusehendes Vermögen) und diesen Einwand zur Verteidigung im Verfahren über die Anfechtungsklage geltend zu machen, durch die der Verkäufer den Ausschluss dieses Vermögens aus der Insolvenzmasse des Schuldners gerade mit Verweis auf den Eigentumsvorbehalt betreibt.

CONTENTS

Resolutions in Criminal Law Cases

- No. 53** As regards murder pursuant to Section 140(2) of the Penal Code, premeditation is not a general form of intent but a special qualification circumstance characterising the offender's decision-making, whereas wilful fault is derived therefrom and it should be deduced from the circumstances under which the act was committed. It is possible to associate it with both direct and eventual intent. The fact that the act remained in the stage of an attempt in accordance with Section 21(1) of the Penal Code (respectively of preparation in accordance with Section 20(1) of the Penal Code) is insignificant for the conclusion on premeditation.
- A premeditated murder may also be committed by an offender who was under the influence of an addictive substance at the time of the act provided that, despite such influence, they were able to consider in advance all decisive circumstances of the act, including the selection of the location and time, the use of any weapons or other means suitable for the killing of another person with the aim to successfully accomplish the same.
- No. 54** When the court imposes the punishment of forfeiture of a thing pursuant to Section 70 of the Penal Code in relation to more things, it is necessary that the terms and conditions stipulated by law for the imposition of this kind of punishment are fulfilled by each of the things.
- No. 55** Where an expert commissioned by a body active in preparatory proceedings carries out expert activities also in proceeding before a court (e.g. based on a summons to give evidence during the main hearing), the court shall determine the amount of the expert's fee accounted for by the expert in compliance with Section 110b of the Code of Criminal Procedure. For the purpose of awarding an expert's fee, a court summons of an expert to give evidence pursuant to Section 108 of the Code of Criminal Procedure shall likewise be deemed the commissioning of an expert to provide an expert opinion.
- No. 56** The production of a second and additional copy of the translation of documents by a court translator in a close time relation with the first copy thereof (e.g. if more copies of a translation are requested by the submitter from the beginning), does not give rise to the court translator's entitlement to be rewarded, in addition to the fee for the translation under Section 3 of Decree No. 507/2020 Coll., on Fees and Compensation of Court Interpreters and Translators, an extra fee pursuant to Section 5 thereof for each additional copy of the same translation. In such a case the production of another copy of the translation does not require to examine the concordance of the source communication with the translation and it does not constitute an additional expert and creative (translation) activity, but merely a technical and administrative activity, in relation to which the court translator is entitled only to the compensation of cash expenses, not to a fee.
- No. 57** A written statement to a filed accusation pursuant to Section 196(2), (3) of the Code of Criminal Procedure drawn up by the defence counsel of the accused is an act

of legal service under Section 11(1)(d) of Decree No. 177/1996 Coll., as amended (Lawyer's Tariff).

- I. Within the meaning of Section 265d(1)(c) of the Code of Criminal Procedure, an accused who is entitled to lodge an extraordinary appeal shall also mean a person whose thing has been seized upon the motion of a public prosecutor filed after the final acquittal of such person or the final discontinuance of the criminal prosecution of such person.
- II. In accordance with Section 101(2)(e) of the Penal Code, it is not possible to impose the protective measure of the seizure of a thing upon a person who acquired, in good faith, a thing that could have been otherwise seized.

No. 58 A written statement to a filed accusation pursuant to Section 196(2), (3) of the Code of Criminal Procedure drawn up by the defence counsel of the accused is an act of legal service under Section 11(1)(d) of Decree No. 177/1996 Coll., as amended (Lawyer's Tariff).

No. 59 C O N T E N T S

- I. The execution of acts of legal service by a defence counsel during the state of emergency declared in connection with the spreading epidemic of the coronavirus designated as SARS-CoV 2 and causing the COVID-19 disease is not the sole reason for increasing the defence counsel's non-contractual fee in accordance with Section 12(1) of the Lawyer's Tariff.
- II. The motion for the introduction of evidence is not a submission in the particular case and thus, it likewise is not an act of legal service in accordance with Section 11(1)(d)(3) of the Lawyer's Tariff.

Resolutions in Civil Law, Business Law and Administration Law Cases

- No. 90** The violation of the arbitrator's duty to report a circumstance that could give rise to justified doubts regarding the arbitrator's non-bias is not itself a reason for the cancellation of the arbitration award. The reason for the cancellation of an arbitration award may be the fact that a matter was heard and decided upon by an excluded arbitrator.
- No. 91** If, following the commencement of a dispute, in which a creditor who demands the satisfaction of a debt owed by a debtor being a company, may, upon the division of the defendant (a company) by splitting off or by establishing a new company or new companies or cooperatives (Section 243(1)(b)(1) of Act No. 125/2008 Coll., as amended), succeed in the accession of a new company or new companies and cooperatives to the proceedings on the part of the defendant based on their statutory liability for the defendant's debts (Section 257(1) thereof) by proceeding in accordance with Section 92(1) of the Civil Procedure Code.
After the division of the company by splitting off with the concurrent establishment of new companies, it is possible to accord the motion of the plaintiff, who demands the satisfaction of a non-pecuniary debt from the divided company, for the accession of the newly established (successor) companies to the proceedings as additional defendants (Section 92(1) of the Civil Procedure Code) based on their liability for the debts of the divided company only if, when allowing such accession to the proceedings, it is apparent that the plaintiff demands pecuniary fulfilment from the acceding defendants (Section 2028 of the Civil Code). When a non-pecuniary debt of the divided company is its obligation to surrender to the bankruptcy estate, for the event that a legal act (legal transaction) is declared ineffective, the original debtor's fulfilment from an ineffective legal act (legal transaction), it is possible to claim from the acceding defendants, based on the statutory liability for the debts of the divided company, only the payment of equal pecuniary compensation corresponding to the amount, which the divided company would have been obligated to pay had it not been possible to surrender the original debtor's fulfilment to the debtor's bankruptcy estate (Section 236(2) of the Insolvency Act) due to the ineffective legal act (legal transaction).
- No. 92** The right to a deposit in a deposit book is not eligible to be a subject of possession and cannot become prescriptive since its nature does not permit permanent or repeated exercise.
- No. 93** The court shall not permit necessary passage across one or more plots if it is not certain that the necessary passage applicant has secured access across other plots that also represent an obstacle to connecting to a public road.
- No. 94** A lease agreement is not invalid due to the sole reason that the same things was leased to multiple lessees by means of several lease agreements.
- No. 95** If, based on a decision of a state authority in damage compensation proceedings, the malefactor (insured) compensated the costs of the proceedings to the aggrieved party, subject to the fulfilment of the conditions stipulated in Section 45 of Act No. 37/2004 Coll. and Section 8 of Act No. 168/1999 Coll., the malefactor shall have the right to claim the reimbursement of such costs from the insurer providing motor vehicle liability insurance with whom he concluded an insurance policy prior to 1 January 2014.

- No. 96** The operating conditions of a detention facility are not a limiting factor for serving vegan food to an apprehended person (second clause of Section 2 and Section 11 of Act No. 293/1993 Coll., as amended).
The protection of the fundamental rights of an individual is equal regardless of the fact whether the freedom of thought, conscience and religion or belief (Article 9 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms).
- No. 97** A legal act whereby a debtor provides a statement to a claim of their (claimed) creditor in a list of liabilities submitted to the insolvency court pursuant to Section 104(3) of the Insolvency Act by not disputing either the grounds or the amount thereof and even expresses their standpoint to such a claim by "recognising" the grounds and the amount thereof, does not constitute acknowledgment of a debt within the meaning of the provision of Section 2053 of the Civil Code; it is not a legal transaction addressed to the creditor of such claim.
In a dispute concerning the return of a pecuniary loan (Section 2390 of the Civil Code) the burden to claim that they entered into a loan agreement with the debtor being the defendant, that they handed over the subject of the loan to the debtor and that the debtor did not return the pecuniary loan in a due and timely manner resides with the plaintiff as the borrower. For the borrower (plaintiff), the burden of proof ensues from the burden to claim in terms of demonstrating the claim that the loan agreement was concluded and that based on the agreement, the borrower handed over the funds to the debtor (defendant). If these facts are proven, the borrower (plaintiff) has borne both the burden to claim and the burden of proof. On the contrary, when the debtor (defendant) wants to defend themselves successfully, they must claim to have returned the pecuniary amount or that the claim has become extinct in another manner stipulated by law and/or that it is forfeit, and to offer evidence supporting their contention.
- No. 98** The ineffectiveness of the ownership right reservation in accordance with Section 2134 of the Civil Code affects the bankruptcy estate in insolvency proceedings by law and pursuant to Section 205(4) of the Insolvency Act, performance under such purchase contract belongs to the bankruptcy estate of the buyer (debtor) for the purpose of realisation within insolvency proceedings. Thereby, ineffectiveness is enforced also towards insolvency creditors who are satisfied from the bankruptcy estate.
Where the insolvency trustee, when drawing up a list of the debtor's bankruptcy estate, concludes that there are assets in the debtor's possession, to which the reservation of the ownership right was agreed in a manner not affecting the creditors of the debtor (buyer) [Section 2134 of the Civil Code], the insolvency trustee may include such assets in the debtor's bankruptcy estate (as assets viewed as the debtor's), and to raise this objection for the purpose of defence in proceedings concerning an action for exemption whereby the seller demands the exemption of the assets from the debtor's bankruptcy estate by referring to the ownership right reservation.

Tisk a distribuci zajišťuje Wolters Kluwer ČR, a. s., U Nákladového nádraží 10, 130 00 Praha 3.
Ročně vycházejí sešity 1–10 a sešit rejstříků.
Cena základního předplatného je 2 065 Kč bez DPH.

Odpovědná redaktorka:
e-mail:
Administrace předplatného:

PhDr. Mgr. Marie Novotná, tel. 246 040 417, 603 826 881,
marie.novotna@wolterskluwer.com

Wolters Kluwer ČR, a. s.,
U Nákladového nádraží 10, 130 00 Praha 3

Zákaznická linka:

tel. 246 040 400, 246 040 401
e-mail: zakaznicke@wolterskluwer.com

Distribuce:

CASUS direct mail, a. s.,
Žilinská 5/2773, 141 00 Praha 4

Tisk:

Serifá, s. r. o.

Archiv časopisu
je v systému ASPI.

Vytištěno na 100% recyklovaném
papíru se značkou Eco-label EU